

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕРКАСЬКОГО МІСЬКВИКОНКОМУ
ДЕПАРТАМЕНТ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЧЕРКАСЬКОГО МІСЬКВИКОНКОМУ
ДЕПАРТАМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОДА
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ
УПРАВЛІННЯ ПІВНІЧНОГО ОФІСУ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ В ЧЕРК. ОБЛАСТІ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ЧЕРКАСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, м. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
УПРАВЛІННЯ, м. КИЇВ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. С. КУЗНЕЦЯ, м.ХАРКІВ
БАЛТІЙСЬКА МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ, м. РИГА, ЛАТВІЯ
ЧЕНСТОХОВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, м. ЧЕНСТОХОВА, ПОЛЬЩА
УНІВЕРСИТЕТ КИРИЛА І МЕФОДІЯ В м. СКОПЬЄ, ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ
УНІВЕРСИТЕТ АЛТІНБАС, ТУРЕЧЧИНА
КАРЛОВ УНІВЕРСИТЕТ, м. ПРАГА, ЧЕХІЯ

BALTIJAS
STARPTAUTISKĀ
AKADĒMIJA

УПРАВЛІННЯ
ПІВНІЧНОГО ОФІСУ
ДЕРЖАУДИТСЛУЖБИ
В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

*Матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції
молодих вчених, аспірантів і студентів*

23 листопада 2023 року

Черкаси, ЧДТУ, 2023

УДК 336 (477) (06)

Актуальні проблеми фінансової системи України [Електронний ресурс]: матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів: Черкаський державний технологічний університет, 23 листопада 2023 р. Черкаси, 2023. 243 с.

Основною метою конференції є обговорення та вирішення актуальних проблем фінансової системи України, грошово-кредитних механізмів регулювання економіки, управління фінансово-економічним потенціалом суб'єктів господарювання, розвитку банківської системи та інших актуальних проблем економічної науки, а також пошук конструктивних шляхів їх розв'язання.

Подані матеріали містять методологічні та методичні підходи, що можуть заслуговувати на увагу широкого кола фахівців.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету: *Григор О.О.* – д.політ.н., професор, ректор Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Заступник голови: *Демиденко В.В.* – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та управління Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Члени оргкомітету:

Гончаренко І.Г. – д.н.держ упр., професор, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Березина О.Ю. – к.е.н., професор, професор кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Петкова Л.О. – д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та бізнесу Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Булатова О.В. – д.е.н., професор, перший проректор Маріупольського державного університету, м. Київ.

Токарева В.І. – д.н.держ.упр., професор, директор Навчально-наукового інституту управління Маріупольського державного університету, м. Київ.

Сідельникова Л.П. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету, м. Хмельницький.

Орлова Н.С. – д.н.держ.упр., професор, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та економічної політики Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, м.Харків.

Лебідь О.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, м.Харків.

Бережна Л.В. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Dorota Jelonek, – PhD, Czestochowa University of Technology, Department of Management (Czestochowa, Poland).

Голова секретаріату: *Шевченко А.М.* – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету, м.Черкаси.

Організаційний комітет вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є безперечними. Разом з тим, вважаємо можливим їх публікацію з метою обговорення.

СЕКЦІЯ 1. Трансформація фінансового сектору внаслідок збройної агресії росії проти України та під впливом світової пандемії COVID-19

УДК 338.2

Віталій Акентьєв – здобувач фахової передвищої освіти

Науковий керівник – викладач вищої категорії Олена Хмара

*ВСП «Автотранспортний фаховий коледж Криворізького національного
університету»*

ВІДБУДОВА УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Відбудовувати Європу після Другої Світової Війни почали аж через три роки після її завершення. До того життєздатність повоєнної західноєвропейської економіки підтримував імпорт з Північної Америки і субсидії та позики з США та Канади. Так не могло тривати довго, саме тому розробили план Маршалла – програму технічної і економічної допомоги Європі не лише для підтримки, але й для відновлення економіки. Якщо економіку країни після війни не відновити, її потрібно буде постійно дотувати. І останнє у результаті виходить значно дорожче [1].

Виходячи з наявного вже досвіду Плану відновлення України ґрунтувався на ретельному аналізі шляхів повоєнної відбудови різних країн, намагаючись використати кращі практики під нові завдання та виклики сьогодення [2].

За оцінками Світового банку та вітчизняного Міністерства економіки, для повоєнного відновлення Україні знадобиться щонайменше \$411 мільярдів. Пріоритетні напрями – відбудова критичної інфраструктури, житла та важливих соціальних і транспортних об'єктів. Амбітне завдання – досягти за десять років показників ВВП у \$500 мільярдів проти менше ніж \$160 мільярдів (за попередніми оцінками) за підсумками 2022 року.

Національний план відновлення являє собою всеохопний і детальний документ, який відображає основні напрями відновлення зруйнованої після війни економіки, чітко розділяє кожний напрямок та комплекс ініціатив по ньому і містить супроводжувальні заходи, включно із законодавчими змінами [4].

Основними принципами цього Плану є:

- повний доступ до ринків ЄС та Великої сімки;
- отримання статусу кандидата, а потім повноправне членство в ЄС;
- побудова економіки на принципах дерегуляції та лібералізації;
- налагодження логістичних маршрутів в західному напрямку;
- перехід від експорту сировини до переробки в тих галузях, які дають найбільшу експортну виручку;

- розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу;
- самодостатність в енергетиці досягатиметься збільшенням видобування власного газу та розвитком атомної енергетики.

Фінансувати видатки на відновлення країни та виконання усіх національних програм буде здійснюватися з усіх можливих джерел, зокрема українська влада створила низку фондів для цього:

- Фонд підтримки малого та середнього бізнесу
- Фонд підтримки армії
- Фонд відновлення та трансформації економіки
- Гуманітарний фонд
- Фонд обслуговування та погашення державного боргу
- Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури[1].

План відновлення України передбачає три етапи:

1. Стійкість. Це заходи з відновлення найважливіших об'єктів критичної інфраструктури до кінця 2022 року. Відновлення – 2023-2025 роки. Цей етап передбачає реалізацію більшості проектів усього плану, відбудову об'єктів соціальної сфери, будівництво житла.

2. Модернізація – 2026-2032 роки.

Правова та інституційна підготовка повоєнної відбудови України розпочалася майже одночасно з військовою агресією і на разі досягла завершених обрисів. На відміну від аналогічних проектів післявоєнної відбудови, Україна має накопичений досвід проведення реформ для активізації інвестиційних процесів, зокрема у такі стратегічні галузі як альтернативна енергетика, аграрний сектор, перероблювання, інформаційні-комунікаційні технології тощо. Навіть в умовах воєнного стану за даними НБУ ІТ-сектор забезпечив \$ 5,5 млрд експортного виторгу при збільшенні експорту на 13%.

Ще одна стратегічна бюджетоутворювальна галузь України – аграрно-промисловий комплекс, всупереч активним бойовим операціям та логістичні проблеми зміг вийти майже на довоєнні показники експорту зерна. Відбудова економіки за міжнародної підтримки створить умови для модернізації виробничого потенціалу та здійснити кардинальну структурну перебудову галузей економіки шляхом нарощування виробництва інноваційних товарів та послуг з високою доданою вартістю із залученням українських виробників до глобальних ланцюгів постачань.

Забезпечення достатнього фінансування для реалізації проектів та дотримання правил прозорості, підзвітності, ефективності та протидії корупційним ризикам післявоєнної відбудови України дозволить відтворити новітню економіку на інноваційній основі протягом 10–12 років [3].

Позитивним аспектом Плану відновлення України є те, що він представляє собою потенційну синергію на шляху до інтеграції в ЄС. У Плані належним чином висвітлені завдання щодо інтеграції в ЄС, синхронізації українського законодавства із Копенгагенськими критеріями та забезпечення взаємного

доступу до ринків. Післявоєнна відбудова розглядається як інструмент досягнення відповідності України правилам та стандартам ЄС.

Ще однією перевагою Плану відновлення є обґрунтоване визначення екстрених дій та відповідна оцінка потреб у фінансуванні. Окрім забезпечення першочергових військових потреб, виділяються такі нагальні проекти: відновлення зруйнованої соціальної інфраструктури, залучення джерел фінансування державного бюджету, забезпечення критичного фінансування у воєнний час, надання сільськогосподарським виробникам недорогого фінансування та можливостей для зберігання продукції тощо [4].

Література

1. Економічна правда. Відбудова України після війни: хто, як і за чий гроші. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/19/687200/> (дата звернення: 19.10.2023).
2. Ukrinform. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html> (дата звернення: 19.10.2023)
3. Перегляд ПОВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІАЛ ТА СТРАТЕГІЯ ПЕРЕТВОРЕНЬ. Головна. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1913/1841> (дата звернення: 19.10.2023).
4. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html (дата звернення: 19.10.2023).

УДК 316.42:001

**Олена Березіна – к.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Владислав Солдатов – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Черкаський державний технологічний університет

УСЕБІЧНА ДОПОМОГА ЄС УКРАЇНІ ТА ВИКЛИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Одним з пріоритетних завдань функціонування економіки під час війни та повоєнного відновлення економіки України є залучення міжнародної допомоги та інвестицій. Загалом, інвесторів, що функціонують на будь-якому ринку, можна умовно розділити на 2 групи:

– інвестори, що володіють оригінальною технологією виробництва продукції і послуг, як правило, мають власні патенти чи «ноу-хау», що

забезпечують конкурентоспроможність товарів, націлені на стабільне раціональне розширення свого виробництва;

– інвестори, що орієнтуються на отримання прибутку спекулятивного характеру за рахунок гри на курсовій вартості активів та використання факторів економічної нестабільності [1].

З точки зору перспектив повоєнного відновлення України особливу увагу необхідно звернути на залучення першої групи інвесторів, чия діяльність на вітчизняному ринку посилить конкуренцію серед виробників, сприятиме поширенню технологій та управлінського досвіду. Фактори та умови, які визначатимуть рішення щодо доцільності інвестування в повоєнну економіку України для цієї групи інвесторів, доцільно розділити на дві групи:

– ті, що визначатимуть економічну політику у напрямі стимулювання інвестиційної діяльності на державному рівні і є найбільш значущими на стадії вибору країни для розміщення інвестицій;

– фактори і умови, що визначаються діяльністю регіональних органів влади.

У межах економічного та інвестиційного плану Східного партнерства ЄС уже мобілізував для України €3,2 млрд інвестицій, з яких €625 млн – гранти. Зокрема, флагманські інвестиції допомагають: підтримати українські підприємства; зміцнити систему охорони здоров'я шляхом забезпечення обладнанням та навчання лікарів і медсестер; модернізувати державну технологічну структуру.

Водночас, у звіті Європейської Комісії про Україну 2023 року зазначено, що через наслідки російського повномасштабного вторгнення, а також вже наявних структурних економічних викликів, українська економіка перебуває між ранньою стадією і певним рівнем підготовки до створення дієвої ринкової економіки. Проведення монетарної політики, загальне економічне управління та інституційне і регуляторне середовище зіткнулися зі значними труднощами після повномасштабного вторгнення з боку Росії. Незважаючи на ці виклики, українська влада відреагувала швидко і з урахуванням загальної стабільності, хоча обставини призвели до деяких тимчасових невдач для кількох важливих елементів дієвої ринкової економіки. У 2022 році економіка скоротилася на 29,1 %, демонструючи більшу стійкість, ніж очікувалося раніше. Щоб сприяти фінансовій стабільності та зміцненню довіри до національної валюти, Національний банк України зупинив досі успішно керовану систему інфляційного таргетування, зафіксував і девальгував курс валют та підвищив облікову ставку НБУ. Банківський сектор залишався повністю діючим і стабільним з достатньою ліквідністю, зокрема завдяки попереднім реформам і наглядовим пільговим заходам. Стан публічних фінансів помітно погіршився через тривалість і вартість війни та її вплив на економічну діяльність. Це звело нанівець значну фіскальну консолідацію та відповідне скорочення боргових запасів, які були досягнуті в попередні роки до пандемії. Значні внутрішні й зовнішні переміщення населення, як і значний фінансовий обвал, згубно

вплинули на ринок праці [2].

Іншою складовою є власне міжнародна допомога. З початку російського вторгнення ЄС надав Україні майже €83 млрд фінансової, гуманітарної та військової допомоги, а також коштів на потреби українців у ЄС. Це включає €18 млрд макрофінансової допомоги лише у 2023 році та €814 млн у вигляді грантів. ЄС та його країни-члени надали Україні €25,2 млрд на безпекову підтримку. Місія військової допомоги Україні від ЄС допомогла підготувати близько 32 тис. українських солдатів.

ЄС застосовує щодо України автономні торговельні заходи, таким чином призупиняючи всі непогашені імпорتنі мита, квоти й заходи торгового захисту на український експорт до ЄС до червня 2024 року. Згідно з даними української влади, 95 млн тонн української продукції було транспортовано Шляхами солідарності між ЄС та Україною, створеними в червні 2022 року. ЄС виділив €202 млн. для збільшення пропускну здатності Шляхів солідарності.

20 червня 2023 року Європейська Комісія запропонувала запустити програму «Український фонд» із бюджетом на суму €50 млрд для підтримки відновлення, реконструкції й модернізації України, а також реформ, необхідних для вступу до ЄС. Український фонд надаватиме послідовну, передбачувану та гнучку підтримку Україні впродовж 2024-2027 років, адаптовану до викликів, з якими держава стикається під час війни [3].

Міжвідомча координаційна платформа донорів для України запущена «Великою сімкою» 26 січня 2023 року, допомагає координувати підтримку невідкладних фінансових потреб країни та майбутнього економічного відновлення й реконструкції разом із міжнародними фінансовими установами.

ЄС активував Директиву про тимчасовий захист, щоб українські біженці отримали право на тимчасовий захист. ЄС надав €17 млрд державам-членам, щоб ті приймали українців у ЄС. Станом на 2022 рік було виділено €11,6 млрд у формі грантів і позик, 90% з яких уже виплачено. Сюди входить програма «Заходи зі згуртованості для біженців у Європі» (CARE), яка передбачає надання допомоги в розмірі €13,6 млрд для національних бюджетів у відповідь на нагальні потреби.

Європейська Комісія виділила €685 млн на програми гуманітарної допомоги Україні. Механізм цивільного захисту ЄС допоміг Україні доставити понад 95 тис. тонн матеріальної допомоги на 2022-2023 роки. ЄС та країни-члени надали понад €110 млн на гуманітарне розмінування [3].

Крім виділення 5,5 тис. генераторів, було надано близько €220 млн для задоволення нагальних потреб в українському енергетичному секторі через Фонд енергетичної підтримки України. ЄС надав €30 млн на посилення кіберстійкості й цифрову трансформацію України.

До європейських лікарень евакуювали 2,6 тис. українських пацієнтів. Було обладнано 3 тис. притулків. ЄС виділив €100 млн на відновлення пошкоджених шкіл в Україні та ще €14 млн на закупівлю шкільних автобусів.

Із 2022 року ЄС виділив €31 млн на підтримку громадянського суспільства в рамках тематичних програм «Громадянське суспільство» та «Права людини й

демократія» [3].

По закінченню війни, масштабна програма підтримки відбудови України має бути задіяна одразу, щоб Україні не довелося чекати на закінчення процедур вилучення російських активів. До того моменту український уряд та його партнери з громадянського суспільства матимуть оцінку грошової вартості пошкоджень та втрат.

На більш довгострокову перспективу значний вплив матиме надання Україні статусу кандидата на вступ у ЄС, який Україна отримала 23 червня 2022 року. Це стане якорем програми реконструкції та політик у цілому, а також зробить Україну більш привабливою для бізнесу та інвестицій.

Література:

1. Глобальне партнерство в парадигмі сталого розвитку: освіта, технології, інновації : монографія / [за заг. ред. О. Ю. Березіної, Ю. В. Ткаченко]; Черкаський державний технологічний університет. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2017. 524 с.
2. Основні висновки щодо звіту про Україну 2023 року. European Commission.000 Brussels, 8 November 2023.
3. Україна – пакет розширення 2023 року.

УДК 330.4:519.86

Ярослава Бірюкова – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Збройна агресія росії проти України призвела до значних потрясінь у фінансовому секторі України. Війна спричинила відтік капіталу, зниження ділової активності та зростання інфляції. Фінансові установи змушені були впроваджувати нові заходи для забезпечення стабільності та безпеки. Відновлення та розвиток фінансового сектору України після війни є одним із найважливіших завдань, що стоять перед державою. Фінансовий сектор є основою економіки, і його відновлення є необхідним для забезпечення економічного зростання та відновлення країни.

Довоєнний фінансовий сектор України був відносно недорозвиненим і значною мірою спирався на банки. Фінансова нерозвиненість країни зумовлена як досвідом постсоціалістичного переходу, так і низькою якістю її ринкових

інститутів. На початку 1990-х років багато українців втратили більшу частину своїх накопичених рублевих заощаджень через розпад Радянського Союзу та подальшу гіперінфляцію. Недовіра до фінансової системи, що виникла внаслідок цього, була посилена негативним досвідом масової приватизації в середині 1990-х років. У той час контрольні пакети акцій компаній та банків швидко придбала невелика група осіб (деякі з яких згодом стали олігархами), а права дрібних акціонерів безкарно порушувалися.

У перші роки постсоціалістичного переходу деякі спостерігачі очікували, що інститути, які підтримують фінансовий розвиток, виникнуть природним шляхом, оскільки нові приватні власники лобіюватимуть їхнє створення в державі. Однак мажоритарні акціонери приватних компаній виявилися незацікавленими в цьому. Отже, недосконала законодавча база та обмежений захист інвесторів, особливо міноритарних акціонерів, залишилися ключовими перешкодами для фінансового розвитку України, як це було у випадку багатьох інших країн із перехідною економікою.

Травматичний досвід перехідного періоду та слабкі інституції разом із високою економічною нерівністю (а отже, вузькою базою місцевих інвесторів) стримували розвиток фінансових ринків України. Понад те, серйозні макроекономічні (а останнім часом і безпекові) потрясіння, які українці пережили протягом останніх десятиліть, а також пов'язані з ними обвали цін на активи та девальвації сприяли сильному несприйняттю ризиків у суспільстві. Багато сімей накопичували готівкову іноземну валюту, інвестували в нерухомість або тримали кошти на короткострокових банківських депозитах (часто в іноземній валюті).

Як наслідок, фірми та інвестори, зацікавлені у фінансуванні комерційних проектів, були змушені покладатися або на внутрішнє фінансування, або на відносно дорогі банківські кредити, або на фінансування з міжнародних ринків. [3, с. 168-169]

Повномасштабна війна, розпочата росією в лютому 2022 року, призвела до окупації українських територій, руйнування інфраструктури, збоїв у ланцюгах поставок, масової міграції населення, глибокої економічної та фінансової кризи і в подальшому матиме довготривалі негативні наслідки для фінансового сектору. Українська економіка пережила серйозне скорочення у 2022 році, реальний ВВП впав на 29,1%, що стало найглибшим річним падінням в історії країни. Перші місяці війни принесли найзначніші економічні втрати: падіння на 14,9% у I кварталі 2022 року. Учасники фінансового ринку отримали значні збитки від спричинених війною збоїв операційної діяльності. Проте успіхи Сил Оборони України, надзвичайні заходи, ужиті урядом і НБУ, підтримка міжнародних партнерів сприяли стабілізації макроекономічної ситуації.

У результаті економічна активність почала поступово відновлюватися завдяки усуненню перебоїв у ланцюгах постачання, релокації підприємств, звільненню окупованих територій і поверненню частини переміщених осіб. Зниження безпекових ризиків, яке передбачається з наступного року, сприятиме

пришвидженню економічного зростання до 4,3% у 2024 році та до 6,4% у 2025 році. Очікується, що деокупація територій і повноцінне відкриття чорноморських портів допоможуть збільшити обсяги промислового виробництва та врожаю, а часткове повернення вимушених мігрантів сприятиме розширенню внутрішнього попиту. [2]

Національний банк України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили нову Стратегію розвитку фінансового сектору України.

Цей документ встановлює актуальні пріоритети та цілі розвитку фінансового сектору, сфокусовані на спротиві російській агресії та відновленні країни. Його розроблення передбачене Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом.

Стратегія спрямована на реалізацію п'яти стратегічних цілей [1]:

- макроекономічна стабільність (стійка гривня, стійкі публічні фінанси, посилення довгострокової стійкості пенсійної системи);
- фінансова стабільність (узгодження регуляторних підходів, збалансоване регулювання та нагляд, спрямовані на розвиток фінансових установ та ринків капіталу, стійкі та спроможні ринки капіталу, розвиток фінансових установ державної форми власності, створення комплексної системи оздоровлення та виведення з ринку неспроможних установ, посилення стійкості та ефективності систем гарантування вкладів та інвестицій);
- фінансова система працює на відновлення країни (підтримка та розвиток економіки, розвиток сталого фінансування, інфраструктури ринків капіталу, упровадження нових видів та вдосконалення наявних фінансових інструментів, відповідальний та інклюзивний фінансовий ринок, відновлення фінансового сектору);
- сучасні фінансові послуги (Розвиток інфраструктури цифрових фінансових послуг, автоматизація і безпаперові технології надання фінансових послуг, регулювання віртуальних активів, цифрова оборона фінансового сектору, відновлення фінансової інфраструктури);
- інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО (Забезпечення безперервності роботи регуляторів та ФГВФО, міжнародне співробітництво, підвищення операційної ефективності регуляторів та ФГВФО, цілісна, комплексна ІТ-інфраструктура для державних відомств, підвищення інституційної спроможності та фінансової незалежності регуляторів і ФГВФО).

Реалізація Стратегії та досягнення зазначених стратегічних цілей створить умови для зміцнення потенціалу України на її шляху до перемоги, сприятиме відновленню національної економіки від наслідків повномасштабної війни, забезпечить макроекономічну та фінансову стабільність, закладе основи для стійкого та динамічного розвитку фінансового сектору України, його конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції та інтеграції у світовий фінансовий простір. [2]

Передбачені Стратегією заходи умовно поділено на короткострокові заходи, спрямовані на забезпечення стабільності, недопущення погіршення ситуації у фінансовому секторі та економіці загалом, і на середньострокові заходи, що стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки.

Стратегія визначає майбутні пріоритети фінансової системи, до яких належать:

- відновлення, розвиток фінансового сектору та забезпечення безперервності його роботи;
- поступове згортання надзвичайних пруденційних заходів;
- діагностика банківських активів;
- моніторинг та вирішення проблеми непрацюючих кредитів;
- створення комплексної системи оздоровлення та виведення з ринку неспроможних учасників;
- запровадження системи раннього реагування на проблемність фінансових установ.

За сприятливих і стійких макроекономічних умов передбачається поступова лібералізація фінансових ринків та повернення монетарної політики до режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом.

Попри війну, Стратегія констатує потребу в продовженні технологічного розвитку фінансових послуг як необхідної передумови для подальшого розширення фінансової інклюзії та забезпечення кібербезпеки.

Одними з пріоритетних завдань у межах реалізації Стратегії є заходи з відновлення фінансової інфраструктури на деокупованих територіях, забезпечення безбар'єрності та інклюзивності фінансового сектору.

Оскільки умови війни зумовлюють високу загальну невизначеність, нова Стратегія є безстроковою. Систематично аналізуючи вплив зовнішнього середовища, регулятори та Фонд гарантування вкладів будуть уточнювати спільні плани з досягнення цілей Стратегії та працювати над їх реалізацією стільки часу, скільки потребуватиметься. У зв'язку з цим Стратегія також закріплює короткий перелік ключових індикаторів, важливих у короткостроковій перспективі під час повномасштабної війни, який надалі за потреби буде актуалізовано. [1]

Отже, реалізація Стратегії та досягнення зазначених стратегічних цілей створить умови для зміцнення потенціалу України на її шляху до перемоги, сприятиме відновленню національної економіки від наслідків повномасштабної війни, забезпечить макроекономічну та фінансову стабільність, закладе основи для стійкого та динамічного розвитку фінансового сектору України, його конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції та інтеграції у світовий фінансовий простір.

Література:

1. Національний банк України. Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення: 16.11.2023).

2. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (дата звернення: 16.11.2023).

3. Rebuilding Ukraine: principles and policies. *CEPR*. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/rebuilding-ukraine-principles-and-policies> (дата звернення: 16.11.2023).

УДК [338.488.2:640.41]-021.4(477.46)“364”

Наталія Бойко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доцент Вікторія Красномолиць

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЯКІСТЬ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Міжнародна асоціація готелів та ресторанів визначає, що якість готельних послуг – це ступінь відповідності наданої послуги вимогам гостей, що включають комфорт, безпеку, чистоту, гостинність та інші аспекти, які впливають на задоволення та комфорт перебування гостей [1]. Оцінка якості готельних послуг є суб'єктивною та залежить від індивідуальних вподобань та очікувань відвідувачів.

В Черкаській області сфера готельних послуг зазнала значних змін після пандемії COVID-19 протягом 2019-2021 років. Пандемія вимагала зміни у санітарних та гігієнічних стандартах, запроваджувалися додаткові заходи безпеки для персоналу та відвідувачів, а саме використання масок, дотримання дистанції та інші. Також відбулися значні зміни у самому обслуговуванні, де багато готелів обмежили послуги у ресторанах, фітнес-центрах та в обслуговуванні номерів. У загальному, надання послуг в готелів зазнали значних змін, що свідчило про те, що готелі в Україні підтримували надання якісних послуг. Проте після завершення пандемії, і коли готельна індустрія почала відновлюватися та удосконалюватися у 2022 році Україна зіткнулася із новою і

значно страшнішою кризою, яка принесла великі збитки та зміни у готельній індустрії, а саме війна.

Через воєнні дії пропозиція на готельному ринку України зменшилася: чимало об'єктів не працюють з міркувань безпеки, через брак попиту, з технічних причин чи через пошкодження від обстрілів. В загальному на даний момент стан готельної індустрії залежить від регіону, як працюють такі об'єкти, і чи відкриті вони взагалі визначається тим, у якій області вони розташовані, наскільки віддалені від місць бойових дій. Найкраща ситуація у західній частині України: Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській і Закарпатській областях [3].

Стан готелів у Черкаській області також зазнала значних змін, особливо це відноситься до якості надання послуг. Чимало готелів області стали прихистком для багатьох переселенців – за 2022 рік вони прийняли на 30% більше відвідувачів ніж у 2020 та 2021 роках. Попри таку кількість відвідувачів і ситуацію в Україні ціни на номери в більшості готелів не змінювалися тривалий час. Також для забезпечення безпеки готелі підготували укриття із усіма необхідними потребами на тривалий час, що на даний момент свідчить про те, що готелі готові вносити значні зміни у своє середовище заради безпеки та надання якісних послуг для відвідувачів з урахуванням нових умов реальності [2].

Особливим випробування для готелів у Черкаській області стала зима 2022-2023 року, коли в Україні відбувалися тривалі відключення електроенергії. В даний період для підтримання комфорту відвідувачів більшість готелів придбали генератори, але в наслідок цього відбулося підвищення вартості номерів. В результаті готелі будь-яким чином підтримували свою діяльність та адаптувалися для безпеки відвідувачів.

В готелях Черкаської області основною проблемою під час війни є нестача персоналу, адже багато персоналу переходили в неоплачувану відпустку, а частина виїхала за кордон. Саме через це більшості готелям було складно надати увагу багатьом відвідувачам і тим самим погіршувалася якість надання послуг, бо чим менше персоналу тим більша в ньому потреба.

Попри те, що 2022 рік був надзвичайно нелегким через, перш за все, зовнішні виклики, готельна індустрія Черкаської області всіма силами намагається під них адаптуватися та відповідати стандартам у теперішні складні часи. Зміна вектору у сфері надання готельних послуг змістилася в сторону забезпечення безпеки, ротації кадрів обмеженої кількості працівників та постійного прагнення до розвитку у нових площинах.

Література:

1 International Hotels and Restaurants Associations (IH&RA) URL: <http://www.ih-ra.org/> (Дата звернення 9.11.2023)

2. Без прибутків, але з переселенцями URL: <https://suspilne.media/348486-bez-pributkiv-ale-z-pereselencami-ak-u-cerkasah-gotelnij-biznes-pereziv-voennij->

2022-rik/ (Дата звернення 9.11.2023)

3. Встояти під час війни URL: <https://commercialproperty.ua/analytics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuuyut-goteli-ukraini/> (Дата звернення 9.1.2023)

УДК 330.4:519.86

Анастасія Бойко – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ЗМІНИ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року стало катастрофою для всіх сфер життя країни: соціальної, політичної, і звісно ж економічної. Стан валютного ринку країни є важливим показником того, наскільки стабільною та надійною є банківська система, фінансовий ринок та економіка в цілому. Саме валютний ринок України в перший день війни з росією перебував у критичному стані. Це призвело до виникнення нетипових для країни факторів, що вплинули на розвиток валютного ринку: припинення роботи великої частини підприємств та банків, жорсткі обмеження валютних операцій, тимчасове фіксування валютного курсу, безробіття, різке зростання внутрішньої міграції та еміграції. Швидкі та ефективні дії Національного банку України допомогли запобігти краху валютного ринку та економіки України в цілому.

Валютний курс є важливим інструментом державної політики, ефективно регулювання якого є суттєвим фактором створення сприятливих умов для нарощування виробництва та зростання чистого експорту – визначального фактора економічного розвитку країни. Валютний курс відображає взаємодію національної та світової економік, регулює діяльність багатьох сфер економіки.

Після кризи 2014-2015 років Національний банк України перейшов до режиму плаваючого курсу гривні. Це означало, що курс гривні встановлювався на валютному ринку відповідно до попиту та пропозиції. Упродовж наступних років та до повномасштабного вторгнення росії в Україну, курс гривні, попри деякі коливання, залишався відносно стабільним.

Офіційний курс долара в Україні зафіксували у перший день повномасштабної війни на рівні 29,25 грн/\$. Тоді у Національному банку України наголошували, що це вимушений та тимчасовий захід. У липні 2022 року Національний банк України знизив курс гривні до рівня 36,57 грн/\$[3].

З початку повномасштабного вторгнення фіксація офіційного курсу та впровадження жорстких валютних обмежень дали змогу запобігти паніці, а також сприяли адаптації бізнесу та населення до умов повномасштабної війни.

З часом паніка вщухла, але від фіксованого курсу Національний банк

України не відмовився, Регулятор вважав, що фіксований курс не лише допомагав приборкати паніку, а й був необхідним для виконання його конституційного обов'язку – збереження платоспроможності гривні.

Фіксований курс гривні, який був запроваджений на початку повномасштабної війни, мав ряд переваг. Він забезпечував стабільність цін і сприяв збереженню довіри до гривні. Однак з часом фіксування курсу може призвести до накопичення валютних ризиків, посилення мікро- та макроекономічних дисбалансів, а також погіршення ситуації в економіці та фінансовій системі. Це може послабити економіку та фінансову систему зараз і ускладнити відновлення ділової активності на етапі відбудови України.

Для того, аби підтримувати курс на одному рівні Національному банку України доводилося активно "спалювати" міжнародні резерви.

До 24 лютого 2022 року іноземну валюту на міжбанківському ринку купувало та продавало багато учасників, в тому числі: банки, великі експортери та імпортери. Офіційний курс гривні формувався на валютному ринку відповідно до попиту та пропозиції, а Національний банк України втручався в ринок лише для того, щоб пом'якшити різкі коливання курсу.

Після 24 лютого 2022 року Національний банк України був змушений стати єдиним продавцем валюти на ринку. Він продавав її за фіксованим курсом, який був нижчим за ринковий. Це було необхідно для того, щоб стабілізувати курс гривні, але це також призвело до того, що валютні надходження від експортерів скоротилися. Завдяки допомозі міжнародних партнерів НБУ зміг підтримати курс гривні, але це може тривати недовго.

Також фіксований офіційний курс гривні призвів до того, що в Україні сформувалися різні курси валюти, зокрема банківський та готівковий. З часом готівковий валютний ринок в Україні перестав відображати реальний стан економіки. На його зміну не впливали фактори, які зазвичай визначають курс валюти, такі як макроекономічні показники, стан торговельного балансу та надходження валюти від міжнародних партнерів. Єдине, що впливало на вартість готівкової валюти – її пропозиція та ситуативні настрої.

Це створювало сприятливі умови для різного роду спекуляцій. У 2022 році в Україні стала популярною схема, яка дозволяла заробляти на різниці курсів валюти. Так званий "картковий туризм" – це схема, за якої українці виїжджали за кордон і знімали там готівкову валюту за банківським курсом, який був близьким до офіційного. Потім вони поверталися в Україну і продавали цю валюту за вищим готівковим курсом. Це призводило до того, що частина економічних операцій переміщувалася в тіньову економіку.

Відповідно до Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування, яку у Липні 2023 року оприлюднив НБУ: збільшення курсової гнучкості відбуватиметься поступово. На перших етапах важливо зберегти максимальну курсову стабільність для мінімізації початкового шоку для очікувань з огляду на відхід Національного банку від зобов'язання щодо фіксації курсу. Для цього

Національний банк зберігатиме достатньо жорсткі монетарні умови, що підтримуватиме привабливість гривневих активів з метою уникнення неконтрольованого посилення тиску на валютний ринок. Крім того, формуванню передумов для переходу до більшої гнучкості обмінного курсу сприятиме поступове пом'якшення окремих валютних обмежень. Водночас збереження інших валютних обмежень і надалі підтримуватиме курсову стійкість[2].

Ухвалюючи рішення щодо переходу до керованої гнучкості курсу, Національний банк України зважав на прогрес у формуванні належних передумов.

Першою передумовою для зміни курсу є суттєве уповільнення інфляції. Якщо на кінець 2022 року вона становила 26,6%, то в серпні 2023 року вона становить лише 8,6%.

Другою передумовою є великі навіть як для мирних часів валютні резерви у понад 40 мільярдів доларів станом на вересень 2023 року.

Третя передумова – це непогана дохідність гривневих депозитів. Рівень ставок за строковими депозитами по системі є близьким до 15%, що дає змогу покривати як очікувану інфляцію, так і очікувану зміну обмінного курсу[1].

Національний банк України більше не встановлює значення курсу долара директивно. Починаючи з 3 жовтня 2023 року курс змінюється відповідно до ситуації на валютному ринку. Регулятор продовжує контролювати ситуацію на валютному ринку та залишається ключовим гравцем на ньому, компенсуючи структурний дефіцит іноземної валюти. Завдяки цьому курс змінюється в обидва боки. Водночас НБУ суттєво обмежує ці коливання, не допускаючи як значного послаблення гривні, так і суттєвого зміцнення.

Отже, різкі зміни курсу валюти можуть негативно вплинути на економіку країни. Заходи, які Національний банк України вжив у перші дні війни, зокрема тимчасова фіксація валютного курсу, обмеження щодо операцій з валютою та обмеження на зняття коштів з валютних рахунків, допомогли стабілізувати фінансову систему України. Перехід НБУ до режиму "керованої курсової гнучкості" є одним з кроків у напрямку повної валютної лібералізації та повернення до довоєнного режиму роботи валютного ринку.

Література:

1. Національний банк України. НБУ впроваджує керовану гнучкість обмінного курсу, що посилить стійкість валютного ринку та економіки. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vprovadjuje-kerovanu-gnuchkist-obminnogo-kursu-scho-posilit-stiykist-valyutnogo-rinku-ta-ekonomiki> (дата звернення: 19.11.2023)

2. Національний банк України. Стратегія пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-pomyakshennya-valyutnih-obmejen->

perehodu-do-bilshoyi-gnuchkosti-obminnogo-kursu-ta-povernennya-do-inflyatsiy-nogo-targetuvannya (дата звернення: 19.11.2023)

3. Повернення до плаваючого курсу: в НБУ розповіли, як і коли відбудуватиметься перехід. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/plavayuchiy-kurs-valyut-v-nbu-rozprovili-yak-i-koli-vidbuvatimetsya-perehid-12407445.html> (дата звернення: 19.11.2023)

УДК 330.4:519.86

Михайло Голота – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., ст. викл. Анастасія Самойлікова

Сумський державний університет

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Російсько-українська війна є і залишається однією з найбільш значущих геополітичних криз 21-го століття. Поза безпосередніми людськими втратами війна суттєво вплинула на економіку України в різних аспектах. Наслідки відчутні в різних сферах української економіки, зокрема у сферах торгівлі, інвестицій, інфраструктури, сільського господарства, енергетики та загальної економічної стабільності.

Аналіз економіки під час війни має вирішальне значення для ефективного розподілу ресурсів, підтримки стабільності цін і забезпечення наявності основних товарів під час керування інфляцією. Це також допомагає зрозуміти динаміку праці, керувати державними фінансами та орієнтуватися в переboях у міжнародній торгівлі, спричинених війною.

По-перше, доцільно розглянути зміни валового внутрішнього продукту. У 2022 році реальний ВВП зменшився на 29%. Аналізуючи графік (Рис. 1), можна дійти висновку, що спад реального ВВП був найглибшим за історію України, а рівень ВВП повернувся до початку 2000-х років.

Структура економіки зазнала значних змін, особливо відзначається зростання ролі державного сектору. Державне фінансування сприяло інвестиціям, але через високі ризики та погіршення фінансового стану підприємств інвестиції значно скоротилися. Національний банк прогнозує зростання ВВП на 2023 рік з 2,9% до 4,9%. Однією з ключових причин покращення прогнозу є подальша адаптація бізнесу і домогосподарств до війни, гарний урожай, розширення альтернативних шляхів експорту і збільшення бюджетних видатків. Також, прогноз зростання ВВП на 2024 рік було підвищено

з 3,5% до 3,6% [1].

Рисунок 1. ВВП (в % до аналогічного періоду попереднього року)
Джерело: побудовано автором на основі [1]

Незважаючи на повномасштабну війну, у 2022 році вдалося уникнути неконтрольованого прискорення інфляції. З графіка видно (рис. 2), що зростання споживчих цін за підсумками 2022 року було порівняно помірним (ІСЦ зріс на 26.6% р/р).

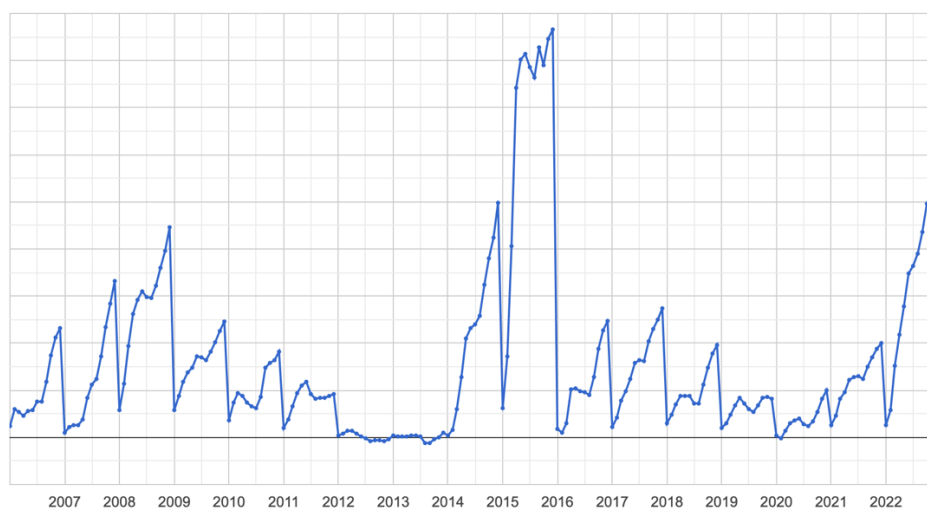

Рисунок 2. Індекс споживчих цін до грудня попереднього року
Джерело: побудовано автором на основі [2]

Це зумовлено успішними діями Збройних Сил України, значній підтримці міжнародних партнерів, а також комплексу антикризових заходів уряду та НБУ. Фіксація обмінного курсу гривні відіграла важливу роль у збереженні контролю над інфляційними процесами. Збереження стійкості курсу запобігло зростанню цін на товари та послуги і пом'якшило ціновий тиск, позитивно впливаючи на інфляційні та курсові очікування громадян і бізнесу.

Початок повномасштабного вторгнення супроводився стрімким зростанням частки тих, хто за результатами опитувань втратив роботу. В подальшому завдяки відновленню економіки та ринку праці частка тих, хто повернувся до своєї роботи або знайшов нову, зросла, але не відновилася до рівня повномасштабного вторгнення (рис. 3).

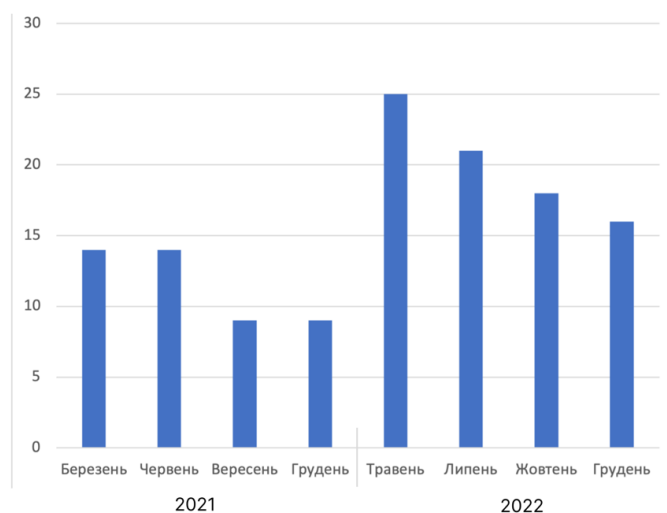

Рисунок 3. Рівень безробіття, % робочої сили
Джерело: побудовано автором на основі [2]

Зміни у структурі економіки внаслідок війни та значної міграції населення, як зовнішньої, так і внутрішньої, призвели до посилення нерівностей як за регіонами, так і за професіями. Це свідчить про те, що безробіття набуває характеру структурного явища. На прогнозованому горизонті зайнятість буде поступово зростати разом з активізацією економічної діяльності. Однак нерівності на ринку праці лишатимуться, тому безробіття залишатиметься на вищому рівні порівняно з періодом перед війною.

Підсумовуючи, економічний спад України у 2022 році, спричинений повномасштабною війною, був найглибшим за всю історію країни. Проте він був меншим, ніж передбачалося на початку бойових дій, завдяки високій адаптивності бізнесу та державного управління, а також стійкості енергетичної системи. Швидкому відновленню економіки будуть заважати високі безпекові ризики, що впливають на інвестиційні та споживчі настрої. Логістичні обмеження для експорту та повільний процес повернення вимушених мігрантів з-за кордону також сповільнюватимуть відновлення.

Література:

1. Офіційний сайт Національного банку України [електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України [електронний ресурс]. URL: <https://nabu.gov.ua>

УДК 336.77“364”

Наталія Дудченко – к.е.н., доцент
Сергій Зінов'єв – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Черкаський державний технологічний університет

РОЗВИТОК НАДАННЯ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Вперше з початку повномасштабної війни українські банки відзначили зростання попиту на споживчі кредити та кількості схвалених кредитних заявок бізнесу.

Про це повідомила пресслужба Національного банку України з посиланням на дані Опитування про умови банківського кредитування [1].

Результати щоквартального опитування банків про умови кредитування свідчать, що обсяг позик як бізнесу, так і населення в наступні чотири квартали продовжить зростати.

Варто зазначити, що фінансові установи й надалі очікують погіршення якості кредитного портфеля бізнесу, проте частка респондентів, що має негативні очікування, поступово зменшується з початку повномасштабної війни. Згідно з опитування НБУ, якість портфеля домогосподарств не зміниться.

Зазначимо, що попит на корпоративні кредити у II кварталі 2023 року дещо зріс, переважно на гривневі позики для малого та середнього бізнесу: його підтримують потреба в оборотних коштах та капітальних інвестиціях. Банки прогнозують зростання попиту на бізнес-кредити і в III кварталі.

Попит на іпотеку зростає третій квартал поспіль, а на споживчі кредити – вперше з IV кварталу 2021 року. Передусім його стимулюють нижчі відсоткові ставки. У III кварталі 2023 року банки й надалі очікують на зростання попиту населення на кредити.

Кредитні стандарти для бізнесу у II кварталі дещо підвищено. Найбільше – для довгострокових і валютних позик. У III кварталі, вперше з початку повномасштабного вторгнення Росії, банки планують послабити корпоративні стандарти кредитування для МСП, короткострокових та гривневих кредитів. Натомість банки очікують на подальше підвищення кредитних стандартів для довгострокових і валютних позик.

Вперше з початку повномасштабної війни, з даних опитування банківських установ, зафіксовано збільшення кількості схвалених заявок на кредити для бізнесу. Однак для позик великим підприємствам показник надалі скорочується.

Фінустанови пом'якшують стандарти кредитів домогосподарствам другий квартал поспіль та планують у III кварталі пом'якшувати стандарти схвалення як для іпотечних, так і споживчих кредитів.

Кількість схвалених заявок на позики населенню продовжує зростати. Однак, за даними від банків, відбуватиметься зростання кредитного ризику та

прогнозують на його підвищення у III кварталі.

Варто зауважити, що на початку року в НБУ допускали зростання проблемних кредитів через блекаути та обстріли [2]. Однак, зазначали в Нацбанку, російські атаки не зможуть підірвати стабільність української банківської системи в цілому.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про відносну стабільність ринку кредитних послуг, а також і про стабільність банківського сектору в цілому.

Література:

1. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vpershe-z-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-banki-vidznachili-zrostannya-popitu-na-spojivchi-krediti-ta-kilkosti-shvalenih-kreditnih-zayavok-biznesu--rezultati-opituvannya-pro-umovi-bankivskogo-kredituvannya>
2. https://lb.ua/economics/2023/01/05/541562_nbu_dopuskayut_zrostannya.htm
3. https://lb.ua/economics/2023/07/26/567090_ukrainski_banki_planuyut.html

УДК 336.717.8“364”

Наталія Дудченко – к.е.н., доцент

Євген Ковальов – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Черкаський державний технологічний університет

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СТІЙКІСТЬ ТА СТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Фінансовий ринок України є одним із найбільш вразливих секторів економіки, який потребує реструктуризації та запровадження жорстких правил гри і, водночас, він має забезпечити підтримку розвитку його учасників та створити сприятливі умови для запровадження нових цій. Таке бачення зумовлене низьким рейтингом України щодо розвитку фінансового ринку. Під час обговорення в січні 2021 р. проекту Національної економічної стратегії до 2030 р. Тимур Хромаєв – голова Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку зазначив, що Україна посіла 120 місце серед 125 країн щодо розвитку фінансового ринку [1]. Така позиція зумовлена насамперед суттєвим відставанням українського законодавства від законодавства провідних країн світу. Сьогодні перед українським фінансовим ринком стоять ще більші виклики, особливо через повномасштабне вторгнення росії. Державний регулятор це розуміє, а тому докладає зусиль для забезпечення стабільного функціонування ринку під час війни, й готує його суб'єктів до майбутньої інтеграції до

європейського ринку. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна отримала унікальну можливість наблизити свою законодавчу базу у сфері фінансового права до вимог і правил ЄС. Починаючи з 2019 р., ухвалено низку законів, які відповідають вимогам ЄС, зокрема – Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг” (спліт) [2], Закон про деривативи [3].

Однак законодавець у 2022 р. був вимушений ухвалити безпрецедентний Закон щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв’язку із введенням воєнного стану в Україні [4]. Це призупинило поступ до імплементації європейських практик діяльності фінансового ринку та залишає для України ще значний обсяг роботи щодо адаптації законодавчої бази для належної роботи цього сектору. Варто зазначити, що найважливішим у післявоєнний період буде не лише “швидкість” прийняття нових законів, а й врахування особливостей українського середовища для збереження національних “фінансових гравців” та створення умов для зміцнення їхньої конкурентоспроможності.

Позитивним індикатором стало запровадження єдиного регуляторного центру для учасників фінансово-банківського сектору, що вимагає встановлення єдиних правил і передбачає умови для виходу на новий виток функціонування фондового ринку України через створення першого фінансового хабу.

Амбітним планом був запуск Українського міжнародного фінансового центру до кінця 2023 р., який мав у своїй діяльності опиратись на п’ять інституційних.

Беручи до уваги багато об’єктивних чинників, а також з огляду на виклики війни для українського фінансового ринку, можна констатувати, що вони мають суттєві наслідки для фінансового ринку та усіх його складових [5].

По-перше, варто зазначити, що війна є каталізатором зростання більшості ризиків, а особливо фінансових. Найвідчутнішим на фінансовому ринку сьогодні є кредитний ризик – ризик неповернення, який зростає від початку війни та спричиняє додатковий тиск на якість кредитного портфеля та власний капітал через додаткове формування резервів. Фінансові установи вже сьогодні починають визнавати кредитні збитки та зазначають про вагомий вплив негативних подій на якість активів. Незважаючи на те, що фінансовим установам не дозволяється застосовувати жодних санкцій за несвоєчасну сплату за зобов’язаннями, Національний банк з липня поновив вимогу до оцінки кредитного ризику і, зокрема, до розрахунку кількості днів прострочення кредитів, що спричиняє додаткове навантаження на ресурси через зростання відрахувань до резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позик.

Водночас фінансовим установам потрібно реально оцінювати можливі кредитні збитки, повною мірою відображати їх у фінансовій звітності та адекватно оцінювати вплив негативних подій на якість активів.

Водночас потрібно також повернутися до такого інструмента, як реструктуризація позик. Такі кроки допоможуть нормалізувати боргове

навантаження для позичальників та підвищать стійкість фінансово-банківського сектору.

По-друге, очевидним стає той факт, що через низьку платоспроможність, втрату стабільного джерела доходу, руйнування виробничих потужностей, окупацію та вимушену міграцію суттєво знижується попит на фінансові послуги, а особливо на кредити з боку домогосподарств, що призводить до розбалансування кредитного портфеля та необхідного збільшення відрахувань в резерви, що підвищує ризик зниження прибутковості. Такий сценарій розвитку подій змушує фінансові установи переформатовувати свої бізнес-моделі та пристосовувати їх до умов діяльності у воєнний час з метою збереження операційної прибутковості.

По-третє, із настанням перших ознак стабілізації економічної та безпекової ситуації в західних та частині центральних областей Національний банк України змінив регуляторні підходи до надавачів небанківських фінансових послуг. З метою підвищення ринкової дисципліни та захисту прав споживачів регулятором було відновлено застосування заходів впливу за порушення таких вимог: неподання звітності, порушення окремих фінансових нормативів та здійснення ризикової діяльності.

По-четверте, Національний банк України задекларував, що після стабілізації макроекономічних, соціальних та політичних умов він проведе оцінку якості активів, загального стану ринку та його учасників, експертами буде встановлено необхідний рівень капіталу для подальшої безпечної й ефективної діяльності фінансових установ; проаналізує здатність таких установ до нормалізації ключових фінансових показників в осяжній перспективі. З огляду на результати проведеної оцінки стійкості та стабільності фінансових посередників, які діятимуть на ринку, буде визначено достатній строк для відновлення рівня капіталізації.

Література:

1. Фінансовий клуб. Україна займає 120 позицію з розвитку фінансового ринку. 22 січня 2021.

URL : <https://finclub.net/ua/news/ukraina-zaimaie-120-pozytsiiu-z-rozvytku-finansovoho-rynku.html>.

2. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг”. No 79-IX. 12 вересня 2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>.

3. Закон України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”. No 738-IX. 19 червня 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>

4. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв’язку із введенням воєнного стану в Україні”. No 2463-IX. 27 липня 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>.

5. <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1564/1572>

УДК 336.5:364]“364”

Наталія Дудченко – к.е.н., доцент
Катерина Куц – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Черкаський державний технологічний університет

ФІНАНСУВАННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Після 24 лютого 2022 року стало зрозуміло, що часу на виконання всіх формальних процедур немає, і Міністерство соціальної політики ще на початку березня 2022 року розробило рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. У них йшлося про спрощення та оптимізацію процедури надання окремих соціальних послуг. Однією із ключових методичних порад місцевим органам влади було зазначено про надання соціальних послуг екстрено (кризово), замість застосування повної процедури. Цей вид надання послуг дозволяє приймати рішення протягом доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення про необхідність надання допомоги особі [1].

Проте, щоб оптимізувати процедуру надання послуг, необхідні нормативні зміни. Згідно з постанови КМУ, яку прийняли ще 01.06.2020 р., «Про організацію надання соціальних послуг» та наказу Міністерства соціальної політики «Про затвердження класифікатора соціальних послуг» від 23.06.2020 р. була лише невелика кількість послуг, які могли надаватися екстрено. Тож у березні спочатку прийняли постанову КМУ від 16.03.2022 № 294, яка внесла зміни до «Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади». Такі соціальні послуги як стаціонарний догляд (створення умов для проживання; забезпечення харчуванням), паліативний догляд (допомога у вирішенні питань отримання знеболювання), догляд вдома, підтримане проживання (забезпечення проживання, розвиток та підтримка навичок самообслуговування та інших навичок, необхідних для самостійного проживання) тепер можна надавати як екстрені. Згодом прийняли постанову КМУ від 7.05.2022 № 560, якою доповнено попередні зміни до Порядку. В результаті уточнено, що соціальні послуги можуть надаватися екстрено (кризово) у разі існування загрози життю чи здоров'ю особи та під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. Окрім цього, до вже існуючих послуг, які надаються екстрено, під час воєнного стану додається ще 11 послуг, які раніше надавалися через процедуру застосування випадку. Влітку 2022 року ці ж норми потім були внесені у постанову КМУ «Про організацію надання соціальних послуг» і могли вже застосовуватися до всіх осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Також 14 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла зміни до ЗУ «Про соціальні послуги», якими спрощувала деякі норми для оптимізації надання соціальних послуг. А саме:

збільшили повноваження місцевих органів влади: їм надали можливості визначати особливості порядку організації та надання соціальних послуг на території відповідної громади у разі введення надзвичайного або воєнного стану. Проте це не має суперечити логіці та нормам законодавства:

соціальні послуги надаються екстрено (кризово) у період воєнного стану; особам (незалежно від їхнього рівня доходу), яким завдано шкоди пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією всі соціальні послуги надаються безоплатно;

змінилося визначення сукупного доходу громадян для визначення малозабезпечених осіб. Відтепер середньомісячний сукупний дохід громадян визначається з урахуванням кварталу, а не шести останніх місяців (як це було раніше).

Також в серпні 2023 набув чинності наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах». У ньому викладена організація визначення потреб населення у соціальних послугах під час дії воєнного або надзвичайного стану, а також у перехідний період після його припинення. У Порядку враховуються всі зміни, які були прийняті в попередніх нормативно-правових актах.

За перші півроку війни попит на соціальні послуги зріс у 2-4 рази після впровадження воєнного стану. Видатки місцевих бюджетів на соціальну сферу складали від 3% до 13%. Водночас кількість наданих соціальних послуг прямо не корелює з обсягом соціальних видатків на душу населення в регіоні. Це пов'язано з тим, що переважна частка соціальних видатків спрямовується на заробітну плату – від 79% до 98% від загальної суми. На організацію та надання соціальних послуг спрямовується в середньому менше 10% соціальних видатків. Як зазначили в самому Мінсоцполітики – це є сигналом для запровадження змін в політиці розбудови системи надання соціальних послуг [2].

Сьогодні існують законодавчі механізми, що дозволяють залучати представників недержавного сектору як надавачів соціальних послуг. Зокрема, шляхом соціального замовлення. Проте наявність законодавчих механізмів не дозволяє застосовувати його у повній мірі, оскільки залученість громадського сектору до надання соціальних послуг є слабкою. Наразі синхронізація зусиль державного та недержавного секторів, зокрема, спрямовані на фінансову підтримку громадських об'єднань осіб з інвалідністю, які можуть надавати соціальні послуги, на соціалізацію та інтеграцію таких осіб в суспільство. 27 січня 2023 року Уряд ухвалив постанову «Деякі питання надання фінансової підтримки громадським об'єднанням осіб з інвалідністю», яка надає можливість спрямувати кошти державного бюджету на підтримку ГО, забезпечити прозорий

механізм використання коштів і покращити надання соціальних послуг особам з інвалідністю. Також постановою встановлюються вимоги та критерії участі громадських об'єднань осіб з інвалідністю у конкурсі для визначення проєктів, на реалізацію яких буде надаватися фінансова підтримка [3].

Отже, загалом, зміни законодавства у сфері соціальних послуг були необхідними з початком повномасштабного вторгнення. Хоча в цілому держава виявилася неготовою до викликів війни. Це стосується і системи соціальних послуг. Окрім цього, залишаються проблеми у сфері реалізації законодавства та, як наслідок, фінансування.

Література:

1. <https://decentralization.gov.ua/news/17395>
2. <https://parlament.org.ua/2023/10/16/sotsialne-zamovlennya-instrument-dlya-vidnovlennya-ta-pokrashhennya-yakosti-sotsialnih-poslug-u-gromadah/>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2023-%D0%BF#Text>

УДК 336.1

Тетяна Кришталь – д. е. н., професор

*Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України*

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Пріоритетним чинником забезпечення населення доступними та якісними медичними послугами і запорукою ефективного функціонування закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) є достатній для надання таких послуг обсяг фінансування.

У жовтні 2017 року ухвалено Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», що створило правову основу для втілення нових механізмів фінансування сфери охорони здоров'я. Фінансування більшості ЗОЗ постатейним кошторисним принципом змінено на оплату результату діяльності ЗОЗ як автономних суб'єктів господарської діяльності, тобто фактично пролікованих випадків. Відповідно головним принципом реформи став принцип «гроші йдуть за пацієнтом», що на практиці означає бюджетне фінансування пакета медичних послуг, наданого пацієнту. Також створено Національну службу здоров'я України як центральний виконавчий орган, який відповідає за фінансування системи охорони здоров'я. Впроваджено Програму медичних гарантій, в центрі якої пацієнт та його медичні потреби. Програмою визначено перелік та обсяг медичних послуг та лікарських засобів,

що надаються на безоплатній основі населенню, за рахунок бюджетних коштів. У 2018 році почалася масштабна трансформація фінансування ЗОЗ.

Важливим напрямком реформування системи фінансування охорони здоров'я став перехід до багатоканального фінансування системи охорони здоров'я, в основі якого бюджетно-страхова модель фінансування – програма державних гарантій медичного обслуговування населення.

Фінансове забезпечення охорони здоров'я в Україні ґрунтується на основі багатоканальності її фінансування, поєднання державних гарантій з демонополізацією та заохоченням підприємництва і конкуренції.

У закладах охорони здоров'я фінансові ресурси відображають сукупність коштів, які акумулюються за рахунок визначених діючим законодавством джерел фінансування, в активах для забезпечення поточних і майбутніх економічних вигод, змінюються у просторі і часі під впливом фінансових відносин, що виникають у процесі надання медичних послуг населенню [1].

Фінансове забезпечення охорони здоров'я може здійснюватися за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів, коштів юридичних та фізичних осіб, а також з інших джерел, не заборонених законом [2].

Кошти Державного бюджету України та місцевих бюджетів, призначені на охорону здоров'я, використовуються, зокрема, для забезпечення медичної та реабілітаційної допомоги населенню, фінансування державних цільових і місцевих програм охорони здоров'я та фундаментальних наукових досліджень у цій сфері.

Фінансове забезпечення державних та комунальних закладів охорони здоров'я, які є бюджетними установами, здійснюється відповідно до бюджетного законодавства.

Статтею 89 Бюджетного кодексу України регламентовано, що видатки, які здійснюються з бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад на охорону здоров'я, включають в себе [3]:

- оплату комунальних послуг та енергоносіїв комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, для забезпечення надання медичних послуг за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

- місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, які належать відповідним територіальним громадам, місцеві програми надання населенню медичних послуг понад обсяг, передбачений програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

- місцеві програми громадського здоров'я.

Відповідно до повноважень органів місцевого самоврядування належить фінансування комунальних послуг та енергоносіїв, підтримка матеріальної бази ЗОЗ. До того ж, органи місцевого самоврядування можуть фінансувати програми місцевих стимулів, зокрема, придбання службового житла, додаткові премії тощо.

На сьогодні фінансування у сфері охорони здоров'я базується на основі принципів всеохоплюючого доступу до послуг охорони здоров'я, солідарності та справедливості. Зокрема, важливим є принцип солідарності, який полягає у тому, що кожна особа, залежно від свого доходу, віддає його частину з метою допомоги особам, які цього потребують, через податкові відрахування, що гарантує рівність доступу до медичних послуг для кожного громадянина.

Пріоритетними напрямами фінансування у сфері охорони здоров'я є:

- реалізація програми медичних гарантій;
- централізована закупівля ліків, медичних виробів, сучасного обладнання;
- посилення епідемічного нагляду за інфекційними та неінфекційними хворобами.

У зв'язку з негативними економічними наслідками збройної агресії РФ проти України фінансування сфери охорони здоров'я здійснюється за рахунок грантів та кредитів міжнародних організацій та урядів інших країн. Більшість податкових надходжень до Державного бюджету України спрямовуються на фінансування сектору безпеки та оборони. І як наслідок існуючих фінансових ресурсів недостатньо для забезпечення потреби громадян у достатньому обсязі та якості медичних послуг. Тому актуальним є збільшення ролі додаткового медичного страхування як потенційного джерела фінансових ресурсів для сфери охорони здоров'я [4].

У результаті реалізації медичної реформи здійснено трансформування фінансового забезпечення за допомогою визначення гарантованого пакету медичних послуг та укладання декларацій з сімейними лікарями; зросла автономність ЗОЗ та можливість самоокупності та самофінансування; застосовано методи раціонального управління фінансовими ресурсами. Кінцевим результатом реформи для ЗОЗ має стати запровадження ефективної моделі медичного страхування, що дасть можливість отримувати додаткові обсяги фінансування.

Для забезпечення ефективної діяльності та розвитку ЗОЗ фінансове забезпечення повинно мати певні характерні риси, а саме: обсяги фінансових ресурсів повинні постійно підтримуватись на достатньому рівні; пропорції між державними та недержавними фінансовими ресурсами повинні формуватися за законодавчо визначеними пропорціями; на стадії перерозподілу ВВП повинні матеріалізуватися у суспільне благо охорони здоров'я; обсяги отриманих фінансових ресурсів медичними закладами повинні повністю залежати від кількості пролікованих пацієнтів; можуть перевтілюватися в інші види ресурсів, призначених для досягнення його економічних вигід та приймати участь у підтриманні функціонування лікувального закладу в формі прямого фінансування без створення грошових фондів; створюються при наданні медичної допомоги різного ступеню складності, що ускладнює їх оцінку та прогнозування; підвласні впливу всіх видів ризиків, що пов'язані з їх формуванням та використанням; оптимальні обсяги фінансування повинні забезпечуватись за допомогою методів їх управління; обсяги активів, власного

капіталу та зобов'язань залежать від обігу фінансових ресурсів; існуючі фінансові відносини, притаманні для конкретного етапу розвитку економіки здійснюють вплив на формування та використання фінансових ресурсів [5].

Отже, для ефективного функціонування мережі ЗОЗ необхідно забезпечити її стійке фінансування, що, у свою чергу, надасть можливість проводити трансформацію та модернізацію системи надання якісних та доступних медичних послуг відповідно до потреб населення.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я: розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
4. Про затвердження дорожньої карти впровадження медичного страхування: наказ МОЗ від 25.08.2023 № 1530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1530282-23#Text>
5. Войтенко А. Б., Присяжнюк О. Ф., Плотнікова М. Ф. Адміністрування та проектування фінансово-економічної спроможності закладів охорони здоров'я. Ефективна економіка. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9061>

УДК 657

**Ольга Лега - к.е.н., доц.
Людмила Яловега - к.е.н., доц.
Тетяна Прийдак - к.е.н., доц.**

Полтавський державний аграрний університет

СТРУКТУРА ПОСІВНИХ ПЛОЩ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ: ЗМІНА ОРІЄНТИРІВ

Сьогодні фермерське господарство – це вже бізнес, неймовірно капіталомісткий і вельми ризикований. У 1990 роках за даними статистичного збірника в рослинництві у фермерів налічувалося 0,2 тис. га, які розподілилися по 50 % площі на соняшник та овочі відкритого ґрунту. На сьогодні фермерські господарства своєю діяльністю довели, що можуть бути високопродуктивними, ефективно сприяти скороченню бідності та голоду, підвищуючи стандарти життя

в сільській місцевості.

Отже, проаналізуємо, як змінювалася посівна площа сільськогосподарських культур у фермерських господарствах та її частка в загальній посівній площі – табл. 1.

Таблиця 1

Посівні площі за видами сільськогосподарських культур у фермерських господарствах України, тис. га*

Види культур	Роки						Відхилення 2021 р. до 2000 р.	
	2000	2010	2015	2019	2020	2021	+;-	%
Зернові та зернобобові	876,3	2248,9	2309,6	2614,5	2610,8	2821,5	+1945,2	У 3,2 р.
Буряк цукровий	47,1	47,5	14,8	9	9,6	9,4	-37,7	-80,0
Соняшник	355,2	906,7	1026,8	1253,3	1355,9	1391,7	+1036,5	У 3,9 р.
Соя	3,5	171,3	391,8	288,7	263,5	250,1	+246,6	У 71,5 р.
Ріпак озимий	4,9	142,9	122,8	287	250,7	244,7	+239,8	У 49,9 р.
Гірчиця	1,7	24,3	7,6	11,1	3,9	3,4	+1,7	+100,0
Картопля	4,5	10,2	7,7	4,3	5,6	6	+1,5	+33,3
Овочі відкритого ґрунту	13,6	14,1	9,2	8,3	7,7	6,9	-6,7	-49,3
Культури баштанні	10	4,9	3,8	2,1	2	2,1	-7,9	-79,0
Коренеплоди кормові	4,3	0,7	0,3	0	0	0	-4,3	-100,0
Кукурудза кормова	37,5	23,1	21,2	18,4	18,9	18,2	-19,3	-51,5
Разом	1358,6	3594,6	3915,6	4496,7	4528,6	4754	+3395,4	У 3,5 р.

*побудовано авторами на підставі [1]

Як свідчать дані табл. 1 діяльність фермерських господарств почалася повноцінно з 2000 років, у 1990 році посівні площі складали по 0,1 га під соняшник та овочі відкритого ґрунту по всій території України. Більше всього, це були невеликі за розмірами та площею господарства, які тільки почали розвиватися в незалежній державі. Приватизація дала поштовх до появи нових організаційних форм на селі, яким і стало фермерське. Порівняння для більшої інформативності проводилося до базового 2000 р.

Отже, загальна посівна площа по основних сільськогосподарських культурах зросла у 2021 році порівняно з 2000 роком зросла на 3395,4 га, або у 3 рази. Зокрема, по зернових і зернобобових – у 3,2 рази, соняшнику – у 3,9 рази, сої – у 71,5 рази, ріпаку – у 49,9 рази, картоплі – на 33,3 %. Натомість фермери зменшили площі під буряк – на 80 %, овочам відкритого ґрунту – на 49,3 %, баштанних культур – на 79 %, кормових коренеплодів – на 100 %, кукурудзи кормової – на 51,5 %.

У структурі посівних площ фермерських господарств переважають зернові та соняшник. У 2022 році питома вага зернових склала 59,4 % проти 64,5 % у 2020 році. Орієнтування на олійні культури протягом останніх років підтверджується зростанням питомої ваги соняшнику з 26,1 % до 29,9 %, ріпаку – з 0,4 % до 5,1 %, сої – з 0,3 % до 5,3 % – рис. 1.

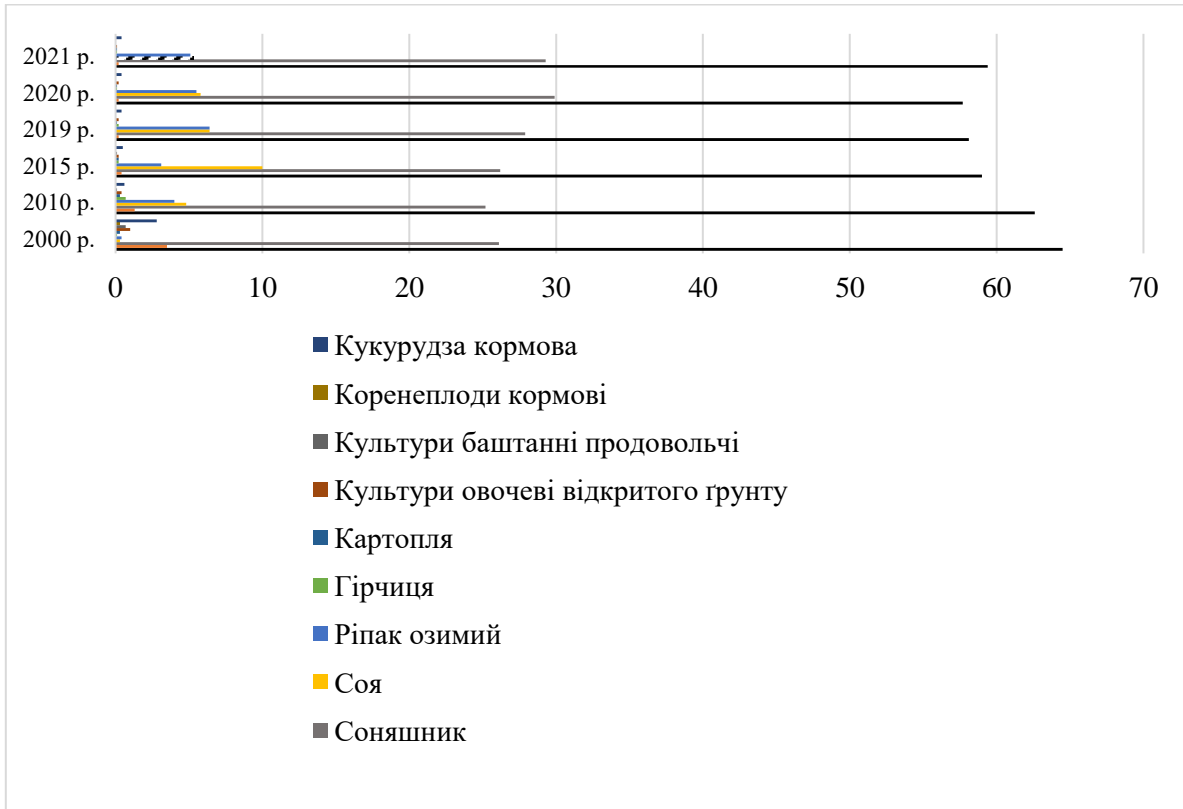

Рис. 1. Ілюстративне зображення приросту (зменшення) посівних площ основних видів сільськогосподарських культур фермерських господарств у 2021 році проти 2020 року, %*

*побудовано авторами на підставі [1]

На нашу думку, доцільно також прослідкувати, як змінювалася структура посівних площ у загальній площі підприємств – табл. 2. Як свідчать дані таблиці та рис. 2, фермерські господарства за показником посівної площі є вагомою складовою агробізнесу України, частка їх посівних площ зростає з року в рік.

Беручи до уваги самі поширені культури зазначимо, у 2021 році у структурі зернових та зернобобових зросла у господарствах всіх категорій з 6,4 до 17,6 %, підприємствах з 7,3 до 23,9 %, соняшнику відповідно з 12,1 до 21 % та 13,3 % до 25,2 %, сої – з 5,4 % до 19,1 % та 5,4 % до 22,2 %, ріпаку – з 4,4 до 25,1 % та 4,4 % до 25,4 %.

Частка посівних площ фермерських господарств у загальній посівній площі вітчизняних підприємств*

Види культур	2000	2010	2015	2019	2020	2021
<i>Господарства усіх категорій</i>						
Зернові та зернобобові	6,4	14,9	15,7	17,1	17,0	17,6
Буряк цукровий	5,5	9,5	6,2	4,1	4,4	4,1
Соняшник	12,1	19,8	20,1	21,1	21,0	21,0
Соя	5,4	15,9	18,2	17,9	19,5	19,1
Ріпак озимий	4,4	17,9	18,6	22,9	22,9	25,1
Картопля	0,1	1,7	0,6	0,8	0,3	0,3
Овочі відкритого ґрунту	0,8	2,2	1,7	1,0	1,2	1,3
Культури баштанні	14,3	16,9	12,3	12,8	12,0	11,1
Коренеплоди кормові	3,5	2,0	1,8	1,1	1,0	1,2
Кукурудза кормова	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
<i>Підприємства</i>						
Зернові та зернобобові	7,3	19,9	21,5	23,3	23,2	23,9
Буряк цукровий	6,0	10,4	6,9	4,4	4,7	4,4
Соняшник	13,3	24,7	25,1	26,0	25,3	25,2
Соя	5,4	16,6	19,6	20,2	22,6	22,2
Ріпак озимий	4,4	18,8	19,0	23,2	23,2	25,4
Картопля	16,7	35,5	33,5	27,2	32,7	30,8
Овочі відкритого ґрунту	10,1	29,2	26,0	24,3	20,8	21,2
Культури баштанні	13,6	43,4	48,7	70,0	66,7	72,4
Коренеплоди кормові	4,2	16,7	27,3	0,0	0,0	0,0
Кукурудза кормова	2,0	5,2	7,4	8,2	7,8	9,2

*побудовано авторами на підставі [1]

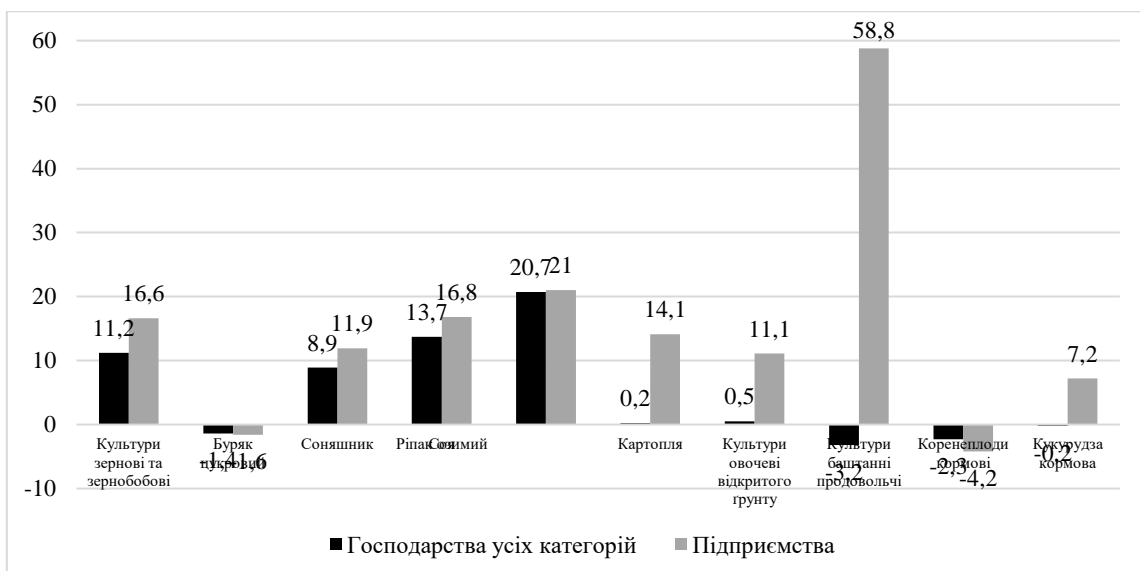

Рис. 2. Ілюстративне зображення приросту (зменшення) частки у загальних посівах, посівних площ основних видів сільськогосподарських культур фермерських господарств у 2021 році проти 2020 року, %*

*побудовано авторами на підставі [1]

Під час війни фермери дійсно змінили географію посіву і були змушені вирощувати більше культур на певних ділянках, які не були типовими для певних районів. Наприклад, у Кіровоградській області через економічні та зовнішні фактори посіви озимих скоротилися, але посіви кукурудзи та соняшнику збільшилися. Загалом Кіровоградська область спеціалізується на зернових культурах, але цього року попит на насіння овочів зріс. На це вплинуло кілька факторів, зокрема тимчасова окупація частини території Херсонської та Миколаївської областей, де до війни в основному вирощувалися овочеві культури. Також в Івано-Франківській області очікується незначне збільшення посівів сої (0,3 тис.га), картоплі (0,2 тис. га) та овочів (0,1 тис. га) [2].

При плануванні посівів фахівці радять не перенасичувати сівозміну соняшником, враховувати наслідки від тривалого вирощування технічних культур, щоб запобігти погіршенню загального фітосанітарного стану полів і, як наслідок, до зростання частки витрат на засоби захисту рослин. Тому краще надати перевагу зерновим культурам [3]. Натомість самі фермери, метою яких є покрити витрати і отримати прибуток, надають перевагу саме олійним культурам (сої, ріпаку, соняшнику), які демонструють більшу маржинальність [4]. Їх зберігання, порівняно з кукурудзою, наприклад, дешевше і не потребує електроенергії для сушки. У цьому році через відключення світла, сушка кукурудзи дорого вартувала, погодні умови не сприяли своєчасному дозріванню, в результаті вона перетворилася на збиткову культуру [5]. Крім того, на думку більшості фермерів, вирощувати пшеницю й інші зернові – це тепер суцільний збиток.

Отже, для фермерських господарств, факторами впливу на плануванні посівних площ є: орієнтація на внутрішній ринок, логістика, вартість пального, добрив, засобів захисту, вегетаційний період та, звісно ж, перспективність культури.

Література:

1. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2021 рік / Державний комітет статистики України. К., 2022. 183 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_rosl_2021.pdf (дата звернення: 28.10.2023).

2. Посівна кампанія-2023: як аграрії почали сезон і чи загрожує Україні дефіцит продуктів URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/27/698430/> (дата звернення: 28.10.2023).

3. Фахівець порадив, які культури сіяти фермерам у 2023 році URL: <https://kurkul.com/news/32471-fahivets-poradiv-yaki-kulturi-siyati-fermeram-u-2023-rotsi> (дата звернення: 28.10.2023).

4. Авдеєнко Ю. Що вигідно садити в Україні у 2023 році та що може завдати збитків. Пояснюють експерти URL: <https://suspilne.media/377951-so-vigidno->

eksperti/ (дата звернення: 28.10.2023).

5. Посівна 2022: що будуть сіяти фермери під час воєнного стану? URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1272-posivna-2022-scho-budut-siyati-fermeri-pid-chas-voennogo-stanu> (дата звернення: 28.10.2023).

УДК 336.027:352]“364”

Тетяна Мошуренко – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Наталія Дудченко

Черкаський державний технологічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПІД ЧАС ВІЙНИ

Тема стійкості України до російської агресії на сьогодні є дуже актуальною та важливою. Проте великий попит на щось за відсутності уніфікованого розуміння предмету часто призводить до підміни понять. Так частково сталося зі стійкістю: замість дослідження й ґрунтового аналізу цього явища в суспільстві вона стала безумовною характеристикою всього українського.

Незважаючи на те, що реформа децентралізації в Україні наголошує на необхідності розбудови спроможності громад, сільські громади мають нижчу спроможність генерувати власні доходи, ніж міські. У середньому частка власних доходів у міських громадах на сім відсотків вища, ніж у сільських [1].

Можна зазначити певні виміри стійкості інституцій місцевого самоврядування:

1. Більша частка власних бюджетних надходжень

Кращі економічні показники вказують на вищу стійкість громад. Частка власних надходжень в загальному обсязі доходів громади позитивно корелює з готовністю (preparedness) громади до шоків війни. Не загальний обсяг власних надходжень на душу населення, а саме нижча залежність громади від субвенцій та дотацій з державного бюджету позитивно впливає на її готовність до складних, багатовимірних потрясінь. На думку фахівців, цей показник відображає здатність громади мобілізувати фінансові ресурси з різних місцевих податків, зборів та інших джерел, що робить її фінансово самодостатньою, а отже, автономним та ефективним суб'єктом бюджетної системи.

2. Довший досвід управління

Близько 13% усіх громад мали статус “місто обласного значення” до початку реформи децентралізації. Такий статус надавався містам, які були економічними та культурними центрами з розвиненою промисловістю та

населенням понад 50 000 осіб. Цим містам було дозволено залишати у себе 75% податку на доходи фізичних осіб; їм також були передані такі функції як стратегічне соціально-економічне планування, які для сільських громад виконували районні адміністрації. Тому вони вирішили використати цей показник як непрямий чинник ресурсної рівності та управлінського досвіду громад.

Дослідження показало позитивну кореляцію між наявністю в громаді міста обласного значення та балом громади за Індексом готовності (preparedness). Знавці припускають, що на цей зв'язок (що зберігається навіть з урахуванням міського статусу громади, тобто серед міських громад міста обласного значення також виділяються) впливає тривале економічне процвітання цих міст, а також багаторічний досвід управління значними фінансовими ресурсами та стратегічного планування, який ці міста накопичили до початку децентралізації [2].

3. Більша кількість громад-партнерів

Угоди про співробітництво з іншим громадами в Україні мають позитивний вплив на всі три виміри стійкості – готовність, адаптацію та надійність. Вони пояснюють це тим, що якщо органи місцевого самоврядування підписували угоди до повномасштабної війни, вони мали необхідні горизонтальні зв'язки для швидкого обміну ресурсами, досвідом та найкращими практиками у кризові перші місяці, тижні й на момент опитування.

4. Більша залученість громади

З глибинних інтерв'ю з головами громад знаємо, що координація та об'єднання зусиль були критично важливими під час взаємодії не лише між громадами, але і в межах громади – з місцевим бізнесом, громадськими організаціями, внутрішньо переміщеними особами тощо. Таку залученість важко операціоналізувати, тому для цього фахівці обрали декілька показників. Серед них рівень участі громадян у місцевих виборах та факт створення центрів підтримки бізнесу позитивно пов'язані з показниками адаптації та готовності (зв'язок значущий навіть з урахуванням міського чи сільського статусу громади), в той час як кількість молодіжних центрів та рад не показали будь-якого статистично значущого зв'язку. Це може бути пов'язано з обмеженою кількістю даних та/або розміром вибірки.

Отже, не лише матеріальні ресурси, а й залученість та врядування важливі для забезпечення готовності як виміру стійкості. У цьому сенсі реформа децентралізації в Україні, спрямована на розбудову спроможності громад та посилення участі громадян на місцевому рівні, сприяла підвищенню стійкості перед вторгненням. Реформа децентралізації також підвищила стійкість, проклавши шлях до обміну знаннями та співпраці між громадами через угоди про співробітництво.

Література:

1. Даркович Андрій, Савісько Мирослава. “Фактори стійкості громад під час війни. Дослідження впливу економіки, управління та залученості”, 13.09.2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17176>
2. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях : аналіт. доп. / [Резнікова О. О., Войтовський К. Є. Лепіхов А. В.] ; за заг. ред. О. О. Резнікової. – Київ : НІСД, 2021. – 140 с.
3. Резнікова О. Щодо концепції забезпечення національної стійкості в Україні. Київ : НІСД, 2020. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/analitresnikova-national-security-8-2020-1-1.pdf> ; Резнікова О., Лепіхов А. Проблеми та перспективи забезпечення стійкості регіонів і територіальних громад. Київ : НІСД, 2020. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-11/az-03.11.20.pdf>

УДК 339.7:338.927

Іван Охріменко – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Наталія Пігуль

Сумський державний університет

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ: ДОСВІД ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Післявоєнна відбудова країни є одним з найбільш складних випробувань для будь-якої нації. На жаль, наша країна не стала виключенням зіткнувшись зі збройною агресією, розв’язаною країною сусідом. Війна ще триває, але вже час думати про нашу відбудову. Беззаперечно, сучасний світ не переживав ще військову кризу на європейському континенті такого масштабу, після Другої Світової війни, і знайти прямі історичні паралелі не можливо, проте у нашому дослідженні ми спробуємо звернутися до досвіду Південної Кореї у контексті ефективного використання коштів міжнародної фінансової допомоги.

Після Корейської війни (1950-1953), Південна Корея зіткнулася з екстремальним зубожінням. ВВП на душу населення у 1953 році складав менше 67 доларів США, а індустриальне виробництво знизилося на 27% порівняно з рівнем 1940 року [1].

Міжнародна допомога відіграла вирішальну роль у процесі відновлення Південної Кореї. Від 1953 р. до 1962 р. країна отримала від міжнародної спільноти близько 60% своїх доходів у формі допомоги, при чому більша частина цієї допомоги надійшла від Сполучених Штатів – загалом близько 6 мільярдів

доларів [1]. Ця допомога включала не лише фінансову підтримку, але й технічну допомогу, поставки сировини та продовольства, а також підтримку у відновленні основної інфраструктури.

Завдяки зовнішнім інвестиціям та грантам, ВВП країни зріс у 20 разів з 1953 р. по 1979 р., досягаючи позначки 1800 доларів США на душу населення [5]. Ця підтримка була критично важлива у відновленні промисловості та інфраструктури, які визначали подальший розвиток країни.

Значний обсяг інвестицій був спрямований на важку промисловість та експортно-орієнтоване виробництво. До 1960 року експорт Південної Кореї складав всього 14 мільйонів доларів, але до 1970 року ця цифра зросла до 2200 мільйонів доларів, демонструючи стрімке зростання економіки [3]. Важливою частиною цього зростання було створення економічних спеціальних зон, що приваблювали іноземні інвестиції та сприяли розвитку експорту.

Також слід зазначити вплив міжнародної допомоги на розвиток технологій та інновацій. Південнокорейські компанії отримали доступ до сучасних технологій та ноу-хау, що дозволило їм швидко модернізувати виробництво і підвищити якість продукції. В результаті, Південна Корея не лише відновила свою економіку, але й перетворилася на одного з провідних світових виробників в областях, таких як електроніка та машинобудування.

Значні інвестиції були здійснені у сферу освіти, охорони здоров'я, та соціального забезпечення. Витрати на освіту зросли з 2% ВВП у 1950-х роках до 5% у 1970-х, що сприяло зростанню рівня грамотності з 22% у 1945 році до понад 87% у 1980-х [1]. За інформацією Світового банку між 1962 і 1994 роками зростання реального ВВП Південної Кореї становило в середньому 10% на рік [4]. Цьому чудовому результату сприяло річне зростання експорту на 20% у реальному вираженні, тоді як заощадження та інвестиції різко зросли до понад 30% ВВП.

Особливо важливим було створення ефективної системи загальної освіти. Завдяки міжнародній допомозі, у період з 1950 р. по 1970 р., у Південній Кореї було побудовано понад 8000 нових шкіл, а кількість студентів у вищих навчальних закладах зросла у 4 рази [2]. Це створило основу для розвитку висококваліфікованої робочої сили, яка згодом стала одним з ключових факторів економічного зростання країни.

Розвиток охорони здоров'я у Південній Кореї після війни був значною мірою забезпечений за рахунок міжнародної допомоги, яка сприяла покращенню медичної інфраструктури та доступу до якісних медичних послуг. Середня очікувана тривалість життя у Південній Кореї, яка становила всього 47 років у 1950 році, зросла до понад 70 років у 1980-х, що є свідченням суттєвих покращень у галузі охорони здоров'я. Значні інвестиції були здійснені у будівництво нових лікарень та клінік, оновлення медичного обладнання та підготовку медичного персоналу. Зокрема, з 1950 р. по 1970 р. було побудовано понад 400 нових медичних закладів, що значно розширило доступ до медичних послуг для широких верств населення [2]. Крім того, міжнародні програми

допомогли у впровадженні сучасних методів лікування та діагностики, підвищуючи якість медичного обслуговування.

Таким чином, міжнародна фінансова допомога сприяла не тільки економічному, а й соціальному розвитку Південної Кореї, заклавши основу для створення стабільного та процвітаючого суспільства. Південна Корея демонструє, як міжнародна фінансова підтримка, за умови ефективного та раціонального використання, може стати каталізатором для глибоких економічних і соціальних перетворень після війни. Правильно організована та цілеспрямовано використана фінансова допомога може не лише відновити зруйновану економіку, але й підготувати ґрунт для майбутнього процвітання і стабільності.

Література:

1. An Unpromising Recovery: South Korea's Post-Korean War Economic Development: 1953-1961 / Association for Asian Studies [електронний ресурс]. URL: <https://www.asianstudies.org/publications/eaa/archives/an-unpromising-recovery-south-koreas-post-korean-war-economic-development-1953-1961/>
2. Eichengreen, Barry, Dwight H. Perkins, and Kwanho Shin. From Miracle to Maturity: The Growth of the Korean Economy / Harvard University Asia Center, 2012. [електронний ресурс]. URL: <https://www.hks.harvard.edu/publications/miracle-maturity-growth-korean-economy>
3. Exports of goods and services (constant 2015 US\$) - Korea, Rep. / World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files [електронний ресурс]. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.KD?end=1971&locations=KR&start=1960>
4. GDP growth (annual %) - Korea, Rep. / World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files [електронний ресурс]. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=1998&locations=KR&start=1961>
5. GDP per capita (current US\$) - Korea, Rep. / World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files [електронний ресурс]. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=1996&locations=KR&start=1960>

УДК 336

Василь Синенко – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н проф. М.І. Крупка

Львівський Національний Університет імені І.Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Фінансово-кредитні відносини відіграють одну з найважливіших ролей в функціонуванні економіки, особливо в умовах воєнного часу. Темпи фінансово-кредитних відносин впливають на розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів, що в свою чергу стимулює розвиток економіки країни. Значну частку в фінансово-кредитних займають експортні та імпорتنі операції які залежать від роботи валютного ринку.

Валютний ринок України – це сукупність відносин у сфері торгівлі валютними цінностями в Україні між суб'єктами валютного ринку України (далі – суб'єкти ринку), між суб'єктами ринку та їх клієнтами (уключаючи банки-нерезиденти), між суб'єктами ринку і Національним банком України (далі – НБУ), а також між НБУ і його клієнтами. [1]

Важливо звернути увагу на високий рівень доларизації Національної економіки, що в разі підсилює значення безперебійного функціонування валютного ринку.

З першого дня повномасштабного вторгнення росії на територію України НБУ запровадив низку адміністративних обмежень які вплинули й на роботу суб'єктів господарювання на валютному ринку. Варто розуміти, що у запровадженні адміністративних обмежень на ринку банківських послуг НБУ брав до уваги вже здобутий досвід подолання криз 2008 та 2014 років. Вжиті заходи були направлені на стимулювання економічної активності з одночасним запобіганням непродуктивному відпливу капіталу.

Один з найголовніших заходів НБУ 24.02.2022р. на валютному ринку полягав в застосуванні фіксованого курсу гривні до долара США на рівні 29 грн 25 коп. за 1 доллар США. Фіксований курс дав можливість запобігти поширенню панічних настроїв серед населення та бізнесу, що одночасно дало можливість зберегти цінову та фінансову стабільність. [2]

В липні 2022 р. регулятор провів корекцію валютного курсу підвищивши його на 25%, починаючи з 21.07.2022р. курс гривні до долара США становив 36,5686 грн/дол США. Підвищення валютного курсу наблизило фіксований валютний курс до ринкового. Разом з тим підвищення валютного курсу дало можливість збільшити валютні надходження від експортних операцій. [3]

Розуміючи переваги та недоліки застосування фіксованого валютного курсу НБУ розробив стратегію переходу від фіксованого курсу валют до гнучкого валютного курсу та інфляційного таргетування. Концепція переходу до гнучкого валютного курсу передбачає плавний перехід до гнучкого валютного курсу який розпочався 03.10.2023 р. і полягає в використанні керованої гнучкості валютного курсу. Офіційний курс за режиму керованої гнучкості визначатиметься операціями на міжбанківському валютному ринку. Готівковий валютний курс встановлюється за правилами, що були запроваджені 24.02.2022 р. НБУ продовжує докладати зусиль для сприяння належній роботі готівкового валютного ринку, зокрема мінімізуючи різницю між готівковим та офіційним курсами.[3]

Окрім заходів спрямованих на стабілізацію валютного курсу НБУ запровадив обмеження для проведення розрахунків з нерезидентами для юридичних осіб. З 24.02.2022 р. НБУ разом з Кабінетом Міністрів України визначили перелік товарів, що входили до критичного імпорту проведення розрахунків за які дозволені, оплата послуг на користь нерезидентів в іноземній валюті опинилась під заборонаю. Поступово перелік товарів та послуг критичного імпорту розширювався і станом на жовтень 2023р. скасовано обмеження по розрахунку за товари, залишилися лише обмеження для розрахунків за послуги.[4]

Починаючи з першого дня війни банкам заборонялось здійснювати продаж іноземної валюти населенню, з квітня 2022 р. дозволялось проводити продаж в межах, що не перевищують обсяги купленої готівкової валюти в населення, в липні 2022 р. НБУ дозволив продавати додатково 50% безготівкової валюти придбаної в фізичних осіб та з жовтня 2022 р. заборону повністю скасовано.[2]

Окрім обмежень, що стосуються готівкового продажу іноземної валюти одночасно діють обмеження для проведення безготівкових операцій з купівлі іноземної валюти фізичними особами. З 21.07.2022 р. НБУ дав можливість населенню купувати валюту в еквіваленті до 50 000 грн на місяць з умовою відкриття депозиту на 3 міс, з жовтня 2022 р. ліміт підвищили на 100 тис, а з 08.2023 р. ліміт підвищили вже до 200 тис.. Додатково починаючи з 29.08.2022 р. українці отримали можливість купувати валюту онлайн без відкриття депозиту та будь-яких підтверджень на будь-які цілі. Обмеження – тільки в обсягах: купити валюту можна з щомісячним лімітом у 50 000 грн (в еквіваленті) в одному банку без подальшого відкриття депозиту.[2]

Регулятором постійно проводиться аналіз роботи банківської системи., що дає можливість швидко приймати результативні рішення. Так окрім пом'якшень у сфері валютних операцій НБУ запровадив низку додаткових обмежень в період 02.2022-10.2023 рр. які стосуються юридичних та фізичних осіб, зокрема:

- з квітня 2022 р. банкам другого рівня заборонено проводити дострокове погашення кредитів на користь нерезидентів;

- юридичним особам з липня 2022 р. НБУ скоротив строк використання купленої валюти з 10 до 2 роб. днів;

- заборонено купівлю іноземної валюти юридичним особам за наявності в них власної валюти в обсягах, необхідних для платежу;

- зменшено щомісячний ліміт на р2р-перекази громадян за кордон із гривневих платіжних карток українських банків зі 100 000 грн (в еквіваленті) до 30 000 грн (в еквіваленті), а з 5 жовтня 2022 р. НБУ повертає заборону на Р2Р-перекази з гривневих платіжних карток українських банків на картки іноземних банків;

- з липня 2022 р. встановлено щомісячний ліміт на розрахунки за кордоном з гривневих платіжних карток у 100 000 грн (в еквіваленті) з усіх рахунків клієнта в банку, відкритих у гривні.[2;5]

Отже, фінансовий сектор успішно адаптувався до роботи в складних умовах повномасштабної війни. Банки безперебійно надають послуги, підтримують роботу мережі, зберігають операційну ефективність, прибутковість та нарощують капітал. Завдяки підтримці Західних партнерів у вигляді фінансової допомоги яка надходить у валюті дає зможу НБУ накопичувати золотовалютні резерви. Це створює додатковий запас міцності для підтримки валютного ринку, ситуація на якому значно поліпшилася останніми місяцями. Обсяги інтервенцій Національного банку знизилися, а готівковий валютний курс впритул наблизився до офіційного. Національний банк поволі послаблює валютні обмеження.

Одним з найважливіших викликів з якими вкотре доводиться боротися регулятору банківської системи на наш погляд полягає в збереженні та зміцненні довіри до роботи банківської системи з боку фізичних та юридичних осіб для запобігання виведення активів з банківської системи. Ми вважаємо, що одним з інструментів вирішенні цього важливого завдання полягає в проведенні освітньої діяльності серед населення на платформах особистих клієнт-банків щодо роботи банківської системи. НБУ має продовжувати роботу, як незалежний орган – з власними політиками та рішеннями, корисними для економіки країни – не перетворюватись на інструмент для «друку» гривні, намагатись втримати інфляцію під контролем та готівковий курс чим збереже і збільшить довіру зі сторони бізнесу.

Література:

1. Постанова Правління Національного банку України 02 січня 2019 року № 1 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: Regulation_02012019_01_17082023.pdf (bank.gov.ua)

2. Валютне регулювання та курсова політика в період війни та після перемоги [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pro-robotu-bankivskoyi-sistemi-ta-valyutnogo-rinku-z-24-lyutogo-2022-roku-za-umovi-voyennogo-stanu-po-vsiy-teritoriyi-ukrayini>

3. Стратегія пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/liberalization>

4. Пом'якшено обмеження в частині продажу безготівкової іноземної валюти громадянам для мінімізації множинності обмінних курсів [Електронний ресурс].- Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pomyaksheno-obmezhennya-v-chastini-prodaju-bezgotivkovoyi-inozemnoyi-valyuti-gromadyanam-dlya-minimizatsiyi-mnozhinnosti-obminnih-kursiv>

5. Валютні обмеження для бізнесу в умовах воєнного стану [Електронний ресурс].- Режим доступу : https://biz.ligazakon.net/analytics/219499_valyutn-obmezhennya-dlya-bznesu-v-umovakh-vonnogo-stanu

УДК 336.71:311.17

Юрій Сіняговський– здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри міжнародних економічних відносин

Науковий керівник – д. е. н., проф. Ірина Д'яконова

Сумський державний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ОСНОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЇХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ

Діяльність банків України в умовах повномасштабної військової агресії з боку росії формує значну кількість ризиків та загроз, що спричиняють наростання кризового потенціалу на мікро- та макрорівнях банківської системи.

У таких умовах необхідним є як застосування прямого антикризового інструментарію, так і перегляд стратегії діяльності банку, що має бути адаптована до поточних та потенційних загроз.

У цьому контексті Касадесус-Масанелл Р. та Ріцарт Й. Р. визначили, що в кризу необхідна кардинальна трансформація бізнес-моделі. Автори дійшли висновку, що «організація не має с бізнес-стратегії, якщо у неї відсутній план дій у різних непередбачених обставинах та розуміння, як трансформувати бізнес-модель» [1]. Трансформація бізнес-моделі банку стає не просто стратегічним імперативом, а необхідною умовою для забезпечення його довгострокової стійкості.

У найбільш загальному вигляді бізнес-модель – це стратегічний підхід до організації діяльності, що формалізує, як банк створює, доставляє та зберігає цінність для своїх клієнтів та для себе. Отже, це визначає, як банк генерує дохід, які послуги він надає, як він залучає та управляє ресурсами, які канали він використовує для взаємодії з клієнтами, які цінності він пропонує та, як

результат, яку роль він грає в екосистемі фінансового ринку.

Наразі здатність банківського менеджменту швидко адаптуватися до мінливих сценаріїв операційного середовища має вирішальне значення. Банки мають приділяти пріоритетну увагу гнучкості та оперативності у своїх операціях, що дозволить їм оперативно реагувати на мінливі обставини. Це, зокрема, може включати переоцінку бізнес-стратегій, перегляд практики управління ризиками та забезпечення дотримання нормативних вимог в умовах мінливого регуляторного ландшафту, використання цифрових інновацій у взаємодії з клієнтами та у внутрішніх процесах.

При трансформації бізнес-моделі в системі антикризового менеджменту в умовах війни суб'єкти банківського менеджменту мають визначити ті критичні елементи, що забезпечать стійкість та життєздатність банку, та сформулюють фундамент для відновлення діяльності в повоєнний період, і адаптувати їх до поточних умов функціонування.

Базуючись на складі елементів бізнес-моделі банку, виділених у [2], охарактеризуємо напрями її трансформації (табл. 1).

Таблиця 1

Поле трансформації бізнес-моделі банку в умовах війни [авторська розробка на основі 2]

Компонент	Поле трансформації
Конкурентна бізнес-модель	
Споживчі сегменти	Зміна географічних сегментів з переорієнтацією на регіони, менш залучені до військових дій.
Ціннісні пропозиції	Трансформація пакетів послуг, що, з одного боку, задовольняють потреби клієнтів, з іншого – оптимізують ризики діяльності банку. Нові кредитні продукти, зокрема на реконструкцію, відновлення або розширення бізнесу підприємств за підтримки держави. Розвиток продуктів для військовослужбовців (кредити зі зниженою процентною ставкою або спеціальні платіжні продукти). Розвиток цифрових продуктів (мобільні додатки або інтернет-банкінг). Розширення послуг міжнародного переказу грошей.
Канали доставки та відносини з клієнтами	Розвиток цифрових сервісів, за умови забезпечення належного рівня безпеки та захисту даних своїх клієнтів у віртуальному середовищі. Розвиток використання альтернативних каналів комунікації з клієнтами, таких як соціальні мережі та інші месенджери
Ключові ресурси	Збільшення захисту інформації в умовах збільшення кібератак і кібершахрайства. Зміна місця розміщення даних, наприклад, перенесення серверів з військової зони до місць, що знаходяться за межами зони конфлікту, в тому числі в хмарних середовищах в зовнішніх юрисдикціях. Збільшення інвестицій в інфраструктуру, зокрема в удосконалення комунікаційних засобів та засобів зв'язку. Збільшення захисту матеріальних ресурсів (банки повинні мати безпечні фізичні приміщення, які забезпечують захист персоналу та клієнтів.)

Фінансова бізнес-модель	
Ресурси	Перегляд параметрів залучення ресурсів, що визначають стабільність фондування.
Активи	Перегляд параметрів, що визначають якість та диверсифікованість активів. Наприклад, банк може трансформувати галузеву диверсифікацію з урахуванням стану галузей, що відповідають змінним умовам війни.
Фінансові результати	Перегляд параметрів витрат, зокрема системи лімітів, скорочення витрат, як правило, на оренду, зарплати, маркетинг та рекламу.
	Перегляд параметрів, що визначають диверсифікацію та стабільність доходів
	Формування комплексу заходів, що забезпечать підвищення ефективності процесів, наприклад, шляхом впровадження нових технологій, що дозволять зменшити час та витрати на обслуговування клієнтів, без загрози їх безперервності
Рівень ризику	Перегляд параметрів, що визначають профіль ключових ризиків діяльності банку (апетит до ризику, толерантність до ризику, ліміти). Зменшення експозицій до ключових ризиків. Зміна моделі ризик-менеджменту, щоб відповідати ключовим кризовим зонам. Наприклад, банк може зосередитися на покращенні оцінки кредитного ризику, або на зменшенні операційного ризику, що може зростати через кібератаки та втрати інфраструктури.

Отже, трансформація бізнес-моделі банку може бути важливим інструментом для протидії кризовим явищам в умовах війни. Бізнес-модель банку, неадаптована до умов діяльності в умовах війни, може призвести до наростання кризового потенціалу, тому важливо проводити регулярну аналітику та трансформувати бізнес-модель для забезпечення стійкості та життєздатності.

Література:

1. Casadesus-Masanell R., Ricart J. R. From Strategy to Business Models and to Tactics. *Long Range Planning*. 2010. №43. P.195-215. URL: http://www.businessmodelcommunity.com/fs/root/8oex1-casadesus_et_ricart.pdf. (viewed on 12.10.2019).

2. Васильєва Т. А., Гончаренко Т. П., Чорна С. В. Трансформаційна бізнес-модель формування та реалізації стратегії банку. *Вісник Сумського державного університету*. Серія Економіка. 2022. № 2. С. 166–174. DOI:10.21272/1817-9215.2022.2-20

СЕКЦІЯ 2. Питання розвитку фінансової науки

УДК: 658.8

Людмила Беляєва – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., проф. Олексій Мініц

Технічний університет «Метінвест політехніка»

ОЦІНКА БЛАГОНАДІЙНОСТІ КОНТРАГЕНТІВ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Оцінка благонадійності контрагентів для підприємства має вирішальне значення у забезпеченні успішної діяльності, зокрема економічної безпеки та фінансової стабільності [1]. Ця задача полягає в аналізі та оцінці партнерів з метою мінімізації ризику неплатежів чи невиконання угод. Правильно проведена оцінка дозволяє уникнути негативних наслідків, таких як фінансові втрати, втрата часу та ресурсів на вирішення спорів. Крім цього, вибір надійних контрагентів сприяє стабільності виробничих процесів, підтримці репутації підприємства та досягненні стратегічних цілей шляхом побудови довгострокових та взаємовигідних відносин з партнерами. Такий підхід забезпечує конкурентні переваги та сприяє стійкому розвитку бізнесу.

Для оцінки благонадійності контрагентів на підприємстві використовуються різні підходи та методи. Серед них - аналіз фінансової стійкості, перевірка репутації, аналіз комплаєнс-ризиків. Аналіз фінансової стійкості включає перевірку фінансових звітів, платіжної дисципліни, кредитного рейтингу та ліквідності контрагента. Перевірка репутації передбачає дослідження історії співпраці, читання відгуків та думок від інших партнерів чи клієнтів. Також важливим (особливо у сучасних умовах) є визначення комплаєнс-ризиків, що включає вивчення правової чистоти партнера, уникнення можливих конфліктів із законодавством або судовими позовами [2].

Окремо слід зазначити можливість застосування аналітичних методів, для оцінки ймовірності неплатежів. Скорингові моделі, що використовують алгоритми машинного навчання, дозволяють створити системи оцінювання ймовірності неплатежів або невиконання угод. Вони аналізують різні показники, такі як фінансові дані, кредитна історія чи демографічні дані, для прогнозування ризиків у співпраці з партнерами. Кластерний аналіз допомагає групувати контрагентів за схожими характеристиками або параметрами, щоб ідентифікувати ризикові групи та категоризувати контрагентів за рівнем ризику. Технології аналізу великих обсягів даних дозволяють виявляти характерні патерни та тенденції в розвитку підприємств, що забезпечує можливість прогнозування ризиків на основі історичних даних. Використання моделей прогнозування та оцінки ризиків співпраці з партнерами, що побудовані на

методах математичної статистики, сприяє ухваленню обґрунтованих рішень та мінімізації фінансових ризиків у бізнес-процесах підприємства.

Слід зазначити, що для оцінки благонадійності контрагентів підприємства майже не використовуються методи штучного інтелекту, зокрема нейронні мережі. Незважаючи на те, що потенційно такі методи можуть видавати більш точні прогнози та оцінки, їх недоліком є слабка інтерпретованість. Тобто відсутня аргументація для позитивного, або негативного висновку про співпрацю з контрагентами. Отже, якщо вдасться подолати цей недолік, у майбутньому можна буде отримати ще один ефективний інструмент аналізу благонадійності контрагентів.

Висновки. Комбінування окреслених в роботі підходів дозволяє підприємствам здійснювати об'єктивну та повну оцінку благонадійності контрагентів перед укладенням угод та роботою з ними, мінімізуючи ризики та забезпечуючи стабільність в бізнес-процесах.

Література:

1. Валіков В.П., Македон В.В. Економічна безпека підприємства в концепті процесного управління. Нобелівський вісник. № 1 (10), 2017. С. 12-22. DOI 10.32342/2616-3853-2017-1-10-2
2. Кобелева Т.О. Сутність та визначення комплаєнс-ризиків. Вісник НТУ «ХП»-Економічні науки. №1. 2020. С. 116-121

УДК 336

Людмила Захаркіна – к.е.н., доц.,

Анна Микитченко – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Сумський державний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСАХ ІНВЕСТУВАННЯ: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ¹

В умовах сучасного економічного простору, де швидкість інформаційних потоків та глобалізація ринків капіталу постійно зростають, фінансова прозорість (прозорість) стає вирішальним фактором для забезпечення довіри інвесторів та ефективності інвестиційних процесів [1].

Метою роботи є дослідження ролі фінансової прозорості у процесах інвестування та визначення ключових факторів, що формують прозору поведінку суб'єктів господарювання.

Для формалізації змістовного значення фінансової прозорості у

---

¹ Роботу виконано в межах держбюджетної науково-дослідної роботи «Цифровізація та прозорість публічних, корпоративних та особистих фінансів: вплив на інноваційний розвиток та національну безпеку» (реєстраційний номер: 0122U000774).

процесах інвестування було проведено аналіз наукових публікацій, які індексуються наукометричною базою Scopus [2]. Спочатку було відібрано 1216 публікації за запитом «інвестиції та фінансова прозорість» (investments AND financial AND transparency). Далі ці джерела було відфільтровано: залишилися лише англійські публікації: статті у журналах, книги та розділи книг. Вибірка релевантних публікацій склала 993 публікації (рис. 1).

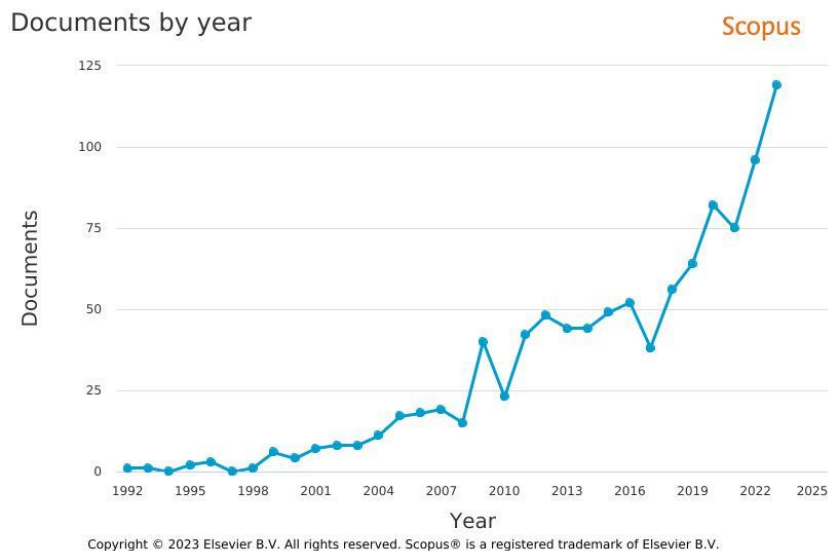

Рис. 1. Публікаційний тренд дослідження поняття «інвестиції та фінансова прозорість» протягом 1992-2023 рр. (побудовано на основі [2])

Публікаційний тренд досліджень (рис. 1) свідчить про те, що інтерес до даного напрямку з часом зростає, що підтверджує актуальність дослідження. Це свідчить про те, що питання фінансової прозорості все більше привертають увагу науковців та практиків, підкреслюючи їх значущість для інвестиційної діяльності і сталого розвитку економіки.

На основі релевантної вибірки у 993 публікації з використанням інструментарію VOSviewer 1.6.19 [3] було побудовано мережеву візуалізацію (рис. 2), що кластеризує (групує) різні концепти (поняття), які стосуються інвестицій та фінансової прозорості у 7 кластерів.

Кластери представлені в різних кольорах і кожен кластер відображає окрему тематичну область напрямку «інвестиції та фінансова прозорість»:

Червоний кластер містить концепти, пов'язані з прозорістю і соціальною відповідальністю корпорацій, такі як "transparency" (прозорість), "corporate social responsibility" (корпоративна соціальна відповідальність), "financial performance" (фінансова ефективність), "investment decisions" (інвестиційні рішення), "financial transparency" (фінансова прозорість), "information transparency" (інформаційна прозорість), "fintech" та інші. Цей кластер відображає зусилля компаній щодо забезпечення етичної поведінки, відповідальності перед стейкхолдерами, зокрема перед інвесторами та впровадження стандартів ESG. Даний кластер можна умовно назвати «Фінансова прозорість та корпоративна

фінансової та інформаційної прозорості. Даний кластер можна умовно назвати «Фінансова політика та регулювання»;

Помаранчевий, жовтий, блакитний та фіолетовий кластери не розглядаються в цій роботі, оскільки вони не містять достатньої кількості даних, що є критичними для встановлення міцних висновків про взаємозв'язок фінансової прозорості та інвестиційних процесів. Проте варто звернути увагу на термін "artificial intelligence" (штучний інтелект), який є у червоному кластері. Він вказує на те, що інновації в технологіях можуть сприяти підвищенню прозорості через кращий збір та обробку даних, що, в свою чергу, покращить процес прийняття інвестиційних рішень.

Таким чином, аналіз кластерів на мережевій візуалізації дозволяє зробити висновки про важливість фінансової та інформаційної прозорості у процесах інвестування: 1) фінансова прозорість допомагає забезпечити довіру між усіма учасниками ринку, включаючи інвесторів, компанії та регуляторів. Через прозорість інформації про корпоративні дії, фінансові показники та управлінські рішення, інвестори можуть робити більш обґрунтовані рішення та мінімізувати інвестиційні ризики; 2) прозорість також відіграє важливу роль у сталому інвестуванні, дозволяючи оцінювати, наскільки інвестиційні рішення впливають на соціальні та екологічні фактори.

Література:

1. Чухно, Р. Ю., Голик, А. О., Бардакова, В. В. Чинник фінансової транспарентності у вартісно-орієнтованому управлінні бізнесом. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. 10. DOI: 10.54929/2786-5738-2023-10-08-03. (дата звернення: 15.11.2023).

2. Scopus. URL : <https://www.scopus.com/>

3. VOSviewer. URL : <https://www.vosviewer.com/>

UDC 336.714=111

Gale Nelson – Bachelor's degree in international business

***Supervisor – Iryna Goncharenko, Doctor of Science in Public Management,
Professor, Head of Finance Department, Cherkasy State Technological University***

Nuremberg Institute of Technology

THE ROLE OF BEHAVIORAL FINANCE IN INVESTMENT DECISIONS

The realm of finance, often perceived as a domain governed by rationality and logic, is subtly influenced by the intricacies of human behavior. Behavioral finance, an interdisciplinary field that blends psychology and economics, delves into the cognitive biases and emotional factors that shape our financial decisions. By understanding these human tendencies, investors can make more informed and rational choices, navigating

the complexities of the financial world with greater prudence. [1]

Behavioral finance unveils the systematic errors in judgment that can lead to suboptimal investment decisions. Anchoring bias, the tendency to place undue weight on the first piece of information encountered, can lead to irrational price expectations. Overconfidence, the overestimation of one's abilities, can result in excessive risk-taking and poor portfolio diversification. Herd mentality, the mimicry of others' actions without independent analysis, can amplify market fluctuations and lead to bubbles and crashes. [2]

These biases, deeply ingrained in human nature, can distort our perception of risk and reward, leading to impulsive and often detrimental investment decisions. Fear and greed, two primary emotions that drive human behavior, can cloud our judgment and prevent us from making rational choices. Fear of missing out (FOMO) can drive investors to rush into overvalued assets, while the fear of loss can lead to premature selling during market downturns. Greed, on the other hand, can tempt investors to chase unrealistic returns, often in high-risk ventures that exceed their risk tolerance.

Behavioral finance offers valuable insights into overcoming these biases and making more rational investment decisions. Establishing a long-term investment horizon can help investors detach from emotional swings and avoid impulsive decisions based on short-term market fluctuations. Diversification across asset classes can mitigate the impact of market volatility and reduce portfolio risk. Seeking guidance from experienced financial advisors can provide a neutral perspective and help investors make informed decisions aligned with their risk tolerance and financial goals.

The application of behavioral finance principles extends beyond individual investors, [1] influencing institutional decision-making as well. Financial institutions can incorporate behavioral insights into their product development, marketing strategies, and risk management practices. By understanding the cognitive biases and emotional factors that influence investor behavior, institutions can create products and services that align with investor preferences and help them make more informed decisions. [3]

Behavioral finance, by shedding light on the human element of financial decision-making, has revolutionized the way we approach investments. By understanding and mitigating our inherent biases, we can make more rational choices, navigate market fluctuations with greater prudence, and achieve our long-term financial objectives.

Sources:

1. International Journal of Management Research and Business Strategy. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=f5712ecea9cd5f7dd0682823592a733100113370>.

2. ROLE OF BEHAVIOURAL FINANCE IN INVESTMENT DECISIONS. URL: https://www.researchgate.net/profile/Manoharan-Kannadhasan/publication/265230942_ROLE_OF_BEHAVIOURAL_FINANCE_IN_INVESTMENT_DECISIONS/links/55ac75b608ae481aa7ff5a80/ROLE-OF-

3. The role of behavioral finance in modern age investment. URL:
<https://www.jmseleyon.com/index.php/jms/article/view/86/82/>

УДК 343.543:658.114

Леся Яструбецька – д.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Валентина Коник – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Христина Гладій – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

ШПИГУНСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми. Міждержавні протистояння та фінансові конфлікти в підприємницькій діяльності впродовж останніх років набули гібридного формату, що виявляється в розвитку й поширенні нових важелів впливу, застосовуваних конфліктуючими сторонами. Одним із інструментів гібридної боротьби є шпигунство, яке з розвитком технологій видозмінюється у своїх проявах. Зокрема, на сьогодні значних масштабів набуло промислове (ділове) шпигунство, кібершпигунство, що завдають значних деструктивних наслідків для безпеки як окремих суб'єктів господарювання, так і держав й суспільства загалом.

Особливості здійснення промислового шпигунства у своїх роботах досліджували Березіна Л. М., Мудряк М. О., Романко А. Ю., Старух А. І., Тарасевич Ю. В. Водночас, чимало аспектів цієї складної проблематики ще потребують поглибленого дослідження та уточнення.

Промислове шпигунство передбачає приховану, незаконну практику дослідження конкурентів з метою отримання переваг в бізнесі. Філософію промислового шпигунства певною мірою відображено в тезі: «Навіщо витрачати час та кошти на дослідження, розробку й розвиток, якщо можна підкупити співробітника серед персоналу конкурента?» [2, с. 5].

Відтак, промислове (ділове) шпигунство – це збір конфіденційної інформації та даних комерційної таємниці, які є об'єктом захисту на законодавчому рівні й за зловживання ними передбачено правову відповідальність [1, с. 183].

Шпигунство передбачає використання низки методів збору інформації, відповідно до яких можна виділити такі його види:

- агентаурне (передбачає застосування методів із залученням впроваджених агентів в об'єкт агресії);
- технічне (полягає в використанні спеціальних технологій).

Особливості агентаурного та технічного видів промислового шпигунства

подано на рис. 1.

Рис. 1 Види шпигунства [2; с. 4]

Для осіб або груп осіб, які займаються промисловим шпигунством важливою є інформація про такі аспекти діяльності суб'єкта господарювання: унікальні та новітні технології, інноваційні ідеї, дані про фінансовий стан, особливості маркетингової політики і стратегію цін, умови контрактів, плани розвитку, організаційну структуру, систему безпеки й доступ до інформаційних мереж тощо [2, с. 4]. У зв'язку з цим, найбільш вразливими до шпигунських дій галузями національної економіки на сьогодні є такі (рис. 2):

Рис. 2. Сектори національної економіки, які найчастіше є об'єктами промислового шпигунства [2; с. 5]

Розглянемо приклади промислового шпигунства з сучасної ділової практики.

У 1990-х роках компанія «Kodak» стала об'єктом промислового шпигунства, коли працівник Г. Ворден викрав конфіденційну інформацію про

розробку секретної технології «Машина 401». Компанія подала цивільний позов проти Г. Вордена щодо викрадення інформації та продажу її конкурентам – компаніям «3M» і «Imation». Внаслідок обшуків, проведених ФБР в будинку Г. Вордена, були виявлені конфіденційні документи компанії «Kodak». Відтак, Г. Ворден визнав себе винним у злочині та був ув'язнений на 12 місяців й отримав штраф у розмірі 30 000 доларів США [3].

Компанія «Coca-Cola» зазнала негативних наслідків внаслідок недобросовісних дій співробітниці Дж. Вільямс, яка працюючи адміністративним помічником керівника відділу маркетингу й володіючи конфіденційною інформацією, вступивши в змову з іншими зловмисниками, спробувала використати дані комерційної таємниці у власних корисливих цілях, пропонуючи поширити їх конкуруючій компанії «Pepsi». Однак, фірма-конкурент повідомила про загрозу витоку секретних даних компанію, яка стала об'єктом зловмисних шпигунських дій. Відтак, злочинне угруповання було арештоване в 2006 році [4].

Компанія «Waymo», пов'язаний з Google підрозділ із розробки безпілотних автомобілів, стала жертвою ділового шпигунства внаслідок дій колишнього інженера, Е. Левандовскі, який був причетний до передачі комерційних секретів компанії «Uber». Працівник звільнився з посади інженера у компанії «Waymo» і заснував власну компанію «Otto», яку компанія «Uber» придбала через кілька місяців. Згідно даних позову, Е. Левандовскі завантажив 14 тисяч конфіденційних файлів, захищених правом власності, коли працював у Google. Судова справа призвела до угоди, в якій компанія «Uber» передала акції на 245 млн дол. і зобов'язалася не використовувати технологію Waymo в майбутньому [5].

Аналіз розглянутих випадків промислового шпигунства дав змогу виокремити їх основні характеристики (табл. 1) та встановити спільні ознаки:

- шпигунство було реалізовано шляхом діяльності агентів;
- більшість «шпигунів» – чоловіки, які працювали у компанії не менше року;
- їх посадові обов'язки передбачали володіння конфіденційною інформацією.

Необхідно також зазначити, що із стрімким розвитком інформаційних технологій з'являється новітня форма промислового (ділового) шпигунства – кібершпигунство, що здійснюється шляхом прихованого відстежування, розшуку, збирання та викрадення конфіденційної інформації конкурентами з використанням кібернетичного простору [1, с. 183]. Відтак, розширення технологічних можливостей значно спрощує, розширює і пришвидшує шпигунську діяльність, яку здійснюють недобросовісні конкуренти з метою отримання ринкових переваг. Це своєю чергою, підвищує рівень загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва та зумовлює необхідність формування ефективної політики протидії агресивним ринковим проявам.

Характеристика прикладів промислового шпигунства

Компанія-об'єкт агресії	Злочинець	Термін роботи у компанії	Посада	Об'єкт шпигунства (основний)	Покарання
«Kodak»	Гарольд Ворден	28 років	Інженер	креслення «машини 401»	12 місяців ув'язнення та штраф у розмірі 30 000 доларів США
«Coca-Cola»	Джоя Вільямс	14 місяців	Адміністративний помічник керівника відділу маркетингу	взірець нового продукту	8 років ув'язнення
«Waymo»	Ентоні Левандовскі	Не менше 5 років	Головний інженер	технологія LiDAR	Компанія «Uber» передала акції на 245 мільйонів доларів

Джерело: складено автором на основі [3; 4; 5]

Література

1. Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних загроз: монографія. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2022. 370 с.
2. Кутаренко Н. Я., Маліцька Г. Г. Промислове шпигунство в контексті економічної злочинності. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1966> (дата звернення: 20.10.2023).
3. Mike Mills. Testing the limits on trade secrets. *The Washington Post*. 1997. URL: <https://www.washingtonpost.com/archive/business/1997/12/09/testing-the-limits-on-trade-secrets/d32b0b3d-f1b9-4774-92bc-5d3067f8bdb3/> (дата звернення: 28.10.2023).
4. Zachary Crockett. The botched Coca-Cola heist of 2006. *The Hustle*. 2018. URL: <https://thehustle.co/coca-cola-stolen-recipe/> (дата звернення: 28.10.2023)
5. Mark Bursa. Uber settles Waymo industrial espionage case for \$245 million. *Professional driver*. 2018. URL: <https://www.prodrivermags.com/news/uber-settles-waymo-industrial-espionage-case-for-245-million/> (дата звернення: 28.10.2023).

СЕКЦІЯ 3. Проблеми податкової, інвестиційної, бюджетної політики в Україні та шляхи її вдосконалення

УДК 336.225

Любов Давидова – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Віра Кміть

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В ПОДАТКОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ УКРАЇНИ

Податковий контроль є невід’ємною складовою податкового менеджменту в Україні. Він є єдиною системою обліку платників податків, а також контролю за правильністю нарахування, повнотою, своєчасністю сплати податків, нарахованих фінансових санкцій, порядком проведення розрахунків, обліком товарів і коштів.

Податковий контроль можна визначити як окрему складову системи управління податкової системи, що забезпечує дотримання чинного податкового законодавства з метою забезпечення грошовими ресурсами бюджету і державних цільових фондів [2, с. 9]. Схема проведення податкового контролю приведена на рис. 1:

Податковий контроль здійснюється державними контролюючими органами (Державною податковою службою (ДПС), Державною митною службою та іншими суб’єктами), які мають право перевіряти податкову звітність платників податків, проводити податкові перевірки та приймати рішення щодо нарахування та стягнення податків (тільки податкові органи).

Згідно зі ст. 62. Податкового кодексу України (ПКУ) податковий контроль здійснюється шляхом [1, ст. 62]:

- ведення обліку платників податків;
- інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;
- перевірок та звірок відповідно до вимог ПКУ, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин;
- моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків.

Рис.1 Схема проведення податкового контролю [2, с. 9]

Однією з головних функцій податкового контролю є збір і аналіз податкової звітності платників податків. Підприємства та фізичні особи зобов'язані регулярно подавати податкові декларації та інші звітні документи, в яких вони вказують суми нарахованих та сплачених податків. Податкова інспекція проводить перевірки цих документів, щоб переконатися в їх достовірності та відповідності законодавству.

Податковий контроль також включає перевірку правильності розрахунку і сплати податків та зборів. ДПС має право перевіряти бухгалтерські записи платників податків, оцінювати валютні операції та інші операції, які мають податкові наслідки. Таким чином, контроль забезпечує дотримання податкового законодавства та уникнення податкових шахрайств.

Крім того, податковий контроль сприяє прозорості і відкритості в системі оподаткування. Платники податків мають право на отримання відповідної інформації про правила та процедури оподаткування, а також про результати податкового контролю. Це допомагає створити довіру до системи оподаткування та сприяє усуненню корупції та будь-яких інших зловживань.

Україна також активно співпрацює з міжнародними організаціями в галузі податкового контролю. Наша країна приєдналася до багатьох міжнародних угод та конвенцій, які сприяють обміну податковою інформацією та спільним розслідуванням податкових правопорушень. Це робить українську систему контролю більш ефективною та забезпечує дотримання стандартів міжнародного

податкового співробітництва.

З метою поліпшення ефективності податкового контролю в Україні використовуються сучасні інформаційні технології, електронні реєстраційні системи та спільний доступ до реєстрів інших державних органів.

Україна веде податковий контроль в рамках своєї системи податкового менеджменту, який є важливою складовою економічного управління. Основні аспекти податкового контролю в Україні включають:

1. *Податкову звітність і облік.* Підприємства та фізичні особи повинні правильно вести облік своїх доходів та витрат, а також подавати звітність про свою фінансову діяльність. Податкові декларації подаються у визначені терміни до відповідних податкових органів.

2. *Контроль за дотриманням податкового законодавства.* Податкові органи в Україні проводять перевірки для визначення відповідності платників податків законодавству. Це може бути планові аудити або перевірки за результатами попередніх облікових періодів.

3. *Податкову консультацію і запитання.* Платники податків мають право звертатися до податкових консультантів для отримання консультацій в сфері оподаткування та вирішення питань щодо правильності застосування податкового законодавства.

4. *Електронне подання звітності.* Україна активно розвиває електронні системи подання звітності та взаємодії з податковими органами. Це спрощує процеси обліку та сплати податків і сприяє зменшенню можливості помилок.

5. *Боротьбу з податковими правопорушеннями.* Україна приділяє увагу боротьбі з офшорами та неправомірними податковими схемами, що сприяє зменшенню втрат бюджету від податкової евазії.

6. *Активну взаємодію з бізнесом.* Зусилля спрямовані на створення сприятливого середовища для бізнесу та забезпечення зрозумілих правил оподаткування. Регулярні зустрічі із представниками бізнес-середовища допомагають виявити труднощі та шляхи їх вирішення.

7. *Ефективний адміністративний процес.* Забезпечення ефективності адміністративного процесу, пов'язаного з податковим контролем, для уникнення затримок та спрощення взаємодії з платниками податків.

Податковий контроль в системі податкового менеджменту України направлений на забезпечення справедливості і прозорості оподаткування, попередження податкових правопорушень та ефективне використання бюджетних ресурсів.

Отже, роль податкового контролю в податковому менеджменті України має велике значення для забезпечення ефективного функціонування податкової системи та фінансової стабільності країни, а також збору податків, зниженню податкових ризиків та покращенню умов для бізнесу.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 03.09.2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.11.2023)
2. Янчева Л.М., Наумова Т.А., Нестеренко І.В., Акімова Н.С. Навчальний посібник з дисципліни "Податковий контроль" для здобувачів другого (магістерського) рівня за спеціальністю 071 "Облік і оподаткування". Електр. Видання. 2021 р. 243 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/11557/1/podatkovyyu_kontrol_NP_2021.pdf

УДК 339.543

Діана Ішлер – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Віра Кміть

Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Митна діяльність відіграє важливу роль у встановленні зв'язків між внутрішньою та світовою торгівлею. Сучасна динаміка економіки вимагає не лише ефективного, але й інноваційного управління митною справою. Ефективний контроль митною діяльністю впливає на розвиток та процвітання економіки України.

Згідно з Митним кодексом України, митна діяльність – це діяльність органів публічної влади, що стягують митні платежі, контролюють переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, формують та реалізують митну політику України [1].

Головна мета управління митною діяльністю полягає в забезпеченні виконання митної політики України, що регулюється Конституцією, кодексами та законами країни. Основні завдання включають встановлення розмірів митних зборів, визначення сплати за митні послуги та процедури, координацію роботи різних міністерств та відомств з питань митної справи, а також проведення міжнародних переговорів та укладення відповідних договорів [3].

Державна митна служба України, здійснюючи безпосереднє керівництво митною справою, має спеціальний статус і знаходиться під безпосереднім наглядом Кабінету Міністрів України в Україні, захищає економічні інтереси України, сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, забезпечує додержання законодавства про митну справу, здійснює заходи щодо запобігання контрабанді та порушенням митних правил, веде разом з іншими

уповноваженими органами виконавчої влади Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснює верифікацію сертифікатів про походження товарів з України, співпрацює відповідно до міжнародних договорів і законодавства України з митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями в митній сфері, керує діяльністю органів митної служби, створює, реорганізовує та ліквідує в установленому порядку регіональні митниці, митниці, спеціалізовані митні управління і організації [1, 3].

Управління митною діяльністю ґрунтується на комплексі стратегічних та тактичних заходів, спрямованих на забезпечення ефективності та справедливості митної політики. Це включає в себе визначення та встановлення митних тарифів, розробку та вдосконалення нормативно-правової бази, координацію роботи міжнародних та внутрішніх митних органів, а також впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації та оптимізації митних процесів [1].

Сучасний стан митної діяльності в Україні визначається низкою стратегічних кроків та реформ, спрямованих на подолання економічних труднощів, викликаних російським вторгненням. Європейський Союз прийняв рішення скасувати всі мита та квоти на експорт українських товарів до ЄС, сприяючи тим самим відновленню економіки України. Ключовим елементом економічної інтеграції між ЄС та Україною є митний транзит, і тому приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту стало важливим завданням. З 1 жовтня 2022 року для України стали чинними положення міжнародних конвенцій про процедуру спільного транзиту (NCTS) і спрощення формальностей у торгівлі товарами [2].

У контексті інституційних реформ надзвичайно важливим є виконання Плану заходів Кабінету Міністрів України з реформування митної служби, сприяння обміну митною інформацією та оновлення митного законодавства. Реформи також охоплюють податкову систему та необхідність оновлення митного законодавства, зокрема введення єдиної тарифної сітки та прив'язки грошової оцінки до цін на міжнародних біржах. Важливими ініціативами є скасування ПДВ та мита при імпорті обладнання для виробництва та збереження пільг для ІТ галузі [4].

Впровадження нових організаційних форм управління, зокрема реформа митної служби, має на меті зробити систему більш керованою та ефективною. Однак відмічається необхідність довгострокової концепції реформування, оновлення кадрового складу, а також вирішення проблеми корупції в цьому секторі. У цей період важливим етапом стала реорганізація, яка призвела до об'єднання митних органів у єдиний митний орган, з новими механізмами контролю та підвищеними стандартами персоналу.

Враховуючи складні умови воєнного стану, Україна вдало виконала свої міжнародні зобов'язання, що підкреслюється введенням міжнародних конвенцій про процедуру спільного транзиту та спрощення формальностей у торгівлі товарами з 1 жовтня 2022 року. Співпраця з ЄС, зокрема пілотний проект

"Відкритий кордон", дозволила зменшити бар'єри при перетині кордону та реалізувати спільний митно-прикордонний контроль з державами-сусідами [4].

Митна діяльність не є незмінним явищем і знаходиться у постійному розвитку, тому для підвищення її ефективності можна запропонувати декілька напрямків розвитку: впровадження інформаційних та цифрових технологій для автоматизації митних процедур; створення ефективних електронних систем обробки документів; скорочення термінів митного оформлення, що дає змогу спростити процедури та скорочення часу, необхідного для митного оформлення; впровадження механізмів для запобігання корупції; забезпечення більшої прозорості у діяльності митниці; гармонізація митного законодавства з міжнародними стандартами; адаптація української митної системи до міжнародних норм та правил; зміцнення співпраці з міжнародними партнерами; створення сприятливого середовища для інвестицій через поліпшення митної інфраструктури; розвиток кадрового потенціалу тощо.

Отож, успішне управління митною діяльністю допоможе покращити бізнес-клімат, збільшити обсяги зовнішньої торгівлі та стабілізувати національну економіку.

Література:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
2. Конвенція про процедуру спільного транзиту : Закон України від 30.08.2022 р. № 2555-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text
3. Митна справа: підручник / За ред. д-ра екон. наук, проф. Крупки М.І. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. URL : <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/Mytna-sprava.pdf>
4. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції : Постанова Верховної Ради України від 29.07.2022 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/T222483?an=1>

УДК 336.22

Віталій Кібенко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., проф. Лариса Сідельникова

Херсонський національний технічний університет

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Вітчизняна система місцевого оподаткування є одним з ключових інструментів регулювання регіонального розвитку та важливим джерелом доходів місцевих бюджетів. Починаючи з 2011 року, система місцевого оподаткування була реорганізована шляхом прийняття Податкового кодексу України (далі – ПКУ) та внесення змін до переліку місцевих податків і зборів. Це призвело до докорінної зміни цієї складової доходів місцевих бюджетів, адже було ліквідовано ті місцеві податки та збори, що забезпечували 90% доходів від місцевого оподаткування (комунальний податок, ринковий збір, збір за надання дозволу на розміщення об'єктів торгівлі), й запроваджено нові.

Прийняття Податкового кодексу України стало суттєвим кроком у процесі розвитку системи місцевого оподаткування. Ст. 10 ПКУ визначає перелік чинних місцевих податків і зборів, структура яких наведена на рис. 1.

Податкова реформа 2015 року внесла суттєві зміни у майнове оподаткування України. Новий податок на майно тепер консолідує три податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок і плату за землю. Крім того, з 1 січня 2015 року скасовано місцевий збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності.

З'ясуємо роль місцевих податків і зборів у формуванні бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування (табл. 1).

За даними таблиці 1 бачимо, що значення системи місцевого оподаткування у формуванні локальних бюджетних ресурсів є доволі вагомим. Так, місцеві податки і збори сумарно формують чверть податкових надходжень місцевих бюджетів України, у тому числі:

- податок на майно: 2020 рік - 13,11%; 2021 рік - 12,47%; 2022 рік - 9,35%;
- єдиний податок: 2020 рік - 13,32%; 2021 рік - 13,35%; 2022 рік - 12,00%;
- збір за місця для паркування транспортних засобів: 2020 рік - 0,03%; 2021 рік - 0,04%; 2022 рік - 0,03%;
- туристичний збір: 2020 рік - 0,05%; 2021 рік - 0,07%; 2022 рік - 0,05%.

Для того, щоб повною мірою оцінити фіскальну роль місцевого оподаткування у надходженнях місцевих бюджетів України, слід розглянути низку основних узагальнюючих бюджетних показників, які характеризують тенденції формування фінансових ресурсів на місцевому рівні. Одним з таких

показників є коефіцієнт покриття системою місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів (табл. 2).

Рис. 1. Система місцевого оподаткування в Україні *

* Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За даними таблиці 2 бачимо, що коефіцієнт покриття системою місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів, який розраховується як відношення місцевих податків і зборів до видатків місцевих бюджетів, протягом 2020-2022 років був стабільним і перебував на рівні 0,16; 0,16; 0,17 відповідно.

Цей коефіцієнт представлений поняттями, які задекларовані в Європейській хартії місцевого самоврядування: обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим законодавством. Відповідно, значення цього показника знайшло відображення в принципі збалансованості, який визначено у Бюджетному кодексі України.

Для цього коефіцієнта встановлена межа, яка характеризує рівень фінансової спроможності місцевої влади щодо забезпечення покладених на неї видаткових повноважень. Для того, щоб органи місцевого самоврядування могли ефективно виконувати покладені на них функції, коефіцієнт покриття системою місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів має становити не менше ніж 0,7 [3, с. 283]. Отже, розраховані нами в таблиці 2 значення цього коефіцієнту у 2020-2022 роках засвідчують низький рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування України.

Розглянувши обсяг надходжень від місцевого оподаткування за 9 міс. 2023 року (73 184,0 млн. грн.) та розрахувавши його співвідношення з обсягом

XX міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених, аспірантів і студентів
«Актуальні проблеми фінансової системи України»

видатків місцевих бюджетів за цей період (407 395,7 млн. грн.), розрахуємо коефіцієнт покриття, який дорівнюватиме 0,18. Отже, в умовах воєнного стану органам місцевого самоврядування вдається зберігати цей показник на рівні попередніх років.

Таблиця 1

**Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України
у 2020-2022 роках ***

Показник	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Податок на доходи фізичних осіб	177 826,0	62,27	212 230,3	61,21	272 245,3	69,19
Податок на прибуток підприємств	9 776,7	3,42	16 092,7	4,64	13 511,9	3,43
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4636,5	1,62	8 569,1	2,47	8 741,0	2,22
Акцизний податок	15 554,2	5,45	17 849,1	5,15	13 081,5	3,32
Податок на майно	37 433,4	13,11	43242,7	12,47	36790,7	9,35
Єдиний податок	38 031,0	13,32	46282,3	13,35	47226,0	12,00
Збір за місця для паркування транспортних засобів	91,2	0,03	127,0	0,04	101,8	0,03
Туристичний збір	130,6	0,05	244,0	0,07	186,4	0,05
Екологічний податок	2 090,4	0,73	2 073,4	0,60	1 575,3	0,40
Інші податкові надходження	1,5	0,00	2,5	0,00	0,7	0,00
Разом податкових надходжень	285 571,5	100,00	346 713,2	100,00	393 460,6	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Таблиця 2

**Динаміка коефіцієнта покриття системою місцевого оподаткування
видатків місцевих бюджетів України у 2020-2022 роках ***

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Місцеві податки і збори, млн. грн.	75 686,2	89 896,1	84 305,1
Видатки місцевих бюджетів, млн. грн.	478 108,1	569 428,2	484 295,2
Коефіцієнт покриття системою місцевого оподаткування видатків місцевих бюджетів	0,16	0,16	0,17

* Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Разом з тим, слід зазначити, що система місцевого оподаткування в Україні наразі не виконує повною мірою своєї фіскальної функції, що є особливо небезпечним для подальшого поглиблення реформи фіскальної децентралізації. Залишення органів місцевого самоврядування без необхідного обсягу власних фінансових ресурсів ставить під загрозу вирішення актуальних місцевих проблем, забезпечення перманентного територіального розвитку, повоєнне відновлення та розбудову територіальних громад.

Тому особливої актуальності наразі набувають питання реформування вітчизняної системи місцевого оподаткування. Законодавче обмеження у два місцевих податки та два місцеві збори значно звужує фінансові можливості місцевого самоврядування. Натомість, досвід країн ЄС свідчить про достатньо вагомий перелік місцевих податків і зборів у розвинених європейських країнах: у Франції – понад 40; Німеччині – 55; Італії – близько 70; Бельгії – близько 100 [4, с. 15]. Розгалуженість та різновекторність бази оподаткування підвищує фіскальне значення системи місцевого оподаткування. Так, місцеві податки становлять у загальній сумі доходів місцевих бюджетів Австрії – 72%; Швеції – 61%; Данії – 51%; Франції – 48%; Норвегії – 43%; Фінляндії – 34%; Іспанії – 31% [4, с. 15].

Рівень фіскальної стійкості місцевої влади ілюструє показник абсолютної податкової автономії як частки місцевих податків і зборів, базу і ставку яких можуть визначати органи місцевого самоврядування, у загальній структурі оподаткування. В Україні зазначений показник становить 2,39% [5]. Існує сукупність чинників, які значним чином обмежують можливості розширення податкової автономії. Зокрема, це диспропорції економічного розвитку в розрізі регіонів і територій, різний майновий стан населення, нерівномірна щільність розселення та різна демографічна структура.

Підсумовуючи, зазначимо, що ратифікація Європейської Хартії місцевого самоврядування актуалізує питання адаптації системи формування доходів місцевих бюджетів до стандартів ЄС. Отже, в умовах посилення інтеграційних процесів необхідним є реформування системи місцевого оподаткування України як ефективного фіскального механізму територіального розвитку.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 03.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 02.11.2023).
2. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2023).
3. Маршук Л.М., Любчак І.С. Фіскальна роль місцевого оподаткування у структурі доходів місцевих бюджетів України. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 41. С. 281-284.
4. Бортнік Н.В. Зарубіжна практика місцевого оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні

1. С. 15-17.

5. Діагностика системи місцевого оподаткування : аналітичний звіт / К. Швабій, Т. Богдан та ін. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17147> (дата звернення: 02.11.2023).

УДК 336.226.322

Віра Кміть – к.е.н., доц.

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ СПЛАТИ ТА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПДВ В КОНТЕКСТІ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із найважливіших інструментів фіскальної політики більшості країн світу, включаючи Україну. Його значення полягає в тому, що він є важливим джерелом доходів державного бюджету і, водночас, впливає на рівень інфляції, споживчої активності та стан економіки в цілому. ПДВ – сучасна форма універсального акцизу, який є податком на споживання, включається до ціни товару (робіт, послуг) та має чітко виражену фіскальну функцію і значний вплив на аспекти економічного життя: розподіл доходів, процес нагромадження, приплив інвестицій, ефективність виробництва, зовнішню торгівлю, розвиток державного сектора тощо.

Метою дослідження є аналіз механізму сплати та фіскальної ефективності ПДВ в Україні, а також оцінка можливості його оптимізації з метою збільшення доходів державного бюджету та зменшення впливу на платників і споживачів.

Діючий механізм обчислення і справляння ПДВ регламентується однойменним Розділом V Податкового кодексу України (ПКУ) [1], а основою для розрахунку виступає додана вартість – знову створена вартість підприємства за рахунок його власних факторів виробництва (землі, капіталу, робочої сили, підприємництва тощо). Також ПДВ виступає інструментом стимулювання експорту, оскільки такі операції оподатковуються за ставкою 0% і такі платники за підсумками своєї діяльності мають право на експортне відшкодування ПДВ.

Основними елементами загального механізму сплати ПДВ є [2]:

1. *Реєстрація платника ПДВ*: підприємство, яке планує здійснювати операції з обігом товарів чи послуг, повинне зареєструватися як платник ПДВ відповідно до вимог податкового законодавства.

2. *Виписка рахунків-фактур (у ЗЕД – інвойс)*: підприємство, яке постачає товари або надає послуги, повинне виписувати рахунки-фактури, які містять інформацію про оподатковувану операцію, включаючи суму ПДВ.

3. *Стягнення ПДВ*: при купівлі товарів або послуг платником ПДВ, покупець сплачує ПДВ до державного бюджету. Це може бути здійснено шляхом

включення суми ПДВ до ціни товару або послуги.

4. *Відрахування вхідного ПДВ*: платники ПДВ можуть відраховувати вхідний ПДВ, тобто суму ПДВ, сплачену під час закупівлі товарів або послуг для власного виробництва чи продажу. Відрахування вхідного ПДВ зменшує суму ПДВ, яку платник повинен сплатити до державного бюджету.

5. *Подання декларацій та сплата ПДВ*: платники зобов'язані подавати податкові декларації, в яких вказують обсяги операцій та розраховують суму ПДВ до сплати. Після цього, платник здійснює сплату ПДВ до визначеної дати.

6. *Податковий контроль*: Державна податкова служба (ДПС) проводить податкові перевірки (аудит), метою яких є правильність обчислення, декларування та сплати ПДВ. ДПС має право вимагати від платника надання відповідної фінансової та бухгалтерської документації щодо сплати ПДВ.

7. *Відшкодування ПДВ*: в окремих випадках платники ПДВ мають право на повернення суми сплаченого ПДВ, наприклад, якщо вони здійснюють експортні операції або використовують товари та послуги для здійснення неоподатковуваних операцій.

8. *Звітність*: платники ПДВ зобов'язані вести належну бухгалтерську звітність щодо операцій з ПДВ, включаючи реєстрацію податкових накладних, рахунків-фактур, декларацій та іншої документації.

9. *Податкова відповідальність*: порушення правил та недотримання вимог податкового законодавства щодо ПДВ може мати наслідки відшкодуванням збитків, нарахуванням пені та іншими фінансовими санкціями.

Вище перелічені елементи характеризують загальний механізм сплати ПДВ і можуть варіювати залежно від конкретної країни та її податкового законодавства. Окрім того, важливо враховувати, що податкові правила та процедури можуть зазнавати змін із часом, а тому платники ПДВ мають постійно моніторити за змінами у податковому законодавстві.

Щодо розмірів ставок ПДВ в Україні, то їх визначає ст. 193 ПКУ і встановлюються вони від бази оподаткування в таких розмірах:

– 20% – базова (загальна) щодо усіх операцій, які не обкладаються ПДВ за ставками 0, 7 чи 14%;

– 0% – вивезення товарів за межі митної території України в митному режимі: експорту; реекспорту; безмитної торгівлі; вільної митної зони;

– 7% – ставка ПДВ для медичних виробів і обладнання, лікарських засобів, екскурсійних послуг відвідувачам музеїв, показу оригінальних творів, адаптованих фільмів, послуг тимчасового розміщення/проживання;

– 14% – щодо операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України сільськогосподарської продукції.

У країнах ЄС законодавчо встановлено мінімальну стандартну ставку ПДВ на рівні 15%, а реальна середня базова ставка ПДВ у ЄС – 21% (табл. 1).

Як бачимо з даних таблиці 1, лише у Німеччині ставка ПДВ є нижчою (19%), а в решті країнах або теж на рівні 20%, або ж вища – найвища в Угорщині (27%).

Оцінка динаміки податкових надходжень ПДВ в доходах державного

бюджету України є важливим аспектом аналізу фіскальної ситуації в країні, бо дозволяє виявити тенденції та зміни в обсягах надходжень ПДВ протягом певного періоду і зробити висновки щодо ефективності податкової системи та стану економіки загалом. Вплив на динаміку надходжень ПДВ мають різні фактори: економічна кон'юнктура, обсяги внутрішнього та зовнішнього попиту, рівень споживчих витрат та інвестицій, ступінь ефективності контролю за дотриманням податкового законодавства та інші фактори.

Таблиця 1

Ставки ПДВ у 20 країнах ЄС

№ з/п	Країна	Ставка	№ з/п	Країна	Ставка
1	Угорщина	27%	11	Бельгія	21%
2	Данія	25%	12	Нідерланди	21%
3	Греція	24%	13	Чехія	21%
4	Польща	23%	14	Франція	20%
5	Ірландія	23%	15	Словаччина	20%
6	Португалія	23%	16	Естонія	20%
7	Італія	22%	17	Австрія	20%
8	Іспанія	21%	18	Болгарія	20%
9	Латвія	21%	19	Німеччина	19%
10	Литва	21%	20	Румунія	19%

Сформовано автором на основі джерела [3].

ПДВ є домінуючим серед платежів, які надходять до держбюджету. Надалі проаналізуємо його частку у доходах бюджету і податкових надходженнях, річний приріст та відсоткову зміну за 2018-2022 рр. (табл. 2 та рис. 1 та 2). Як свідчить аналіз, частка ПДВ у податкових надходженнях України за період 2018-2022 рр. з кожним роком зменшувалася, окрім 2020 р., що вказує про зростання значимості інших надходжень в доходах державного бюджету. Попри те, що ПДВ був бюджетоутворюючим податком впродовж багатьох років, його частка, починаючи з 2018 р., зменшується і свідчить про спад фіскальної значимості.

Таблиця 2

**Частка ПДВ у доходах бюджету і податкових надходженнях,
річний приріст та відсоткова зміна ПДВ**

Роки	2018	2019	2020	2021	2022	
Податкові надходження, млн. грн	793 756	677 547	670 220	1 280 737	1 343 225	
З них збір ПДВ	млн. грн	506 168	378 690	381 360	491 965	467 001
	у % до податкових надходжень	63,77	55,89	56,9	38,41	34,77
	у % до доходів	50,35	42,22	41,44	33,02	21,26
Річний приріст податкових надходжень ПДВ	млн. грн	-	-127 478	2 670	110 605	-24 964
Відсоткова зміна податкових надходжень ПДВ	%	-	-25,18	0,71	29,00	-5,07

Сформовано автором на основі джерела [4].

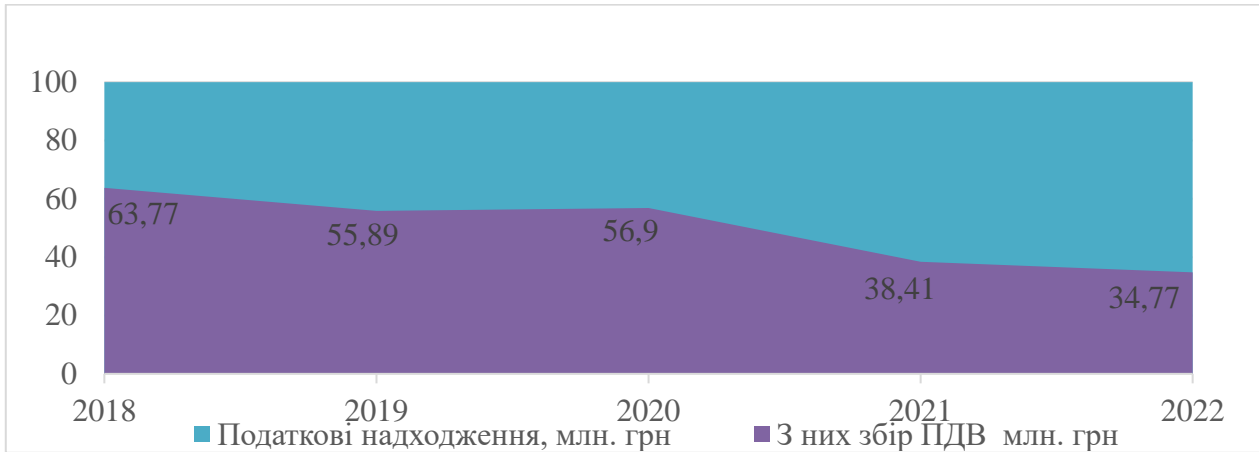

Рис. 1. Частка ПДВ у податкових надходженнях України за 2018-2022 рр., %

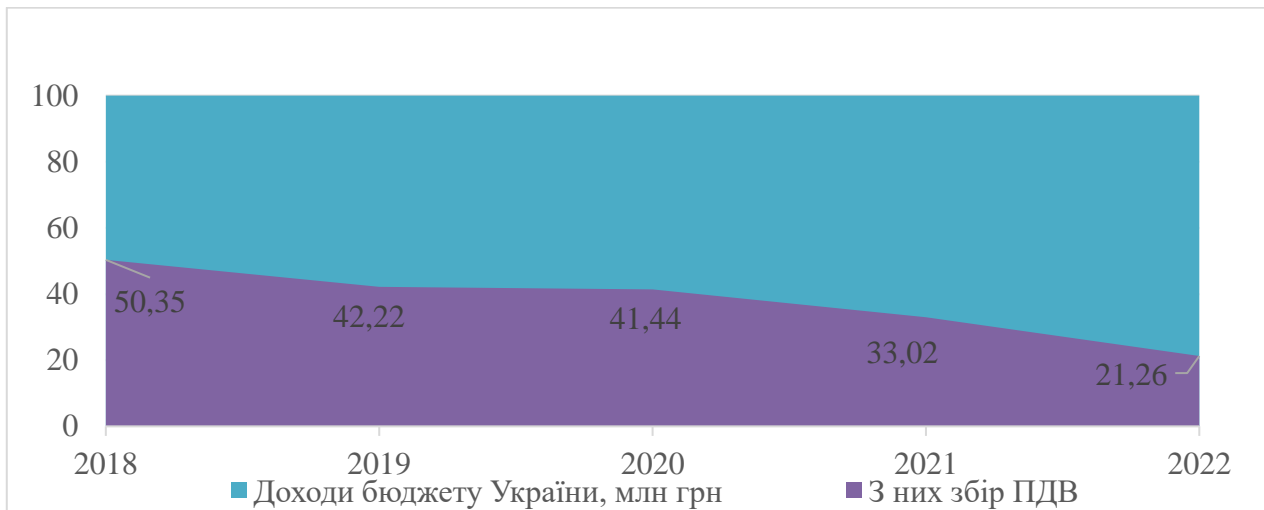

Рис. 2. Частка ПДВ у доходах бюджету України за 2018-2022 роки, %

Зроблений аналіз демонструє негативну динаміку надходження ПДВ, що, на нашу думку, було зумовлено умовами пандемії COVID-19 та введенням воєнного стану, а також впровадженням електронного адміністрування ПДВ, непрозорим адмініструванням блокування податкових накладних та нерівними умовами оподаткування добросовісних платників у порівнянні з платниками, які використовують податкові схеми для зменшення податкових зобов'язань із ПДВ.

Активні воєнні дії спровокували брак коштів у держбюджеті і, як наслідок, загострилась проблема експорту товарів та бюджетного відшкодування ПДВ. Не зважаючи на те, що статистично-кількісні показники відшкодування ПДВ нині дещо покращились, надалі уряду доцільно забезпечити зрозумілі і очікувані умови у його відшкодуванні, а також спростити процес адміністрування.

Лібералізація оподаткування в період війни була вимушеним антикризовим заходом. Зниження ставок ПДВ, запровадження єдиного податку в розмірі 2% фактично для всіх підприємств, послаблення адміністративного навантаження на платників, дерегуляція бізнесу і послаблення податкового контролю через мораторій на податкові перевірки допомогли бізнесу пережити шок. Однак

особливо гострою є потреба у підвищенні податків до довоєнного рівня задля стабілізації економіки. Саме тому з 1 серпня 2023 р. було скасовано більшість податкових пільг, введених на період дії воєнного стану, та повернено довоєнну система оподаткування. Відновлення фіскальної значимості ПДВ можливе виключно за нормальних умов ведення бізнесу, поживлення економічної активності підприємництва, зменшення рівня тіньової економіки та ухилень від оподаткування, зміни підходів щодо відшкодування та адміністрування ПДВ.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Про податок на додану вартість. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/PK1583>
3. Моїсєєв В. Міцний середнячок»: як податкові ставки в Україні виглядають на тлі європейських // Економіка України, URL : <https://thepage.ua/ua/economy/podatkovii-stavki-v-ukrayini-ta-yes-u-2023-roci>
4. Ціна держави - проект CASE Україна. URL: <https://cost.ua/>

УДК 314.87

Дарина Корінна – учениця 11-В класу Черкаської гімназії №9 ім. О.М. Луценка

Науковий керівник – к.е.н., доц. Оксана Руденко

Черкаський державний технологічний університет

НАРОДЖУВАНІСТЬ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Розвиток незалежної України надалі продовжує бути складним, оскільки соціально-економічна криза то зневажається, то загострюється, але не зникає повністю. Це неминуче має вплив на демографічні процеси. Соціально-демографічні процеси є досить стійкими: демографічний потенціал, який Україна накопичила, був вичерпаний в перші роки незалежності країни, коли у початку 1990-х років чисельність населення досягла майже 52 мільйони осіб. Після цього почалося швидке зменшення чисельності населення, і протягом 30 років Україна втратила приблизно 20% свого населення. Демографічні тенденції в Україні з 2002 по 2019 роки відносно перевищують втрати населення, спричинені соціальними катастрофами, такими як Голодомор або Друга світова війна. Окрім соціально-економічних факторів, безумовно, на темпи скорочення населення вплинула військова агресія Російської Федерації.

Наразі, за оцінками, що спираються на інформацію Євростату про

чисельність українців, зареєстрованих у країнах ЄС як особи під тимчасовим захистом, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо українців, які потрапили до Росії під час і внаслідок війни, та окремих країн поза цими межами, загалом за межами України перебували близько 6,4 млн осіб: у країнах ЄС станом на 31 серпня 2023 року – 4,2 млн українців (1,2 млн – у Німеччині, 1,0 млн – у Польщі, 0,4 млн – у Чехії), 1,2 млн – у РФ і понад 1,0 млн – в інших країнах. Ще 2,5–3 млн осіб потрапили до інших країн до війни в статусі чи трудових мігрантів, чи осіб, які там постійно проживають. Відповідно до різних варіантів народжуваності, смертності і, головне, міграції можна очікувати, що чисельність населення України в кордонах 1991 року становитиме 26–35 млн осіб. Амплітуда є, безперечно, дуже великою, але великою є і диференціація гіпотез основних демографічних процесів [1].

На початок 2021 року, за деякими оцінками, населення України становило 41,6 млн осіб. У цю цифру входить населення непідконтрольних територій Донецької і Луганської областей, число яких залишилось незмінним з початку 2014 року. Однак ця оцінка не включає АРК і Севастополь. Якщо додати Крим, де на той час проживало 2,3 млн осіб, загальна чисельність населення досягає 43,9 млн. Крім того, загальна кількість населення України, включаючи окуповані території, становить близько 44 млн осіб. Якщо виключити сіру зону і окуповану територію на Донбасі (оцінюються в 4,1 млн осіб на 2014 рік), то залишиться 37,5 млн осіб – стільки, скільки проживає на контрольованій території згідно з офіційною статистикою. Оскільки є проблеми з обліком зовнішньої міграції, насправді кількість населення на контрольованій території може бути на два-три мільйони менше. Крім того, немає інформації щодо окупованої території на Донбасі.

У 2020 році спостерігалось значне перевищення кількості померлих над живонародженими, а саме: на кожних 100 померлих припадало лише 48 живонароджених. Кількість живонароджених становила 293,4 тисяч осіб, у порівнянні з 616,8 тисячами осіб померлих. Основною причиною загострення демографічної кризи в Україні є зниження показників народжуваності до критичного рівня. Сучасна демографічна ситуація свідчить про те, що забезпечується лише половина необхідної чисельності населення для повноцінного відтворення. На сьогоднішній день Україна вже перетнула межу зниження народжуваності, що призводить до незворотного руйнування демографічного потенціалу країни та втрати умов для відновлення чисельності населення.

Сьогодні в Україні проводиться політика з підвищення пенсійного віку як для чоловіків, так і для жінок. Основною причиною цього є те, що в Європейських країнах пенсійний вік вищий, ніж у нас. Наприклад, в Італії можна вийти на пенсію в 62 роки при наявності стажу в 38 років, в Фінляндії – 63 роки, в Швеції – 65, в Швейцарії – 65 для чоловіків і 64 роки для жінок. Пенсійний вік вже становить 67 років в Ісландії, Норвегії, Данії і Греції. Проте вчені вказують на той факт, що тривалість життя чоловіків в Україні в середньому на 11 років

менше, ніж у країнах Західної Європи. Згідно з даними Держстату [3], в 2019 році середня очікувана тривалість життя при народженні у чоловіків була найнижчою в Україні (66,92 років), проти високих показників, таких як у Італії (81,2 років), Швеції та Кіпрі (80,9 років), Іспанії (80,7 років), Ірландії (80,5 років) і так далі. Очікувана тривалість життя у жінок в Україні також є найнижчою серед країн Європейського Союзу, але значно вищою, ніж у чоловіків (76,98 років).

Старіння є визначальною характеристикою демографічної динаміки в Україні на сучасному етапі і в майбутньому. Цей процес є природним і неминучим результатом еволюції демографічних процесів і є невіддільною частиною соціально-економічного прогресу. Він є основною ознакою тривалих змін в віковому складі населення по всьому світу. Однак, країни з високим рівнем демографічного старіння стикаються з найбільш гострими проблемами депопуляції. Україна входить до числа таких країн з найстарішим населенням, що призводить до необхідності вирішення масштабних проблем депопуляції та соціально-економічних викликів, пов'язаних зі старінням населення.

Як свідчать дані дослідження steps, в Україні спостерігається високий рівень поширеності факторів ризику, що не пов'язані з інфекцією, зокрема, куріння та вживання алкоголю, а також незбалансоване харчування. Ці фактори ризику є головними причинами виникнення різних неінфекційних захворювань, зокрема серцево-судинних захворювань, раку, діабету та хронічних легеневих захворювань.

Рис. 1 Заходи, здатні найбільшою мірою сприяти підвищенню народжуваності в Україні [1]

Щоб вирішити демографічні проблеми в Україні, необхідно розробити комплексну науково обґрунтовану програму, яка допоможе подолати демографічну кризу. Зростаюча депопуляція є результатом дії різних чинників, зокрема соціально-економічних. Заохотити населення до репродуктивної поведінки може усвідомлення можливостей забезпечення гідних умов життя для себе і своїх нащадків в Україні після перемоги. Для досягнення цього необхідно впроваджувати економічні, соціальні, фінансово-кредитні, фіскальні, житлові політики, а також політику зайнятості та соціального захисту населення, що сприятимуть покращенню рівня та якості життя всього населення і розвитку людського потенціалу. У майбутньому можна досліджувати регіональні особливості демографічного розвитку й шукати шляхи подолання негативних тенденцій в цій сфері.

Література:

1. Народжувальність в Україні: що змінилося і що зміниться після перемоги? [електронний ресурс] URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/narodzhuvanist-v-ukrajini-shcho-zminilosja-i-shcho-zminitsja-pislja-peremohi.html?fbclid=IwAR2_Q_8b70vNS4Kc_sqezGiIA-KghMn_X0EyX8X-qO8ErjhQnpurDPAaqJl
2. Статус держави визначає економіка та чисельність населення [електронний ресурс] URL: <http://www.golos.com.ua/article/345882>
3. Населення України за 2019 рік : демографічний щорічник. Державна служба статистики України. [електронний ресурс] URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf

УДК 336

Богдан Мунтян – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., професор Володимир Плиса

Львівський національний університет імені Івана Франка

СОЦІАЛЬНІ ТА ФІСКАЛЬНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Не викликає сумнівів той, факт, що від обсягів наповненості державного та місцевих бюджетів у повній мірі залежить ефективність оборони держави, підтримання громадського порядку, вирішення соціальних проблем, духовний та культурний розвиток суспільства, можливість інвестувати в економічний розвиток країни. Усе це потребує накопичення фінансових ресурсів на

фінансування тих функцій, які бере на себе держава. Основою бази оподаткування, що забезпечує формування доходів держави є доходи населення, а система прибуткового оподаткування – невід’ємною складовою податкової системи кожної країни. Її специфіка залежать від політичного устрою, історичного розвитку та національних особливостей держави. Мусимо зазначити, що підґрунтям «системи оподаткування доходів громадян має бути не стільки її фіскальна ефективність, як здатність стимулювати зростання заощаджень населення, які в подальшому слугуватимуть одним із джерел фінансування економіки країни» [1].

Визначення оптимального рівня вилучення доходів громадян до централізованих фондів держави є досить складною та багатоаспектною проблемою, що потребує зваженого підходу для її вирішення. Адже з одного боку, відбувається формування фінансової бази держави як основи її забезпеченості достатнім обсягом фінансових ресурсів для забезпечення розвитку соціально-економічної інфраструктури країни, а з другого боку – підтримання належного рівня добробуту різних верств населення країни через перерозподіл доходів.

Перерозподіл доходів громадян через систему оподаткування дозволяє згладити жорсткість ринкових механізмів та зробити ринкову економіку більш соціально-орієнтованою. Адже загальновідомим є той факт, що доходи населення є одним з ключових об’єктів фіскального адміністрування, які забезпечують значні надходження до бюджетів будь-якої країни.

Податок на доходи фізичних осіб є важливим джерелом наповнення бюджетів усіх рівнів як в Україні, так і в багатьох економічно розвинутих країнах. ПДФО є вагомим фінансовим інструментом реалізації принципу фінансової самостійності територій, адже він лежить в основі визначення їхнього фіскального потенціалу та сприяє підвищенню якості надання суспільних послуг та потреби в здійсненні економії бюджетних коштів.

Аналізуючи фіскальну ефективність системи оподаткування доходів фізичних осіб, варто відмітити, що впродовж останніх п’яти років спостерігається поступове зростання частки ПДФО та військового збору у структурі доходів зведеного бюджету України з 19,4% у 2018 році до 21,4% у 2019 та 2020 роках. Водночас у 2021 році маємо незначне скорочення частки ПДФО у доходах на 0,4%, що зумовлено, на нашу думку, впливом пандемії COVID-19 на економіку України, а в 2022 маємо значне скорочення частки ПДФО у доходах на 10,7%, що зумовлено повномасштабним вторгненням росії в Україну (рис.1).

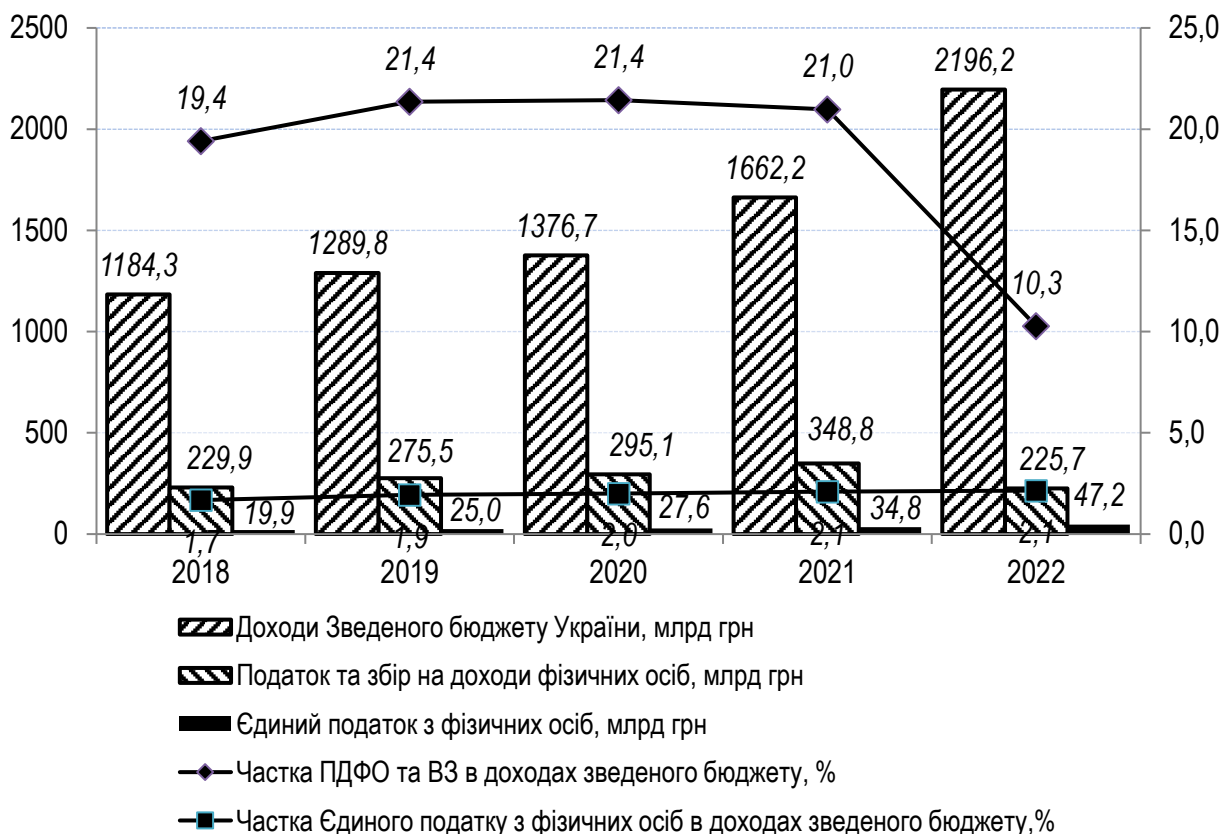

Рис.1. Динаміка та структура надходжень податків на доходи фізичних осіб в Україні та їхня частка в доходах зведеного бюджету України
Джерело: складено на основі [2]

Головним джерелом наповнення бюджетів фондів соціального страхування («ґрунтується на принципі колективної солідарності та створення громадських страхових фондів за рахунок зборів обов'язкових страхових внесків»[3, с.36]) є єдиний соціальний внесок, який сплачують роботодавці та базою нарахування якого є заробітна плата кожного працівника. Однак, коштів, які акумульовані за рахунок сплати ЄСВ, недостатньо для забезпечення ефективного функціонування системи соціального страхування («предметом соціального страхування є основні соціальні ризики, які загрожують відтворенню населення: тимчасова непрацездатність у результаті хвороби, ушкодження здоров'я, вагітності та пологів, догляду за членом сім'ї; постійна непрацездатність у результаті інвалідності та старості; втрата трудового доходу у зв'язку з неможливістю працевлаштування; втрата доходів сім'ї у випадку смерті годувальника; виникнення непередбачуваних витрат у випадку оплати медичних послуг, народження і виховання дитини, оплати ритуальних послуг та поховання»[4, с.6-7] тощо) в цілому та пенсійного забезпечення, зокрема.

Зростання обсягу надходжень ЄСВ впродовж останніх п'яти років обумовлено зростанням середньої та мінімальної заробітної плати в Україні. Однак, зберігається тривожна ситуація щодо скорочення кількості застрахованих осіб, адже з 2019 р. до 2021 р. зменшилась кількість застрахованих майже на 1

млн осіб. Ситуація ще більше загострилася у 2022 році, що спричинено значною еміграцією українців через війну в Україні. Після завершення активних бойових дій часка працездатних осіб повернеться в Україну, але все ж очікується значне скорочення кількості застрахованих осіб. Як наслідок, треба очікувати і зменшення обсягу надходження ЄСВ, що загрожуватиме поглибленням кризи в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Аналіз системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні дає змогу стверджувати, що вона не відповідає конституційним ознакам соціальної держави та не є соціально справедливою. Серед основних недоліків української системи оподаткування доходів населення відзначимо: недотримання принципу соціальної справедливості при оподаткуванні доходів населення; надмірна фіскальна зорієнтованість податків на доходи фізичних осіб; нерівномірність навантаження на доходи населення, у зв'язку з чим левову частку надходжень ПДФО забезпечують громадяни з низькими доходами; все ще високий рівень тінізації оплати праці в Україні; скорочення кількості економічно активного населення в Україні; високий рівень податкового навантаження.

У соціально-економічному аспекті, задля модернізації системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, на нашу думку, сьогодні необхідно перейти до практики використання прогресивної шкали оподаткування доходів населення, оскільки оподаткування доходів усіх верств населення (фізичних осіб), без врахування розміру самих доходів, призводить до того, що високооплачувані платники мають преференцію в оподаткуванні, а сам ефект зниження податків вельми обмежений (зниження податкового навантаження при пропорційній системі оподаткування відбувається тільки для осіб, які отримують високі доходи). Таким чином, податковий тягар для населення з низькими доходами залишається таким самим.

Вважаємо, що запровадження в Україні прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб сприятиме як фіскальній ефективності системи оподаткування доходів населення, так і її соціальній справедливості.

Література:

1. Мунтян Б.В. Оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення*: Тези доповідей міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (8-9 лютого 2022 року), Вип. 65. [Електронний ресурс. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-437/>]
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Плиса В.Й. Страхування : підручник, 2-ге вид, виправлене й доповнене. Київ: Каравела, 2019. 512 с.
4. Плиса В.Й. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 160 с.

UDC 336.22

Olena Petrushka - Ph.D. in Economics, Associate Professor

West Ukrainian National University

Iryna Minotska - master program student

West Ukrainian National University

PROSPECTS FOR IMPROVING LOCAL TAXATION IN UKRAINE

Local taxes and fees are one of the effective mechanisms for the formation of financial resources of local self-government bodies and a source of socio-economic development of the territory. Considering the fact that the direct competence of local self-government bodies includes the establishment of local taxes and fees and the amount of their rates, they have real opportunities to influence the volume of receipts of these payments to the relevant types of local budgets. Therefore, it is necessary to increase the share of local taxes and fees in the revenue structure of local budgets.

A specific feature of the local taxation system in Ukraine is its variable nature, due to the instability of the current tax legislation. This should be taken into account when setting local taxes and fees with maximum mobility and flexibility. Given this feature of the legal regulation of local taxes and fees, local authorities and management should focus their efforts on increasing the efficiency of fiscal budget planning through a well-founded and weighted determination of local taxes and fees on the territory of a specific territorial community. They should be interested in finding reserves for the growth of the tax potential of their territory.

Thus, the formation of the local taxation system should take place in such a way as not only to ensure the needs of local self-government bodies in a sufficient number of financial resources, but also to take into account the level of solvency of taxpayers and fees. It is advisable to take this into account when establishing such elements of local taxes and fees as the amount of rates or preferential conditions for calculating tax payments [1].

Local taxes and fees include: single tax; property tax, which includes: transport tax, land tax and real estate tax other than land; tourist tax and tax for vehicle parking places.

The dynamics of receipts of local taxes and fees to the local budgets of Ukraine for the period 2018-2022 is characterized by an increase of UAH 23.3 billion. (from UAH 61 billion to UAH 84.3 billion). It is advisable to divide this period into 2 parts: 2018-2021 and separately 2022, as the year of the start of a full-scale war on the territory of Ukraine, which led to significant imbalances in filling the revenue part of local budgets, including at the expense of local taxes and fees. In particular, if during

the period 2018-2021 the volume of local taxes and fees increased by UAH 28.9 billion, in 2022 there was a decrease in revenues by UAH 5.6 billion. The specific weight of local taxes and fees in the structure of revenues of local budgets in 2022 was 15.19%, and in the structure of tax revenues - 21.42%, which is significantly less compared to 2021.

As part of local taxes and fees, taxes form more than 99% of revenues, they are represented by a single tax and property tax. Local taxes amount to only 0.33% and are made in the form of parking fees and tourist tax.

The single tax, which accounts for about 56% of local taxes and fees, is the largest source of income to local budgets. The dynamics of the absolute indicators of the single tax over the past 5 years indicate its growth in the amount of UAH 17.66 billion. (from UAH 29.56 billion to UAH 47.2 billion). More than 69% of the single tax consists of tax paid by individuals. Property tax consists of such types of tax payments as: land tax, transport tax and tax on immovable property other than land. The specific weight of this tax is 43.65% of the total set of local taxes and fees. The dynamics of property tax receipts to local budgets of Ukraine indicate an increase in indicators from UAH 31.27 billion. to UAH 36.8 billion, growth was UAH 5.53 billion. The largest component of the property tax is the land fee, which accounts for more than 80%. As for local fees, among them, the priority in terms of revenue is given to the tourist tax, which in 2022 accounted for more than 64% of all revenue from local fees, the basis of which is revenue from legal entities. The dynamics of the absolute values of the tourist tax indicate their growth for the period 2018-2022 by UAH 95.7 million, and in 2022 the volume of revenues from the tourist tax amounted to UAH 186.4 million, which is almost twice as much as the volume of tax mobilization for vehicle parking spaces (101.8 million hryvnias) [2].

Improving the management and administration of local taxes and fees lies in the area of:

- increasing the efficiency of mobilization of local taxes and fees, in particular, among the priority tasks is the formation of the real estate cadastre, which is the object of taxation;

- in terms of compliance with the principle of social justice in relation to property taxation, it is necessary to improve the procedure for determining the object of taxation as the market value of immovable property, different from the land plot, and not its area [3];

- cooperation of state tax service bodies and local self-government bodies in the context of providing high-quality services for the administration of local taxes and fees, in particular in the part of identifying actual objects of taxation that are not included in the tax accounting database;

- intensifying the information and educational work of local self-government bodies with payers of local taxes and fees regarding the need to enter unaccounted property into the tax database [3];

- intensify the work on correcting the normative monetary valuation of land and updating the database of the State Land Cadastre;

– provide local self-government bodies with access to the ITC "Tax Block" and/or develop a separate software product for the administration of property taxes;

- promote the improvement of the level of qualification of employees of local self-government bodies regarding the use of software products for the administration of local taxes and fees.

References:

1. Sydor I. P., Karpyshyn N. I. Local taxation in the context of financial provision of public services. *Efficient economy*. 2020. No. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8182>

2. Reports on the execution of the State and local budgets of Ukraine in the period 2020-2022: URL: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>

3. Improvement of the local tax administration mechanism as a prerequisite for strengthening the financial basis of the budgets of territorial communities: results of the meeting, main theses, important messages. URL: <https://hromady.org/vdoskonalennya-mexanizmu-administruvannya-miscevix-podatktiv/>

УДК 335.225

Катерина Поліщук – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Віта Кміть

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА СПРАВЛЯННЯМ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Непрямі податки – це надзвичайно важливий інструмент у сучасній бюджетній політиці багатьох країн світу. Саме вони являються значним джерелом для наповнення бюджету країни, а, отже, і запорукою фінансування основних видатків держави. Тому для забезпечення безпеки та економічного розвитку країни необхідно контролювати усі рухи надходжень від справляння непрямих податків. Контроль за справлянням непрямих податків, як і будь-яких інших податків покликане покращити функціонування національної економіки, створити надійну основу для розвитку підприємництва і виробництва та сприяти отриманню стабільних надходжень до бюджету з метою реалізації завдань держави.

Податковий контроль – система заходів, що вживаються контролюючими органами та координуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, з метою

контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Непряме оподаткування в Україні представлене трьома видами податків: податком на додану вартість (далі – ПДВ), митом та акцизним податком [1, 2].

Податковий контроль здійснюється шляхом [2]:

- ведення обліку платників податків;
- інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;
- перевірок та звірок відповідно до вимог цього Кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин.
- моніторингу контрольованих операцій та опитування посадових, уповноважених осіб та/або працівників платника податків відповідно до ст. 39 Податкового кодексу України .

Проблема неякісного контролю за справлянням податків існує у багатьох країнах світу, а в Україні ця проблема особливо помітна, порівнюючи перспективи господарської діяльності країни та стан надходжень до державного бюджету. В Україні проблеми контролю виникають на організаційному етапі процесу адміністрування непрямих податків, а саме: недостатність висококваліфікованих спеціалістів в особі контролюючих органів; відсутність якісного методичного забезпечення діяльності фіскальних органів; недостатність впроваджень новітніх технологій. Розглянемо ці проблеми на прикладі універсального непрямих податку, а саме ПДВ [3].

ПДВ є одним із основних джерел наповнення бюджету, адже, з одного боку, він не має кумулятивного ефекту, а з іншого – має досить широку базу оподаткування. Однак, в українських реаліях його переваги практично нівелюються недосконалим законодавством, складною економічною ситуацією, зловживаннями чиновників, невисоким рівнем правової культури з боку значного числа суб'єктів податкових правовідносин.

Безумовно, облік цього податку доволі складний, він ведеться окремо від обліку фінансових результатів діяльності підприємства, що збільшує витрати підприємства. При цьому навряд чи в найближчій перспективі можна очікувати на якісь перспективи спрощення процесу адміністрування ПДВ, адже надмірне спрощення справляння цього податку, яке існувало на початкових етапах його запровадження в Україні, майже донедавна призводило до масових зловживань і розкрадання бюджетних коштів. При цьому навряд чи в найближчій перспективі можна очікувати на якісь перспективи спрощення процесу адміністрування ПДВ, адже надмірне спрощення справляння цього податку, яке існувало на початкових етапах його запровадження в Україні, призводить до масових

зловживань і розкрадання бюджетних коштів.

Необхідно відмітити, що в останній час має місце тенденція щодо покращення стану адміністрування ПДВ. Державою зроблено конкретні кроки щодо удосконалення його податкового механізму, зокрема, – запровадження системи електронного адміністрування, яка забезпечує автоматичне відшкодування ПДВ, завдяки якому платникам, що мають право використовувати цей механізм, частково вдалося вирішити одну з найбільш актуальних проблем хронічного неповернення бюджетного відшкодування, що призводило до вимивання оборотних коштів. Також вживаються заходи для удосконалення контролю за сплатою податку, удосконалюється форма податкової декларації, обов'язковим є надання інформації щодо формування податкових зобов'язань та податкового кредиту у розрізі контрагентів, запровадження реєстру податкових накладних, що дає змогу державі здійснювати наскрізний моніторинг і виявляти зловживання, усунути їх наслідки на початкових етапах [4].

Однак, даних покращення не достатньо для забезпечення ефективності системи непрямого оподаткування особливо в період воєнного стану, коли бюджетних коштів недостатньо для покриття усіх потреб держави. На нашу думку, основною проблемою в системі справляння непрямих податків є відсутність правової волі в організації контролю та механізму податкової системи України. Також нерозв'язаною є проблема корупції та зловживань владою, що прямо впливає на процес надходжень податків до бюджету та їх цільового використання.

На сьогоднішньому етапі розвитку України для подолання визначених проблем необхідним є вдосконалення системи адміністрування непрямих податків, яке повинно відбуватись за такими напрямками: налагодження партнерських взаємовідносин між контролюючими органами та платниками податків; зниження загального рівня податкового навантаження; посилення відповідальності як платників податків, так і податкових органів за недотримання податкового законодавства; боротьба з корупцією в державі; покращення нагляду за адмініструванням ПДВ, акцизного податку та мита; забезпечити існування розгалуженої системи органів податкового контролю з метою нагляду за своєчасністю та повнотою сплати податків. Важливо, щоб будь-які заходи щодо удосконалення адміністрування ПДВ необхідно здійснювати з огляду на перспективу європейської інтеграції та необхідність гармонізації податкового законодавства України із законодавством Європейського Союзу [3,4].

Література:

1. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22.12.1999 р. № 12-13, ст. 80 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text>

2. Податковий Кодекс України : Закон України від 02.12.1999 р. № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

3. Когут М.Г. Непрямі податки: теоретичні аспекти та практика застосування в Україні та країнах ЄС. *Кваліфікаційна наукова праця, УжНУ, 2021.* URL : <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/34292>

4. Греца С.М. Удосконалення механізмів забезпечення виконання конституційного обов'язку по сплаті непрямих податків. *Науковий вісник УжНУ. Серія: «Право». Випуск 62. 2020.* URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/03/Visnik-62-1.pdf>

УДК 342.9:658.71

Вікторія Чубань – к.е.н., доц.

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗУ

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ»

Аналіз звітів Державної аудиторської служби України (Держаудитслужба) в частині проведення моніторингів державних закупівель за 2019-2023 рік, вказує на те, що з проведених 40,7 тис. моніторингів закупівель (рис. 1).

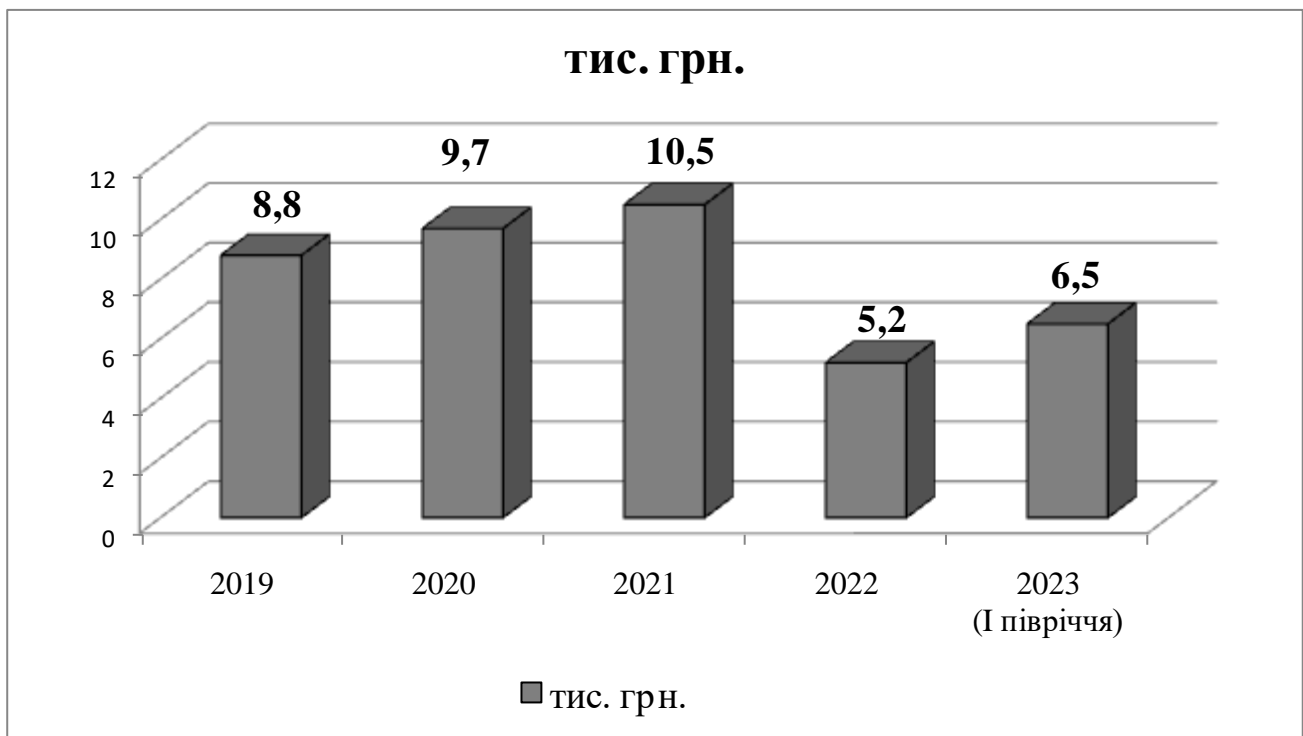

Рис. 1. Моніторинг державних закупівель за 2019-2023 рік, тис. грн.

Порушення вимог чинного законодавства у сфері публічних закупівель були зафіксовані приблизно у 82% випадків, що в грошовому еквіваленті становить близько 47,5 млрд. грн. коштів державного та місцевих бюджетів, втрачених

внаслідок неефективної, а в більшості випадків – злочинної діяльності уповноважених осіб замовників закупівель.

Разом з тим за даними ДП Prozorro, замовники усунули порушення лише у 5-7 % випадків. За логікою, за решту порушень аудитори мали б притягнути замовників до встановленої законом відповідальності. Однак на практиці, за результатами моніторингів, аудитори змогли накладити штрафи (самі або через суд) лише у 12% виявлених порушень.

До характерних порушень, виявлених Держаудитслужбою належать: порушення порядку визначення предмета закупівлі (наприклад, вказаний не той код CPV або придбали послуги як роботи); не надання роз'яснень щодо тендерної документації, або надання їх невчасно; тендерна документація не у відповідає вимогам Закону «Про публічні закупівлі» (наприклад, не вказали кваліфікаційні критерії); розмір тендерного забезпечення пропозиції (очікувана вартість) значно перевищує межі, встановлені законом; порушення строків оприлюднення інформації про закупівлю або її не оприлюднення; порушення строків розгляду тендерних пропозицій; відсутність технічної специфікації до договору про закупівлю та/або зміст такої специфікації не розкриває вичерпний опис усіх необхідних технічних, функціональних та якісних характеристик товарів, робіт або послуг, що закуповуються. не надання інформації або документів у випадку, коли це передбачено законом.

При цьому, з перерахованих вище порушень у сфері державних закупівель, близько 65-70% припадає на порушення, пов'язані із завищенням очікуваної вартості предмета закупівлі, що є наслідком або некомпетентності уповноваженої особи замовника, або попередньої змови замовника з учасником торгів.

Метою Проекту Закону про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" щодо посилення відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів при здійсненні публічних закупівель №10149 від 13.10.2023 є встановлення на законодавчому рівні відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів при здійсненні процедури публічних закупівель.

Для досягнення поставленої мети, проектом Закону пропонується, шляхом внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон), закріпити на законодавчому рівні поняття «очікувана вартість предмету закупівлі» (новий пункт 161 абзацу першого частини першої статті 1), а також встановити, що термін «неефективне використання бюджетних коштів» вживається у значенні, наведеному у Бюджетному кодексі України (новий абзац частини першої статті 1), окрім того:

- змінами до пункту 2 частини першої статті 5 встановити, що одним із базових принципів здійснення публічних закупівель є «максимальна економія, ефективність та пропорційність використання бюджетних коштів»;

- змінами до пункту 11 частини першої статті 9 доповнюється перелік функцій Уповноваженого органу у сфері публічних закупівель (Мінекономіки)

новою функцією «розроблення та затвердження порядку визначення очікуваної вартості предмета закупівлі»;

- змінами до статті 44 (нова частина третя в редакції законопроекту) встановлюється, що уповноважені особи, службові (посадові) особи замовників торгів несуть відповідальність згідно з вимогами чинного законодавства України [1].

Прикінцевими та перехідними положеннями законопроекту (пункт 3 Розділу) надається доручення Міністерству економіки України у тримісячний термін з дня набрання чинності цим Законом привести у відповідність до вимог цього Закону свою нормативну базу, а також розробити та затвердити Порядок визначення очікуваної вартості предмета закупівлі [1].

Законопроект системно пов'язаний із проектом Закону України про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо встановлення відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів та проектом Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення кримінальної відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів при здійсненні публічних закупівель, які є похідними від нього.

Вважаємо, що якнайшвидше прийняття проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів при здійсненні публічних закупівель призведе до унеможливлення будь-яких злочинних маніпуляцій замовників з бюджетними ресурсами під час проведення публічних закупівель, значно підвищить рівень відповідальності уповноважених осіб замовників при виконанні своїх службових обов'язків та дозволить державі вирішити питання дефіциту бюджетних ресурсів.

Література:

1. Законопроект України про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо посилення відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів при здійсненні публічних закупівель №10149 від 13.10.2023 [електронний ресурс]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42990>

СЕКЦІЯ 4. Фінансова підтримка розвитку підприємницького сектору в Україні в реаліях сьогодення

УДК 336.1:334.012.

Марина Єщенко – к.п.н., доц.

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Тетяна Петленко - асистент

Центральноукраїнський національний технічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, особливо малого, набуває особливої актуальності у зв'язку з військовою ситуацією в Україні та тривалою економічною кризою, політичними проблемами та посиленням світової конкуренції. Для сприяння розвитку малого бізнесу важливо забезпечити достатню фінансову підтримку. Світова практика показує, наскільки важливим є використання державних програм розвитку підприємництва, пов'язаних із прямим фінансуванням окремих бізнес-проектів та створенням сприятливих умов для залучення різних видів інвестицій, кредитів та пільг.

Вибір ефективних форм і методів підтримки підприємницької діяльності слугує створенню конкурентно-інноваційного середовища та підвищенню рівня життя населення. Теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення господарських одиниць Українські дослідники І.А. Бланка, Т. Василсіва, Л. Воротіна, В.Є. Вороткіна, Т. Ковальчук, В.П. Кудряшова, П.С. Рогожин, В.Г. Федоренко. На прикладі О. І. Куцик розглянув стан і перспективи фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва та запропонував реалізувати системний підхід до формування державної фінансової підтримки [1].

Світовий досвід фінансового забезпечення розвитку малих підприємств та впровадження їх у народне господарство І.А. Ломачівська [2], США Ватаманюк-Зелінська У.З. [3] проаналізувала вплив бюджетного фінансування на розвиток підприємництва. Вчені С.В. Льовушкіна, Ю.М. Єфімова, О.М. Лабенко запропонував розглядати фінансування малого бізнесу як один із чинників розробки алгоритму забезпечення сталого розвитку на різних етапах життєвого циклу [4].

Сьогодні військові дії по-різному впливають на малий і середній бізнес залежно від місця його розташування.

Значну роль у підтримці підприємців в умовах війни надають державні

органи. Уряд затвердив низку програм фінансової підтримки бізнесу. Серед них:

• **«Робота – урядова грантова програма підтримки бізнесу»**

Наприкінці червня Уряд розпочав грантову програму для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. В рамках цієї програми можна отримати гранти:

- для створення або розвитку власного бізнесу (до 250 тис. грн.);
- для створення або розвитку переробного підприємства (до 8 млн грн.). Для першої тисячі заявників надається 70% від вартості проекту, для наступних підприємств, які подали заявки надається 50% вартості проекту;
- на розвиток власного садівництва, ягідництва та виноградарства (до 400 тис. грн. за гектар);
- для розвитку тепличного господарства (до 7 млн. грн за 2 гектари). Для першої тисячі заявок надається 70% від вартості проекту, для всіх наступних заявок – 50%;
- грант або конвертована позика на створення чи розвиток стартапу (від 750 тис. грн. до 8 млн.грн.).

Також в рамках проекту **«Підтримка бізнесу під час війни та в післявоєнний період»**, що реалізується Українським центром сприяння інвестиціям та торгівлі реалізується програма релокації West Business Hub та серію семінарів «Платформа сталого розвитку бізнесу». Участь у програмі можуть взяти підприємці та власники сімейного бізнесу. Програма West Business Hub пропонує фінансову підтримку: оплата оренди площі в West Business Hub (м. Львів або м. Тернопіль) на термін до 6 місяців, організацію розміщення та облаштування робочого місця, виробництва чи офісу; консультації та менторську підтримку; можливість розвитку та масштабування бізнесу у співпраці з менеджером з розвитку бізнесу. Серія семінарів «Платформа життєстійкості бізнесу», яка розпочалась у серпні 2022 року – це онлайн- та офлайн- семінари для жінок-підприємниць, власниць сімейного бізнесу та жінок, що потребують розвитку своїх навичок, з питань виходу на міжнародні ринки, життєстійкості бізнесу, а також психологічної підтримки і вдосконалення вмінь першої медичної допомоги. Для учасників семінарів здійснюється групове менторство з питань правового ведення бізнесу для 50 підприємниць.

Аналіз проблем і потреб українців, які розпочали власну справу в Україні з початку війни.

Потреба у самовираженні, самоусвідомленні та покращенні фінансового становища також помічається у зв'язку з відсутністю достатньої кількості робочих місць за обраною професією в нових місцях тимчасового проживання та зменшенням пропозицій роботи на регіональних робочих місцях. рівень і регіональна специфіка.

Крім того, експерти наголошували на таких потребах: спільноти однодумців, у яких можна отримати швидке та якісне навчання, консультації, фінансову, фінансову та організаційну підтримку.

Війна завдала величезних збитків економіці країни. Майже 50% українських компаній не працюють, ланцюжки поставок порушені, більшість компаній обмежили масштаби діяльності, працівникам скоротили заробітну плату та їх звільняють, податки не надходять до державного бюджету. Для підтримки підприємництва уряд вніс значні зміни в регуляторну та податкову політику, надає фінансову підтримку підприємствам, впроваджує програми релокації та підтримує їхній експортний потенціал. Міжнародні програми розвитку реалізують багато освітніх програм підтримки підприємців та надання субсидій на підприємницьку діяльність. На жаль, в Україні немає єдиної онлайн-платформи для підтримки міжнародного бізнесу. Натомість державний портал «Дія.Бізнес», створений та керований Міністерством цифрової трансформації України спільно з Департаментом розвитку підприємництва та експорту, містить всю інформацію про державні програми підтримки підприємництва. Лише 3,9% знають і беруть участь у програмах OVA та командах підтримки бізнесу.

Література:

1. Куцик О.І. Система фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Куцик Олександр Іванович ; ПВНЗ «Європ. ун-т». Київ, 2013. 203 с.
2. Ломачівська І.А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова*. 2012. № 3-4. С. 37-43.
3. Ватаманюк-Зелінська У.З. Вплив бюджетного фінансування на розвиток підприємництва. *Економічний форум*. 2013. № 3. С. 161-164.
4. Льовушкіна С.В. Забезпечення сталого розвитку малого та середнього підприємництва. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 8(170). С. 177-187.
5. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu> (дата звернення: 08.11.2023).

УДК 336:658.1:005.934

**Олексій Захаркін – д.е.н., проф.,
Артем Бойко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Сумський державний університет

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ БІЗНЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНСТРУМЕНТІВ²

В сучасному нестабільному світі, роль інформаційних технологій у сфері управління фінансовими ризиками значно трансформувалася. Вона вже не обмежується лише традиційними методами управління ризиками, які були відомі раніше. Завдяки прогресу в цифрових технологіях, підприємства тепер займають більш активну та відповідальну позицію щодо ризиків, які вони приймають. Таке управління ризиками не обмежується лише фінансовим відділом, а поширюється на всю організацію, включаючи її поведінку та корпоративну культуру.

Завдяки впровадженню раціоналізованої інфраструктури ризику, що використовує цифрові моделі обробки інформації, функція управління ризиками стала простішою та ефективнішою. Це значно знижує витрати та підвищує продуктивність. Використання цифрових технологій дозволяє виявляти нові ризики та потенційні загрози на ранніх стадіях. Ці інструменти не тільки підсилюють функціональність управління ризиками, але й забезпечують цінну інформацію для розробки бізнес-стратегій та їх ефективного виконання.

Поширення інформатизації в усіх сферах корпоративних фінансів, що стало невід'ємною складовою усіх бізнес-процесів, відбувається за допомогою застосування сучасних цифрових технологій та інструментів, до яких можна віднести [1,2]:

– штучний інтелект (AI) та машинне навчання, які є ключовими технологіями у сучасному управлінні фінансовими ризиками. AI та машинне навчання виявляють закономірності, тренди та аномалії, які можуть вказувати на потенційні ризики та можливості, що часто залишаються непоміченими при традиційних методах аналізу. Завдяки своїй здатності до глибокого аналізу даних та вивчення з часом, AI може прогнозувати майбутні тенденції та ризики, базуючись на історичних даних та поточних ринкових умовах. Це дозволяє фінансовим інституціям та підприємствам бути на крок попереду, вживаючи проактивних заходів для мінімізації ризиків;

– Big Data Analytics – технологія, яка дає можливість компаніям через використання великих даних краще розуміти ринкові умови та поведінку споживачів, а також більш точно оцінювати ризики. Аналітика великих даних використовується для глибшого розуміння взаємодії ризиків та причинно-

---

² *Роботу виконано в межах держбюджетної науково-дослідної роботи «Цифровізація та прозорість публічних, корпоративних та особистих фінансів: вплив на інноваційний розвиток та національну безпеку» (реєстраційний номер: 0122U000774).*

наслідкових факторів;

– блокчейн – технологія яка може використовуватися для підвищення прозорості та безпеки фінансових транзакцій, зменшуючи таким чином ризики пов'язані з шахрайством та зловживанням. Технологія блокчейн забезпечує безпрецедентний рівень прозорості та підзвітності фінансових операцій. Ця технологія особливо актуальна в галузях, де походження та відповідність мають першочергове значення, наприклад управління ланцюгом постачання. Використовуючи блокчейн, підприємства можуть зміцнити довіру серед зацікавлених сторін і мінімізувати фінансове шахрайство;

– роботизована автоматизація процесів (RPA) – технологія, яка може автоматизувати повторювані та часомісткі завдання, що дозволяє знизити витрати та ризики, пов'язані з людським фактором. Автоматизація не тільки мінімізує потенційний вплив ризиків, але й звільняє людські ресурси для більш стратегічних завдань з управління ризиками;

– кібербезпека – технології, які дозволяють компаніям краще захистити свої фінансові дані та системи від кібератак і витоку даних. Зі збільшенням залежності від цифрових платформ і зберігання даних кібербезпека стала першорядною проблемою для підприємств. Цифрові технології пропонують надійні рішення для кібербезпеки, зокрема шифрування, системи виявлення вторгнень і виявлення загроз на основі ШІ. Використовуючи ці заходи, підприємства можуть зменшити ризики фінансових втрат через кібератаки та забезпечити цілісність своїх фінансових систем;

– хмарні сервіси – технології, які забезпечують гнучкість і масштабованість, дозволяючи компаніям швидко адаптуватися до змін у ринкових умовах, що також впливає на управління ризиками. Хмарні рішення полегшують обмін фінансовими даними та звітами про оцінку ризиків у режимі реального часу між різними відділами та географічними розташуваннями. Ця можливість сприяє безперебійній співпраці між командами та покращує обізнаність про ризики в усій організації. Крім того, хмарні платформи пропонують можливості масштабованого зберігання та аварійного відновлення, що знижує ризик втрати даних через непередбачені події;

– предиктивний аналіз – технологія, яка допомагає передбачати майбутні тренди та ризики на основі історичних даних, що дозволяє компаніям попередньо готуватися та відповідно реагувати;

– Інтернет речей (IoT) – технологія, яка може збирати велику кількість даних з різноманітних джерел, що допомагає у більш точному аналізі ризиків.

Таким чином, інформаційні технології відіграють ключову роль у сучасному фінансовому ризик-менеджменті, перетворюючи його в більш інтегрований, динамічний та стратегічний процес, що охоплює всю організацію.

Література:

1. Шинкар'юв Ю.В. Методичний інструментарій управління фінансовими ризиками в процесі цифрової трансформації бізнесу. *Стратегія економічного*

<https://doi.org/10.33111/sedu.2023.52.136.144>.

2. Чуницька І., Богріновцева Л. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. №49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-60>.

УДК 657

Владислав Нестеренко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Євген Дрон – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доцент Ольга Лега

Полтавський державний аграрний університет

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ

Соняшник – основна олійна культура в Україні. У насінні соняшнику районуваних сортів і гібридів міститься до 50 – 52 % олії, у селекційних сортах – до 60 %. Якщо порівняти соняшник з іншими олійними культурами, то він забезпечує найбільший вихід олії з одиниці площі (750 кг/га в середньому по Україні). На соняшникову олію припадає 98 % загального виробництва олії в Україні [1]. Соняшник – високорентабельна культура, звісно, дуже популярна, адже продаж соняшникового насіння забезпечує високий прибуток. Тому протягом останнього десятиріччя спостерігається стала тенденція розширення посівних площ соняшнику, порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами [1].

У табл. 1 та рис. 1 представлено основні показники, які характеризують виробництво соняшнику в натуральному вигляді.

Як показують дані табл. 1 та рис. 1, за досліджувані роки спостерігається динамічне нарощування виробництва соняшнику у всіх категоріях господарств України з незначними коливаннями.

Звісно, визначним фактором є розширення посівних площ соняшнику з 1601 тис. га у 1991 році до 6622 тис. га у 2021 році. 2022 рік, на нашу думку, не є співставним, адже багато територій на момент посіву було окуповано. Тобто у 2021 році порівняно з 1991 роком площа посіву соняшнику зросла у 4,1 рази, проти 2000 року у 2,3 рази, проти 2010 року – на 44,8 %. Найменша площа зафіксована у 1990 році – 1601 тис. га, найбільша у 2021 році – 6622 тис. га.

Таблиця 1

Площі, валові збори та урожайність соняшнику в Україні*

Роки	Площа посівна тис.га	Обсяг виробництва, тис.т	Урожайність, ц з 1 га	Роки	Площа посівна тис.га	Обсяг виробництва, тис.т	Урожайність, ц з 1 га
1991	1601	2311	14,6	2007	3604	4174	12,2
1992	1641	2127	13,0	2008	4306	6526	15,3
1993	1637	2075	12,7	2009	4232	6364	15,2
1994	1784	1569	9,1	2010	4572	6772	15,0
1995	2020	2860	14,2	2011	4739	8671	18,4
1996	2107	2123	10,5	2012	5194	8387	16,5
1997	2065	2308	11,5	2013	5051	11051	21,7
1998	2531	2266	9,3	2014	5257	10134	19,4
1999	2889	2794	10,0	2015	5105	11181	21,6
2000	2943	3457	12,2	2016	6073	13627	22,4
2001	2502	2251	9,4	2017	6034	12236	20,2
2002	2834	3271	12,0	2018	6117	14165	23,0
2003	4001	4254	11,2	2019	5928	15254	25,6
2004	3521	3050	8,9	2020	6457	13110	20,2
2005	3743	4706	12,8	2021	6622	16392	24,6
2006	3964	5324	13,6	2022	5293	11329	21,6

* побудовано авторами на підставі [2]

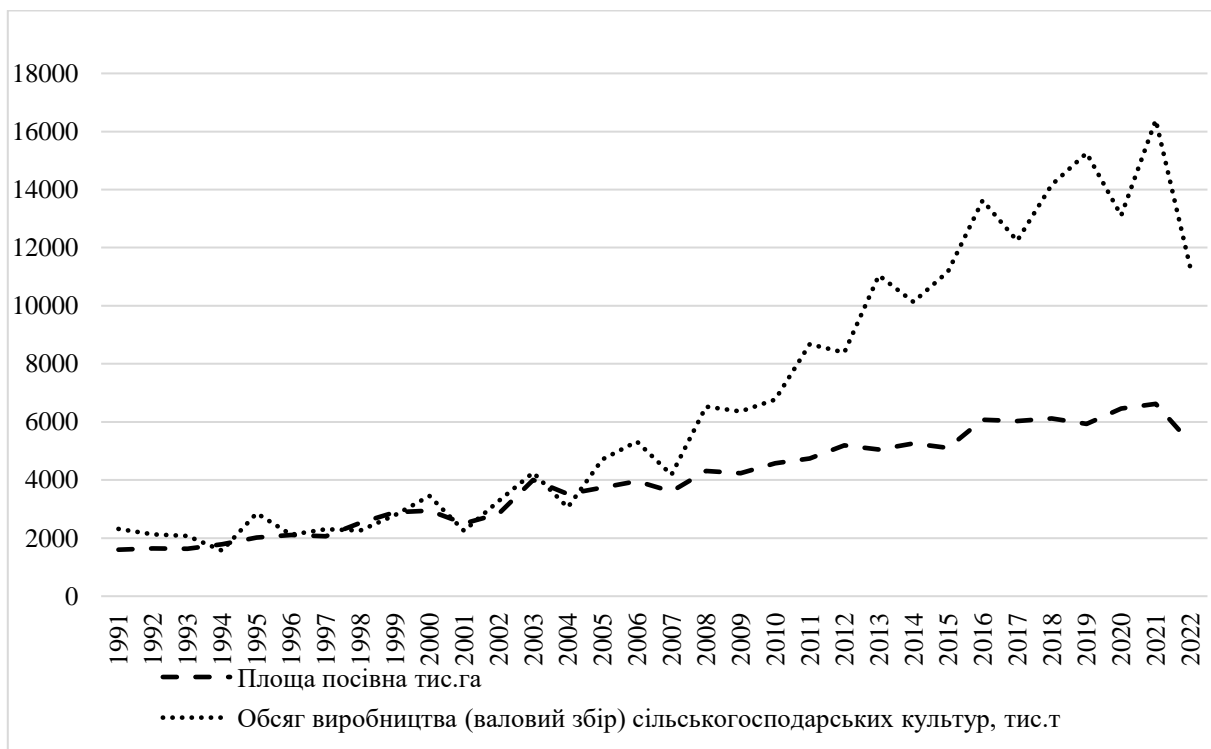

Рис. 1. Ілюстративне зображення динаміки посівних площ та обсягів виробництва соняшнику за 1991-2022 рр.

* побудовано авторами на підставі [2]

Урожайність соняшнику коливається від 8,9 ц/га у 2004 році до 25,6 ц/га у 2019 році. При цьому, урожайність соняшнику у 2021 році збільшилася проти 1991 року на 68,5 %, проти 2000 року – у 2,1 рази, проти 2010 року – на 64 %.

Зрозуміло, збільшення посівних площ та урожайності соняшнику сприяло зростанню обсягів виробництва, у 2021 році порівняно з 1991 роком у 7,1 рази, порівняно з 2000 роком у 4,7 рази, порівняно з 2010 роком – у 2,4 рази. Найменший обсяг виробництва соняшнику зафіксовано у 1994 році – 1569 тис. т, найбільший – у 2021 році 16392 тис. т.

Ілюстративне зображення – рис. 1., показало динамічне зростання посівних площ та обсягів виробництва соняшнику з 1991 до 2021 р. У 2022 році посівні площі значно скоротилися. Наразі аграрії не можуть використати приблизно 25% площ через ведення бойових дій, тимчасову окупацію територій, розмінування та очищення територій. Також частина площ залишилася незасіяною через несприятливі погодні умови.

Згідно статистичних даних найменші площі посівів у західних регіонах, що пов'язано із природно-кліматичними умовами, рельєфом. У 2022 році домінуючими по площах посіву є Одеська, Полтавська, Дніпропетровська та Кіровоградська область – рис. 2.

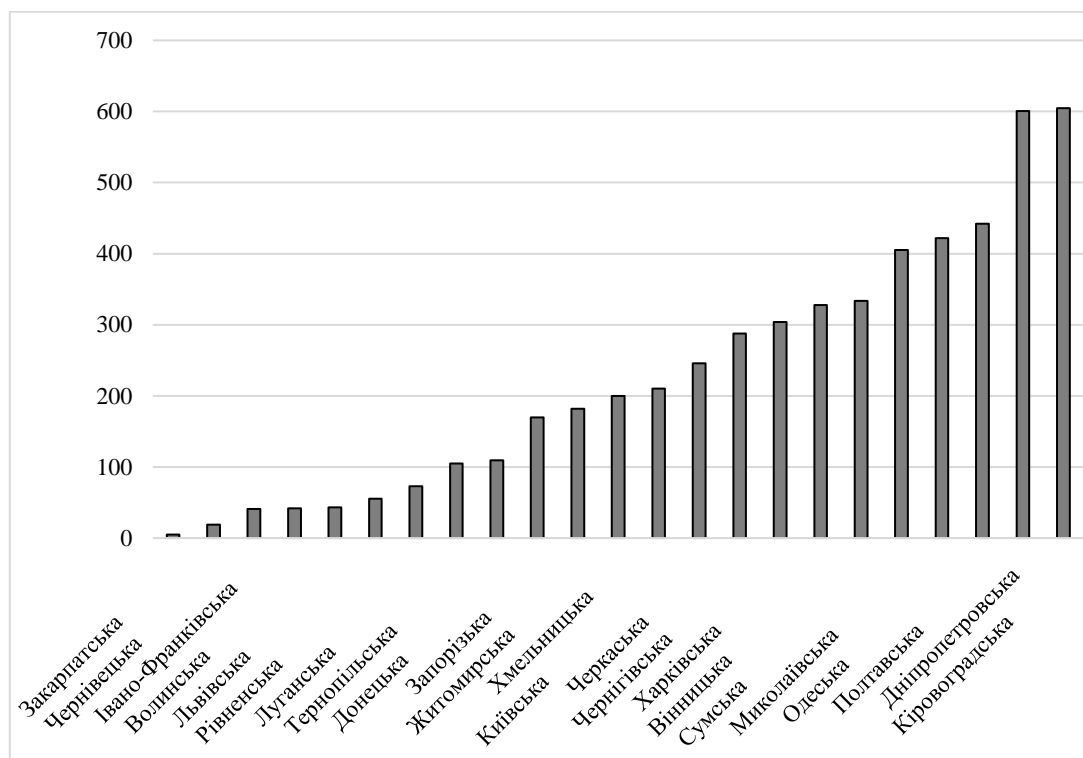

Рис. 2. Ілюстративне зображення посівних площ соняшнику в розрізі регіонів за 2022 рр., тис. га*

* побудовано авторами на підставі [2]

Отже, виробництво соняшнику в переважній кількості сільськогосподарських підприємств є одним із основних процесів господарської

діяльності підприємства. На сьогодні, українські агровиробники змушені продавати власну продукцію за цінами, які навіть не покривають понесені витрати на її виробництво [3]. Це призводить до низької рентабельності сільськогосподарського виробництва, що в подальшому призводить до банкрутства сільськогосподарських підприємств.

Низькі ціни реалізації зернових, порівняно з технічними культурами, у 2022-2023 маркетинговому році вже вплинули на структуру посівів у 2023-му, знизивши частку зернових. У 2023 році може бути перевиробництво технічних культур і, - як наслідок, - зниження цін їх реалізації та дефіцит зернових.

Література:

1. Державна статистика України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 29.10.2023).
2. В Україні фіксується рекордно низьке виробництво соняшникової олії. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/12/702150/> (дата звернення 12.08.2023).
3. Посівна-2023: міні, ціни, труднощі та рішення воєнного часу URL: <https://rubryka.com/article/posivna-2023/> (дата звернення 29.10.2023).

УДК [339.187.6:330.322]:338.436

Олександр Плодистий – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.н.держ.упр., проф. Ірина Гончаренко

Черкаський державний технологічний університет

ЛІЗИНГОВІ ВІДНОСИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТИВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ПРОЄКТІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Актуальність розвитку лізингу в Україні обумовлена значною фізичною зношеністю виробничих основних фондів, наявністю морально-застарілого обладнання, низькою ефективністю його використання і ін. Ця проблема вирішується повільно і неефективно через відсутність обігових коштів, невисокою купівельної спроможності споживачів продукції агроваровиробників.

Як показує досвід передових країн світу, цьому приділяють найпильнішу увагу: відповідне законодавство, податкові пільги і тощо. Основним гальмом лізингових програм в Україні є застарілі стереотипи. Багато банків не довіряють різним лізинговим операторам, їх упередження не дозволяє розглядати їх в якості вигідних, надійних і стабільних ділових партнерів. Найчастіше з лізинговими

компаніями працюють тільки на умовах короткострокового співпраці.

Багато іноземних компаній теж не дуже поспішають вкладати фінанси у вітчизняний лізинг, так як часто він не відповідає міжнародним вимогам. Ну і, звичайно, ж, вплив світової фінансової кризи. Але все ж вітчизняні лізингодавці поступово справляються з кризою і починають виходити на сучасний рівень. Ростуть стандарти, піднімається планка і цілком можливо, що лізингові компанії дійсно чекає стрімкий розвиток. [1]

В наш час більшість українських (та й не тільки українських) підприємств відчують нестачу оборотних коштів. Вони не можуть оновлювати свої основні фонди, впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу і вимушені брати кредити. Існують різноманітні види кредитування: іпотечне, під заставу цінних паперів, під заставу партій товару, нерухомості. Однак підприємству при необхідності оновлення своїх основних фондів вигідніше брати устаткування в лізинг. При цьому економія коштів підприємства у порівнянні зі звичайним кредитом на придбання основних засобів доходить до 10% від вартості устаткування за увесь строк лізингу, який складає, як правило, від одного до п'яти років. Теперішня економічна ситуація в Україні, на думку багатьох експертів, сприяє лізингу.

Форма лізингу примирює протиріччя між підприємством, у якого немає коштів на модернізацію, і банком, який неохоче надасть цьому підприємству кредит, так як не має достатніх гарантій повернення інвестованих коштів. Лізингова операція вигідна усім учасникам: одна сторона отримує кредит, який виплачується поетапно, та потрібне устаткування, інша сторона - гарантію повернення кредиту, так як об'єкт лізингу є власністю лізингодавця чи банка, що фінансує лізингову операцію, до надходження останнього платежу. [3]

Лізинг є однією з найцікавіших форм інвестування, що здатні значно поживити процес оновлення виробництва і посприяти входженню економіки країни до структури світового ринку.

Успіх лізингового бізнесу в будь-якій галузі багато в чому залежить від правильного розуміння його змісту та специфічних особливостей, їх адекватного відображення в методичних рекомендаціях та практичних рішеннях.

Головна відмінність українського лізингу для села від західного полягає в тому, що основним інвестором виступає держава, надаючи лізинговій компанії бюджетні кошти на певний термін. Компанія ж, придбаваючи й передаючи сільськогосподарські машини у фінансовий лізинг, повертає кошти до бюджету, регулярно збираючи лізингові платежі з лізингоодержувачів.

Сільськогосподарська техніка й обладнання передаються терміном на п'ять-сім років. При цьому плата за користування коштами дорівнює 7-11 відсоткам від невідшкодованої суми, що у перерахунку на 5 років становить лише 2,8-7,5 відсотка річних від первісної вартості. Більш дешевих коштів для лізингоодержувачів не існує. [2] До того ж 2,8-7,5%% річних значно менші від рівнів річної інфляції, які фіксуються впродовж останніх років, і, таким чином,

відсоткові платежі лізингоодержувачів компенсуються з лишком.

Тому фінансовий лізинг до цього часу ще не зайняв у нас належного місця. Хвиля усвідомлення переваг лізингу ніяк не докотиться до України. Навіть у кращі часи лізингові інвестиції в технічне переозброєння сільськогосподарського виробництва не перевищували 12 відсотків до обсягу фактичних витрат на придбання техніки і двох відсотків до обсягів, необхідних для простого відтворення наявного парку машин.

Вони не йдуть ні в які порівняння з показниками найбільш розвинутих країн. В Україні, щоб вийти на їх рівень, бюджетні видатки повинні становити 750 – 800 млн. грн., а стосовно потреб для простого відтворення наявного парку машин – не менше 3-4 млрд. грн. [2]

Нині в Україні лізинг слід розглядати як один із реальних напрямків активізації та прискорення розвитку інвестиційної складової економіки України, як найбільш доступний і ефективний спосіб фінансування розвитку бізнесу.

Література:

1. Аванесова І. А. Аналіз сучасних аспектів надання лізингових послуг / І. А. Аванесова, К. М. Павленко // «Молодий вчений». – 2016. – № 12 (39).
2. Орлова О. М. Лізинг як ефективна форма інвестування на регіональному рівні [Електронний ресурс] / О. М. Орлова // Науковий вісник НЛТУ України.– 2019.– Вип. 19.12.– С. 238 – 244.– Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltsu/19_12/238_Orlowa_19_12.pdf.
3. Соболев Л. В. Роль лізингу в оновленні матеріально-технічної бази аграрних підприємств на прикладі Херсонського регіону // Економіка: проблеми теорії та практики.– 2021.– № 232.– С. 115 – 124.

УДК 657

Ігор Сизьон, Олексій Черевань - здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доцент Ольга Лега

Полтавський державний аграрний університет

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Власний капітал – це основа й фундамент стабільного розвитку підприємства. З погляду економіки підприємства, капітал - це майно, власність, блага, активи, які забезпечують процес функціонування та здатні в майбутньому приносити економічні вигоди [1]. Правове поле капіталу характеризує його як абстрактне право розпоряджатися майном підприємства, власність, що належить засновникам після виконання зобов'язань. З позиції бухгалтерського обліку

капітал становить суму ресурсів, інвестованих у бізнес, є головною складовою пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) і, відображається у I розділі пасиву. З позицій фінансового аналізу капітал та його структурна модель мають безпосередній вплив на фінансовий стан підприємств, зокрема на їх платоспроможність, кредитоспроможність, ліквідність, прибутковість та рентабельність.

Аналіз даних Державної статистики показав, що у підприємствах України незалежно від розмірів підприємства обліковуються всі види капіталів. Динаміка вартості складових капіталу – рис. 1 показує, що в загальному по Україні вона зростає у 2 рази, в тому числі великих підприємствах – у 2,6 рази, малих відповідно - на 70,6 %.

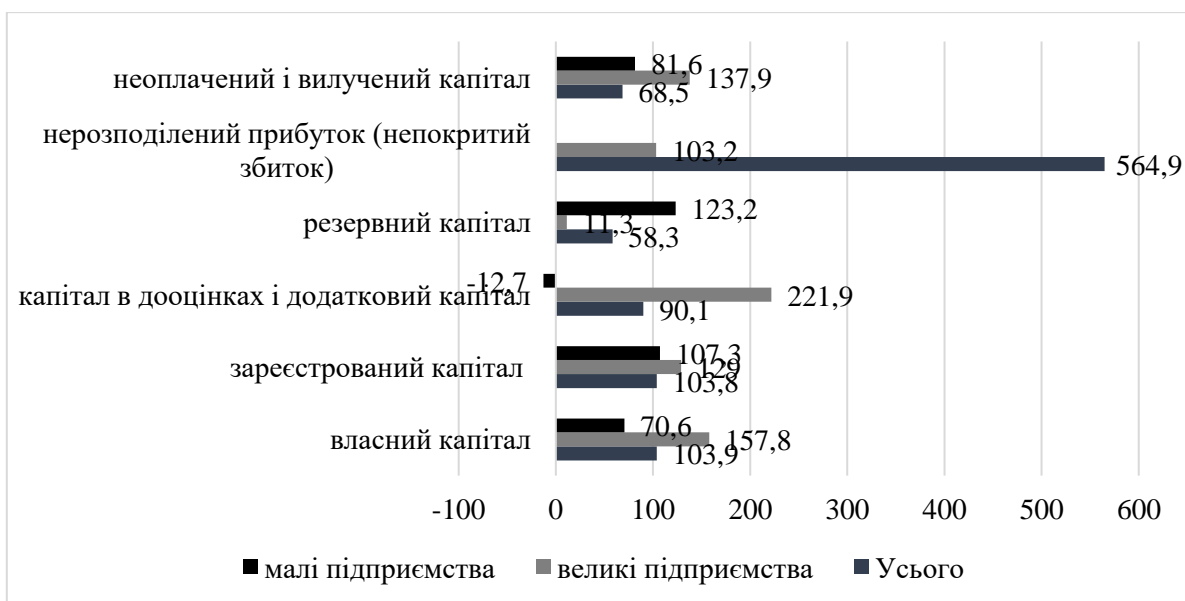

Рис. 1. Динаміка приросту (зменшення) складових власного капіталу підприємств України за 2013 та 2022 р., тис. грн*

*побудовано авторами на підставі [2]

Аналіз в розрізі складових дає підстави зробити наступні висновки:

- сума зареєстрованого капіталу зросла у 2022 році проти 2013 року зросла у 2 рази, в тому числі по великих підприємствах – у 2,3 рази, малих у 2,1 рази. У структурі переважає звісно частка зареєстрованого капіталу у малих підприємствах, більше спричинена така тенденція кількістю діючих малих структур;

- зміна у динаміці додаткового капіталу та капіталу в дооцінках по Україні склала 739265659,4 тис. грн, або на 90,1 %, при цьому по великих підприємствах приріст склав у 3,2 рази, у малих темп зниження склав 12,7 %. Додатковий капітал не так часто обліковується у складі власного капіталу, це більше прерогатива великих підприємств;

- резервний капітал є важливою складовою власного капіталу. При формуванні облікової політики, використання відрахувань та резервного капіталу. Політика визначає відрахування та використання резервного капіталу.

На практиці в деяких випадках резервний капітал в 10 разів перевищував статутний капітал. Це пов'язано з тим, що статут був зареєстрований давно, а розмір статутного капіталу залишився незмінним. Це було пов'язано з тим, що компанія була регулярно робила відрахування певного відсотка. При цьому компанія регулярно відраховувала 5% від свого чистого прибутку. В результаті, коли акціонер-фізична особа виходив з товариства, йому поверталася його частка, за винятком резервного капіталу.

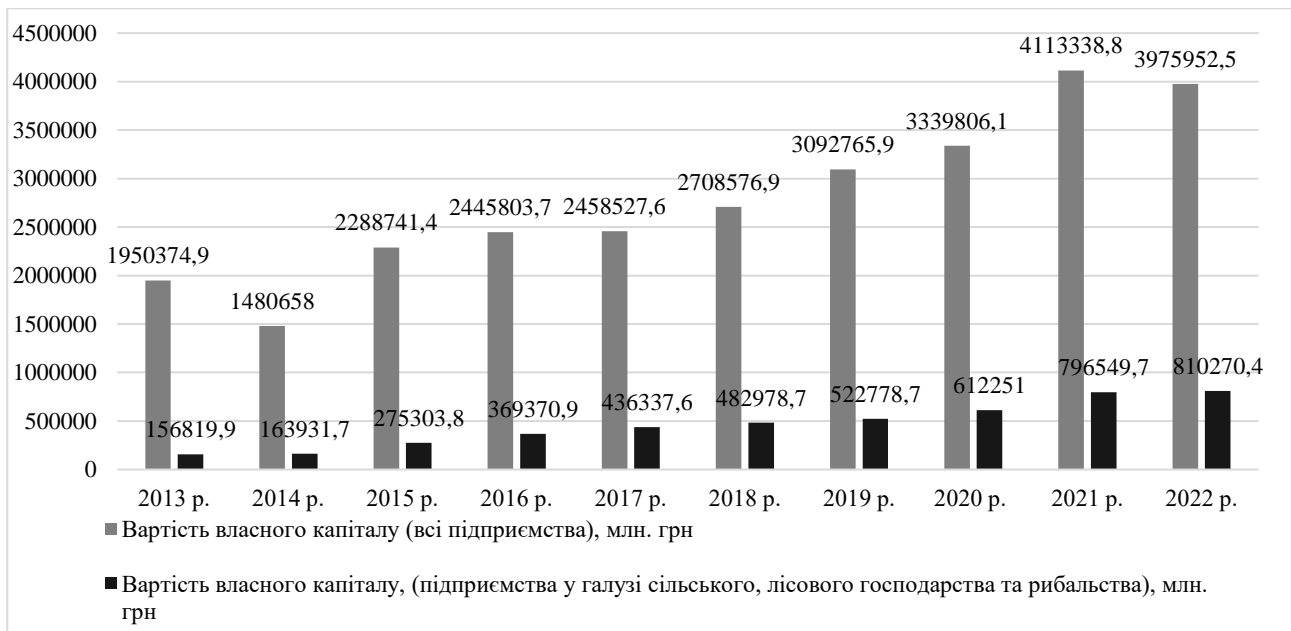

Рис. 2. Динаміка вартості власного капіталу вітчизняних підприємств за 2013 – 2022 рр., млн. грн*

*побудовано авторами на підставі [2]

Резервний капітал є страховим фондом для покриття непередбачуваних витрат або збитків. Це пов'язано з тим, що такі страхові фонди створюються для покриття непередбачених витрат і збитків та продовження нормальної діяльності товариства. Результати розрахунків показали, що вартість резервного капіталу зросла по Україні – на 58,3 %, по великих підприємствах – на 11,3 %, малих – у 2,2 рази;

- сума нерозподіленого прибутку (збитку) зросла в загальному по Україні у 6,6 рази, при цьому у великих підприємствах у 2 рази, тоді як збиток малих зріс на 83729846,3 тис. грн.

Динаміка вартості власного капіталу – рис. 2. показала тенденцію до зростання, зокрема у підприємства всіх видів діяльності з 1950374,9 млн. грн у 2013 році до 3975952,2 млн. грн у 2022 році (у 2 рази), у підприємствах сільського господарства відповідно з 156819,9 млн. грн до 810270,4 млн. грн (у 5,2 рази).

Аналіз структури складових Балансу (табл. 1) показала, що у структурі джерел формування майна спостерігається негативна тенденція, адже частка власного капіталу є низькою, тобто самофінансування підприємств залишається на низькому рівні, та знижується.

Структура Балансу за 2013 та 2022 рр., %*

Роки	Необоротні активи	Оборотні активи	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання	зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу
2013	46,2	53,7	0,1	34,1	18,7	47,1	0,0
2014	45,3	54,6	0,1	24,7	22,7	52,6	0,0
2015	49,0	50,9	0,1	28,3	20,7	51,0	0,0
2016	42,2	57,8	0,1	24,5	17,0	58,5	0,0
2017	43,2	56,7	0,1	24,7	17,4	57,9	0,0
2018	42,1	57,8	0,1	24,9	16,2	58,9	0,0
2019	42,1	57,8	0,1	26,9	14,2	58,8	0,0
2020	41,9	58,0	0,1	26,3	15,1	58,5	0,0
2021	40,2	59,8	0,1	29,2	13,1	57,6	0,0
2022	38,4	61,6	0,1	27,1	13,4	59,5	0,0

*побудовано авторами на підставі [2]

Якщо у 2013 році частка капіталу становила 34,1 % при нормативі 50 %, то у 2022 році 27,1 %. Це негативно характеризує фінансовий стан підприємств, в умовах війни необхідно працювати більше на самофінансуванні, аніж бути у боргах. Частка поточних зобов'язань у джерелах формування зросла з 47,1 % у 2013 році до 59,5 % у 2022 році. Структура довгострокових зобов'язань та забезпечень знизилася з 18,7 % у 2020 році до 13,4 % у 2022 році.

Звісно, що структура Балансу залежить від виду діяльності підприємства, адже один вид діяльності є прибутковим і підприємства погашають борги, мають високу частку власного капіталу, інші ж навпаки. Тому на рис. 3 представлено частку власного капіталу у джерелах формування сукупного капіталу в розрізі галузей станом на 30 вересня 2022 року.

Оцінюючи структурну частину власного капіталу власного капіталу у розрізі видів діяльності, від'ємне значення спостерігається у освіті та галузі тимчасового розміщення та організації харчування, відповідно – 38,3 % та – 1,6 %. Тоді як найвищі показники частки необоротних активів відмічено в галузі надання адміністративних послуг та допоміжного обслуговування – 68,2 %, охорони здоров'я – 63,5 %, підприємствах по наданню транспортних послуг, складського господарства – 58,7 %.

Рис. 3. Частка власного капіталу у джерелах формування сукупного капіталу в розрізі галузей станом на 30 вересня 2022 року*

*побудовано авторами на підставі [2]

Власний капітал є основою для ініціювання та здійснення економічної діяльності підприємства. Це важливий показник, що відображає фінансове становище компанії [3, 4]. Наявність власного капіталу, сформованого за рахунок власних фінансових ресурсів і ефективно витрачається, є ключем до прибутковості будь-якого підприємства, тому величина власного капіталу є показником зовнішніх користувачів інформації про захист прав кредиторів, а також мірою відповідальності в ділових відносинах.

Література:

1. Євтушевська О.О., Чернов К.І. Теоретичні аспекти власного капіталу підприємства: сутність та структура // *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т.12, вип. 3. С. 17-24. doi: 10.15673/fe.v12i3.1812
2. Державна статистика України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 29.10.2023).
3. Бугай Н. О. Власний капітал як складова фінансової системи підприємства: проблематика та шляхи її вирішення. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 19-25. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/21_2016/5.pdf (дата звернення 29.10.2023).
4. Канцедал Н. А., Лега О. В. Інформаційна роль обліку в результативності інвестиційної стратегії аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 11–20.

УДК 658.14/.15:005.21:005.332.4

**Оксана Снитюк – к. е. н., доц.,
Антон Макаrenchенко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти**

Черкаський державний технологічний університет

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЩОДО ПІДСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах невизначеності зовнішнього середовища великої актуальності набуває питання формування та реалізації фінансової стратегії для підвищення якості стратегічного управління підприємством, стабілізації фінансово-господарської діяльності, підсилення конкурентоспроможності підприємства тощо.

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються швидкими змінами зовнішнього середовища, динамічністю економічних процесів, невизначеністю у виборі найбільших раціональних напрямів діяльності. На основі цього зростає роль та значення довгострокових планів і програм, які виражаються у вигляді стратегії розвитку підприємства. Одними з головних напрямів управління фінансами підприємств є формування та реалізація фінансової стратегії, яка дає змогу прогнозувати та моделювати можливості зростання підприємства [1]. В економічній літературі поняття «фінансова стратегія» трактується неоднозначно.

Автор роботи [2] стверджує, що «фінансова стратегія підприємства являє собою систему довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства, обумовлених його фінансовою ідеологією, і найбільш ефективних шляхів їх досягнення».

На основі узагальнення трактувань під фінансовою стратегією підприємства будемо розуміти багатофакторну модель дій та заходів, необхідних для досягнення довгострокових цілей підприємства, забезпечення конкурентоспроможного розвитку шляхом ефективного управління фінансовими ресурсами та координації грошових потоків [1]. Фінансова стратегія є визначенням довгострокової мети фінансової діяльності підприємства, вибором найбільш ефективних способів та шляхів її реалізації.

Формування та імплементація ефективної фінансової стратегії є основою розвитку підприємства, підвищення конкурентоспроможності, недопущення кризових явищ тощо. Основними властивостями фінансової стратегії є її результативність, адекватність, надійність, здатність створювати та підтримувати довгострокові конкурентні переваги, орієнтованість у часі, досяжність, зумовлену відповідністю потенціалу його стратегічним можливостям функціонування і розвитку, плановість, диференційованість, ризикованість [3].

Формування фінансової стратегії залежить від ефективності управлінських рішень в системі фінансового менеджменту, можливості якої визначаються обмеженим обсягом ресурсів, якими оперує підприємство.

Зазначимо, що фінансова стратегія є структурованою системою, яка складається зі структурних елементів (стратегія наповнення фінансовими коштами, стратегія створення інвестиційного клімату, стратегія підвищення якості фінансового менеджменту тощо), які повинні працювати на результати діяльності підприємства. Результатів діяльності підприємства багато: підвищення прибутковості, покращення іміджу, оптимізація потенціалу, підсилення конкурентоспроможності як підприємства, так і продукції, створення конкурентних переваг на ринку тощо.

Розглянемо зв'язок фінансової стратегії та конкурентоспроможності підприємства (як результату використання фінансової стратегії).

Конкурентоспроможністю підприємства є його здатність займати й утримувати стійкі позиції та частку на визначених сегментах ринку завдяки виробничому, технологічному та кадровому потенціалу, ефективній системі управління, фінансовому забезпеченню, розвиненій інноваційній системі на підприємстві, що забезпечує високу якість, екологічність та широкий асортимент конкурентоздатної продукції, тобто здатність підприємства реалізовувати свої конкурентні переваги.

Зазначимо, що при трактуванні поняття «конкурентоспроможність підприємства» більшість науковців звертають увагу на наявність конкурентних переваг. Конкурентна перевага пов'язана з поняттям ефективності, зокрема з ефективністю використання ресурсів, зокрема фінансових, які є в розпорядженні підприємства, тобто факторами переваг.

Звісно, що конкурентоспроможність підприємства, оскільки є багатовекторною величиною (виробнича конкурентоспроможність, маркетингова конкурентоспроможність, організаційно-управлінська конкурентоспроможність, фінансова конкурентоспроможність тощо), залежить від низки факторів, але в частині структурної складової фінансова конкурентоспроможність напряму корелює з фінансовою стратегією підприємства.

Вважаємо, що фінансова стратегія здійснює опосередкований вплив і на інші структурні елементи конкурентоспроможності підприємства.

Фінансова стратегія передбачає певну етапність в частині формування через аналіз середовища в частині збору інформації, аналіз та оцінювання показників та прийняття ефективного управлінського рішення щодо використання фінансової тактики як короткострокового інструменту стратегії.

Наведемо основні етапи розробки фінансової стратегії у забезпеченні конкурентних переваг підприємства [4]:

Етап 1. Обґрунтування фінансових потреб та можливостей підприємства.

Етап 2. Визначення фінансово-економічних показників діяльності підприємств-конкурентів.

Етап 3. Оцінювання рівня конкурентоспроможності.

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності.

Етап 4. Оцінка факторів, які негативно впливають на значення показника конкурентоспроможності підприємства.

Етап 5. Аналіз життєвого циклу підприємства і відповідних фінансових стимулів.

Етап 6. Вибір джерел формування та напрямків використання власного та позикового капіталу, оптимізація фінансового потенціалу.

Етап 7. Вибір фінансових методів підсилення конкурентоспроможності підприємства.

Етап 8. Розробка фінансових рішень щодо забезпечення конкурентних переваг підприємства.

Формування фінансової стратегії є для підприємства трудомістким процесом, оскільки залучаються абсолютно всі ресурси та робота ведеться в єдиному напрямку напрацювання спільного бачення конкурентного розвитку підприємства, тобто, куди рухатись та якими цілями мотивуватися.

Кожний з представлених етапів формування фінансової стратегії щодо підсилення конкурентоспроможності є значною аналітичною роботою і потребує детального опису.

Наприклад, розглянемо більш детально етапі 3.

У ринкових умовах на кожному підприємстві виникає необхідність діагностики конкурентоспроможності. Існує широкий спектр методів, моделей та методик оцінювання конкуренції, конкурентних переваг, конкурентоспроможності підприємства, визначення конкурентного положення підприємства [5]. Не існує єдиної класифікації щодо зазначеного методичного інструментарію.

Як було зазначено, конкурентоспроможність є багатогранною характеристикою функціонування будь-якого підприємства. Оцінювання конкурентоспроможності підприємства є аналітичною базою прийняття управлінських рішень щодо досягнення бажаного положення підприємства на конкурентному ринку.

Зазначимо, що єдиної методики, а тим більше єдиного показника, для оцінювання конкурентоспроможності не існує, бо як зазначалося вище конкурентоспроможність підприємства є комплексною та багатовекторною категорією, оцінювання якої потребує всебічного аналізу чинників, які здійснюють найбільший вплив на дану категорію, тобто формують кількісне значення конкурентоспроможності підприємства. Тому кількісне оцінювання конкурентоспроможності доцільно проводити на основі розрахунку інтегрального підсумкового показника, який формується з локальних (часткових критеріїв).

Серед методів, які застосовуються для оцінювання конкурентоспроможності підприємств, найбільш відомими є:

- методи стратегічного аналізу – SWOT, PEST, SNW;

– методики картування стратегічних груп, бенчмаркінгу;

– метод динамічного SPACE-аналізу;

– методи багатокритерійного аналізу: SMART, SAW, LINMAP, TOPSIS, VIKOR, COPRAS, PROMETEE, ELECTRE, AHP (метод аналізу ієрархії Сааті);

– матричні (портфельні) моделі: модель BCG, модель GE/McKinsey тощо.

Отже, фактично фінансова стратегія є тією основою, яка забезпечує векторне фінансове підґрунтя для фінансово-економічного розвитку підприємства, зокрема в частині підсилення конкурентоспроможності. Її ефективність окреслюється моментами, за яких стратегічні цілі ґрунтуються на реальних фінансових показниках та можливостях підприємства, чіткій системі управління, гнучкості та прозорості.

На сьогоднішній день, в умовах невизначеності та обмеженості фінансових ресурсів, підприємствам доцільно посилювати конкурентоспроможність в частині запровадження ефективних фінансових стратегій. Вибір оптимальної фінансової стратегії та механізму її ефективної реалізації є в пріоритеті стратегічного управління. Фінансова стратегія в системі забезпечення конкурентоспроможності потребує інструментів, які б працювали на фінансовий ефект в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Швець Ю.О., Мозолевська А.І. Сучасний стан формування фінансової стратегії промислового підприємства та шляхи її реалізації. *Інфраструктура ринку*. Вип. 34, 2019. С. 235–241.

2. Бас. Ю.В., Зикова Г.В. Теоретичні основи формування фінансової стратегії підприємства. *Наука й економіка*. 2016. № 1 (41). С. 73–77.

3. Волощук Л.О. Фінансова стратегія в управлінні розвитком та економічною безпекою підприємств. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. №1 (1). С. 23–30.

4. Розумович Н.Ф. Розробка та реалізація конкуренто-орієнтованої фінансової стратегії машинобудівних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. Херсон, 2014. Вип. 6, ч. 3. С. 106–109.

5. Малярєць Л.М. Економіко-математичні методи діагностики конкурентоспроможності підприємства: мон-фія. Харків: ХНЕУ. 2009. 216 с.

УДК 005.584:005.915:005.934

Богдан Токовенко - здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.н.держ.упр., проф. Ірина Гончаренко

Черкаський державний технологічний університет

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Фінансовий стан підприємства визначається розміщенням і використанням його фінансів. Фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю власними обіговими коштами, станом нормованих запасів товарно-матеріальних цінностей, станом та динамікою дебіторської і кредиторської заборгованості, оборотністю коштів, платоспроможністю та іншими підсумками фінансово-господарської діяльності підприємства, які дозволяють дати оцінку досягнутим результатам, зробити висновки про рівень фінансово-економічного стану та про наявність нереалізованих внутрішньогосподарських резервів.

Типовою для багатьох підприємств є проблема неефективного управління ризиками (запізніле їх ідентифікування та нейтралізація) та оперативного виявлення і використання додаткових шансів поліпшення діяльності, наслідком чого може бути зменшення потенціалу розвитку та фінансова криза. З метою своєчасної ідентифікації чинників, які сигналізують про той чи інший напрям розвитку окремих показників, внутрішніх і зовнішніх параметрів діяльності підприємства, вжиття превентивних заходів доцільно впроваджувати систему раннього попередження та реагування (СРПР). [1]

Система раннього попередження та реагування - це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть насуватися на підприємство як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Згідно з найновішими підходами до побудови системи контролінгу на підприємстві у СРПР інтегруються елементи як стратегічного, так і оперативного контролінгу. Сама ж СРПР повинна логічно вписуватися в систему планування та контролю.

Система раннього попередження і реагування виявляє та аналізує інформацію про приховані обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для підприємства чи до втрати потенційних шансів. Першочерговим завданням системи раннього попередження є своєчасне виявлення ознак кризи на підприємстві, тобто прогнозування можливого банкрутства. З іншого боку, за допомогою цієї системи виявляються додаткові шанси для суб'єкта господарювання. [2] На базі СРПР і будується система управління ризиками, яка включає ідентифікацію ризиків, їх оцінку та нейтралізацію.

Розрізняють дві підсистеми СРПР: система, орієнтована на внутрішні параметри діяльності підприємства, та система, орієнтована на зовнішнє середовище. Предметом дослідження останньої є завчасне прогнозування загроз, передусім з боку контрагентів, держави, конкурентів тощо. Яскравим прикладом застосування даної підсистеми СРПР є проведення банківськими працівниками аналізу підприємств-позичальників у рамках оцінки їх кредитоспроможності. Внутрішньо орієнтована підсистема СРПР спрямована на ідентифікацію ризиків і шансів, які криються всередині підприємства. В своєму розвитку дана підсистема пройшла три покоління: перше було зорієнтовано в основному на ідентифікацію наслідків дії тих чи інших факторів; друге - на визначення симптомів; третє - на виявлення першопричин.

Найскладнішим завданням, яке слід вирішити в процесі організації системи раннього попередження та реагування, є підбір індикаторів раннього попередження та визначення критеріїв їх інтерпретації. У науково-практичній літературі здебільшого вирізняють такі блоки індикаторів:

- загальноекономічні - індикатори, які дозволяють своєчасно виявити зміни в тенденціях розвитку кон'юнктури економіки в цілому (використовуються результати досліджень відповідних науково-дослідних економічних і соціологічних інститутів);
- ринкові індикатори - дають змогу виявити тенденції на ринках, на яких здійснює свою діяльність підприємство;
- технологічні індикатори - дають інформацію щодо появи на ринку нових продуктів, методів, процесів тощо;
- соціальні індикатори - демографічна ситуація в країні, вартість робочої сили, рівень мінімальної заробітної плати тощо;
- політичні індикатори - вплив на діяльність підприємств, які мають політичну природу, зокрема тенденції в економічному законодавстві, політика протекціонізму тощо;
- внутрішні індикатори - система показників, які розраховуються на базі внутрішнього (управлінського) обліку та звітності.

Комбінація показників, які слугують внутрішніми індикаторами раннього попередження, підбирається з урахуванням можливостей прогнозування на їх основі фінансового стану підприємства та загрози банкрутства. Згідно з найновішими розробками у сфері фінансового контролінгу як ключовий внутрішній індикатор раннього попередження рекомендується використовувати показник Free Cash-flow. Цей показник є результатом руху грошових коштів у рамках операційної та інвестиційної діяльності й оперативно сигналізує про проблеми в сфері збуту, виробництва, управління оборотними активами тощо [3].

Отже, явно є те, що органічно вбудована в систему економічних служб підприємства служба контролінгу є функціонально відокремленим напрямком в його роботі, що дозволяє оптимізувати діяльність інших економічних служб з точки зору аналітичних позицій, а також найбільш повно реалізувати можливість

вироблення альтернативних підходів для прийняття оперативних і стратегічних управлінських рішень.

Література:

1. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту / Брігхем Є. / [пер. с англ.] – К.: Молодь, 2020. – 1000 с.
2. Петрусевич Н.Ю. Реалізація системотворної функції контролінгу в розбудові ефективної системи показників управління діяльністю / Петрусевич Н.Ю. // Регіональні перспективи. – 2019. – № 5. – С. 18-21.
3. Ліпич Л. Г. Контролінг в системі антикризового управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2022. – № 722. – С. 377–381

УДК 334.722:364.46

Антон Цюпка – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., професор Володимир Плиса

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Функціонування соціального підприємства, як і будь-якого іншого бізнесу, відбувається в певних економічних та регуляторних умовах. На них, як і на інші підприємства, впливають зовнішні та внутрішні економічні чинники. Їхня діяльність напряму залежить від рівня «ефективності і конкурентоспроможності ринкової економіки з її внутрішніми економічними важелями та стимулами розвитку»[1, с.3-4]. Попри відмінності між соціальним та звичайним підприємством, логіка їхньої діяльності залишається однаковою. Головна відмінність полягає в тому, що функціонування соціального підприємства починається із ідентифікації соціальної проблеми, яка потребує вирішення, та стане причиною заснування підприємства. Всі наступні етапи заснування соціального бізнесу такі ж як і для класичного підприємства: генерація ідеї, визначення місії, дослідження ринку, побудова бізнес-моделі та пошук фінансування [2].

Сьогодні в умовах війни уряд дещо збільшив розмір допомоги, яка не підлягає оподаткуванню за умови, що вона спрямовується, зокрема, на допомогу Збройним силам України. Так, до податкового законодавства з початком війни внесено зміни спрямовані на зменшення податкового навантаження та надання певних податкових переваг суб'єктам господарювання, які здійснюють

благодійну діяльність.

На період до скасування воєнного стану в Україні не проводять збільшення об'єкта оподаткування податком на прибуток (п.п. 140.5.9 Податкового кодексу) щодо: 1) сум коштів або вартості: спеціальних засобів індивідуального захисту (касок, бронежилетів), технічних засобів спостереження, лікарських засобів та медичних виробів, засобів особистої гігієни, продуктів харчування, предметів речового забезпечення, інших товарів, виконаних робіт, наданих послуг за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України, які добровільно перераховані або передані Збройним Силам України, Національній гвардії України, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки України, Державній прикордонній службі України, Міністерству внутрішніх справ України, Управлінню державної охорони України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, іншим утвореним відповідно до законів України військовим формуванням, їх з'єднанням, військовим частинам, підрозділам, установам або організаціям, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, для потреб забезпечення оборони держави та наданої гуманітарної допомоги; 2) сум коштів, перерахованих на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для збору коштів [3].

Отже, фінансовий результат не буде збільшуватися на суму такої благодійної допомоги, що перевищує 4% оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду.

Розвиток соціального підприємництва в Україні на сьогодні, на жаль, ще не набув такого поширення, як в європейських країнах. Однак, можемо спостерігати досить високі темпи його розвитку в останні роки. Головним стимулом активізації соціального підприємництва є обмеженість можливостей держави до вирішення низки соціальних та екологічних проблем через дефіцит бюджетних ресурсів. Так, низький рівень добробуту громадян, зростання безробіття, висока частка вразливих груп населення, змушує активних громадян шукати альтернативні джерела фінансування соціальної сфери. Розглядаючи соціальне підприємництво як альтернативний механізм вирішення соціальних проблем громади та країни в цілому у суспільстві формується запит та високі очікування від цього виду діяльності.

Водночас, аналізуючи основні перешкоди до розвитку соціального підприємництва в Україні, можемо виділити такі основні проблеми: відсутність на законодавчому рівні визначення сутності «Соціального підприємства» та критеріїв за якими підприємство можна віднести до соціального. Це призводить до відсутності розуміння його сутності з боку інвесторів, кредиторів, потенційних клієнтів та громадськості в цілому; наявність ще радянського стереотипу, що всі соціальні проблеми громади та людини зобов'язана вирішувати держава, тому і не формується в суспільстві громадська відповідальність за інших. Вважаємо, що поширення ідей соціального підприємництва ще в школі, дасть можливість сформувати нову генерацію підприємців, які одним із основних завдань бізнесу визначатимуть соціальний чи

екологічний аспект; обмежені можливості щодо формування статутного капіталу в соціальних підприємств на стадії створення, зростання та зрілості, оскільки виникають проблеми з доступом до фінансових ресурсів, зокрема, кредитних.

Часто кредитори та інвестори не розуміючи сутність соціального підприємства при прийнятті рішень враховують лише його фінансовий стан та не враховують соціальні ефекти, які отримує суспільство від діяльності таких підприємств. Тому вважаємо необхідним створення державних та регіональних програм пільгового кредитування соціальних підприємств в Україні; низька інформаційна підтримка важливості розвитку соціального підприємництва в Україні. Разом з тим варто відмітити, що впродовж останніх 3-5 років про успішні кейси соціальних підприємств в Україні все частіше з'являється інформація в пресі та на телебаченні; низький рівень кваліфікації соціальних підприємців, значна плинність кадрів, недостатній розвиток волонтерського руху. Однак в умовах війни діяльність волонтерських центрів суттєво зросла. Соціальними підприємцями часто стають громадські активісти, які не мають достатніх навичок ведення бізнесу, тому актуальним є розвиток тренінгових програм, надання менторської підтримки від успішних соціальних підприємців.

На рівні органів місцевого самоврядування підтримка соціального підприємництва теж відбувається в контексті програм підтримки малого та середнього бізнесу. За оцінками експертів найбільш сприятливими для розвитку соціального підприємництва в Україні є Львівська та Вінницька області. У Вінниці міська влада ще 2020 році прийняла окрему програму розвитку соціального підприємництва. Однак, часто соціальні підприємці повною мірою не можуть скористатися такими програмами через складність бюрократичних процедур та недосконалість бюджетного законодавства.

Органи місцевої влади підтримують соціальний бізнес за допомогою таких інструментів: відшкодування відсотків за банківськими кредитами; надання «маркетингових ваучерів» – відшкодування 50% оплати участі у міських, всеукраїнських та міжнародних виставках; створення консалтингових центрів для соціальних підприємців; проведення публічних закупівель та соціального замовлення; надання в оренду приміщень за пільговими ставками [4].

Отже, розвиток соціального підприємництва є важливим та актуальним питанням для економіки України та її соціальної сфери, зокрема. Поєднуючи соціальні та бізнесові підходи до вирішення низки проблем, на які в держави та місцевих органів влади не вистачає ні людських, ні фінансових ресурсів, соціальне підприємство з одного боку сприяє зростанню ВВП, створенню додаткових робочих місць, в тім числі, для вразливих верств населення, генерує прибуток та забезпечує надходження до бюджетів, а з другого боку сприяє зниженню соціальної напруженості у суспільстві. Попри значний позитивний ефект від розвитку революційного виду підприємницької діяльності, на жаль, в Україні ще недостатньо уваги спрямовано з боку органів державної влади на створення умов, що сприяли б популяризації соціального підприємництва і

*XX міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених, аспірантів і студентів
«Актуальні проблеми фінансової системи України»*

залученню більшої кількості людей до такої діяльності. Зважаючи на це, вважаємо, що необхідно сформулювати сприятливі умови для розвитку соціального підприємництва в Україні, шляхом запровадження державних та регіональних програм, податкового стимулювання, розширення програм пільгового кредитування для таких підприємств, а також популяризації цього напрямку підприємництва серед населення та молоді, зокрема.

Література:

1. Плиса В.Й. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 160 с.
2. Андрєєва Н.М. Полянничко О.В. Державно-приватне партнерство як механізм розвитку інфраструктури у природно-заповідній сфері. Економічні інновації: зб. наук. праць. 2012. Вип. 48. С. 18-27.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 08.11.2023).
4. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. EU NEIGHBOURS east. 2020. URL: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

СЕКЦІЯ 5. Фінансові ринки, фінансові посередники

УДК 336.76:338.2

Юліанна Буркало – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Олеся Микуляк

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЧИННИКИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ГРОШОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Грошовий ринок – один із найважливіших сегментів роботи національної економічної системи. Сучасна економічна система напряму залежить від кількості грошей в обороті, а механізм купівлі-продажу – від обігу грошей, яким керує грошовий ринок. Цей ринок, у свою чергу, виступає першочерговою ланкою становлення ринкової економіки та державного регулювання методами грошово-кредитної політики.

Дослідження грошового ринку є складовою більшої частини монетарних теорій, що пов'язане з його важливою роллю у фінансових процесах. Зважаючи на сучасні проблеми України, аналіз складових грошового ринку може допомогти відновити необхідні для сталого функціонування показники економічної системи, такі як інфляція, грошова база, монетизація ресурсів, облікова ставка тощо. Тож, проведемо певні спостереження щодо змін у макроекономічних показниках, які спричинені повномасштабним вторгненням.

Рис. 1. Динаміка грошової бази України за останнє десятиріччя

Аналіз грошової бази в Україні (рис. 1), тобто економічного показника, який відображає загальний обсяг грошей в обігу в економіці країни, за останні десять років показує високий приріст щодо минулого року. За період аналізу грошова база зросла майже у 3 рази – з 294458 млн у 2014 році до 829820 станом на січень 2023. Тоді як за останній період між 2022 та 2023 роками вона зросла на 19,7%, тобто війна мінімально позначилася на цьому показнику [1]. Збільшення чи зменшення грошової бази в економіці є важливим, адже воно впливає на всі її аспекти: зайнятість, рівень заробітної плати, обсяги виробництва. Тому, безумовно, збільшення цього показника є позитивним явищем для економічного становища.

У 2022 році правління Національного банку України ухвалило рішення підвищити рівень облікової ставки до 25%. Такий вибір спричинений появою низки ризиків макрофінансової стабільності, які б могли бути усунені лише значним збільшенням показника. Цей рішучий крок ніс за собою багато цілей: захист доходів та заощаджень громадян, зниження тиску на валютному ринку, підвищення привабливості гривневих активів.

Зараз, коли ситуація з інфляційними очікуваннями має сприятливі прогнози, Уряд вирішив поступово знижувати облікову ставку, дійшовши в кінцевому результаті до 16% (від 27 жовтня). НБУ заявив, що бачить можливість ще знизити облікову ставку на наступному засіданні 14 грудня, проте, у 2024 році облікова ставка триматиметься на стабільному рівні. Її зниження можливе лише в разі суттєвого зменшення ризиків для курсової стійкості та інфляційної динаміки. За прогнозом від Національного банку України, до кінця 2025 року облікова ставка мала б знизитися більше ніж вдвічі порівняно з 2022 роком – до 11,1% [2]. Беручи до уваги всю роботу банків під час війни, вважаю, що рішення щодо облікової ставки стало не помилковим, адже Нацбанк зміг вразити весь світ тим, що втримав макрофінансову стабільність в умовах повномасштабної війни.

Війна не залишила без наслідків й інфляційні процеси – за пів року боротьби показник злетів до 26,6%, тобто, збільшився понад вдвічі. Такий відносно невеликий показник довів те, що наша економіка успішно вистояла та адаптувалася до умов війни. Фахівці стверджували, що згодом інфляція «перевалить» за 30%, проте цей прогноз не справдився, інфляція почала повільно падати. Станом на 27 жовтня, інфляція становить 7,1% у річному вимірі (рис. 2), що є досить низьким показником, адже в липні НБУ прогнозував 10,5% на цей період. Такий спад призвів до зміни прогнозу на наступні роки: Нацбанк передбачає, що до кінця 2025 року інфляція знизиться ще на половину, з 12,8% до 6% [2].

Варто ще наголосити на валютних обмеженнях, які введені з початку війни. Їхнє запровадження стало критично важливим етапом для підтримки фінансової стабільності держави навіть попри те, що це призвело до зниження рівня інвестування та посилення занепокоєння інвесторів. За останній рік влада спромоглася зробити низку невеликих обмежень, які, зокрема, стосуються

операцій з готівкою та електронними коштами (табл. 1), умов погашення відсотків за певними договорами кредитування та позик, укладених з іноземними інвесторами.

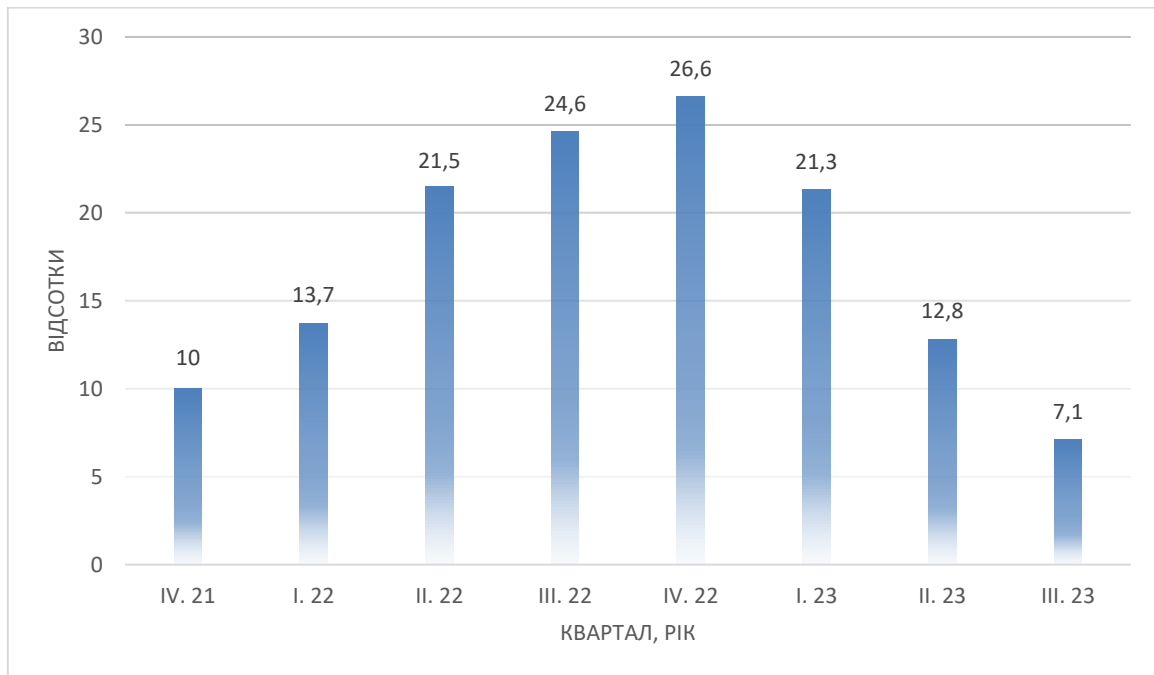

Рис. 2. Аналіз рівня інфляції у воєнний період

Таблиця 1

Обмеження від НБУ щодо регуляції обігу готівки

Фінансова операція	З початку війни
Безготівкові розрахунки	Без обмежень
Видача готівки з валютних рахунків в Україні (в гривні)	100 тис. грн в день
Видача готівки з валютних рахунків в Україні (в іноземній валюті)	100 тис. грн в день
Видача готівки за кордоном із гривневих карток українських банків	50 тис. грн в місяць
Видача готівки за кордоном із валютних карток українських банків	100 тис. грн в день
Перекази з валютної картки українського банку на картку іноземного банку	100 тис. грн в місяць
Покупки з валютних карток за кордоном та на закордонних сайтах	Без обмежень
Покупки з гривневих карток за кордоном та на закордонних сайтах	100 тис. грн в місяць

Дані сформовано на підставі [5]

Щодо дивідендів, на жаль, інвестори не можуть скористатися таким інструментом для повернення своїх коштів. На практиці вони розглядають повернення коштів через вкладення у житло, державні облигації чи депозити, або реінвестування у власний бізнес в Україні.

Ще одні санкції, які, на мою думку, є важливими і приносять збитки, є

валютні обмеження в експортно-імпорتنих операціях: граничні терміни розрахунків за цими операціями зараз обмежені 180 днями проти 365 до війни. Таке скорочення призводить до нестабільності на експортному та імпортному ринку, адже для експорту чи імпорту товару може знадобитися набагато більше часу [3].

Вітчизняна банківська система завжди чутливо реагувала на будь-які економічні кризи. Якщо оцінювати ситуацію після початку війни у 2014 році, то за 2 роки кількість банків скоротилась на 63 одиниці (на 38%). Якщо у 2014 році в Україні налічувалося 180 банків, то у 2015 – вже 163, а у 2016 – 117. Тенденція щодо зниження кількості банків збереглася аж дотепер – станом на 1 січня 2023 року в Україні діють 67 банків, тобто майже втричі менше, ніж у 2014 [1].

Ще одним цікавим фактом є те, що з початку війни ринок покинули всього 6 банків, 3 з яких належать російським акціонерам (Сбербанк, Промінвестбанк та Банк Форвард). Це досить скромні цифри в період війни, адже всі ми розуміємо, що цифра могла бути в декілька разів вищою. Проте, погоджусь з думкою деяких науковців, зокрема, доктора економічних наук Романа Корнилюка, який твердить, що така мала цифра спричинена високою лояльністю влади до банків під час війни. Це означає, що вживають мало обмежені заходи контролю щодо звітності та загальної роботи [4].

Як ми можемо бачити зі звітів Національного банку України, після глибокого падіння на початку вторгнення економіка України поступово відновлюється. Фінансовий сектор успішно адаптувався до діяльності в сучасних умовах. Банки продовжують безперервно надавати послуги, зберігати прибутковість та нарощувати капітал.

Пожвавлення економічної активності сприяє поновленню багатьох макроекономічних показників. Інфляція доволі сповільнюється, а валютний ринок тримається в стабільному середовищі. Запускається малий і середній бізнес, що спричиняє покращення податків, доходів, створення нових робочих місць.

Отже, можемо сміло погодитись з тим, що наша влада змогла зберегти економіку в цілком стабільному становищі. Так, ми понесли багато втрат людських і матеріальних, проте, у деякому розумінні ситуація покращується: відновлюється бізнес, створюються робочі місця, люди повертаються додому. Такі факти можуть свідчити про те, що всі ринки, зокрема і грошовий, продовжують функціонувати у звичному режимі, хоч і не в звичних умовах.

Література:

1. Сайт Національного банку України. [Електронний ресурс] – URL: <https://bank.gov.ua/>.
2. НБУ встановив облікову ставку на рівні 16% та водночас залишив незмінними процентні ставки за своїми операціями з банками [Електронний ресурс] // Сайт Національного банку України. – 2023. – URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vstanoviv-oblikovu-stavku-na-rivni-16-ta->

operatsiyami-z-bankami.

3. Шишковський Б. Валютні обмеження під час воєнного стану: що потрібно знати інвесторам та бізнесменам в Україні [Електронний ресурс] / Богдан Шишковський // The Page. – 2023. – URL: <https://thepage.ua/ua/experts/valyutni-obmezhennya-v-ukrayini-na-chas-voennogo-stanu-perelik-viklyuchennya-ta-perspektivi>.

4. Корнилюк Р. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни [Електронний ресурс] / Роман Корнилюк // Економічна правда. – 2023. – URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/index.amr>.

5. Валютна політика в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Сайт Національного банку України. – 2023. – URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Currency_policy_conditions_martial_law_Lupin_pr_2023-04.pdf?v=4.

УДК 336.76(477)

Софія Голиш – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Фінансові ринки є найважливішою складовою фінансової системи України, і від ефективного розвитку фінансових ринків залежить загальна економічна стабільність країни. Важливість розуміння даного поняття, основних тенденцій розвитку фінансових ринків, виявлення та усунення загроз і проблем є передумовою подальшого зростання української економіки.

Сьогодні одним із ключових завдань є побудова ліквідного фінансового ринку в Україні, інтегрованого у світову фінансову систему. Це пов'язано з тим, що роль і значення фінансових ринків у національних економіках країн світу значно зросла за останні кілька десятиліть.

Фінансові ринки стали одним з найважливіших інструментів розвитку національної економіки, допомагаючи вирішувати фінансові, інвестиційні та соціальні проблеми.

Поняття фінансових ринків досліджувалося багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед них роботи Р. Квасницької, В. Кременя, О. Любкіної, Н. Кравчук С. Міщенко, С. Науменкової, С. Шумської, Ю. Сапачука, В. Смагіна, Д. Тарасюка, І. Школьник та інших. Тому існують відмінності у підходах до визначення цього терміну.

Незважаючи на наявність великої кількості праць, присвячених даній

тематиці, постійного вдосконалення потребує прагматичне дослідження ефективності цього ринку – його оцінка, аналіз, управління і регулювання.

Інтегроване формулювання соціальної сутності фінансових ринків, використання їх потенціалу вказує на те, що основними функціями фінансових ринків є акумуляція, передача та трансформація фінансових ресурсів у національній економіці. Водночас фінансові ринки є оптимальним розподільчим механізмом. Фінансові ринки дозволяють знизити вартість фінансових ризиків і потоків капіталу, підвищити ефективність інвестицій в умовах невизначеності і, зрештою, стимулювати національне економічне зростання.

Фінансовий ринок грає важливу роль у функціонуванні держави, забезпечуючи потреби економіки в інвестиціях через нагромадження тимчасово вільних фінансових ресурсів.

В Україні фінансовий ринок на сучасному етапі пройшли трансформаційні процеси. Порівняно з розвинутими економіками, він має певні недоліки, які потребують виправлення. Однак для цього необхідно дослідити тенденції його функціонування.

Важливим є нормативно – правове регулювання фінансових ринків. В Україні таку нормативну базу складають:

- Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»;
- Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків»;
- Закон України «Про депозитарну систему України»;
- Закон України «Про акціонерні товариства»;
- Закон України «Про затвердження Порядку ведення реєстру виданих векселів» та інші.

Єдиного методу структуризації ринку фінансових послуг не існує. Що стосується організаційної структури фінансового ринку України, то згідно закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2] регулятор у складі фінансового ринку виділяє наступні складові: споживачі та постачальники фінансових ресурсів, фінансові посередники (депозитні та недепозитні), допоміжні (брокери, компанії з управління активами, депозитарії, страхові агенти та брокери, рейтингові агентства та ін.) та інші фінансові корпорації (довірчі товариства, дочірні фірми, ломбарди та ін.), а також регулятори (НБУ, Міністерство фінансів, Національна комісія що здійснює регулювання ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку).

Потреби учасників ринку мають задовольнятися шляхом надання необхідних фінансових послуг учасниками фінансової екосистеми, яких можна об'єднати за такими критеріями (рис.1).

XX міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених, аспірантів і студентів
«Актуальні проблеми фінансової системи України»

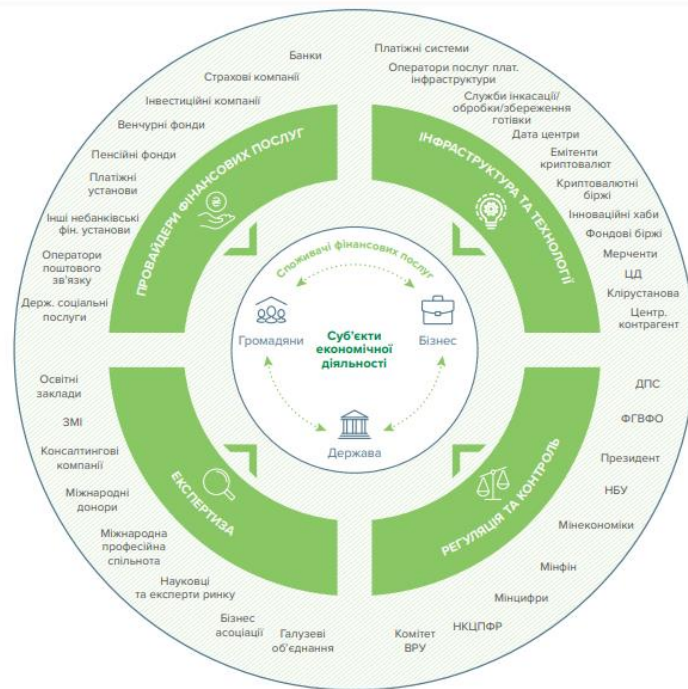

Рис. 1. Ключові гравці фінансової екосистеми

Джерело: [3].

Найактивнішими учасниками фінансового ринку України виступають комерційні банки, страхові компанії та фондові біржі, адже вони акумулюють найбільшу питому вагу фінансових ресурсів та мають прямий вплив на розвиток виробництва в країні, інвестиційний клімат та добробут населення. Фондовий ринок перебуває в фазі динамічного розвитку, де важливе значення має підтримка з боку держави. Тому державна політика в сфері регулювання фондового ринку повинна забезпечувати створення відповідної нормативно-правової бази, заохочувати інвесторів та ефективно використовувати їхній капітал на відновлення та забезпечення подальшого зростання виробництва.

Оцінити вартість ринку світових банківських послуг у сучасному є завданням, яке виконується непросто. Як особливий фінансовий інститут, ринок банківських послуг гарантує неперервний обіг грошей і капіталу. Загальною є національна банківська система, об'єднана в економічну та організаційно-правову структуру, вона керує фінансовими ресурсами, втілюючи економічні інтереси суспільства.

Почнемо розгляд особливостей фінансового ринку України з таких його суб'єктів як комерційні банки, які є його найактивнішими учасниками. Активи комерційних банків складають значну частку усіх активів існуючих фінансових установ. Так, розглянувши стан банківського сектору за останні роки, можна відмітити, що станом на 01.09.2023 року кількість комерційних банків склала 64, що на 24 банки менше ніж за цей же період 2017 року (було 88 банків). Як видно з рис.2 за останні роки спостерігається тенденція щодо зменшення цього показника.

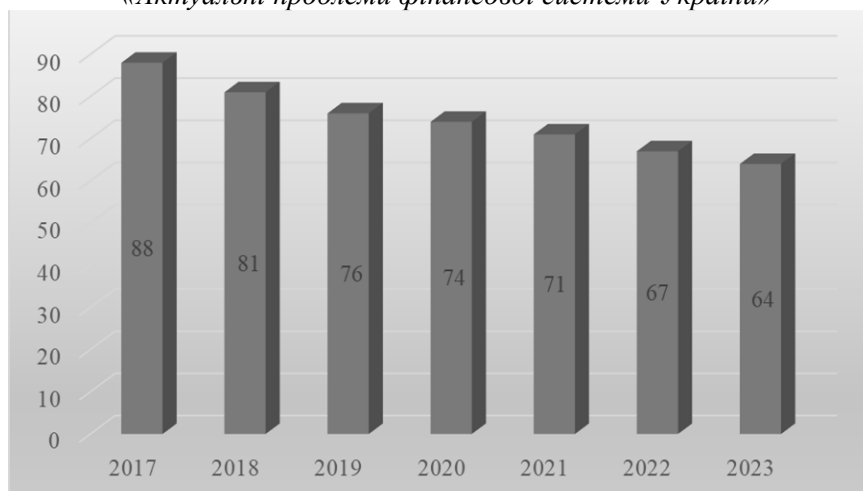

Рис. 2. Динаміка кількості діючих банків в Україні станом на 01.09 з 2017 р. по 2023 р.

Джерело: складено автором за даними [1].

Щоб оцінити поточний стан розвитку банківської системи, необхідно дослідити динаміку ключових показників її функціонування. Для прикладу взяти до уваги показники 2021-2023 років (Табл.1).

Отже, за даними таблиці можна помітити тенденцію зменшення кількості діючих банків в Україні. Станом на 01.09.2023 році кількість діючих банків скоротилася на 4,5%, порівняно із даним періодом 2022 року, і на 5,6% 2021 року відповідно. Незважаючи на це, активи банків щороку збільшувались і у 2023 році становили найбільший показник – 2 621 025 млн. грн., що на 21,5% більше, ніж в попередньому році. За 2023 рік зменшилися кредити надані клієнтам на 10,2% порівняно з 2022 роком. Зобов'язання банків також поступово збільшувались. Станом на 01.09.2022 року вони становили 1 913 824 млн. грн., що на 236 780 млн. грн. більше, ніж за цей же період у 2021 році, і вже на 01.09.2023 року становили 2 324 018 млн. грн.

Ринок страхування є важливою частиною фінансового ринку, адже він забезпечує добробут населення та економічний розвиток держави. Відзначають негативні тенденції у страховому секторі, які включають зниження вартості активів та труднощі з виконанням страхових зобов'язань через значну девальвацію валюти країни.

Нестабільність у фінансовій системі виникає через упередженість учасників фінансового ринку, які зорієнтовані на отримання швидких прибутків, а не на сприяння економічному зростанню. Це, в свою чергу, зумовлено недовірою населення до фінансових установ та відсутністю платоспроможних позичальників [5].

Складовою частиною фінансового ринку є фондовий ринок, що здійснює вплив на соціальний і економічний стан, зокрема на сприяння розвитку інвестиційних процесів, забезпечення впевненості і довіри інвесторів, ефективності використання капіталу та діяльності товариств.

За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку

(НКЦПФР), протягом 2017-2019 років спостерігається поступове зростання обсягів торгів цінними паперами на фондовому ринку. Починаючи з 2017 року було впроваджено ряд законодавчих актів спрямованих на удосконалення регулювання та впровадження прозорості на ринку цінних паперів, що вплинуло на скорочення обсягів торгів цінними паперами у 2017 році порівняно з попереднім 2016 приблизно в 4 рази. У 2018 році Україна стала кращою державою в світовому рейтингу фондових ринків за показником її ключового індексу, який показує темпи приросту обсягів торгів на ринку, обігнавши Македонію, Катар, ОАЕ та Саудівську Аравію [4].

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України за 2021-2023 роки

Показники, *млн грн	01.09.2021	01.09.2022	01.09.2023	Темп приросту 2022/2021, %	Темп приросту 2023/2022, %
Кількість діючих банків	71	67	64	-5,6%	-4,5%
з них: з іноземним капіталом	33	30	28	-9,1%	-6,7%
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	22	20	-4,3%	-9,1%
Активи	1 900 358	2 157 423	2 621 025	13,5%	21,5%
Готівкові кошти	75 853	66 230	72 688	-12,7%	9,8%
Банківські метали	479	145	190	-69,7%	31,0%
Кредити надані клієнтам	1 029 264	1 110 346	997 379	7,9%	-10,2%
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	688 512	806 640	1 206 226	17,2%	49,5%
Капітал	223 314	243 599	297 007	9,1%	21,9%
Зобов'язання банків	1 677 044	1 913 824	2 324 018	14,1%	21,4%

Джерело: складено на основі [1].

Фондовий ринок перебуває на динамічній стадії розвитку, і державна підтримка є дуже важливою.

Державна політика у сфері регулювання фондового ринку повинна створювати належну нормативно-правову базу, заохочувати інвесторів та заохочувати інвесторів та забезпечувати ефективне використання їхнього капіталу для забезпечення подальшого зростання виробництва.

Проведені дослідження вказують на важливість фінансового ринку для економіки країни та значний його вплив на її стан. Для забезпечення ефективності діяльності фінансового ринку, держава, як головний фактор впливу, повинна здійснювати заходи, спрямовані на підтримку стабільності та надійності фінансової системи загалом.

Отже, фінансовому секторові України для пристосування до загальносвітовим тенденціям розвитку потрібно подолати проблеми економічної та політичної нестабільності у країні, що перешкоджають нормальному функціонуванню ринку і спричиняють зниження рівня довіри користувачів, забезпечити ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, провести структурні реформи для поліпшення бізнес-клімату в країні після криз і залучати інвестиції для підвищення національної конкурентоспроможності на світовому ринку фінансових послуг.

Література:

1. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III. Редакція від 07.01.2023, 2154-IX (Дата звернення 23.10.2023)
3. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Березень 2021. URL : <https://bank.gov.ua/ua/files/eMbmHjDsYNINdsE>
4. Татарин Н.Б., Горанська Н.В., Саранчук Н.Д. Сучасні тенденції функціонування фінансового ринку України. «Молодий вчений» • № 6 (82) • червень, 2020 р
5. Урусова З.П. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні / З. П. Урусова, В. В. Ярмош, А. А. Урусов. // ЕКОНОМІКА. - 2014.- С. 137-139

УДК 336.76:004](477)

Катерина Гоменюк – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ФІНАНСОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ

Світ динамічно рухається в напрямку цифрової трансформації, і ця тенденція впливає на всі сфери життя, включаючи фінансовий сектор. Важко переоцінити вплив широкомасштабних інновацій, таких як блокчейн, штучний інтелект, криптовалюти, небанкінг, аналітика даних і мобільні технології, на спосіб, яким ми взаємодіємо з фінансовими послугами.

Цифровізація – це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційної

взаємодії між ними [4].

Під цифровою трансформацією економіки доцільно розуміти інтеграцію цифрових технологій, на засадах цифрового лідерства та цифрової культури, у всі сфери бізнесу, що призводить до фундаментальних зміни у формуванні ефективних цифрових екосистем та є базисом цифрової ери майбутнього [3, с.40].

В Україні стартом для розвитку та пришвидшення впровадження цифрових технологій на фінансовий ринок є розроблений Національним банком України (НБУ) масштабний покроковий план – Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, що є першим верхньорівневим документом, який описує принципи й елементи стабільної фінтех-екосистеми, деталізує найважливіші напрями та детально заглиблюється в індикатори розвитку екосистеми. Головне завдання даного документа – сталий розвиток інновацій, розвиток кешлес-економіки, а також підвищення фінансової грамотності споживачів та бізнесу. Мета – розбудова інноваційного фінансового ринку із масштабною фінансовою інклюзією (громадян і бізнесу) і зручними та безпечними в користуванні сервісами й продуктами, що будуть доступними за ціною та каналами поширення.

Значними подіями для українського фінтех-ринку також стали [5, с.6]:

- 1) Створення Open Banking API HUB в Україні;
- 2) Вперше представлений стенд українських компаній на найбільшій IT-конференції світу Web Summit (компанії відібрані Українським фондом стартапів та Ukrainian Hub);
- 3) Вихід з пілотів в робочий режим трьох нових небанків.

Відповідно до статистики НБУ 9 з 10 операцій є безготівковими. Компанії, що займаються споживчим кредитуванням займають 14% ринку, у той час як в 2020 році – лише 7%. Швидкість онлайн-кредитів, можливість оформлення позики 24/7 та нижчі, ніж у банків вимоги до скорингу, роблять швидкі кредити популярними серед населення. Попит штовхає пропозицію і посилює конкуренцію серед компаній-представників сегменту. Найменш розвиненими нішами залишаються краудфандинг та сервіси з порівняння фінансових послуг. Свої позиції погіршили сфери кредитування бізнесу та блокчейн, а покращили – сфери права та страхування [5, с.6].

Основою для розвитку цифрових технологій на фінансовому ринку України є наявність сприятливого середовища та доступність інфраструктури. Тому Національним банком активно здійснюється осучаснення законодавства щодо регулювання фінансового ринку, а саме [1]:

- 1) Ухвалення та підписання закону «Про віртуальні активи» в березні 2022 року. Закон передбачає легалізацію віртуальних активів, які зараз перебувають в тіні, відкритий доступ до іноземних криптобірж та законодавчу рамку для їхнього функціонування в Україні. Банківські установи зможуть відкривати рахунки для фірм, що працюють на ринку цифрових активів, а громадяни отримують змогу декларувати доходи у крипто валюті;

2) Повноцінний запуск PayPal, тобто відтепер доступна можливість надсилати та отримувати P2P-платежі, в тому числі міжнародні, здійснювати перекази коштів з гаманця PayPal на кредитні та дебетові картки Visa/Mastercard, оплачувати покупки в інтернеті зі свого гаманця;

3) Презентовано проект концепції е-гривні;

4) Україна потрапила в трійку світових лідерів із використання крипто активів, поступившись тільки В'єтнаму та Філіппінам. Тобто користувачів криптовалюти серед українців більше, ніж у інших європейських країнах та США;

5) Перша криптовалютна картка в Україні – Weld Money у співпраці з Юнекс Банком та Mastercard запустили першу криптовалютну картку для всіх користувачів в Україні. Власники таких карток можуть оплачувати свої щоденні покупки за допомогою крипто-валюти.

В Україні цифрові технології на фінансовому ринку розвиваються повільніше, аніж в інших державах, тому що мають певні законодавчі обмеження, слабо капіталізовані та сконцентровані на вузьких нішах. Порівняємо частку цифрової економіки у валовий внутрішній продукт (ВВП) України (рис. 2). В 2021 році частка ВВП України в цифровізації економіки становить 3%, в 2022 році – 5%. До 2030 року частка має зрости до 65%. Тобто Україна має грандіозні плани в цифровізації не лише фінансового ринку, але й усіх сфер життя [4].

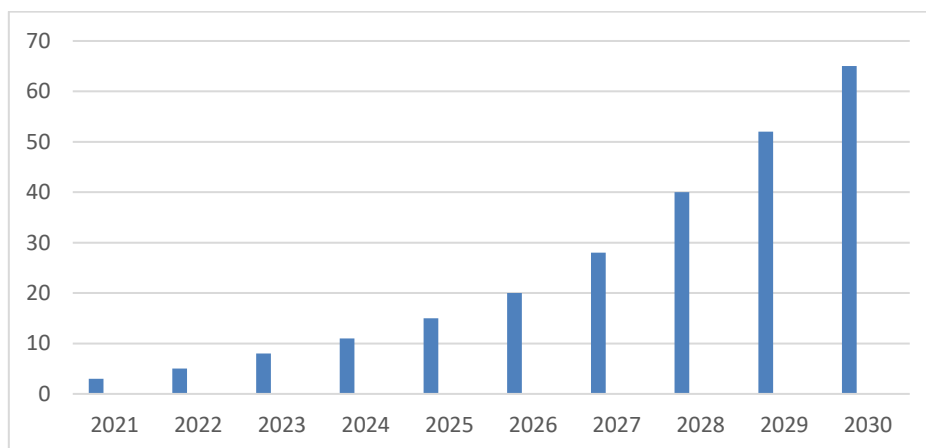

Рис. 2. Частка цифрової економіки у ВВП України (КРІ), %

Джерело: побудовано на основі [4]

При цьому, переваги від цифрової трансформації отримує як держава, так і населення та бізнес (рис.3).

Рис. 3. Вплив цифрової трансформації економіки на розвиток соціально-економічних відносин

Джерело: [3, с. 40]

Поряд із позитивними наслідками практичного впровадження фінансових технологій існують певні ризики, які можуть вплинути, зокрема, на склад фінансового ринку. Так, наприклад, впровадження технології блокчейн може витіснити з фінансового ринку низку посередників, зокрема кредитних установ, оскільки технології розподіленого реєстру дають змогу користувачам здійснювати банківські операції без використання послуг посередників.

Проблеми, які перешкоджають розвитку в Україні цифрових трендів та трансформації української економіки в цифрову [4]:

1. Інституційні:

- Низька включеність державних установ щодо реалізації Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства (Цифрова адженда України);
- Невідповідність профільного законодавства глобальним викликам та можливостям (прогресивні розроблені законопроекти досі не стали законами);
- Невідповідність національних, регіональних, галузевих стратегій та програм розвитку цифровим можливостям.

2. Інфраструктурні:

- Низький рівень покриття території країни цифровими інфраструктурами (для прикладу, мета ЄС до 2020Е покрити 100% території широкосмуговим доступом до Інтернету, в Україні цей показник складає близько 60%);
- Відсутність окремих цифрових інфраструктур (для прикладу, інфраструктури Інтернету речей, електронної ідентифікації та довіри тощо);

- Нерівний доступ громадян до цифрових технологій та нових можливостей (цифрові розриви).

3. Екосистемні:

- Слабка державна політика щодо стимулів та заохочень розвитку інноваційної економіки;

- Незрілий ринок інвестиційного капіталу;

- Застаріла система освіти, методик викладання, відсутність фокусу на STEM-освіту, soft skills та підприємницькі навички, недосконалі моделі трансферу технологій та закріплення знань та умінь;

- Дефіцит висококваліфікованих кадрів для повноцінного розвитку цифрової економіки та цифровізації взагалі.

4. У сфері електронного уряду та урядування («держава у смартфоні»):

- Низький рівень автоматизації та цифровізації державних послуг через слабку мотивацію урядових установ (немає повного розуміння потенційної вигоди від тотальної цифровізації).

Отже, інвестування в цифровізацію є досить ефективним, оскільки в майбутньому принесе значний економічний ефект. Таким чином, пріоритетним завданням цифрової трансформації є розбудова цифрової інфраструктури.

Висновки. Таким чином, цифрова трансформація економіки означає створення нових організаційних можливостей, які можуть гарантувати успіх суб'єктів господарювання в еру цифрових технологій. Наслідками цифрової трансформації є підвищення продуктивності праці та ефективності виробничих процесів, покращення якості життя, нові соціальні підйоми та можливості для працевлаштування, збільшення купівельної спроможності населення, соціальна та економічна безпека. З точки зору внеску цифрових технологій у сталий розвиток, цифрові технології дозволяють використовувати людський капітал розумніше (тобто менше ручної роботи, більш інтелектуальні завдання). Крім того, це усуває широкий спектр ризиків, які можуть виникнути внаслідок людського фактору (від помилок до конфлікту інтересів), а також заощадити кошти споживання надмірних ресурсів.

Вивчення впливу цифрової трансформації на фінансовий ринок України вказує на низку важливих та обнадійливих трендів. Навіть у важкий історичний період, коли країна зіткнулася з численними викликами та обмеженнями, цифрові технології залишаються ключовим фактором стабільності та розвитку фінансового сектору.

Література:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.

2. Синьогін Вадим. Відкриті можливості: як розвивається український фінтех. 16.08.2022. URL: <https://mind.ua/openmind/20245729yakrozvivaetsya-ukrayinskij-finteh>.

3. Тищенко Д.С. Цифрова трансформація як драйвер розвитку економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Випуск 4(04) 2023.

4. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>

5. Чуницька І.І., Богріновцева Л.М. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. Випуск #49/2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342>

УДК 336.717.1(477)

Віктор Демид - здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доцент Богдана Вишивана

Львівський національний університет імені Івана Франка

БЕЗПЕКА ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В сучасних умовах цифровізації фінансового сектору все більшого значення набуває ринок платіжних послуг, який стрімко розвивається. Платіжні системи ґрунтуються на використанні електронних платіжних інструментів та є високотехнологічними сервісами, які забезпечують здійснення розрахунків і платежів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Такі послуги надають банки, а також інші фінансові та нефінансові установи.

Безпека платіжних систем становить критичний аспект для розвитку фінансової системи. Стійкість банківської системи та економіки загалом неможлива без ефективного функціонування платіжних систем. Усі фінансові трансакції відбуваються через Систему електронних платежів Національного банку України, карткові та системи грошових переказів [1, с. 80-81].

Підвищення уваги до безпеки платіжних систем зумовлено [2, с. 98]:

- 1) зростанням технічної складності та швидкості передавання даних, що підвищує вірогідність збоїв, помилок тощо;
- 2) ускладненням механізмів взаємодії між різними учасниками, що підвищує вірогідність створення потенційних можливостей для виникнення порушень при проходженні процедур;
- 3) надзвичайними подіями (збої електропостачання, зв'язку тощо);
- 4) аквівізацією і зростанням масштабів шахрайства, яке набуло нових форм.

Ризики негативно впливають на всіх учасників платіжних операцій, особливо на надавачів та мерчантів, які є найменш захищеними. Операційні ризики виникають у процесі діяльності платіжних систем і можуть мати різноманітне походження. Наприклад, Національний банк України визначив, що операційні ризики платіжних систем можуть бути пов'язані з недоліками функціонування інформаційних систем, програмного забезпечення або

виконання внутрішніх процесів, людськими помилками, операційними збоями, втратою чи витокami інформації, шахрайством, порушеннями в управлінні, а також із зовнішніми втручаннями у формі кіберзагроз.

Науковці [1, с. 81-82] виділяють такі форми прояву операційних ризиків, пов'язаних з діяльністю платіжних систем:

- інформаційні ризики;
- кіберризики;
- ризики помилок в управлінських процесах;
- ризики помилок користувачів.

Усі перелічені ризики мають власні особливості, чинники виникнення, які можуть значно впливати на безпеку платіжних систем. Це вимагає значного посилення рівня захисту платіжних систем і створює необхідність застосування відповідних методів та інструментів управління ризиками [1, с. 81].

Одним із найефективніших методів підвищення безпеки платіжних систем є управління ризиками та обмеження дії чинників, що їх провокують. Управління рівнем ризику передбачає проведення їх аналізу в процесі стратегічного, тактичного та оперативного планування і дає змогу отримати якісну та кількісну оцінку можливих ризиків [1, с. 82]. Національним банком України розроблено такі положення та рекомендації, які враховують міжнародний досвід виявлення та запобігання ризиковій діяльності учасників платіжних систем [3, с. 49]:

1. Положення про порядок здійснення оверсайту платіжної інфраструктури в Україні.

2. Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах.

3. Методичні рекомендації щодо управління операційним ризиком (у тому числі кіберризиком та безперервністю діяльності) та забезпечення зберігання інформації про клієнтів об'єктами платіжної інфраструктури.

Головною метою управління ризиками є підтримка стійкості оператора платіжної системи та забезпечення її безперервної діяльності.

До заходів попередження та обмеження дії факторів ризиків платіжних систем можна віднести:

- дотримання вимог інформаційної безпеки та операційної надійності;
- забезпечення безперервності бізнес-процесів;
- посилення моніторингу та контролю за ризиками;
- організаційно-управлінські заходи мінімізації наслідків реалізації факторів операційних ризиків.

Можливість підвищення безпеки платіжних систем може включати в себе заходи щодо зниження небезпек при впровадженні нових продуктів, послуг або програмних рішень для виявлення та оцінки ризиків. З іншого боку, також важливо зменшити ризики, пов'язані саме з інноваційною діяльністю, зокрема з проєктами розробки та впровадження інновацій. Виникає потреба в поєднанні стратегій інноваційного менеджменту та управління ризиками для зниження рівня невизначеності, витрат та можливих втрат, пов'язаних із впровадженням

інновацій.

Управління ризиками в цій сфері охоплює широкий спектр небезпек, таких як помилковий вибір напрямів розвитку, організаційні помилки, невірна концепція інновацій, ризики в маркетингу та дохідності, а також непередбачені витрати і можливі втрати. Враховуючи унікальність інновацій, управління ризиками в цьому контексті передбачає поєднання інноваційної спроможності з розвитком нових компетенцій у сфері розробки та просування інновацій. Крім цього, у процесі розробки інновацій виникають інвестиційні ризики, які також потребують відповідного дослідження та керування [2, с. 101, 102].

Отже, за сучасних умов цифровізації фінансового сектору та зростання значення платіжних послуг, дедалі більш важливо зміцнювати безпеку платіжних систем. Це може бути реалізовано як за рахунок нормативів і рекомендацій регулятора, так і на основі внутрішніх положень платіжних систем, зокрема через управління ризиками. Важливими заходами для сприяння безпеки є виконання вимог інформаційної безпеки, забезпечення безперервності бізнес-процесів, моніторинг та контроль ризиків, організаційно-управлінські заходи.

Література:

1. Міщенко В.І., Науменкова С.В., Міщенко С.В. Управління операційними ризиками в платіжних системах. *Економічний простір*. 2023, № 183. С. 79-85. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1217/1173>
2. Сопін Є.О. Підвищення якості управління ризиками як передумова ефективного надання електронних платіжних послуг. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2022. Випуск 64. С. 97-104. DOI: <https://doi.org/10.24025/2306-4420.64.2022.256082>
3. Квасницька Р., Форкун І., Гордєєва Т. Сучасні підходи забезпечення інформаційної безпеки платіжних систем та їх кіберзахисту. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 5. Том 1. С. 47-52. URL: [http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekonnew/2022/VKNU-ES-2022-N5Part1\(310\).pdf](http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekonnew/2022/VKNU-ES-2022-N5Part1(310).pdf)

УДК 336.717.8-047.44

Марія Кривейко – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н. Ольга Рудик

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛІЗ НАЯВНИХ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА»

Ключовими учасниками ринку фінансових послуг є фінансові посередники, що покликані забезпечувати ефективність перерозподілу фінансових ресурсів. Саме фінансові посередники, як правило, визначають напрямки розміщення інвестиційних ресурсів в інструменти основних позичальників та споживачів капіталу відповідно до цільових передумов інвесторів, при цьому користуючись розвинутою інфраструктурою посередників.

Наявні теоретико-методичні підходи щодо тлумачення «фінансового посередництва» на даний момент є доволі дискусійним питанням серед фахівців даною галузі, позаяк не існує єдиного визначення досліджуваного поняття. Це, в свою чергу, призводить до його неоднозначного трактування та ускладнення комплексного розуміння поняття «фінансового посередництва». Зважаючи на це, виникає потреба подальшого розвитку теоретико-методичних підходів щодо визначення цього поняття.

Існує велика кількість підходів щодо тлумачення «фінансового посередництва», ми виокремили найбільш точні, на нашу думку, серед українських та іноземних наукових джерел.

Науковець Чен Дж. у своєму дослідженні, присвяченому темі фінансового посередництва ввів у визначення такий термін як «суб'єкт господарювання», що виступає як середня ланка між сторонами фінансової операції. Дослідник акцентує увагу на тому, що для даного інституту характерно багато переваг стосовно користувачів його послуг, серед яких: економія (за рахунок масштабу), безпека та ліквідність. Натомість, фінансові посередники, виступають у якості каталізатора створення ефективних ринків. Основна їхня мета полягає у сприянні зниження вартості ведення бізнесу. Завдяки посередникам, суб'єкти, що мають кошти у надлишку можуть об'єднуватися у фонди, інвестуючи більшу кількість активів [2].

Чеберяко О. В., Лобода А. Б. у своїй праці «Економічна сутність та призначення фінансових посередників в Україні» стверджують, що в цілому фінансове посередництво, представлене як вид професійної, спеціалізованої діяльності фінансових посередників, що проводиться з метою обслуговування

потоків фінансових активів суб'єктів господарювання [8, с.335].

Ткаченко Н.В. пропонує інтерпретувати фінансове посередництво одночасно і як процес, і як явище. Під процесом розуміється послідовність дій, які направлені на залучення вільних фінансових ресурсів та розміщення їх у активи. А явище передбачає сукупність відносин, які супроводжують фінансові послуги, метою яких є отримання позитивного результату – прибутку [7, с. 105].

У ширшому розумінні Пантелеєва Н. Н. та Запорожець С. В. пояснюють фінансове посередництво як вид виробничої діяльності, в якому інституційна одиниця бере на себе зобов'язання придбати фінансові активи шляхом участі у фінансових операціях на ринку. Натомість, зосереджуючись на протилежному - вузькому, це означає виконання посередницьких функцій у розподілі фінансових продуктів або послуг [4, с. 145].

У своїй праці «Модель DEA для вимірювання фінансового посередництва» Мартін Бода та Емілія Зімкова окреслюють досліджувану дефініцію як посередника між користувачами коштів (тобто дефіцитними розпорядниками, такими як боржники) та постачальниками коштів (тобто надлишкових розпорядників, таких як інвестори чи кредиторі). По-друге, це забезпечує трансформацію активів з точки зору ліквідності, якості та зрілості, управління ризиками, обробки інформації, делегованого моніторингу позичальників або брокерських послуг [1, с. 342].

Стюарт Грінбаум з Вашингтонського університету розглядає фінансових посередників як фінансові організації, що здійснюються фінансові операції та виступають агентами посередництва між постачальниками та користувачами капіталу [3, с. 24].

Мисник Т.Г., вважає, що фінансовий посередник – це фінансова установа (банки, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та ін.), що акумулюють кошти юридичних та фізичних осіб, а в подальшому надають їх на комерційних засадах позичальнику. Діяльність фінансових посередників на практиці пов'язана зі створенням нових фінансових інструментів. Фінансові інститути, які виконують посередницькі функції, мають можливість одержати прибуток за рахунок економії, що обумовлена зростанням масштабу операцій, здійснюючи аналіз кредитоспроможності потенційних кредиторів, розробку порядку надання позик і розрахунків за них, рівномірно розподіляючи ризики. їх діяльність таким чином направлена на допомогу приватним особам, що мають заощадження, перетворити їх на капітал і вкласти у різні підприємства, диверсифікуючи при цьому ризик [6, с. 134].

Організація економічного співробітництва та розвитку у своєму глосарії подає таке визначення: «Фінансові посередники – це одиниці, які несуть зобов'язання за власними рахунками на фінансових ринках, через надання у позику фондів, які вони отримують на різних умовах іншими інституційними одиницями» [5].

Отож, фінансові посередники виступають важливою роллю в економіці, забезпечуючи перерозподіл фінансових ресурсів, підтримуючи ліквідність та

надаючи різноманітні фінансові послуги клієнтам. В результаті дослідження були виділені основні підходи до визначення «фінансового посередництва», що дозволило визначити його як інструмент, яким користуються фінансової установи, щоб раціонально розподіляти кошти між позичальниками та кредиторами.

Література:

1. A DEA model for measuring financial intermediation [електронний ресурс]. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/s10644-020-09281-w.pdf
2. Chen J. Financial Intermediary. *Investopedia*. 2019. [електронний ресурс]. URL: <https://www.investopedia.com>
3. Greenbaum Stuart I., Thakor Anjan V., Boot Arnoud W. A. Contemporary financial intermediation. London: Academic Press, 2019. С. 466.
4. Pantielieieva N., Zaporozhets S., Nagaichuk N., Bartosh O. Transformation of financial intermediation in the context of spread of digital trends, *Bulletin the National academy of sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2019. №379 (3). С. 144-152.
5. The OECD Glossary of Statistical Terms. Retrieved from [електронний ресурс]. URL: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=970>
6. Теоретичні аспекти фінансового посередництва в Україні [електронний ресурс]. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/133.pdf>
7. Ткаченко Н.В. Концепти сучасних уявлень про економічну природу фінансового посередництва. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2016. № 2(30). С. 103–108.
8. Чеберяко О. В., Лобода А. Б. Економічна сутність та призначення фінансових посередників в Україні. *Бізнес інформ*. 2014. № 3. URL: http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-3_0-pages-334_340.pdf

УДК [338.22:336.76]355.01(447)

Марія Миронова – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

*Наукові керівники – д.е.н. проф. Олексій Міні,
к.філол.н. доц. Оксана Щенка*

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Аналізу кредитного ринку присвячені роботи таких вітчизняних науковців, як А. Бортник, А. Дьордй, А. Жук, Л. Сахарнацька, Г. Карчева, А. Коцюк, Д. Крижанівська, Н. Легеза, І. Невгад, А. Панчук, А. Просяник, Н. Черненко та ін. Сучасні дослідження кредитування розкривають теоретико-методичні та

науково-практичні аспекти кредитного ринку, наголошують на його ключовій ролі у фінансово-кредитних відносинах. Дослідники підкреслюють актуальність проблем кредитного ринку, зумовлену економічними, військовими та фінансовими кризами, а також очікують політику регуляторного послаблення з боку Національного банку України щодо впровадження реалістичних графіків відновлення фінансового сектору.

Наша розвідка спрямована на розкриття сутності державного регулювання кредитного ринку в період воєнного стану. Мета роботи - ідентифікація основних факторів, проблем кредитних відносин між учасниками ринку в період воєнного стану.

Основними проблемами кредитування в Україні визнані неналежна нормативна база та низький рівень фінансової грамотності населення. Відсутність чітких законів, що регулюють фінансові відносини між учасниками ринку, призводить до нестабільності та нерозвиненості ринку. Також низька фінансова грамотність населення створює ризик прийняття несвідомих фінансових рішень, що може призвести до банкрутства та фінансових проблем. Крім того, ключовою проблемою кредитного ринку в Україні є корупція та відсутність прозорості банківської діяльності. Українські банки часто стикаються з корупцією та фінансовими махінаціями, що призводить до національних збитків. Недостатня прозорість банківської діяльності та неналежний рівень нагляду з боку державних органів також призводять до нерозвиненості ринків та зниження довіри до банківської системи.

В умовах повномасштабної війни до заявлених проблем додається ще й недостатній рівень капіталу, що разом з відсутністю системного підходу до реструктуризації та ефективності функціонування фінансової системи, надто повільними темпами реформування ускладнює функціонування кредитного ринку в Україні.

Фінансова система має бути гнучкою, динамічною та саморегульованою. Але це досить складне завдання, яке потребує ресурсів і припинення війни в Україні. На вирішення цих завдань мають бути спрямовані всі зусилля законодавчих та адміністративних органів. Наявність на ринку фінансових установ з незначним капіталом не є достатньою гарантією фінансової стабільності.

Упродовж дії воєнного стану (який триває й дотепер) Національний банк України вживає комплекс взаємопов'язаних заходів з метою забезпечення фінансово-кредитної стійкості на кредитному ринку країни та регулювання фінансового сектору. Це включає в себе: підтримку кредитної сфери; надання учасникам кредитного ринку обігових коштів у вигляді кредитів з відстрочкою платежу до одного календарного року під зменшену відсоткову ставку; відновлення міжнародного кредитування; звернення до міжнародних державних інституцій та транснаціональних компаній для отримання траншів з метою підтримки стабільності економіки країни та подальшого залучення цих коштів у кредитний сектор України; зменшення видатків у сфері міжнародних

розрахунків; зниження витрат в області міжнародних розрахунків шляхом ефективного використання кредитних ресурсів, таких, як тратти, векселі, чеки, переклади та інші. Як бачимо, є певні кроки, спрямовані на стабілізації фінансової економіки України, зокрема кредитування, є цілі й розроблений комплекс заходів з чіткими завданнями, які поступово реалізуються.

Успішна реалізація низки заходів сприятиме зміцненню банківської системи та створенню сприятливих умов для подальшого розвитку економіки, підвищення ефективності її функціонування. Вирішення поставлених завдань і поступове відновлення економіки обіцяє подальше вдосконалення загальної кредитної системи, подолання наявних перешкод і післявоєнну відбудову суспільства.

Література:

1. Костюк І. В. Розвиток міжнародного кредитного ринку [Електронний ресурс] / І. В. Костюк – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=3877>.
2. Крахмальова Н. А., Гаврилів М. В. Розвиток фінансово-кредитної системи України у післявоєнний період: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових реаліях» (м. Київ, 30 березня 2023 року), Київ. 2023. С. 29-31
3. Ларіонова К. І. Аналіз сучасного стану кредитного ринку України в умовах невизначеності [Електронний ресурс] / К. І. Ларіонова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2022. – № 4. – Режим доступу: <http://elar.khmnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10802/1/39%5B1%5D.pdf>.
4. Миськів Г. В. Функціонування та розвиток кредитного ринку в Україні: авто-реф. дис. ... д-ра екон. наук. К., 2016. 539 с.
5. Садчикова, І., Садчиков, В. Державне регулювання кредитного ринку в умовах військового стану в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління, (3 (31), 190–200. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-190-200](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-190-200)

УДК 330.4:519.86

Владислав Піщулін – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

*Наукові керівники – д.е.н. проф. Олексій Мінь,
к.філол.н. доц. Оксана Щенка*

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

XXI століття характеризується розвитком науково-технічного прогресу в умовах глобалізації фінансових ринків, яке потребує використання в розрахунках нових електронних платіжних інструментів. Одним із новітніх платіжних засобів революційного значення є електронні гроші. Однак використання електронних грошей, як і будь-яка інша нова розробка, стикається з низкою проблем, що пов'язано передусім з недостатнім досвідом роботи підприємств, державних органів та споживачів з системами електронних коштів і платежів. Саме тому сьогодні актуальним питанням залишається вивчення переваг та недоліків використання електронних грошей. Теоретичні та практичні аспекти використання електронних грошей досліджуються у працях таких українських і зарубіжних економістів та практиків науковців, як М. Радченко, Т. Батракова, М. Савлук, В. Кравчук, Д. Лозовик, А. Морозов, Н. Ільницька, В. Невіжена, Л. Барабан; О. Іссінг, Л. Уайт, М. Кінг та багатьох інших.

Метою даного дослідження є розкриття сутності електронних грошей та визначення їх переваг та недоліків використання.

Електронні гроші вперше з'явилися в Японії у другій половині 1980-х років. У Європі перші наперед оплачені електронні платіжні інструменти було запроваджено на початку 1990-х рр.

В Україні правовий статус електронних грошей та операцій з ними регулюється Постановою № 481 Нацбанку, Законом України «Про електронну комерцію» та Законом «Про платіжні послуги».

З точки зору права, електронні гроші є грошовим зобов'язанням емітента, який повинен обміняти їх на звичайні гроші за вимогою пред'явника; а з технічної точки зору – електронним записом про певний обсяг вартості, який захищений відповідними криптографічними алгоритмами.

Щодо сутності поняття «електронних грошей», то це платіжний засіб, що існує в електронному вигляді, тобто у вигляді записів у спеціалізованих електронних системах.

Сьогодні за допомогою електронних грошей можна зробити будь-яку покупку, замовити послугу або одержати, передати іншій особі з будь-якої точки світу. Вище зазначені маніпуляції відбуваються в реальному часі й потребують

менше, аніж 60 секунд. Обмеження на роботу з платіжними системами є мінімальними, і більшість з них легко зняти після базової ідентифікації – завантаження сканів паспорта чи іншого документа у встановленій формі. Електронні гроші є фактичними заміниками готівкової форми грошей, які використовуються для платежів, без використання банківських рахунків, і обміну на готівкові гроші та зберігаються на спеціальних носіях і використовуються за допомогою спеціальних технічних пристроїв.

Впровадження та розвиток такого феномену як електронні гроші є об'єктивним процесом, адже вони наділені значними перевагами над готівковими коштами, серед них можна виділити:

- подільність і об'єднаність - при проведенні платежу не виникає необхідність в решта;
- висока портативність - величина суми не пов'язана з габаритними або ваговими розмірами грошей, як у випадку з готівкою;
- не потрібно фізично перераховувати гроші, ця функція переноситься на інструмент зберігання або платіжний інструмент;
- дуже низька вартість емісії електронних грошей - не треба карбувати монети і друкувати банкноти, використовувати метали, папір, фарби і так далі;
- ідеальна здатність зберігатися - електронні гроші не втрачають своїх якостей з часом;
- простіше, ніж у випадку з готівкою, організувати фізичну охорону електронних грошей;
- момент платежу фіксується електронними системами, дія людського фактору знижується;
- безпека - захищеність від розкрадання, підробки, зміни номіналу забезпечується криптографічними і електронними засобами.

До недоліків електронних грошей можна віднести наступні:

- відсутність стійкого правового регулювання - багато держав ще не визначилися в своєму однозначному відношенні до електронних грошей;
- незважаючи на відмінну портативність, електронні гроші вимагають спеціальних інструментів зберігання та обігу;
- відсутня впізнаваність - без спеціальних електронних пристроїв можна легко і швидко визначити, що це за предмет, суму;
- засоби криптографічного захисту, якими захищаються системи електронних грошей, ще не мають тривалу історію успішної експлуатації;
- теоретично, зацікавлені особи можуть намагатися відслідковувати персональні дані платників і обіг електронних грошей поза банківською системою;
- теоретично можливі розкрадання електронних грошей, за допомогою інноваційних методів, які використовують недостатню зрілість технологій захисту.

Електронні гроші можна ототожнити з унікальним фінансовим, економічним та правовим феноменом. Разом з тим, що електронна готівка може

забезпечити достатньо переваг, таких як швидкість і зручність, більша безпека, менші збори з транзакцій, нові можливості для бізнесу з перенесенням економічної активності в Інтернет, існує також багато суперечливих питань щодо впровадження електронних грошей, які одночасно гальмують і розвиток інформаційного суспільства в країнах. Для обороту електронних грошей використовуються досить складні технології, і комерційні банки самостійно не завжди хочуть і здатні розвивати нові продукти.

Зваживши позитивні й негативні характеристик електронних грошей, можна дійти висновку, що електронні гроші все ж таки є перспективним видом платіжних засобів, які мають ряд переваг порівняно з іншими видами грошей. Однак для їх широкого поширення необхідно вирішити низку проблем, зокрема, удосконалити нормативно-правову базу, підвищити рівень поширеності та мінімізувати ризик шахрайства.

Література:

1. Дмитрук І. Я. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці. *Електронні гроші : переваги та недоліки використання*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів, аспірантів і мол. Вчених. Київ. 2021. КНЕУ. С. 27-29. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/innovatsiyi-na-rynku-finansovykh-posluh.pdf#page=27
2. Положення про електронні гроші в Україні: Постанова НБУ від 04.11.2010 № 481 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10> (дата звернення:08.11.2023).
3. Маслій М. Ю. Перший крок у науку. *Електронні гроші: перегляд переваг та недоліків*: матеріали XII студент. конф. Суми. Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених СумДУ. 2021. С. 1-3. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/83796/1/Maslii_electronic%20money.pdf;jsessionid=5DEB94C1407E710CBAADD091CE306494
4. Слюсарчук О. В. Електронні гроші як засіб платежу: теоретичні та практичні аспекти: монографія. Київ: нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2018. – 200 с.
5. Шабельник М. М. Математичні методи, моделі та інформаційні технології у науці, освіті, економіці, виробництві. *Електронні гроші: переваги та недоліки*: матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. з проблем вищ. осв. і науки. Маріуполь. МДУ. 2019. – С. 235-238. URL:https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1073/1/MK_Mat_metody_2019.pdf#page=235

УДК 336.76:004

Ангеліна Попович – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується дуже активним розвитком інноваційних технологій. Формування діджиталізації виступає необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Процес діджиталізації розширює інформаційний простір та вимагає постійних змін та вдосконалень, а саме запровадження цифрових та інноваційних технологій до бізнес-процесів. Для забезпечення конкурентних позицій компанії намагаються на постійній основі проваджувати новітні технології, що користуються попитом у цільовій аудиторії. Отримання ефективних результатів у сфері інноваційних фінансових продуктів можливе завдяки використанню оптимального набору інструментів цифрового маркетингу.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження пить формування та розвитку діджиталізації присвячено багато праць вітчизняних науковців, а саме: С. Волосович, Н. Огден, В. Опарін, Т. Паєнтко, Н. Савчук, М. Сігал, О. Сущенко, Ф. Трелівен, В. Федосов та ін. Ці та інші вчені займаються вивченням та запровадженням новітніх інструментів цифрового маркетингу.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття «діджиталізації» можна розділити на три основні напрямки:

- перший, створення цінності в нових сферах ділового світу;
- другий, оптимізація процесів, які безпосередньо впливають на досвід клієнтів;
- третій, створення основних можливостей, які лежить в основі загальної підприємницької ініціативи.

Таким чином, «діджиталізації» поєднує в собі реалізацію взаємопов'язаних управлінських рішень щодо бізнес-процесів та слугує ефективним інформаційно-комунікаційним забезпеченням життєвого циклу на підприємстві [3].

Щоб зрозуміти процеси діджиталізації, слід дослідити основні тенденції, що притаманні сучасному фінансовому ринку. Серед основних інноваційних технологій виділяють:

1. Цифровий банкінг, що на сучасному етапі життя вважається стандартною послугою, яка надається через Інтернет. Цифровий банкінг - це нова та інноваційна концепція банківських послуг, яку ви можете комфортно

виконувати за допомогою мобільного телефону. Цей спосіб управління банком дозволяє економити свій час, оскільки, наприклад, вам не потрібно більше чекати відкрити рахунок або укласти контракт на карту дебет, бо ви можете використовувати цифровий банкінг. Єдиною вимогою отримати доступ до цієї інноваційної моделі фінансовий менеджмент полягає у наданні технологічного інструменту, сумісного із застосуванням цифрового банкінгу, обраного в будь-який час. [7]

2. Фінансові технології можуть бути розглянуті з двох точок зору: з вузької – це технології, які застосовуються виключно на фінансовому ринку. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року визначає фінансові технології як надання фінансових послуг та сервісів з використанням інноваційних технологій [5].

3. Digital disruption, характеризується, як зміни, які відбуваються, коли нові цифрові технології та бізнес-моделі впливають на ціннісну пропозицію існуючих товарів і послуг. Швидке зростання використання мобільних пристроїв для особистого користування та роботи, зрушення, яке іноді називають споживанням ІТ, збільшило потенціал цифрових збоїв у багатьох галузях. Як правило, цифровий збій відбувається після цифрових інновацій, таких як великі дані, машинне навчання, Інтернет речей або рух BYOD. Цифрові інновації впливають на те, як змінюються очікування та поведінка клієнтів, змушуючи організації змінювати спосіб створення продуктів і послуг, створення маркетингових матеріалів і оцінювання відгуків. Ця зміна цифрової стратегії може відбутися на індивідуальному, організаційному, галузевому чи суспільному рівні [10].

4. Штучний інтелект та машинне навчання дає можливість вирішити комплексні завдання завдяки використанню спеціалізованого програмного забезпечення та обробці комплексної інформації. Слід відмітити, що машинне навчання – звіт методів в області штучного інтелекту, набір алгоритмів, які застосовують, щоб створити машину, яка вчиться на власному досвіді. В якості навчання машина обробляє величезні масиви вхідних даних і знаходить у них закономірності, а штучний інтелект – різні технологічні та наукові рішення і методи, які допомагають зробити програми за подобою інтелекту людини. Artificial intelligence охоплює безліч інструментів, алгоритмів і систем, серед яких також усі складові Data science і Machine learning. В сучасних умовах з'явилися можливості щодо накопичення великих масивів даних, у тому числі у фінансовій та банківській сферах. Завдяки застосуванню таких мов програмування як Python вирішуються проблеми оперативної обробки отриманої інформації з метою оптимізації прийняття управлінських рішень [6].

5. Блокчейн забезпечує цілісність даних завдяки своїй незмінній природі за допомогою криптографії та механізмів консенсусу, що означає, що після запису інформація не може бути змінена заднім числом. Він складає основу криптовалют, таких як Bitcoin та Ethereum, і відіграє важливу роль у підвищенні прозорості, безпеки та довіри не тільки у фінансах, але й в інших секторах. Блокчейн слід розглядати як технологію, що застосовується не лише для

криптовалют, а також має значні можливості для використання у різноманітних сферах людської діяльності. Система ведення журналу блокчейн дозволяє забезпечити суворий контроль отримання даних на основі комплексної перевірки з багаторазовим дублюванням системи моніторингу та запису інформації [8].

б. Робоча сила, що володіє інноваційними знаннями та має здібності до постійного розвитку. Швидкий розвиток технологій призводить до постійних змін щодо вимог роботодавців до вмій та навичок працівників.

До основних напрямів розвитку та запровадження діджиталізації в управління підприємством можна віднести:

- автоматизацію усіх бізнес-процесів, що прискорить прийняття рішень та полегшить виконання певних дій;
- розширення можливостей щодо позиціонування на фінансовому ринку, що забезпечить нарощення конкурентних переваг;
- прискорення обробки бази даних, що забезпечить можливість точної оцінки ризиків діяльності та оптимізації інформаційних потоків на підприємстві;
- якість надання послуг від виконавця (продавця) до споживача (покупця), що підвищить конкурентоздатність товарів та послуг;
- модернізація інформаційних технологій, що забезпечить інформаційний захист підприємств від віртуальної небезпеки [4].

Впровадження діджиталізації у бізнес-процеси компанії має ряд своїх переваг:

- збільшення ефективності. Діджиталізація дозволяє підприємству збільшити ефективність бізнес-процесів, підвищити якість продукції або послуг, зменшити витрати.
- оптимізація бізнес-процесів. Підприємство має змогу знизити час на виконання бізнес-процесів, зменшити кількість помилок, швидше відслідковувати тенденції та реагувати на зміни в межах необхідних ринків та підвищити власну конкурентоздатність.
- збільшення точності обробки даних. За рахунок автоматизації бізнес-процесів, підприємство має змогу зменшити ризик помилок та збільшити точність обробки даних, що в свою чергу позитивно впливає на зменшення витрат часу на аналіз та прийняття різного типу рішень. Також за рахунок цього значно покращується якість даних та ефективність їхнього використання.
- збільшення продуктивності персоналу та спрощення комунікації між підрозділами. Автоматизація рутинних процесів дозволяє співробітникам більше сконцентруватись на виконанні більш складних та важливих задач та завдань. Також, діджиталізація сприяє полегшенню та збільшенню ефективності комунікації між підрозділами підприємства, впливає на зниження витрат часу на взаємодію підрозділів та співробітників, збільшенню швидкості та ефективності обміну даними та інформацією.
- спрощення комунікації з клієнтами та партнерами підприємства. Діджиталізація дає змогу підприємствам співпрацювати зі споживачами та

партнерами в онлайн режимі, що в свою чергу полегшує процес взаємодії, підвищує рівень задоволеності клієнтів та сприяє встановленню довгострокових зв'язків із партнерами.

- зниження витрат на оплату праці. Автоматизація бізнес-процесів, за рахунок впровадження діджиталізації у підприємницьку діяльність компанії дозволяє скоротити кількість персоналу, таким чином зменшивши витрати підприємства на оплату праці.

- збільшення захисту від кібер-атак. Використання нових ІТ-технологій та нового програмного забезпечення дозволяє збільшити та підвищити ефективність захисту від різноманітних кібер-атак на систему підприємства, покращує захист баз даних підприємства від несанкційного доступу тощо.

- розширення ринків збуту. Діджиталізація бізнес-процесів підприємств надає їм змогу розширити географічне покриття ринків, за рахунок можливості підтримувати взаємодію з клієнтами не в залежності від місце розташування, адже забезпечує ефективну комунікацію в режимі онлайн [9].

Не дивлячись на велику кількість переваг, що надає діджиталізація бізнес-процесів підприємства, цей процес також має ряд недоліків:

- діджиталізація потребує великих витрат на інфраструктуру. Даний процес потребує значних витрат на забезпечення цифрової інфраструктури, а саме на закупівлю необхідного обладнання: програмне забезпечення, мережі, бази даних, комп'ютерне обладнання, безпекові заходи, тощо. Даний фактор може стати певним обмеженням для малих підприємств, адже вони найчастіше мають обмежений бюджет.

- діджиталізація потребує велику кількість часу на впровадження у підприємницьку діяльність. Даний процес є тривалим, безперервним та складним, особливо для підприємств, які мають неактуальну систему управління та застарілу технічно-матеріальну базу. Це може спричинити додаткові витрати коштів та ресурсів підприємств.

- необхідність забезпечення підприємства висококваліфікованими трудовими ресурсами. Діджиталізація потребує професійних спеціалістів з технічної підтримки, висококваліфікованих системних адміністраторів, спеціалістів з програмування. Це може спричинити підвищення витрат для підприємств на оплату праці висококваліфікованих спеціалістів. Особливо, це може стати перешкодою до впровадження даного процесу в свою діяльність для малих підприємств, адже дуже часто малі компанії не мають змоги оплачувати працю спеціалістів високого рівня.

- збільшення витрат на перепідготовку кадрів. Діджиталізація потребує високої підготовки трудових ресурсів підприємства та спричиняє необхідність професійної перепідготовки кадрів, збільшення витрат на корпоративне навчання персоналу, тощо. Також, діджиталізація бізнес-процесів може негативно вплинути на зайнятість працівників, а саме призвести до її зниження [10].

Висновки. Діджиталізація має великий вплив на фінансовий ринок,

розширюючи доступність фінансових послуг та створюючи нові можливості для інновацій. Проте разом з цим приходять нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, приватністю даних і регуляторними аспектами. Для успішної інтеграції цифрових технологій в фінансовий ринок необхідна співпраця між галузевими гравцями і регуляторами з метою забезпечення стабільності і довіри на ринку.

Література:

1. Випуск №22 (Грудень). *Home Page*. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2018-22-4555> (дата звернення: 04.11.2023).
2. Господарський кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 02.11.2023).
3. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 3(19). С. 21–32
4. *Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/156.pdf (дата звернення: 07.11.2023).
5. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (оновлена у березні 2021 року). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686> (дата звернення: 04.11.2023).
6. Штучний інтелект, машинне навчання - різниця, теорія і практика. *Evergreen - web розробка і діджиталізація бізнесу за допомогою AI продуктів*. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/machine-learning-overview.html> (дата звернення: 04.11.2023).
7. Що таке цифровий банкінг?. *Economía Finanzas*. URL: <https://www.economiafinanzas.com/uk/que-es-la-banca-digital/> (дата звернення: 07.11.2023).
8. Academy B. Що таке блокчейн і як він працює? | Binance Academy. *Binance Academy*. URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-blockchain-and-how-does-it-work> (дата звернення: 02.11.2023).
9. *Home Page*. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct48-6> (дата звернення: 07.11.2023).
10. Tucci L. What is Digital Disruption? Definition from WhatIs.com. *CIO*. URL: <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/digital-disruption> (date of access: 07.11.2023).

УДК 341.655:368

Василь Радик – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., проф. Олег Підхомний

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ У СИСТЕМІ САНКЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

Страхові компанії, як одні з основних небанківських фінансових посередників, відіграють важливу роль у процесах перерозподілу фінансових ресурсів за участю домогосподарств та суб'єктів господарювання різних форм власності, у тому числі на міжнародному рівні. Відповідно, їхня діяльність піддається низці ризиків, серед яких і ризики санкційного законодавства як і країни походження страховика, так і країн його діяльності чи інших країн, які можуть вплинути на його можливості доступу до своєї фінансової системи.

Страхові компанії відіграють подвійну роль у системі санкційного контролю, яка включає пасивну й активну складові. Пасивна пов'язана із менеджментом санкційних ризиків у межах операційної та корпоративної діяльності страховика, перша з яких передбачає встановлення ефективної системи санкційного комплаєнсу відповідно до міжнародних вимог і рекомендацій. Така система повинна обов'язково передбачати широке використання автоматичних інструментів скринінгу санкційних списків та враховувати методики розвідки з використанням відкритих джерел. До того ж часто страховики включають у договори страхування положення, що унеможливають страхові виплати унаслідок яких страхова компанія може сама підпасти під санкційні рішення [3].

Корпоративні санкційні ризики виникають унаслідок фінансової діяльності та, зокрема, при взаємовідносинах з акціонерами та використання інструментів боргового фінансування. Акціонерні товариства повинні мати законодавчо визначені механізми врегулювання корпоративних конфліктів, які виникли внаслідок прийняття санкційного рішення. На нашу думку, такі механізми повинні передбачати можливість оперативного вилучення акцій, розміщених серед підсанкційних осіб на користь держави, у випадку внесення особи до санкційного списку країною резиденства підприємства, або на користь самого підприємства, при запровадженні санкцій із боку інших країн, де функціонує установа, або фінансовою системою яких користується.

Активна роль полягає у наданні страхових послуг, пов'язаних із санкційним комплаєнсом. Так, на нашу думку, перспективним напрямом розширення діяльності страховиків є надання послуги страхування санкційних ризиків для суб'єктів господарювання. Це може бути реалізовано через використання таких

методів:

1. Directors and Officers страхування – дозволяє застрахувати керівний персонал підприємства, який відповідає за функціонування системи санкційного комплаєнсу, та, щонайменше, покрити витрати щодо представництва інтересів компанії перед органами державної влади чи в суді [1].

2. Страхування репутаційних ризиків. Як і попередній метод, дозволяє покрити певні види витрат, пов'язані з реалізованими санкційними ризиками в межах більш загального страхового покриття, зокрема, втрати компанії через негативну реакцію покупців як наслідок порушення санкційних обмежень чи застосування санкцій до бізнес-партнерів [2].

3. Безпосереднє страхування санкційних ризиків. Ця послуга може передбачати покриття втрат зумовлених збоями в реалізації продукції через санкції щодо контрагентів чи клієнтів, а в ширшому вигляді – ненавмисні порушення санкційного законодавства. Так, якщо за результатами глибокої перевірки системи санкційного комплаєнсу підприємства, страховик не вияв об'єктивних прогалин у її функціонуванні, він може запропонувати страхове покриття, яке враховуватиме весь спектр санкційних ризиків. У такому разі настання страхового випадку (порушення підприємством санкційного законодавства), яке супроводжувалося повноцінним виконанням усіх процедур комплаєнсу, дозволить відшкодувати всі пов'язані витрати за рахунок страхової компанії. Таке страхування може покривати як лише один контракт, якщо підприємство потребує додаткового захисту від санкційних ризиків при взаємодії з конкретною компанією, так і всю його діяльність. Одночасно створюватимуться підстави оперативного усунення недоліків санкційного контролю і страховика, і страхувальників.

На нашу думку, посилення активної ролі страхових компаній у системі санкційного контролю через впровадження послуг страхування санкційних ризиків дозволить стимулювати підвищення ефективності систем санкційного комплаєнсу суб'єктів господарювання, а отже сприятиме захисту не тільки їхніх економічних інтересів, але й національних інтересів, у межах яких реалізується санкційна політика.

Література:

1. D&O Insurance. URL: <https://commercial.allianz.com/news-and-insights/expert-risk-articles/d-o-insurance-explained.html> (дата звернення: 20.11.2023).

2. Munich RE. Reputational risk insurance. URL: https://www.munichre.com/content/dam/munichre/contentlounge/website-pieces/documents/F-C_Productsheet_Reputational_Risk_Insurance.pdf/_jcr_content/renditions/original/F-C_Productsheet_Reputational_Risk_Insurance.pdf (дата звернення: 20.11.2023).

3. The impact of sanctions on insurance policies. URL: <https://mcaas.com/impact-of-sanctions-on-insurance-policies/> (дата звернення: 20.11.2023).

СЕКЦІЯ 6. Інновації та сучасні фінансові технології

UDC 336.744:336.71-044.247]=111

Manfred Baier – Bachelor of International Economics and Technologies

***Supervisor – Iryna Goncharenko, Doctor of Science in Public Management,
Professor, Head of Finance Department, Cherkasy State Technological University***

University of Technology Nuremberg

CRYPTOCURRENCY AND TRADITIONAL BANKING INTEGRATION

The emergence of cryptocurrencies has sent shockwaves through the financial world, challenging the traditional norms of banking and ushering in a new era of decentralized finance. As these digital assets gain traction, traditional banks are faced with a critical decision: embrace the disruptive potential of cryptocurrencies or risk being left behind in the rapidly evolving financial landscape. [1]

Cryptocurrencies, such as Bitcoin and Ethereum, have captured the attention of individuals and institutions alike with their promise of efficient, secure, and borderless transactions. Unlike traditional fiat currencies, cryptocurrencies operate on a decentralized blockchain network, eliminating the need for intermediaries like banks. [2] This decentralized nature has the potential to revolutionize the way we conduct financial transactions, offering faster, cheaper, and more accessible financial services.

For traditional banks, the rise of cryptocurrencies presents a complex interplay of challenges and opportunities. On the one hand, cryptocurrencies pose a threat to the established banking infrastructure, potentially disintermediating banks from their traditional role as custodians of money and facilitators of financial transactions. This could lead to a decline in bank deposits and revenues, forcing traditional banks to adapt their business models to remain competitive.

On the other hand, cryptocurrencies also present significant opportunities for innovation and growth. Traditional banks can leverage blockchain technology to enhance efficiency, security, and transparency within their own operations. Additionally, banks can explore new business models that integrate cryptocurrencies, such as offering cryptocurrency-based investment products or facilitating cryptocurrency payments.

The integration of cryptocurrencies into traditional banking is already underway. [3] Some banks, such as JPMorgan Chase and HSBC, have established dedicated cryptocurrency units to explore potential applications of blockchain technology. Other banks, such as DBS Bank in Singapore, have launched cryptocurrency exchanges and custodianship services.

As the integration of cryptocurrencies progresses, the regulatory environment will play a crucial role in shaping the future of this relationship. Governments and financial

authorities worldwide are grappling with how to regulate these digital assets to ensure consumer protection, financial stability, and anti-money laundering compliance. Clear and consistent regulatory frameworks will be essential to foster innovation and minimize potential risks associated with cryptocurrencies.

The future of traditional banking in the age of cryptocurrencies is uncertain. However, it is clear that banks will need to adapt to the changing financial landscape to remain relevant and competitive. Embracing cryptocurrencies and leveraging blockchain technology can provide traditional banks with new opportunities for growth and innovation. By finding a harmonious coexistence between traditional banking and decentralized finance, banks can play a vital role in shaping the future of the financial system.

Sources:

1. The Essence of Cryptocurrencies: Descriptive and Comparative Analysis. URL: <https://financetp.fa.ru/jour/article/viewFile/926/625.pdf>.
2. International Journal of Central Banking. URL: <https://www.ijcb.org/journal/ijcb13q0a18.pdf>.
3. Cryptocurrency: Changing the Future of Finance. URL: <https://medium.com/blockchain/cryptocurrency-changing-the-future-of-finance-4f775fd12196>.

УДК 339.727.22:33 (477)

Іван Бобир – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Ю. Вергелюк

Державний податковий університет

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

На тлі дії несприятливих чинників, зокрема – недосконала система правосуддя, високий рівень корупції, недостатня розвиненість інвестиційної інфраструктури – формується несприятливе середовище для іноземних інвесторів та погіршує інвестиційний клімат нашої країни. В той же час, загальносвітові кризові тенденції не оминають і Україну, яка до того ж з 2022 р. перебуває у стані війни.

Подолання цих проблем потребує застосування дієвих заходів покращення інвестиційного клімату та впровадження ефективного правового регулювання. Необхідно створити прозорі та привабливі умови для іноземних інвесторів шляхом спрощення процедур інвестування, забезпечення правової безпеки та захисту прав інвесторів. Для цього важливо встановити чіткі правила

інвестування, залучити експертів з практики бізнесу для розробки ефективних механізмів зацікавленості інвесторів та позитивного впливу на економіку країни.

Пріоритети іноземного інвестування повинні визначатися з урахуванням потенціалу розвитку економіки України. Важливо спрямовувати іноземні інвестиції в ті галузі, які мають перспективи зростання і конкурентоспроможності на міжнародному ринку, такі як інформаційні технології, сільське господарство, енергетика, туризм та інфраструктура [1,с.69].

Залучення іноземних інвестицій є важливим кроком для розвитку України. Проте, для досягнення мети необхідно робити системні зміни, створювати сприятливі умови для інвесторів та активно просувати інвестиційний потенціал країни на міжнародному ринку.

Ці проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну мають серйозний негативний вплив на розвиток економіки країни. Недостатня державна підтримка впровадження високих технологій і інновацій, а також низькі темпи залучення іноземних інвестицій призводять до відставання України у сфері економічного розвитку.

Також важливо зазначити, що недостатній рівень державної підтримки інвестиційної діяльності та недосконале законодавство з питань захисту прав власності та адміністрування податків унеможливають налагодження сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Всі ці фактори разом впливають на відмову іноземних інвесторів вкладати свої кошти в українську економіку.

Це вказує на те, що державі не вдається привернути інвестиції у високотехнологічні сектори, які можуть забезпечити стале економічне зростання та підвищити рівень життя населення. Низькотехнологічні галузі, як правило, мають низьку додану вартість і не забезпечують значного зростання рівня життя. Важливо звернути увагу на цей аспект і розвивати інвестиційну політику, спрямовану на створення сприятливих умов для привернення інвестицій у високотехнологічні сектори, які можуть стимулювати економічний розвиток та підвищити рівень життя населення.

Усі ці проблеми перешкоджають впевненому та успішному залученню іноземних інвестицій, а також значно затримують реалізацію національних проєктів. Вони викликають скептицизм серед потенційних інвесторів і знижують їхню довіру до українського бізнес-середовища. В результатах цього, Україна втрачає велику кількість можливостей для економічного розвитку і покращення благополуччя свого населення [2,с.85].

Для вирішення цих проблем необхідно провести низку реформ, спрямованих на поліпшення інституційного середовища для бізнесу. В першу чергу, це передбачає створення ефективного механізму захисту прав інвесторів, запобігання рейдерським захопленням та корупції. Також важливо спростити бюрократичні процедури та забезпечити доступ до земельних ділянок для інвестиційних проєктів.

Додатково, влада повинна активно сприяти приваблюванню іноземних

інвестицій шляхом створення спеціальних економічних зон, податкових пільг та інших привабливих умов для бізнесу. Також важливим є посилення співпраці з міжнародними фінансовими та розвиненими організаціями, що можуть надати фінансову та технічну підтримку для реалізації національних проектів.

Зрештою, необхідно створити стабільне та прозоре правове поле для бізнесу, покращити регуляторну систему та забезпечити адекватний захист прав власності. Тільки таким шляхом Україна зможе привернути іноземні інвестиції, стимулювати економічний розвиток регіонів та покращити якість життя свого населення [3,с.93].

Отже, однією з головних перешкод для іноземних інвесторів є надмірна складність процедур ліцензування і сертифікації. Часто ці процедури вимагають великої кількості дозволів і документів, що призводить до затримок і витрат. Крім того, митне оформлення може бути часом незручним і витратним. Застосування застави землі та її придбання іноземцями часто є обмеженими і складними процедурами.

Ці перешкоди створюють надмірне навантаження на бізнес-представників, які хочуть вкладати гроші в економіку України. Їх діяльність може бути значно ускладнена через необхідність отримати дозволи та погодження від різних органів і владних структур.

Дуже важливо, щоб уряд та громадськість спільно розробили і впровадили ефективну політику, сприяючи залученню іноземних інвестицій. Це може допомогти прискорити економічний розвиток країни і стимулювати конкуренцію на міжнародному ринку.

Література:

1. Гаврилюк О. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України*. 2018. № 2. С. 68–81.
2. Максимів Д.Я. *Покращення інвестиційної привабливості України. Інноваційна економіка*. 2017. № 1. С. 79–107.
3. Яркова Н. І., Яковенко О. П. Роль органів державної влади в інвестиційному процесі. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2017. №2. С. 89–100.

УДК 339.72

Вікторія Захарко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Наталія Пайтра

Львівський національний університет імені Івана Франка

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН

Сучасний перебіг розвитку цифрової економіки змінює уявлення про роль та форми грошей у фінансових розрахунках. Цифрові технологічні новації сприяють розповсюдженню електронних валют, які виділяються своєю простотою, безпекою та швидкістю здійснення платежів. Безумовно важливу роль у сучасних фінансових технологіях відіграє технологія блокчейн, яка полягає в інноваційних можливостях, що впливають на фінансовий сектор, глобальне поширення та різноманітні застосування в різних галузях. Широкий спектр фінансових інструментів, включаючи нові цифрові активи, роблять блокчейн ключовим інструментом для трансформації сучасного суспільства. Зростання інвестицій і швидкий розвиток цієї технології підтверджують її великі перспективи у майбутньому.

Блокчейн є цифровим реєстром або базою даних, яка організована у вигляді послідовності блоків. Кожен блок містить зашифровану інформацію про попередні блоки і про всі проведені транзакції. Ця взаємодія між блоками відбувається за допомогою хеш-значень.

Пояснити суть теорії блокчейн досить складно навіть на сьогодні. Чи не всі автори описують її сутність як цифрові записи, що об'єднуються в блоки або так звані розподілені записи (з англ. Blockchain – ланцюжок блоків; block – блок, chain – ланцюг).

Блоки пов'язуються «ланцюгом» між собою на основі алгоритму, де кожен блок завжди містить інформацію про попередній блок. Шифрування процесу записів в блоки – хешування – виконується різними комп'ютерами, що працюють в одній мережі. Якщо усі мережеві комп'ютери в результаті розрахунків отримують однаковий результат, то блоку присвоюється унікальний цифровий підпис, який неможливо підробити. Відтоді цей блок може змінитися лише шляхом додавання нових записів (або проведення нових операцій).

Водночас реєстр інформації в блоках оновлюється на всіх комп'ютерах у мережі одночасно. Тому зламати або «вимкнути» Blockchain неможливо, адже поки функціонує хоча б один комп'ютер, приєднаний до мережі, технологія буде працювати [5].

Блокчейн став ключовою складовою технології розподіленого реєстру (DLT), яка може використовуватися за межами криптовалюти. Ця технологія дозволяє записувати транзакції публічно з можливістю доступу для всіх

учасників мережі і гарантує, що жодні зміни або доповнення не залишаться непоміченими. Базується DLT на блокчейні, технології, яка вже була основою для революції в світі фінансів та обліку активів. Ця технологія представляє собою перехід від старих методів обліку до нових, які використовують криптографічний захист, децентралізацію та швидкість.

Технологія блокчейну може докорінно змінити процедуру міжнародних платежів та фінансових послуг. Якщо говорити про переваги блокчейну то можна виділити наступні:

1. Швидкість та ефективність
2. Зниження комісій
3. Децентралізація і безпека
4. Відсутність посередників
5. Транспарентність і відкритість даних

Загалом, фінансовий сектор користується перевагами технології блокчейн, яка сприяє його розвитку та покращенню. Зокрема, цифрові технології дозволяють забезпечувати безперебійні трансграничні платежі, клірингові розрахунки та цифрову ідентифікацію. Крім того, блокчейн може спрощувати міжнародні фінансові операції та забезпечувати документування транзакцій з точністю та конфіденційністю. За рахунок своєї надійності, прозорості та розподіленого характеру, блокчейн стає ключовим інструментом у фінансовому секторі [4].

Аналітична група Reportlinker виокремила кілька країн, які активно використовують технології блокчейн. До них входять:

1. Північна Америка, яка відзначається найвищими обсягами використання блокчейну.

2. Азіатсько-Тихоокеанський регіон, де спостерігається найширше застосування розробок в галузі блокчейну.

Зазвичай, найпопулярнішим способом використання блокчейну є створення нових цифрових активів та платіжних систем в режимі онлайн з миттєвими переказами, мінімальними комісіями та високим рівнем захисту операцій від банків та інших посередників [1].

Окрім звичних криптовалют, в наш час до цього розмаїтого спектру фінансових інструментів входять токени корисності, цифрові акції, токени природних ресурсів і стейблкоїни, що дозволяє розширити можливості інвесторів та користувачів. На кінець 2020 року кількість різних криптовалют підраховувалася в сотнях, але до 2022 року цей список зріс до понад 20 тисяч видів криптовалют, свідчачи про значний ріст інтересу до цієї галузі.

На даний момент технології блокчейн отримали широке визнання як ключовий інструмент у фінансовій сфері та різних галузях. Їх здатність прискорювати та оптимізувати роботу, знижувати витрати та забезпечувати безпеку робить його перспективним для впровадження в державних установах та на підприємствах. Зростаючий інтерес та інвестиції в блокчейн технології

демонструють їх важливість для майбутнього технологічного та економічного розвитку.

Література:

1. Інтеграція технології блокчейн у різних галузях: найяскравіші приклади. URL : <https://psm7.com/uk/blockchain/ispolzovanie-blokchejna-v-2023-godu-tendencii-i-perspektivu.html>
2. Камишанський В.І. Правові аспекти цифровізації міжнародної торгівлі шляхом упровадження технології блокчейн (досвід для України). Економіка та право. 2022. № 4. С. 31-42.
3. Терлюк О. Створення, інституціоналізація та правове регулювання Blockchain (Блокчейн): аспекти міжнародного досвіду. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2022. Т. 9, № 3. С. 224-232.
4. Токарев М. Як криптовалюти допомогли українській армії встояти. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/23/697356/>
5. Шулікін Д. Н., Гострик О. М. Використання блокчейн-технологій в банківській сфері. Інформаційні технології в економіці і управлінні. Зб. наук. студ. праць. Одеса : ОНЕУ, 2023. Вип. 5. С. 191–197.

СЕКЦІЯ 7. Питання обліку, менеджменту і маркетингу у фінансовому секторі

УДК 657

Віктор Баглай – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Іван Семенець

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ЦИФРОВИЙ ОБЛІК, ПЕРСПЕКТИВИ

На підприємствах в різних сферах бізнес-процесів відбувається адаптація та трансформація різних цифрових технологій, зокрема: використання новітнього програмного забезпечення, мобільних та хмарних технологій, інтернету, штучного інтелекту тощо. Необхідним інструментом діджиталізації є розвиток обліку в напрямку створення цілісної інформаційної системи з елементами контролю в системі управління підприємств. Важливою є інформаційна взаємодія в електронному форматі є не тільки на рівні підприємств, а і економіки держав загалом. Тому сучасною тенденцією в умовах цифрової економіки є впровадження IT-технологій у бізнес-процеси підприємств для забезпечення їх конкурентоспроможності та ефективного функціонування на ринку.

Підприємство розглядається державної форми власності, тому виходячи з праць П. Хеллера державні видатки позиціонуються як об'єктивна складова частина фіскального простору [2, с. 2-3]. Інші ж дослідники Дж. Акер та С. Гупта оцінюють можливості оптимізації державних видатків, підвищення ефективності через призму їхньої цифровізації [1, с. 242-244]. Також, дослідження Everest Group засвідчили, що понад 70% компаній зі списку Fortune 500 у сучасних умовах використовують розділені сервіси або моделі аутсорсингу для своїх фінансових і бухгалтерських операцій [1].

На думку дослідника К. Хілла надважливим інструментом є електронні системи закупівель, що сприяють залученню малого і мікробізнесу на ринки публічних закупівель в Євросоюзі завдяки затвердженню та імплементації відповідних Директив ЄС у 2014 році [6, с. 74]. Законодавство ЄС усуває бар'єри, які часто обмежують малий і мікробізнес, та вимагає, щоб інструменти та пристрої також використовувались для електронного спілкування, причому їхні технічні характеристики повинні бути недискримінаційними, легкодоступними та взаємодіяти із продуктами інформаційно-комунікаційних технологій загального користування [3, с. 74].

В Україні ж було створено сучасну та ефективну систему державних закупівель після впровадження системи ProZorro, що забезпечує

конкурентоспроможне середовище та належний розвиток добросовісної конкуренції в галузі, покращує виконання міжнародних зобов'язань України шляхом поступового наближення законодавства до європейських стандартів. Дослідженням даного питання, з поміж інших займалися і вітчизняні економісти С. Колосок, О. Панченко [5, с. 202-209], зокрема вивчали рівень корупції, прозорість та доступність, надійність, економічність та еластичність системи державних закупівель після впровадження системи ProZorro в Україні. В результаті цього дослідження встановлено системні проблеми у процесі закупівель та окреслено напрямки щодо їх усунення. Більшість дослідників електронних систем закупівель, в тому числі платформи ProZorro, сходяться на думці, що забезпечення транспарентності процедур торгів, можливості їхнього адміністративного оскарження і навіть скасування торгів за певних обставин тощо має беззаперечним наслідком зростання конкурентності таких торгів. Так, О. Міняйло та А. Костенко вважають, що створення системи електронних торгів дозволить суттєво зменшити витрати державних коштів замовниками торгів на придбання предметів закупівлі, організацію та проведення закупівельного процесу [4, с. 135-138]. Неоднозначними є зауваження експертів про безпідставне дроблення суми угоди закупівель організаторами для укладання прямих договорів, так як електронна система має певні цінові пороги, навіть в умовах воєнного стану (100 тис для товарів і послуг, 1,5 млн грн – для робіт). Водночас, зарубіжні дослідники публічних закупівель розглядають дроблення окремого тендеру на сукупність менших лотів як позитив для ринку РР [3, с. 212]. Дослідник ОЕСР К. Хілл розглядає поділ контрактів на окремі менші лоти як важливий інструмент задля сприяння участі малого бізнесу у державних закупівлях і у такий спосіб пропонує забезпечити зростання конкурентоспроможності державних закупівель. На його думку, прозоре змагання за малий обсяг закупівлі може сприяти включенню ширшого кола учасників торгів, в тому числі суб'єктів малого і мікробізнесу, компаній-стартапів, які забезпечать ріст інноваційності, гнучкості, конкурентності торгів і лише потім - скорочення бюджетних видатків [3, с. 217]. Натомість українські дослідники вбачають у дробленні тендерів і угод негативні аспекти: може бути зниження конкурентності, прозорості, а потім – і необґрунтоване зростання ціни суспільного блага і, як наслідок, зростання обсягів бюджетних видатків за незмінний обсяг суспільних благ.

Аналіз проведених закупівель на підприємстві в умовах воєнного стану засвідчив їх ефективність при поверненні до тендерних закупівель та зміні цінового порогу для прямих договорів з 50 тис. до 100 тис., що дозволяє підприємству забезпечувати базові нагальні потреби та ефективно використовувати бюджетні кошти.

Відправною точкою до діджиталізації інформаційних процесів вітчизняних підприємств стала прийнята Урядом концепція розвитку електронних послуг в Україні в 2016 р. Також Україна приєдналася до Програми ЄС Interoperability

Solutions for European Public Administrations 2 (ISA), проєктів e-CODEX, e-Invoicing, а також ініціативи Single Digital Gateway [6]. Як результат в 2019 р. було створено Міністерство цифрової трансформації України для формування державної політики у сфері діджиталізації економіки в Україні. Світові ж лідери «цифрового» ринку (Cisco, IBM, Intel, Oracle, Deloitte, SAP, Ericsson, MasterCard, Vodafone, Kyivstar, Lifecell, International Data Corporation), вітчизняні консультанти та експерти, підтримані Міністерством економічного розвитку та торгівлі й ГО «ХайТек Офіс», розробили «Цифровий порядок денний України 2020», – документ, який визначає ключові політики, першочергові сфери, ініціативи та проєкти «цифровізації» України на поточні аналізовані 3 роки [7].

Тому Діджиталізація – це якісне системне переосмислення, перезавантаження усталених моделей, процесів, операцій та перехід до запровадження інноваційних інструментів у фіскальній політиці та практиці. Діджиталізація публічних закупівель – це цифрова трансформація процесу суспільного споживання, переналаштування моделі державних видатків у цифровий формат з метою зростання ефективності, оптимізації використання бюджетних ресурсів. Імплементування Prozoпо стало успішним кроком на шляху діджиталізації державної фіскальної політики та цифровізації державних публічних закупівель в Україні. З проведеного дослідження випливає, що розподіл на конкурентні та прямі договори з вдалим їх балансуванням (встановлення нової вартісної межі) сприяє як ефективному використанню бюджетних коштів так і сталому розвитку підприємства, тому дня нього діджиталізація публічних закупівель залишається пріоритетним напрямком розвитку.

Література:

1. Digital revolutions in public finance, editors: Sanjeev Gupta, Michael Keen, Alpa Shah, and Geneviève Verdier. Washington, DC. International Monetary Fund. 2017.343 p.
2. Heller P. Back to Basics – Fiscal Space: What It Is and How to Get It. Finance and Development. 2005. Vol. 42, № 2. P.2–5.
3. Hill, K. Small and Medium-sized Enterprises (SMEs) in Public Procurement. SIGMA Programme. 2016. URL: <http://www.sigmaweb.org/publications/PublicProcurement-Policy-Brief-33-200117.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).
4. Міняйло О.І. Сучасний стан та перспективи розвитку електронних державних закупівель в Україні. Економічний вісник університету. 2016. Вип. 29(1). С. 135-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_29%281%29__18 (дата звернення: 22.06.2023).
5. Колосок С. І., Панченко О. В., Йорданов А.А. Публічні закупівлі, тендери та система G-cloud: досвід України. Економіка та управління національним господарством. 2017. № 13. С.202-209. URL: http://www.economyand society.in.ua/journal/13_ukr/34.pdf (дата звернення: 9.09.2023).

6. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року No 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 22.11.2023).

7. Цифрова адженда України – 2020. Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. 2016, грудень. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення 20.11.2023).

УДК 657

Аліна Волошина – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доцент Зоряна Плиса

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Як відомо, «дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [6, с.249]. Тобто показник дебіторської заборгованості сигналізує власникам про суму грошових коштів, яку їхня компанія очікує отримати від своїх клієнтів. Ефективне управління нею дає змогу підприємству прогнозувати готівкові потоки, оцінювати кредитоспроможність клієнтів та забезпечувати стійкість свого фінансового стану. В реаліях воєнного часу та в умовах повоєнного відновлення економіки України без сумніву великого значення набуває проблема неплатежів. Це в свою чергу вимагає від управлінської ланки найвищого рівня на підприємстві зосередження уваги на проблемах організації обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості.

Вимоги щодо оцінки, визнання та відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності в Україні встановлює НП(с)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Згідно із цим стандартом, вона має бути відображена в облікових реєстрах, коли виникає юридичне зобов'язання отримати грошові кошти від дебітора та коли можливість точного вимірювання суми заборгованості є достовірною.

Дебіторську заборгованість поділяють таким чином.

1. За строком платежу: на короткострокову (до 12 місяців) та на довгострокову (більше 1 року).

2. За своєчасністю погашення: термін оплати, який ще не настав, не сплачена в строк, сумнівна та безнадійна заборгованості.

3. За ступенем надійності платника: надійні, певно сумнівні та серйозно сумнівні.

4. За категоріями клієнтів: сталі, нові клієнти та підприємства, які знаходяться в складній фінансовій ситуації.

Облік взаєморозрахунків із дебіторами в Україні регулює: Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [3], Податковий кодекс України [2], Господарський кодекс України [1], Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку [5], Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), Накази Державної податкової служби України.

Основними елементами інформаційної бази для моніторингу фінансових взаєморозрахунків із дебіторами на підприємстві є: дебіторська книга, рахунки-фактури, банківські виписки, індикатори аналітичного бухгалтерського обліку, контракти та договори, кредитні звіти, довідки тощо.

У бухгалтерському обліку («процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [7, с.9]) дебіторську заборгованість відображають у системі таких синтетичних рахунків: 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 38 «Резерв сумнівних боргів», 51 «Довгострокові векселі видані», 62 «Короткострокові векселі видані» [4].

Процес відображення операцій з покупцями та замовниками в системі рахунків бухгалтерського обліку передбачає кілька етапів: вибір рахунків щодо реєстрації; записи в журналі обліку господарських операцій; відображення інформації про господарську операцію на рахунках; перевірка кореспонденції рахунків; виправлення помилок; генерація зведених даних у фінансовій звітності.

Чільне місце в системі обліково-аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві належить аналітичній складовій. Аналіз розрахунків з дебіторами на підприємстві – це процес вивчення та оцінки фінансових взаємин між підприємством і його клієнтами (дебіторами). Основна мета цього аналізу полягає у виявленні та аналізі факторів, які впливають на заборгованість дебіторів перед підприємством (визначають проблемні зони та оцінюють ризики, пов'язані з невиконанням зобов'язань дебіторами). Результати аналізу є підґрунтям прийняття оперативного та зваженого рішення щодо кредитних лімітів, умов кредитування, управління розрахунками з дебіторами та процесу стягнення заборгованостей.

Аналізуючи платежі від клієнтів на підприємстві використовують низку підходів та методів, які спрямовують на отримання оперативної інформації та з'ясування стану заборгованостей. Аналітичні процедури передбачають: розподіл заборгованостей за класами, обчислення аналітичних показників, порівняльний аналіз, аналіз тенденцій, оцінку структури боргів, аналіз ризиків.

Підсумки аналітичних досліджень дають змогу: оцінити ліквідність підприємства; уникнути проблеми зі заборгованістю та ризиком її неповернення; виявити проблемні зони в управлінні дебіторською заборгованістю; планувати грошовий потік, що надходить від дебіторів; покращити ділове партнерство з клієнтами.

Іншим важливим аспектом управління дебіторською заборгованістю на підприємстві є контроль за нею. Система контролю на підприємстві представляє собою комплексний набір процедур, механізмів і інструментів, спрямований на нагляд, оцінку та регулювання діяльності підприємства для досягнення його стратегічних та оперативних цілей. Головною метою цієї системи є забезпечити ефективність та відповідність управлінських процесів та отриманих результатів реальному стану справ.

Основна ціль контролю за розрахунками з дебіторами, на нашу думку, повинна полягати у забезпеченні ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства у частині ділових комунікацій з клієнтами, які мають заборгованості перед підприємством. Основним завданням є максимізація використання інструментів управління дебіторською заборгованістю для забезпечення максимального рівня ліквідності підприємства, забезпечення своєчасного безперешкодного отримання платежів та зменшення кредитних ризиків. Для досягнення вищезадекларованих цілей та завдань на підприємствах функції контролю за ефективністю управління дебіторською заборгованістю варто покласти на облікову службу, менеджерів з продажу, генерального директора, а також на незалежних аудиторів, які на замовлення власників підприємства здійснюють незалежну перевірку фінансової звітності та оцінюють відповідність її стандартам та правилам. Загалом, база інформації для проведення заходів контролю над розрахунками з дебіторами на підприємстві повинна охоплювати усі джерела даних, які акумулювали відомості про розрахунки, платежі та заборгованості клієнтів. Ця інформація дозволить, на нашу думку, виявляти проблемні сфери, забезпечити ефективний контроль над розрахунками з дебіторами та вжити низку оперативних заходів в системі управління ризиками на підприємстві.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv#Text>.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/conv#top>.

4. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку [Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 „Дебіторська заборгованість”]: Наказ міністерства фінансів України № 237 від 8 жовтня 1999 року // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

6. Плиса В. Й., Плиса З. П. Облік і аудит : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 684 с.

7. Плиса В. Й., Плиса З. П. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Львів : Видавництво ННБК „АТБ”, 2023. 302 с.

УДК 658.89:658.811

Ангеліна Глушко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д. е. н., проф. Наталія Мазур

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ: ЇЇ СУТНІСТЬ ТА ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання дебіторська заборгованість є однією з ключових складових активів підприємства. Дебіторська заборгованість виникає в результаті продажу товарів або послуг в кредит, тобто коли покупець отримує товар або послугу, але оплата здійснюється пізніше. В даній статті розглянемо сутність дебіторської заборгованості та її вплив на фінансовий стан підприємства.

За своєю суттю дебіторська заборгованість – це сума грошей, яку підприємство має отримати від своїх покупців за поставлені товари або послуги [1]. Це актив підприємства, який формується в результаті кредитування клієнтів та відкладення термінів оплати. Дебіторська заборгованість відображається у бухгалтерському балансі підприємства у розділі "Активи" або "Оборотні активи".

Дебіторська заборгованість має важливий вплив на фінансовий стан підприємства. З одного боку, вона дозволяє підприємству залучити додаткові кошти від клієнтів та збільшити обсяг продажів. З іншого боку, вона призводить до виникнення кредитного ризику, оскільки існує ймовірність неповернення боргу покупцями. Наявність дебіторської заборгованості є невід'ємним результатом діяльності підприємства, а оптимізація її обсягу є пріоритетним

завданням. Однією з основних проблем, пов'язаних з дебіторською заборгованістю, є строк обороту дебіторської заборгованості. Цей показник визначає, наскільки швидко підприємство здатне отримати гроші від своїх покупців за поставлені товари або послуги. Високий строк обороту може призвести до проблем з ліквідністю та фінансовою стійкістю підприємства.

Управління дебіторською заборгованістю – є вагомим завданням сучасного бізнесу, тому визначення її розмірів, складу, структури та динаміки, а також виявлення впливу змін у розрахункових операціях на фінансовий стан підприємства є основною ціллю її аналізу. Через не вигідну кон'юнктуру об'єктивна її величина відіграє важливу роль в забезпеченні ліквідності та фінансової стійкості підприємства [2].

Оцінка ділової активності підприємства включає аналіз здатності залучати фінансові ресурси з різних джерел, ефективно їх використовувати, забезпечувати прибутковість та зростання капіталу. Обсяг дебіторської заборгованості безпосередньо залежить від умов оплати, обумовлених угодами з клієнтами. Індикатори ділової активності, у тому числі щодо дебіторської заборгованості, відображають ефективність управління господарською діяльністю. Управління діловою активністю господарюючого суб'єкта можна поділити на 6 етапів:

1. Розрахунок індикаторів ділової активності;
2. Визначення зв'язку між індикаторами ділової активності та фінансовими результатами економічної діяльності;
3. Порівняння отриманих результатів із стандартними (рекомендованими) значеннями;
4. Визначення слабких сторін в управлінні діловою активністю;
5. Розробка стратегій управління для поліпшення обставин;
6. Повторне обчислення індикаторів ділової активності та перевірка досягнення поставлених цілей

Основними завданнями економічного аналізу дебіторської заборгованості є:

- Оцінка структури, складу, її стану та динаміки дебіторської заборгованості;
- Створення аналітичних даних, які допоможуть ідентифікувати заплановані індикатори дебіторської заборгованості;
- Розробка та аналіз стратегії надання кредитів клієнтам, включаючи обґрунтування кредитних лімітів та умов продажу товарів (послуг, робіт) у кредит. Це також включає аналіз взаємозв'язку між цими умовами та умовами комерційних кредитів, отриманих від постачальників.
- Обчислення відповідної вартості дебіторської заборгованості у змінних умовах ринку.

Успішне виконання завдань створить умови для переходу від пасивного контролю над дебіторською заборгованістю (що в основному полягає у фіксації в обліку даних про склад та структуру заборгованості клієнтів) до активного – направленою на зміну результатів діяльності підприємства та адаптацію бізнесу до змін у зовнішньому ринковому середовищі. При цьому, результати

економічного аналізу дебіторської заборгованості є звичайним компонентом інформаційного забезпечення втілення ринкової та фінансової стратегії підприємства.

Отже, для ефективного управління дебіторською заборгованістю необхідно впровадити систему нормування оборотних активів, зокрема дебіторської заборгованості. Це включає обчислення нормативних показників, перевірку їх на відповідність та автоматизацію процесів коригування та контролю встановлених норм. Така система допоможе запобігти нестачі грошових коштів, яка може виникнути через швидке зростання дебіторської заборгованості. За допомогою показників оборотності досліджуваного активу можна визначити потреби організації в оборотному капіталі для розвитку продажу. Індикатор періоду погашення дебіторської заборгованості допоможе виявити динаміку грошових потоків.

Крім того, дебіторська заборгованість впливає на фінансові результати підприємства, оскільки вона відображається у виручці від продажів та прибутку. Збільшення дебіторської заборгованості може призвести до підвищення виручки, але також може позначитися на прибутковості підприємства, оскільки частина прибутку може бути заблокована у вигляді непогашеної заборгованості. Відсутність відшкодування дебіторської заборгованості з боку контрагента призводить до зменшення оборотного капіталу, уповільнення темпів грошових потоків, підвищення ймовірності зазнання збитків та збільшення часових витрат бухгалтерського персоналу. Додатково, розмір дебіторської заборгованості підприємства залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх чинників ідентифікація яких можлива завдяки якісному аналізу.

Таблиця 1

Фактори впливу на дебіторську заборгованість

Фактор	Зовнішній	Внутрішній
Фінансова стійкість та дотримання термінів оплати клієнтами, а також їхня загальна економічна ситуація.	■	
Об'єм продажів з умовами відтермінування оплати, що, в свою чергу, призводить до зростання загальної суми боргу.	■	
Чисельність та властивості дебіторів, їхній вплив та діловий імідж.	■	
Рівень деталізації аналізу дебіторської заборгованості та ретельне застосування його висновків у практиці підприємства.		■
Обґрунтована стратегія застосування штрафних санкцій у випадку невчасної оплати заборгованості з боку покупця.		■
Створення системи бухгалтерського та управлінського обліку, рівень розробки облікової стратегії.		■

Сформовано автором на основі джерел [1], [3].

Дебіторська заборгованість є важливим активом підприємства, який має вплив на фінансовий стан та результати діяльності. З одного боку, вона дозволяє

підприємству залучити додаткові кошти та збільшити обсяг продажів. З іншого боку, вона призводить до виникнення кредитного ризику та може позначитися на ліквідності та прибутковості підприємства. Тому для ефективного управління дебіторською заборгованістю необхідно впроваджувати систему контролю кредитного ризику, оптимізувати строк обороту та розробляти стратегії стягнення боргу.

Для запобігання збільшенню дебіторської заборгованості важливо розробити систему оцінки надійності, платоспроможності та рівня ризику неплатоспроможності боржників, створювати резерви на покриття сумнівних боргів та застосовувати факторинг. Ефективна стратегія управління дебіторською заборгованістю може допомогти збільшити обсяг продажів, встановити тривалі відносини з контрагентами, максимізувати прибуток, підтримувати ліквідність і платоспроможність підприємства, зменшити операційний ризик та забезпечити фінансову безпеку.

Кредитна політика впливає на процес управління дебіторами, тому фінансовий менеджер повинен розробити її на оптимальному рівні, де прибутковість та ліквідність будуть збалансовані. При цьому важливо знайти золоту середину між ліберальними та строгими методами стимулювання погашення дебіторської заборгованості.

Література:

1. Булат Г. В. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 1. С. 222–226.
2. Дубовик М. Ф., Озеран А. В. Концептуальні аспекти міжнародної та української практики формування та використання резерву сумнівних боргів. Науковий журнал "Альманах науки". 2021. № 5 (50). С. 13–18.
3. Кручак Л. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016 URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua> (дата звернення: 24.10.2023).
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість": затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. Дата оновлення: 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.10.2023).

УДК: 657.37

Анжела Грилицька – к.е.н., доцент
Ілона Шпілька – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Черкаський державний бізнес-коледж

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕПОДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Україна, розвиваючись в умовах ринкової економіки та інтеграції до європейського співтовариства, стикається з необхідністю перегляду та удосконалення своєї податкової системи. Незважаючи на проведені реформи, існують проблеми, пов'язані з ефективністю оподаткування, недосконалістю податкового законодавства в Україні та корупцією.

Податкова система включає в себе сукупність податків, зборів та обов'язкових внесків до бюджету та державних фондів України. Однак, побудова ефективної системи оподаткування в Україні є однією з актуальних проблем. Розв'язання цієї проблеми полягає в аналізі та перегляді наявного податкового законодавства в Україні, а також у вивченні та впровадженні світового досвіду в сфері оподаткування.

Проведення аналізу існуючої системи оподаткування є кроком до усунення недоліків та виявлення обмежень, які ускладнюють її ефективне функціонування. Дослідження законодавчої бази в Україні та аналіз світового досвіду у сфері оподаткування допоможуть знайти оптимальні шляхи вдосконалення податкової системи, забезпечити більшу прозорість та справедливість у стягненні податків, а також привести до підвищення її ефективності та сприяння розвитку економіки країни.

Необхідність перегляду та удосконалення податкової системи України полягає в її адаптації до сучасних викликів та вимог часу, а також у створенні умов для сприяння стабільному економічному розвитку та покращенню рівня життя громадян вже сьогодні.

Проблеми у податковому законодавстві в Україні можуть впливати на різні сфери життя громадян та бізнесу. Однією з цих проблем є порядок, який обмежує можливість виконання податкових обов'язків. Пункт 69 підрозділу 10 розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України, встановленим наказом № 225 від 25.07.2022 Міністерством фінансів України, розглядає можливість невиконання платником податків фізичної особи, зокрема самозайнятою особою, податкових зобов'язань у зв'язку з призовом на військову службу під час загальної мобілізації, оголошеної Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 65 "Про загальну мобілізацію" [2; 3].

Відповідно до цього пункту, якщо платник податків не може виконати свої податкові зобов'язання через призов на військову службу під час мобілізації, він

має подати заяву про припинення можливості виконання зобов'язань не пізніше 30 вересня 2022 року. Ця норма може бути використана для швидкого стягнення платників податків у разі призову на військову службу та подачі заяви про неможливість виконання податкових обов'язків.

Важливо забезпечити розуміння та можливість платників податків вчасно реагувати на подібні випадки, забезпечивши їм достатній термін для виконання вимог податкового законодавства у випадках, коли вони не можуть виконувати свої обов'язки через призов на військову службу.

В Україні керівництво суб'єкта господарювання несе повну відповідальність за підготовку і подання державним органам фінансової звітності. До податкових органів фінансову звітність подають тільки платники податку на прибуток. Малі підприємства, які є платниками податку на прибуток, повинні також подавати до податкових органів фінансову звітність у вигляді балансу та звіту про фінансові результати за формами № 1-м і № 2-м разом із декларацією з податку на прибуток. Це обумовлено тим, що податкові інспектори можуть не приймати документи або розглядати їх як не подачу декларації. Як наслідок, малі підприємства можуть бути покарані штрафом у розмірі 340 умовних одиниць відповідно до п. 120.1 Податкового кодексу України за кожне неподання або несвоєчасне подання декларації.

Відповідно зі ст. 1642 Кодексу України про адміністративні правопорушення, якщо фінансова звітність не подана, на посадову особу підприємства може бути накладено адміністративний штраф. Проте, податкові органи не мають права на сплату штрафу, який передбачений ст. 1642 Кодексу про адміністративні правопорушення. Тому вони не мають повноважень скласти протоколи про адміністративні правопорушення за неподання чи несвоєчасне подання фінансової звітності [1].

Якщо фінансову звітність не було подано до органів статистики, малі підприємства можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності. відповідно зі ст. 1863 Кодексу про адміністративні правопорушення, передбачені штрафні санкції за неподання органам статистики даних для проведення державних статистичних спостережень, подання недостовірних даних, не в повному обсязі, не за встановленою формою або із запізненням штраф від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, за повторне порушення протягом року – штраф від 15 до 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Протокол про адміністративне правопорушення складають відповідно до ст. 254 і 256 Кодексу про адміністративні правопорушення.

Відповідно до вимог законодавства суб'єкти господарювання повинні подавати фінансову звітність державному реєстратору не пізніше 1 червня наступного року після звітності. Хоча законодавством не передбачені фінансові санкції за невиконання цієї вимоги, відповідно до ст. 164 Кодексу про адміністративні правопорушення органи державної фінансової інспекції можуть накладати адміністративний штраф у разі невиконання юридичними особами своїх зобов'язань щодо подання фінансової звітності [1; 4].

Висновок. На сьогоднішній день питання фінансової звітності підприємств є складним через постійні зміни в податковому законодавстві, а також скорочення ділової активності суб'єктів господарювання. Конфлікти між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків є ще однією невирішеною проблемою. Бажання України інтегруватися в Європейський економічний та політичний простір вимагає не лише адаптації внутрішнього законодавства до вимог Європейського Союзу, але й його гармонізації та узгодження з європейськими стандартами.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8074-Х. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Про затвердження Порядку підтвердження можливості чи неможливості виконання платником податків обов'язків, визначених у підпункті 69.1 пункту 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, та переліків документів на підтвердження : Наказ Міністерства фінансів України від 29 липня 2022р. № 225. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0967-22#Text> (дата звернення: 04.12.2022).
3. Роз'яснення від ДПС щодо Наказу від 29 липня 2022р. №225. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/618904.html>
4. Свистун В. Відповідальність за неподання фінансової звітності підприємств / Свистун Віктор // РСЕСГЕП, 15-16 грудня 2022 року. Т.:ФОП Паляниця В. А., 2022. С. 137–138.

УДК 658.8 (477.64)

Аліна Гурська – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н, професор Алла Череп

Запорізький національний університет

ЗАХОДИ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ЗАПОРІЗЬКИЙ АБРАЗИВНИЙ КОМБІНАТ»

Сучасні умови ринку вимагають від підприємств високої адаптивності та спроможності залучати та утримувати цільову аудиторію. ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат» на разі втратив частину ринку, так як до початку повномасштабного вторгнення його основними споживачами були російські компанії, на разі всі партнерства скасовані, тому підприємству потрібно заключати нові контракти та знаходити своїх клієнтів. Для цього варто ретельно

проаналізувати свою цільову аудиторію та розробити заходи для її залучення.

Згідно визначення Самолінської С.І. цільова аудиторія-це сукупність реальних і потенційних клієнтів, зацікавлених в товарі або послугі та готових змінити свої переваги на користь конкретного бренду під впливом маркетингових заходів [1].

Цільовою аудиторією підприємства ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат» є промислові підприємства, виробники машин, автомобілів, суден, аерокосмічної техніки, які використовують абразиви для обробки поверхонь, різання або шліфування матеріалів.

Для розробки заходів залучення цільової аудиторії підприємства доцільно проаналізувати підходи відомих міжнародних компаній.

Компанія Panera Bread прислухалася до відгуків клієнтів і стала першою мережею ресторанів у США, що почала вказувати кількість калорій у своїх виробках та інформацію про складники. А у 2014 році компанія зробила сміливий крок – публічно пообіцяла відмовитися від використання штучних консервантів, підсолоджувачів і ароматизаторів у своїй продукції. Як наслідок, зросла довіра клієнтів, які обрали для себе цю продукцію [2].

Компанія Adode для залучення своєї цільової аудиторії рекомендує встановлювати досяжні цілі, які можна виміряти. Тобто потрібно дослідити звички своїх поточних клієнтів у споживанні та способи підтримки зв'язку між ними й вашим бізнесом. Скористатися демографічними даними й інформацією щодо поведінки своїх клієнтів для створення профілів клієнтури та визначення подібних цільових аудиторій. Потім розробити план ефективного встановлення контакту із цими потенційними клієнтами доступними способами [3].

Підприємство ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат» для залучення цільової аудиторії можуть здійснити такі заходи:

1. Спрямувати виготовлення товару під певного клієнта, зазвичай партії товару що виготовляються під певного в клієнта досить великі і враховуючи побажання клієнтів на етапі домовленостей про певні властивості товару, ще більш заохотить клієнтів звертатися саме до цього підприємства за послугами.

2. Розробка ефективної комунікаційної стратегії, включаючи використання соціальних мереж, електронної пошти, чат-підтримки та інших каналів зв'язку.

3. Розробка програм лояльності, бонусних систем, знижок для постійних клієнтів, які сприяють підвищенню відданості.

4. Підтримка позитивного досвіду взаємодії з клієнтами на всіх етапах їхнього шляху взаємодії з брендом.

5. Постійний аналіз та вдосконалення процесів взаємодії з клієнтами на основі зібраного фідбеку та даних.

6. Запевнити своїх клієнтів в гарантіях доставки товару, багато потенційних клієнтів комбінату відмовляються з ним співпрацювати через його місце розташування (50 км від фронту), тому підпис документів про зобов'язання постачання товару за будь-яких умов, може залучити більшу кількість клієнтів.

Отже, аналізуючи заходи для залучення цільової аудиторії можна зробити висновок, що їх впровадження сприятиме не лише збільшенню кількості клієнтів, але й підвищенню рівня їхньої лояльності та довіри до бренду, що в свою чергу позитивно позначиться на позиціях підприємства на ринку та його фінансовому стані.

Література:

1. Samolinska S. Brand audience segmentation for launching an advertising campaign (example of yolo study). *Efektivna ekonomika*. 2021. No. 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.4.201> (date of access: 20.11.2023).

2. Як маркетинг відносин допомагає збільшити продажі та втримати клієнтів. Microsoft 365. URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/business-insights-ideas/resources/increase-sales-and-retention-with-relationship-marketing> .

3. 6 способів залучити нових клієнтів. Adobe. URL: <https://www.adobe.com/ua/creativecloud/business/teams/use-cases/6-ways-to-acquire-new-customers.html>.

УДК 658.62.336.748

Марина Єщенко – к.п.н., доц.

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Тетяна Петленко – асистент

Центральноукраїнський національний технічний університет

КРЕАТИВНІ РІШЕННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ

Прийняття управлінських рішень – це процес, який визначає управлінську діяльність, оскільки він формує напрямок діяльності організації та її окремих працівників. Прийняття управлінських рішень вимагає від менеджерів вкладення значної кількості навичок, часу, зусиль і досвіду.

Це також означає високий рівень відповідальності, оскільки необхідно забезпечити ефективне та злагоджене функціонування всього організаційного механізму реалізації прийнятих рішень.

Методи управління, отримані в процесі управлінської діяльності, можуть впливати на керувану систему тільки після їх офіційного визнання, тобто тільки після прийняття управлінського рішення.

Управлінське рішення є результатом альтернативної формалізації економічних, технологічних, соціально-психологічних та адміністративних методів управління, на основі яких система управління організацією

безпосередньо впливає на управління.

Управлінське рішення, яке є результатом процесу вибору варіантів, є підсумком управлінської діяльності, результатом оцінки дій і намірів, висновків, обговорень і прогнозів, спрямованих на досягнення цілей управління.

Методи управління, трансформовані в управлінські рішення, переходять від системи управління до такої, що управляється безпосередньо через канали зв'язку, що забезпечує виконання виробничо-господарських операцій, надання послуг і придбання достатніх виробничо-господарських ресурсів, фінансових результатів та інші.

Прийняття оптимальних управлінських рішень можливе в результаті всебічного аналізу процесів і проблем у виробництві, економіці, торгівлі, фінансах та інших видах діяльності, спрямованих на досягнення інтересів і стратегічних цілей організації.

Не менш важливо враховувати фактори, пов'язані з економією матеріальних, фінансових і людських ресурсів, досягнення оптимального прибутку та інші питання.

Управлінські рішення в основному класифікують за кількома ознаками.

1. За сферою застосування.
2. За терміном дії.
3. За рівнем прийняття.
4. За специфікою завдань, які вирішує організація.
5. За методом обґрунтування.
6. За способом прийняття.
7. За характером.

Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідні наступні умови: право приймати, повноваження, відповідальність.

Право прийняття рішень визначає сферу дій окремих керівників при прийнятті відповідних рішень. Усі керівники мають певні права приймати рішення, але кожен керівник або відповідна група менеджерів може приймати лише певні рішення. Право приймати загальні рішення мають лише безпосередні керівники.

Влада описує межу між групами лідерів у процесі прийняття рішень. Наприклад, керівники відділів не можуть приймати рішення, які може приймати лише бізнес-директор відповідно до своїх посадових обов'язків.

Цілеспрямованість - це здатність об'єктивно розуміти необхідність прийняття рішень залежно від ситуації. Якщо цього вимагає ситуація, лідер повинен прийняти неминуче рішення.

Компетентність характеризує здатність керівника приймати грамотні та обґрунтовані рішення, які відповідають дійсності. Відповідальність виявляється як обов'язок, покладений на когось або відповідальність за певну роботу, діяльність, дії; показано, які санкції можуть бути застосовані до керівника, якщо він прийме невдале рішення.

Раціональність управлінських рішень багато в чому залежить від

технологічного процесу їх підготовки та прийняття. Існують різні погляди на його властивості та будову. Американський дослідник С. Янг стверджує, що процес прийняття раціонального рішення включає десять етапів:

1. Визначення цілей організації.
2. Виявлення проблем у процесі досягнення поставлених цілей.
3. Дослідити проблеми та визначити їх характеристики.
4. Шукайте рішення проблеми.
5. Розгляньте всі варіанти та виберіть той, який вам найбільше підходить.
6. Координація рішень в організації.
7. Затвердження рішення.
8. Підготовка до виконання рішення.
9. Управління реалізацією рішень.
10. Перевірте ефективність розчину.

Такий підхід до розробки управлінських рішень підходить для загальних рішень, рішень на вищому рівні управління, потенційних рішень тощо. Однак він має суттєві недоліки. Зокрема, перша фаза є частиною функції планування, яка здійснюється задовго до прийняття управлінського рішення. Крім того, він не відокремлює чітко ідею оптимізації від управлінських рішень.

Оптимальний варіант процесу розробки раціонального управлінського рішення включає наступні етапи:

1. Виникнення ситуації, що вимагає рішення (необхідність формалізації методів управління).
2. Збір та обробка даних про розроблені методи управління.
3. Виявлення та оцінка альтернативних варіантів, що входять до розроблених методів управління.
4. Підготовка та оптимізація управлінського рішення (вибір альтернативного варіанту).
5. Прийняти управлінське рішення (узаконити альтернативу).
6. Реалізація управлінського рішення та оцінка результатів.

Після кожного кроку є відповідні посилання. Ця технологія прийняття управлінських рішень є логічним продовженням процесу управління, оскільки прийняті управлінські рішення доповнюють процеси формування засобів впливу системи управління на керованих.

Запропонована логіка управління управлінським потенціалом організації шляхом його адаптації до структурних компетенцій менеджерів вимагає об'єктивного пошуку інструментів і засобів його підвищення, які змінюються залежно від фази життєвого циклу розвитку організації та кар'єри кожного керівника. Ця усталена прагматика має стати предметом подальших досліджень у цій галузі.

Література:

1. Septureanu E. G., Septureanu S. I. 2019. The impact of adoptive management innovations on mediumsized enterprises from a dynamic capability perspective.

2. Khosravi P., Newton C., Rezvani A. 2019. Management innovation: A systematic review and metaanalysis of past decades of research. *European Management Journal*. 2019. Vol. 37 (6). P. 694–707.

3. Zhang Y., Khan U. The influence of management innovation and technological innovation on organization performance. A mediating role of sustainability. *Sustainability*. 2019. Vol. 11 (2). P. 495.

4. Грабовська І. Теоретичні аспекти використання сучасних інструментів, технологій та методів креативного менеджменту в управлінських інноваціях. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 5, Том 1 С. 146-152. URL: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-24](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-24) (дата звернення: 08.11.2023).

УДК [339.72:339.9]:334.72(477)

Дмитро Котухов - здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к. е. н., доц. Анатолій Кущик

Запорізький національний університет

ЦІНОВА ПОЛІТИКА ЗАРУБІЖНИХ КОРПОРАЦІЙ: ІДЕЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

Цінова політика корпорацій є однією із найбільш впливових чинників на загальне фінансове становище, ефективність та успішність бізнесу. Обрана політика цін може як допомогти компанії в розвитку, так і зтягнути її на дно. Тому досить важливо приділяти достатню увагу тому, якими правилами та постулатами керуються управлінці компанії при її виборі та затвердженні.

Окрім стандартних та найбільш поширених цінових стратегій, які застосовуються переважною кількістю підприємств, таких як стратегія проникнення, фіксованих, преміальних цін, психологічного ціноутворення існує ціла низка інших. Якщо стандартний набір цінових інструментів не дає потрібного результату, управлінці і підприємці вигадують нові, які включають в себе адаптивні елементи до конкретної кон'юнктури чи положення на ринку. Саме тому слід розглянути кейси успішних або неуспішних концепцій у ціновій стратегії, які призводили до певних результатів у продажі, або продемонстрували своїм прикладом, як краще не робити, даючи змогу управлінцям інших компаній застосувати цей досвід більш ефективно.

Перш за все варто вказати більш банальні цінові аспекти, які широко використовують як зарубіжні підприємства, так і українські. Такими є, наприклад, безкоштовна доставка, яка застосовується здебільшого в інтернет-

магазинах, та сприяє більш приємному враженню у покупця від здійснення покупки, чи стратегія преміальних цін, яка відштовхується від популярності та значимості бренду. Щодо останньої, варто відмітити корпорацію Apple, яка, напевне, першою спадає на думку при згадці такого типу цінової стратегії. В той час, коли більшість конкурентів на ринку встановлюють стратегії ринкових цін, або за витратним методом, Apple встановлює ціни на основі значимості бренду, яку на їх думку буде відчувати споживач після покупки їх продукції, і завжди виходять за прийняті межі у порівнянні з конкурентами у питанні встановлення цін, комбінуючи преміальне і психологічне ціноутворення, за якого у кінці ціни на товар стоять цифри «дев'ять». І, судячи з фінансових звітів, у них це досить непогано виходить – корпорація є однією з найбільш успішних технологічних компаній, щорічна капіталізація якої показує приголомшливі результати [1].

Якщо ж розглядати більш незвичні цінові політики, то слід згадати про «pay-what-you-want» (плати скільки хочеш), але вона має досить вузький спектр застосування і підходить лише для підприємств, які настільки впевнені у своєму товарі і споживачеві, що просто залишають можливість встановлення ціни саме за ним, очікуючи, що клієнт заплатить справедливую ціну. Звісно, звучить сумнівно, але деякі компанії, згідно порталу Prisync змогли отримати прибуток від даної стратегії. Окрім цього, така цінова політика допомагає побудувати міцні довірчі відносини зі споживачем, але ніхто не може бути певним, що покупець заплатить дійсно те, чого товар вартує. Звичайно, мінусів у цієї тактики значно більше ніж плюсів, і вона несе у собі безліч ризиків, але за певних умов і в певних галузях може показати позитивний результат. Якщо усі товари з асортименту знаходяться у приблизно одній ціновій категорії, можна також застосувати принцип єдиної ціни, тобто поставити однакову ціну на всі категорії продукції. Але для роздрібною торгівлі цей вид цінової політики не дуже вигідний, і застосовується в основному в сфері надання послуг. Він корисний у тому плані, що дозволяє скоротити витрачання часу на прийняття цінових рішень[2].

Ще одним непопулярним видом цінової політики є встановлення персоналізованих цін для кожного клієнта. В сучасному світі існує велика кількість баз даних, але користуються ними у власних цілях одиниці. Як наприклад, корпорація Amazon, яка постійно інвестує величезні суми у аналіз великих даних, задля розробки механізму динамічного персонального ціноутворення. Однак у 2002 році Amazon був гостро розкритикований клієнтами, оскільки вони помітили що різним категоріям споживачів пропонувалися різні ціни на один і той самий товар. Дана ситуація доволі показова, і досі є прикладом вірогідних наслідків від застосування політики персоналізованих цін. Хоча в теорії, вона може значно покращити продажі, все ж варто цінувати свою клієнтську базу і вести прозоре та справедливе ціноутворення для всіх[2].

Слід відмітити, що вказані кейси з зарубіжними корпораціями

демонструють непостійність або складність у реалізації для звичайного підприємства, і в умовах української економіки скоріш за все не продемонструють високої ефективності. Досвід компанії Apple досить важко перейняти, оскільки ціноутворення там засноване на сильному бренді, і значну ціну споживач платить саме за нього. Такий тип цінової політики не підійде для рядового підприємства, яке хоче стати конкурентоспроможним на ринку. Кейс із корпорацією Amazon також досить показовий і демонструє недоліки політики встановлення персоналізованих цін. Така цінова дискримінація навряд додасть успішності бренду та компанії у довгостроковій перспективі. Що стосується інших вищевказаних цінових стратегій, вони як і дві попередні несуть значні ризики, які можуть відчутно нашкодити бізнесу. Звісно, вони можуть нести користь за певних особливих умов, але глобально, вони погано підходять для створення конкурентоспроможного підприємства.

Тож, підбиваючи підсумки, слід зауважити що найбільш ефективні саме ті цінові практики, які набули найбільшого розповсюдження серед широкого кола підприємств і корпорацій. Вони поширені, оскільки працюють якнайкраще у стандартних умовах і не потребують особливих обставин. Досвід іноземних корпорацій у цьому випадку показує, що найбільш ефективно у такому разі буде аналізувати ціни і продажі конкурентів, брати до уваги ситуацію на ринку і загальний стан ринкової кон'юнктури при формуванні власної конкурентної цінової політики.

Література:

1. The Pricing Strategy of Apple – Konyse. URL: <https://www.konyse.com/articles/the-pricing-strategy-of-apple/>
2. Uncommon Pricing Strategies: Why they could be a better fit for you?. Prisync. URL: <https://prisync.com/blog/uncommon-pricing-strategies/>

УДК 339.562

Вікторія Куц – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Світлана Тютюнник

Полтавський державний аграрний університет

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ІМПОРТУ

Для того, щоб розширити асортимент товарів на внутрішньому ринку, забезпечити країну сировиною та матеріалами, здійснюють імпорт.

Імпорт (імпорт товарів) - купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих

товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами [1].

Імпорт взаємодіє з економічними, соціальними та політичними аспектами країни, роблячи її економіку більш гнучкою та адаптивною до змін у світовому економічному середовищі.

Ведення бухгалтерського обліку імпорту включає в себе дотримання ряду загальних принципів, які спрощують процес обліку та забезпечують його правильність та відповідність нормам фінансового обліку. До цих принципів можна віднести:

1. Ведення обліку повинно базуватися на принципі подвійного запису, що передбачає фіксацію кожної фінансової операції як двох протилежних дебетового і кредитового записів.

2. Активи і зобов'язання мають бути оцінені за їхньою вартістю на момент операції. Це особливо важливо при визначенні вартості імпортованих товарів.

3. Бухгалтерія повинна спрямовуватися на уникнення завищених оцінок активів та припущень щодо можливих збитків.

4. Витрати мають бути відображені у фінансовому звіті у тому періоді, коли вони виникли, а не тоді, коли були сплачені.

5. Фінансова інформація повинна бути об'єктивною і несуб'єктивною, заснованою на фактах і об'єктивних даних.

6. Витрати мають бути розподілені між періодами відповідно до того, як вони спричиняють виручку або формують активи.

7. Облік імпорту повинен дотримуватися податкового законодавства країни, включаючи правила щодо обліку ПДВ та інших податків, пов'язаних із ввезенням товарів.

8. Важливим аспектом бухгалтерського обліку імпорту є ідентифікація та облік митних платежів, пов'язаних із ввезенням товарів у країну.

9. Якщо операції імпорту проводяться в іноземній валюті, необхідно вирівнювати курсові різниці.

10. Бухгалтерія повинна враховувати ризики, пов'язані з інтернаціональною торгівлею, такі як зміни валютних курсів, митні обмеження, політичні ризики тощо.

Існують три шляхи для придбання імпортованих товарів: придбання товарів у вітчизняних оптових продавців, самостійний імпорт товарів та імпорт через посередників [2, с. 98-99]. При придбанні товарів у вітчизняних оптових продавців зменшується складність логістичних процесів, збільшується впевненість у якості товарів та з'являється можливість отримання підтримки та сервісу від вітчизняного постачальника. Проте, зазвичай вартість товарів може бути вищою через додаткові ризики та витрати вітчизняних постачальників.

При самостійному імпорті товарів компанія взаємодіє з іноземними постачальниками, вибирає товари, оформляє митні та логістичні процедури та вивозить їх на власний ринок сама. У цьому випадку збільшується контроль над

вибором постачальників та процесами логістики та з'являється можливість отримання більших обсягів та кращих умов угоди. Однак, виникає складність по витратах на мито, податки, а також є вищий ризик пов'язаний із зовнішньоекономічною діяльністю. Якщо імпорт здійснюється через посередників (торговельних посередників, агентів, брокерів тощо), то операції проходять від їх ініціації до завершення. При цьому зменшується адміністративна та логістична складність і є можливість отримання професійної підтримки у справах зовнішньоекономічної діяльності. Проте це потребує додаткових витрат на послуги посередників та можлива втрата контролю над деякими етапами постачального ланцюга.

Вибір конкретного методу залежить від ряду факторів, таких як обсяг операцій, досвід компанії у зовнішньоекономічній діяльності, вартість та складність товарів, ризики, пов'язані з конкретною країною-постачальником та інші економічні та стратегічні врахування.

Отже, імпорт відіграє ключову роль у сучасній економіці, забезпечуючи країни різноманітністю товарів та послуг, розвитком міжнародних відносин та сприяючи глобальній економічній інтеграції. Він є необхідною складовою для задоволення споживчих потреб, забезпечення різноманітності товарів і послуг, а також отримання доступу до інновацій і технологій. Імпорт сприяє розширенню міжнародної торгівлі та встановленню партнерських відносин між країнами, що призводить до економічного зростання та розвитку.

Література:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#top>

2. Волкова І.А., Реслер М.В., Калініна О.Ю. Облік зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2011. 301с. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depository/Оцифровані%20документи/ОБЛІК%20ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ%20ДІЯЛЬНОСТІ.pdf>

3. Магасова В.Г., Акименко О.Ю. Облік зовнішньоекономічної діяльності. Конспект лекцій для студентів спеціальності «Облік і аудит» всіх форм навчання. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 122 с. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/15203/Облік%20зовнішньоекономічної%20діяльності.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

УДК 65.012.8

Євгенія Міляєва – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., проф. Олексій Мінци

Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь (м. Дніпро)

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ГАЗОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Енергетична галузь є ключовою в економіці будь-якої країни, особливо такої промислово розвиненої, як Україна. Досліджуючи ринок природного газу України в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнес-процесів господарюючих на ньому суб'єктів, слід звернути увагу на його багатогранність, багатофункціональність та складність.

Під управлінням фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів газопостачальних компаній слід розуміти безперервний процес забезпечення стійкості функціонування суб'єкта господарювання в будь-яких умовах та процес забезпечення зростання, вдосконалення та подальшого розвитку суб'єкта господарювання в процесі зміни зовнішніх факторів впливу.

Отже, аналіз підходів до управління фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів газопостачальних компаній України є актуальним та має велике практичне значення у підвищенні ефективності їх діяльності.

При оцінюванні рівня фінансово-економічної безпеки бізнес-процесів підприємств в цілому необхідно, на думку експертів, враховувати «не лише результати діяльності підприємства на поточну дату, а й потенціал, тобто здібності підприємства до забезпечення економічної безпеки підприємства в майбутньому»[1,с.132].

Необхідність переосмислити способи управління фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів суб'єктів господарювання на ринку природного газу принципово спонукає до застосування європейського (світового) досвіду. Насамперед це відображається в пошуку шляхів підвищення ефективності управління газовими компаніями за рахунок внутрішніх резервів. Саме це дає можливість впливати на результати газопостачальної діяльності, незважаючи на зовнішні фактори впливу, як на внутрішньому, так і міжнародному ринках природного газу.

Зміст бізнес-процесів газових компаній України полягає в прогнозуванні потреб споживачів, плануванні закупівлі ресурсу природного газу, його отриманні, транспортуванні і розподілу, реалізації ресурсу для певних категорій споживачів, контролі споживання ресурсу природного газу різними категоріями споживачів за специфікою діяльності та регіональною належністю, забезпеченні

повних і своєчасних розрахунків споживачів за спожитий природний газ.

Згідно з наведеним визначенням змісту бізнес-процесів та проведеного аналізу літературних джерел [2,3] можна зробити висновок, що для управління фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів газових компаній України необхідне здійснення комплексного аналізу діяльності за фінансово-економічними, технічними, технологічними, соціально-економічними показниками підприємств та конструювання регламентованого документообігу як процесів, так і системи менеджменту в цілому (функціональних підрозділів департаментів, управлінь, відділів тощо) .

Основою побудови системи управління фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів суб'єктів господарювання на ринку природного газу має стати інтегрований підхід, що полягає у поєднанні систем облікової інформації та стратегічного аналізу.

Висновки. Таким чином, для розробки механізмів управління фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів газопостачальних компаній України необхідним є проведення комплексного аналізу фактичних показників діяльності підприємств, визначення внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на доходи і витрати, системний аналіз потенційних змін законодавства, врахування тенденцій розвитку енергетичної галузі.

Література:

1. Овецька О.В. Управління економічною безпекою підприємства / О.В. Овецька // Сучасні технології підвищення ефективності управління галузевими і регіональними соціально-економічними системами : [монографія]. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2015. – С. 130–144
2. Пушак Г.І., Василів М.Ю. Проблеми розвитку ринку природного газу в Україні на конкурентних засадах / Вісник економічної науки України – 2021. №2(41) – С. 76-83
3. Юхимець Р. С. Ринки природного газу України та ЄС: лібералізація та інтеграція : монографія / Р.С. Юхимець ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – К., 2021. – 196 с.

УДК 330:336

**Olena Suzdaliava – PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Management & Finance Department**

Mariupol State University

FINANCIAL RISK MANAGEMENT DURING PROJECT IMPLEMENTATION

Financial management is an important component of the overall management structure of an enterprise. In order to avoid a significant part of the financial risks faced

by enterprises, it is necessary to develop an effective financial management system. In addition, sound financial management can help a company maintain a strong market position in a fiercely competitive environment. The level of financial management organization and control over the optimal use of funds and profitability of operations determines how timely, with minimal costs, and without losing financial independence, the company will be provided with the funds necessary for the effective running of its business [1].

The degree and magnitude of possible financial risk in the implementation of an investment project can really be influenced through a financial mechanism, which is carried out using strategy and financial management techniques [2].

The risk of implementing an investment project of a organization is quantitatively characterized by a subjective assessment of the expected value of the maximum and minimum income or loss from capital investment. Usually, the greater the range between the maximum and minimum income (loss) with an equal probability of receiving them, the higher the degree of risk. It is also true that the greater the uncertainty of the economic situation when making an investment decision, the higher the degree of risk. Thus, among the main tools for assessing the risk of investment projects, two types of analysis can be distinguished – quantitative and qualitative [2]. Qualitative analysis allows us to determine the factors and potential areas of risk, to identify its possible types. Quantitative analysis is aimed at quantifying risks, analyzing and comparing them. The quantitative risk analysis uses a statistical method, cost-effectiveness analysis, methods of expert assessments, analogies, assessment of solvency and financial stability.

Let's consider them in more detail [3]:

- The method of expert assessments is based on the generalization of expert opinions about the probabilities of risk. Intuitive characteristics based on the knowledge and experience of each expert are taken into account. Expert methods allow you to quickly and without large time and labor costs to obtain the information necessary to develop a management decision.

- The analogy method is usually used when analyzing the risks of a new project. The project is considered as a "living" organism with certain stages of development. The life cycle of a project consists of a development stage, a market launch stage, a growth stage, a maturity stage and a decline stage. By studying the project lifecycle, you can get information about each stage of the project, identify the causes of undesirable consequences, and assess the degree of risk. However, in practice it can be quite difficult to collect relevant information.

- The method of assessing the solvency and financial stability of the enterprise allows you to foresee the probability of bankruptcy. The information of the annual accounting statements is analyzed. It is possible to estimate the probability of insolvency of a trading company. The main criteria for insolvency are the current liquidity ratio, the coefficient of provision with own funds and the coefficient of restoration of solvency.

- The method of expediency of costs allows you to determine the lower limit size

of output, at which profit is zero. The production of products in volumes less than critical brings only losses.

- The statistical method consists in studying the statistics of losses and profits that took place at this or a similar trading enterprise in order to determine the probability of an event, to establish the magnitude of the risk. The degree of risk is measured by the average expected value and the fluctuation of the possible result.

From our point of view, quantitative assessment methods are more reliable. In addition, statistical processing of the calculated values always helps to more reliably evaluate, diagnose and confirm or refute the conclusion about the acceptance / rejection of a particular investment project.

References:

1. Financial and Investment Management: textbook / O. Staschuk, N. Biletska, T. Kulinich, O. Suzdalieva, L. Lytvynenko, Y. Popova. Kyiv: Publishing House "Condor", 2023. 268 p.

2. S. V. Dobryn Financial risk management of enterprise. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4073>

3. О.Козка Фінансові ризики підприємства. Види, управління, мінімізація. URL: <https://e.fin-ua.com/upravlinnya-finansami-2020-11/finansovi-riziki-pidpriemstva-vidi-upravlinnya-minimizaciya>

УДК 657

Марина Терьошина – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,

Анастасія Проколій – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Тетяна Мокієнко

Полтавський державний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати підприємства, а також її розкриття у фінансовій звітності регламентується П(С)БО 15 «Дохід» та П(С)БО 16 «Витрати» [3, 4].

Згідно П(С)БО 15 «Дохід», дохід визнається збільшенням активу або зменшенням зобов'язань, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Отже, виходячи з цього можна стверджувати, що дохід – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників

підприємства).

Дохід не визнається, якщо здійснюється обмін продукцією (товарами, роботами, послугами та іншими активами), які є подібними за призначенням та мають однакову ринкову вартість. Дохід, пов'язаний з наданням послуг, визнається, виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату складання балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції [4].

Дохід відображається в бухгалтерському обліку в сумі ринкової вартості активів, що отримані або підлягають отриманню.

Величина доходу впливає на показник прибутку, який є заключним фінансовим результатом діяльності підприємства. Прибуток – це економічна категорія, що визначається як різниця між загальною виручкою і загальними витратами, або різниця між доходами і витратами. Виручка означає суму грошей, отриману від продажу продукції, виконаних робіт та наданих послуг; розраховується способом множення ціни товару на кількість його реалізованих одиниць. Витрати – це сума спожитих на виробництво товарів, робіт і послуг ресурсів виробництва.

Методологічні основи обліку доходів і відображення їх у звітності визначаються МСФЗ 18 «Дохід» і П(С)БО 15 «Дохід». Порівняння основних положень зазначених стандартів свідчить про наявність спільних моментів. Це, насамперед, стосується критеріїв визнання доходу, класифікації доходів за видами діяльності, оцінки доходів, порядку відображення у звітності тощо [3].

Згідно М(С)БО 18 «Дохід», дохід від виконаних робіт та наданих послуг визнається при застосуванні методу поетапного виконання робіт і методу пропорційного періоду нарахування за визначений період.

МСБО 18 «Дохід» визнає, що коли послуги надаються шляхом невизначеної кількості дій за визначений період часу, дохід може бути визнаним на основі методу рівномірного нарахування за визначений період, окрім випадків, коли є свідчення на користь іншого методу, який краще відображає етап завершеності. Проте якщо певна дія є значно суттєвішою порівняно з іншими діями, визнання доходу відкладається до моменту виконання цієї суттєвої дії [2, с. 31].

Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Таким чином, витрати – це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого зменшується власний капітал (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками).

В законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» одним із принципів бухгалтерського обліку є нарахування та відповідність доходів і витрат. Згідно цього принципу – для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного

періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів.

При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Виходячи з цього слід зауважити, що завдяки цьому принципу в обліку формується реальна інформація про фінансовий стан підприємства, адже доходи і витрати відображаються в момент їх виникнення, а не в момент сплати або отримання коштів, як передбачалося раніше касовим методом [5].

Для обліку доходів та витрат передбачено відповідно окремі класи рахунків (для обліку доходів – 7 клас, для обліку витрат – 8 та/або 9 клас). В кінці звітного періоду залишки по рахунках цих класів переносяться на рахунок 79 «Фінансові результати», а потім залишок по цьому рахунку переноситься на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Інформація, що формується на рахунках 7-го, 8-го та 9-го класів у бухгалтерському балансі прямо не відображається. Зовнішні користувачі (потенційні інвестори, кредитори) бачать лише підсумкову інформацію про діяльність підприємства у вигляді прибутку чи збитку.

Процес реалізації доходів і витрат являє собою завершальну стадію кругообігу господарських засобів, яка безпосередньо пов'язана із реалізацією виконаних робіт та наданих послуг підприємством і, як наслідок, із визначенням фінансового результату його діяльності.

В ринковій економіці процесу реалізації відводять виключно важливе значення, оскільки вся увага сконцентрована безпосередньо на потребах споживачів. Питання постачання і організації виробництва сьогодні повинні підпорядковуватися головним питанням, що виробляти і кому реалізувати, а також, яким чином побудувати підприємству свою цінову політику на ринку з метою досягнення максимальної економічної ефективності.

Оскільки в бухгалтерському обліку знаходять відображення всі сторони господарської діяльності підприємства, то отримання зворотної інформації керівництвом підприємства про ефективність прийнятих рішень, знову ж таки здійснюється в рамках системи бухгалтерського обліку і зокрема обліку процесу реалізації [1].

Виходячи із цього, завданнями обліку процесу реалізації виконаних робіт та наданих послуг є:

- визначення заборгованості покупців перед підприємством виконані роботи та надані послуги згідно договорів (за цінами реалізації);
- дотримання строків виконання робіт та надання послуг, а також термінів оплати зі сторони споживачів;
- облік витрат пов'язаних із реалізацією робіт і послуг, а також просування їх на споживчому ринку (витрати на маркетинг та рекламу);
- визначення фінансового результату (отримання прибутку або збитку) від реалізації виконаних робіт та наданих послуг підприємством як в цілому, так і у розрізі конкретних номенклатурних груп товарів та ін.

Процес реалізації завжди передбачає, з одного боку, передачу відповідних робіт і послуг від виробника покупцеві, а з другого – проведення розрахунків згідно з договірною ціною цієї продукції. Отже, кожен вид робіт і послуг, що реалізується, матиме дві оцінки: одну для самого виробника – виробничу собівартість, іншу – для покупця (ціну реалізації). Облік процесу реалізації відображається на рахунках класу 7 і 9. По дебету рахунку класу 9 відображають виробничу собівартість реалізованих робіт і послуг, а по кредиту рахунку класу 7 – її реалізаційну вартість, суму виручки. При цьому по дебету цих рахунків (класу 7) відображають податки, що підлягають оплаті, та вирахування з доходів, як-от: знижки, надані покупцеві, повернення ним уже оплачених товарів і т. п. Порівнювання цих двох оцінок продукції уможливило визначення фінансових результатів її реалізації.

Література:

1. М. Ф., Плаксієнко В. Я., Панченко Л. Г. та ін.]; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Алерта, 2011. 878 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України № 290 від 29 лист. 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>. (дата звернення 21.11.2023).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31 груд. 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.zakon.rada.kiev.ua>. (дата звернення 22.11.2023).
4. Плаксієнко В. Я. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах : підручник / Плаксієнко В. Я., Пісьмаченко Л. М., Маренич Т. Г. ; за заг. ред. В. Я. Плаксієнка. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. - 443 с.
5. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність України : Закон України № 996-XIV від 16 лип. 1999 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. (дата звернення 20.11.2023).

УДК 657

Марина Ткаченко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доцент Роман Ліпський

Полтавський державний аграрний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА МЕТОДИ ЇХ ОЦІНКИ

Поняття «капітальні інвестиції» слід трактувати як витрати на придбання та створення необоротних активів у процесі інвестиційної діяльності підприємства.

Дане визначення відрізняється від існуючих, тим, що воно чітко вказує на:

- по-перше, напрями витрат – придбання від постачальників або будівництво, розширення, виготовлення власними силами об'єктів;
- по-друге, конкретні об'єкти витрат – необоротні активи, які приносять економічні вигоди у майбутньому, відповідно до законодавства та національних стандартів бухгалтерського обліку;
- по-третє, інвестиційні витрати капітального характеру пов'язані з інвестиційною діяльністю підприємства загалом, що відрізняє наше розуміння від інших теоретичних та практичних визначень.

З метою планування, обліку і відображення у звітності інвестиції класифікуються за різними ознаками, що представлені на рис. 1.

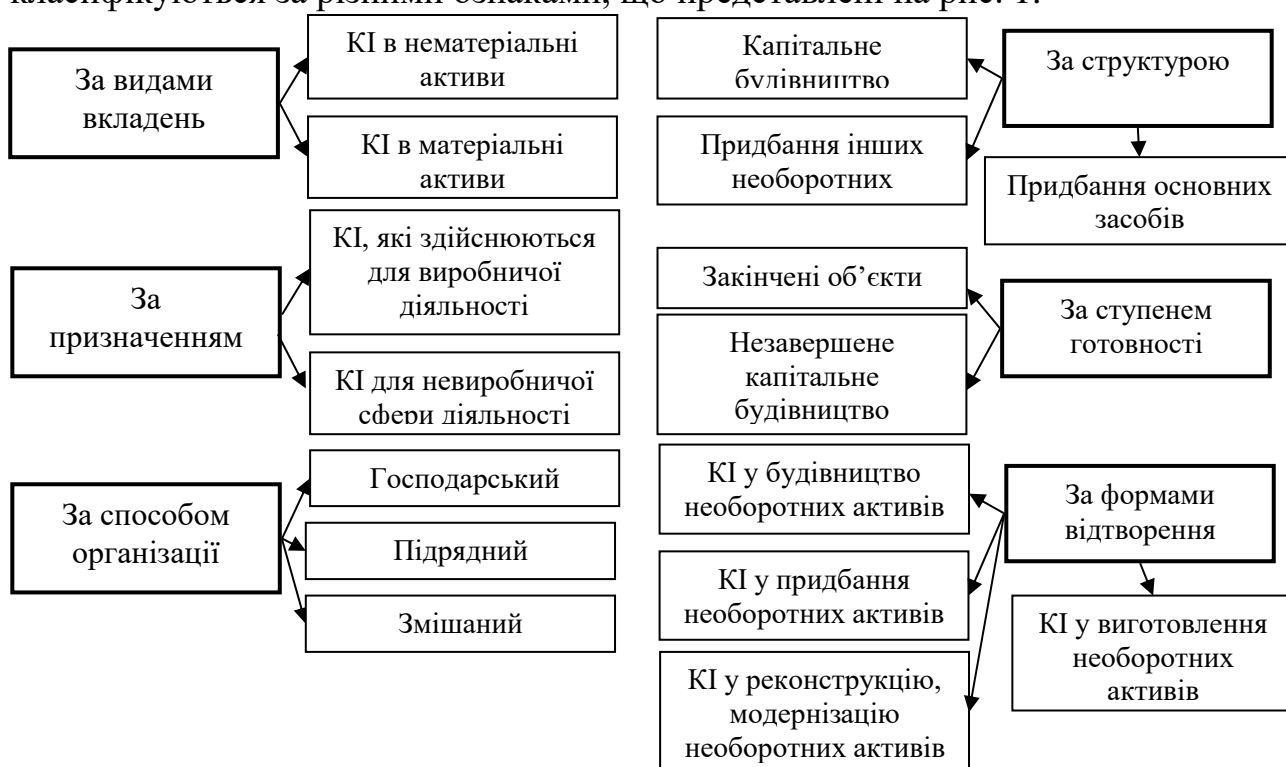

Рис. 1. Класифікація капітальних інвестицій

Методи оцінки капітальних інвестицій відіграють важливу роль у системі їхнього обліку. Від правильної оцінки таких інвестицій залежить об'єктивність відображення витрат, доходів і прибутків (збитків) підприємства. Я. Д. Крупка вказує на те, що ці методи можна умовно розділити на дві групи: консервативні та динамічні.

Консервативні методи базуються на даних бухгалтерського обліку, тому в момент оцінки вони є досить точними. Однак вони не враховують фактор часу, кон'юнктуру ринку, рівень інфляції та інші чинники. До консервативних методів оцінки капітальних інвестицій відносять оцінку за історичною собівартістю, нормативними витратами, первісною і залишковою вартістю.

До динамічних методів відносять оцінку за поточною, чистою,

справедливою і дисконтованою вартістю, а також за експертною оцінкою. Ці методи побудовані на ринкових принципах і спрямовані на майбутні доходи. Динамічні методи оцінки капітальних інвестицій більш гнучкі та пристосовані до постійних змін ринкового середовища, ніж консервативні методи [4, 5].

Узагальнені основні види оцінки, які застосовуються в зарубіжній та вітчизняній практиці, наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація видів та методів оцінки

Вид оцінки	Метод оцінки
Первісна вартість, або історична вартість	За сумою грошових коштів, затрачених на будівництво чи придбання активів
Відновна вартість, або поточна собівартість	За сумою коштів, яка повинна бути заплачена в цей момент при необхідності придбання (створення) такого ж або аналогічного активу
Залишкова (балансова) вартість	За різницею між первісною (відновною) вартістю й нарахованим зносом. Вона входить до валюти балансу
Ринкова вартість	За сумою коштів, яка може бути одержана при купівлі чи продажу наявних засобів на вільному ринку
Поточна вартість, або вартість реалізації	За ринковою продажною ціною аналогічних активів
Чиста вартість реалізації	За ціною реалізації без витрат, пов'язаних із реалізацією
Експертна вартість	За розрахунковою величиною поточної вартості придбання активів
Теперішня вартість	За теперішньою вартістю майбутніх грошових потоків
Дійсна (ідеальна) вартість	Комплексна оцінка із використанням 1, 2, 3, 7 та 8 методів
Інвестиційна вартість	За розмірами інвестиційних ресурсів, укладених у реалізацію інвестиційного проекту
Справедлива вартість	За вартістю, за якою активи можуть бути обмінними між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами
Ліквідаційна вартість	За сумою коштів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) активів після закінчення строку їх корисного використання, за вирахуванням витрат, пов'язаних із продажем (ліквідацією)
Сума очікуваного відшкодування	За сумою, яку підприємство сподівається отримати в результаті майбутнього використання активу, включаючи його ліквідаційну вартість
Споживча (внутрішня вартість)	За суб'єктивною цінністю для конкретного власника
Страхова вартість	За вартістю, визначеною з метою страхування об'єкта
Митна вартість	За вартістю імпортованих чи експортованих об'єктів для визначення мита, митних послуг

Згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, капітальні інвестиції при початковому обліку відображаються в балансі за первісною вартістю. Способи визначення первісної вартості об'єктів капітальних інвестицій різняться залежно від їхнього введення на підприємство.

Зазвичай справедливу вартість доводиться визначати при переведенні капітальних інвестицій до складу активів, і навіть за історичним підходом (оцінка за витратами) проводиться індексація витрат, тобто приведення даних до справедливої вартості.

Згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби», справедлива вартість - це сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату [3].

Література:

1. Кузьмович П. Економічна сутність капітальних інвестицій в контексті бухгалтерського обліку. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12839/1/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>. (дата звернення: 07.09.2023).

2. Кундря-Висоцька О., Демко І., Вагнер І. Особливості визнання та відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 93 - 94.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України № 92 від 27 квіт. 2004 р. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (дата звернення 28.09.2023).

4. Подмешальська Ю. В., Мельник С. В. Аналіз сутності категорії «капітальні інвестиції» з метою організації обліку на підприємстві. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_14/124.pdf (дата звернення 02.09.2023).

5. Сергєєва Н. В. Удосконалення методології відображення капітальних інвестицій у звітності. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2020/79.pdf (дата звернення: 07.09.2023).

УДК 336.01

**Юрій Тютюнник – к.е.н., доц.
Світлана Тютюнник – к.е.н., доц.**

Полтавський державний аграрний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕВІРКИ ДОТРИМАННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ПРАВИЛА ВЕРТИКАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

З метою дотримання фінансової рівноваги на підприємстві, забезпечення стабільної платоспроможності під час прийняття управлінських рішень стосовно джерел покриття потреби в капіталі слід дотримуватися правил фінансування, до яких належать: золоте правило фінансування; золоте правило балансу; правило вертикальної структури капіталу. Перші два правила характеризують структуру капіталу та активів підприємства, а третє правило стосується виключно пасиву балансу. Зазначені правила фінансування базуються на розрахунку відносних показників (коефіцієнтів), які характеризують співвідношення певних статей балансу.

Правило вертикальної структури капіталу пов'язане з аналізом складу та структури джерел формування капіталу і вимагає дотримання певного співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства, тобто передбачає аналіз складу та структури джерел формування капіталу без прив'язки до активів (напрямків використання фінансових ресурсів) [1]. На практиці здебільшого розраховують коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику) та коефіцієнт незалежності (фінансової автономії).

Коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику) характеризує залежність підприємства від позикового капіталу і визначається як відношення позикового капіталу (ПК) до власного капіталу (ВК). Прийнято вважати, що зростання рівня заборгованості свідчить про зростання фінансового ризику, тобто можливості втрати платоспроможності. І навпаки, при заданих напрямках інвестування ризик кредиторів тим менший, чим менша частка позикового капіталу в загальній сумі пасивів. Коефіцієнт незалежності (фінансової автономії) – це відношення власного капіталу (ВК) до загальної суми пасивів (П). Чим вище значення коефіцієнта незалежності, тим менш ризиковою є структура капіталу підприємства (менша залежність від кредиторів).

Щодо структури капіталу існують різні погляди. Окремі економісти вважають, що співвідношення власного і позикового капіталу підприємства має становити 1 : 1, тобто критичне значення коефіцієнта незалежності дорівнює 0,5 [1]. Згідно з іншими трактуваннями правила вертикальної структури капіталу для промислових підприємств частка власного капіталу повинна становити не менше 60 %, для торгівлі – 50 %. Існують також пропозиції, що співвідношення

власного і позикового капіталу має становити 2 : 1 [2]. На практиці структура капіталу підприємств значною мірою залежить від галузі виробництва, до якої вони належать, форми організації бізнесу, а також від низки інших специфічних факторів [3]. При формуванні структури капіталу як орієнтир можуть враховуватися середньогалузеві значення коефіцієнтів заборгованості та незалежності підприємств відповідної галузі.

Розглянемо приклад розрахунку показників для перевірки дотримання умов правила вертикальної структури капіталу за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (табл. 1).

Таблиця 1

Перевірка дотримання умов правила вертикальної структури капіталу за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»

Показник	Роки		
	2020	2021	2022
Загальна сума пасивів, тис. грн	124110	180378	239372
Власний капітал, тис. грн	114290	164060	190619
Позиковий капітал, тис. грн	9820	16318	48753
Умова 1 (позиковий капітал / власний капітал)	0,086	0,099	0,256
Умова 2 (власний капітал / загальна сума пасивів)	0,921	0,910	0,796
Дотримання умов правила вертикальної структури капіталу	так	так	так

Отже, відповідно до інформації балансу для перевірки умови 1 необхідно позиковий капітал поділити на власний капітал. На підприємстві це співвідношення у 2020 р. становило 0,086, 2021 р. – 0,099, 2022 р. – 0,256, тобто відповідало нормативному рівню (≤ 1). Для перевірки умови 2 визначалося відношення власного капіталу до загальної суми пасивів: 2020 р. – 0,921, 2021 р. – 0,910, 2022 р. – 0,796, що також відповідало нормативному рівню ($\geq 0,5$). Таким чином, обидві умови правила вертикальної структури капіталу на підприємстві у 2020-2022 р. виконувалися. Водночас слід звернути увагу на суттєве зростання частки позикового капіталу в структурі пасивів балансу в 2022 р. порівняно з 2020-2021 рр.

Вимоги правила вертикальної структури капіталу слід враховувати під час складання поточних і довгострокових фінансових планів, що забезпечить відповідність параметрів звітності критеріям платоспроможності, кредитоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства. Перевірка дотримання зазначеного правила дозволяє сформулювати висновок щодо якості прийняття фінансових рішень менеджментом підприємства у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Література:

1. Квасовський О. Р. Науковий підхід до прийняття менеджментом підприємств виважених фінансових рішень. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/retrieve/21076/65-71.pdf> (дата звернення 16.11.2023).

2. Правило вертикальної структури капіталу. URL:
<https://buklib.net/books/28468/> (дата звернення 16.11.2023).

3. Правило вертикальної структури капіталу. URL:
<http://www.finalearn.com/lifers-1147-4.html> (дата звернення 16.11.2023).

УДК 336.77:658.15 (477)

Людмила Яловега – к.е.н., доцент,
Ольга Лега – к.е.н., доцент,
Тетяна Прийдак – к.е.н., доцент

Полтавський державний аграрний університет

КАСОВІ РОЗРИВИ: УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ

Ефективне управління діяльністю будь-якого суб'єкта господарювання полягає у відсутності касових розривів, що є тимчасовою нестачею оборотних коштів через незбалансованість у структурі оборотних активів й невідповідність вхідних і вихідних платіжних умов. Інакше кажучи, гроші у дебіторській заборгованості та товарах повертаються пізніше, ніж потрібно розрахуватись із постачальниками й підрядниками. І навіть, за прибутковості бізнесу, незбалансованість оборотного капіталу є ознакою збитковості і це, вочевидь, технічний дефолт (перший прояв майбутнього банкрутства).

Наразі отримання прибутку є необхідною, проте недостатньою умовою надходження грошових коштів на підприємство. Більше того, у кризовий період для кожного суб'єкта господарювання найважливішим показником є операційний грошовий потік – швидке отримання грошових коштів, будь-яким шляхом. Розглянемо основні причини та наслідки виникнення касових розривів на підприємстві, рис. 1.

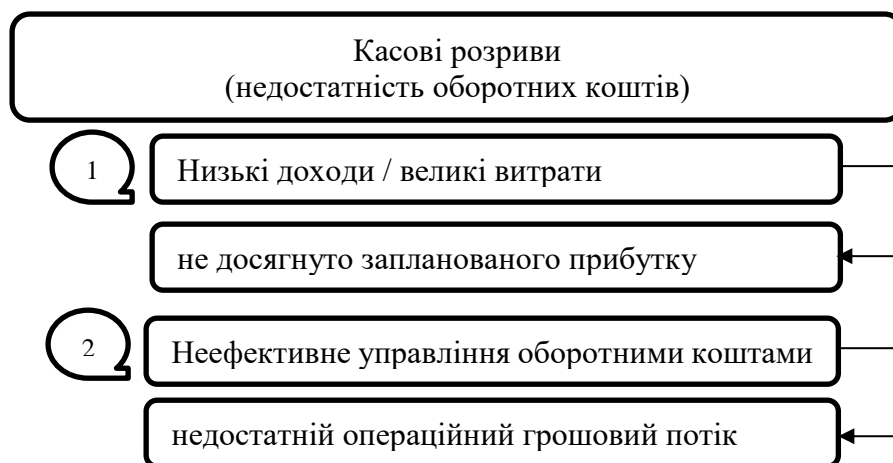

Рис. 1. Причини та наслідки касових розривів

Аналіз причин касового розриву виявляє ключові проблеми суб'єкта господарювання, зокрема: неможливість досягнення планового обсягу реалізації продукції (робіт, послуг); відсутність бюджетування витрат, що призводить до їх перевищення; неефективне управління власними оборотними коштами. Відтак, щоб уникнути на підприємстві касових розривів необхідно ефективно управляти дебіторською заборгованістю.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів суб'єкту господарювання на певну дату. Здебільшого, дебіторську заборгованість класифікують: за строком погашення та за видами.

За строками погашення розрізняють:

- поточну дебіторську заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає у ході нормального операційного циклу або буде погашена впродовж 12 місяців із дати балансу;

- довгострокову дебіторську заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців із дати балансу [1]. За видами дебіторська заборгованість буває: звичайною; сумнівною; безнадійною [1].

Незважаючи на обрану класифікацію дебіторської заборгованості основне правило ефективного управління нею – стимулювання покупців та замовників до швидкого погашення їх заборгованості. Принаймні, швидше закривати розрахунки за дебіторською заборгованістю, ніж погашати кредиторську заборгованість перед постачальниками та підрядниками. Вочевидь, це не лише питання договірних відносин із контрагентами, але й показник якості роботи працівників відділів продажі й закупівель. Для підвищення якості роботи співробітників необхідно в обліковій політиці суб'єкта господарювання деталізовано розкрито питання щодо аспектів закриття заборгованості та систематичного розрахунку відповідних показників: оборотності активів (*оскільки дебіторська заборгованість – це такий же вид оборотного активу як і інші запаси, що пов'язані з операційним циклом підприємства*); коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (*розраховується шляхом ділення виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) на середній залишок дебіторської заборгованості*); ліміт дебіторської заборгованості (*розраховується шляхом ділення планового обсягу продажу на коефіцієнт оборотності*); коефіцієнт оборотності за місяць (*розраховується шляхом ділення 30 днів на період оборотності*); період оборотності у днях (*розраховується шляхом ділення кількості днів у періоді на коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості*) та інші.

Узагальнюючи вищевикладене, зауважимо, що ефективність управління дебіторською заборгованістю передбачає ранжування покупців за певними кількісними та якісними ознаками, до прикладу, дохідність покупця. Для формування рейтингу покупців, за кожним із них варто розраховувати: оцінку фінансової стабільності покупця; прямі витрати за покупцем; відсоток

*XX міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених, аспірантів і студентів
«Актуальні проблеми фінансової системи України»*

індивідуальної знижки; відсоток націнки; коефіцієнт на ризики роботи з покупцем та інші. Однак, усі покупці різні, тому важливо шукати підхід до кожного індивідуально та розробляти скориговані системи для оцінки ризиків роботи з покупцями, що комплексно враховують усі фактори впливу.

Література:

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства Фінансів України № 237 від 08 жовтня 1999 р. *Верховна Рада України*. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>. (дата звернення 18.11.2023).

СЕКЦІЯ 8. Актуальні питання фінансової інклюзії, розвитку банківської системи та забезпечення її фінансової стабільності

УДК 336.717.3-047.44(477)

Анна Башинська – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Леся Бережна

Черкаський державний технологічний університет

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Депозитна діяльність комерційних банків здійснюється відповідно до чинного законодавства України, нормативних актів НБУ з дотриманням економічних нормативів діяльності банків. Також депозитна діяльність спрямована на забезпечення здатності банку виконувати поточні зобов'язання за рахунок забезпечення відповідними ліквідними ресурсами та формування оптимальної строкової структури балансу, яка б дозволяла отримати максимальний дохід з одночасним забезпеченням ліквідності та надійності.

Ефективна діяльність банків та масштаби їх операцій залежать від обсягу ресурсів, якими вони володіють. Більшість ресурсів комерційного банку формується завдяки залученню коштів. Саме депозитні вклади відіграють важливу роль у формуванні ресурсної бази банку і слугують мірою довіри та визнання діяльності банку вкладниками. Депозитна діяльність банків передусім спрямована на забезпечення стабільної ресурсної бази та захист інтересів вкладників і кредиторів.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» «Внесок (депозит) – це кошти в готівковій чи безготівковій формі у валюті України чи в іноземній валюті, що розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банках на договірних засадах і на певний строк або без визначення такого терміну, і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України і умов договору» [1].

Розглянемо депозитну діяльність на прикладі АТ КБ «ПриватБанк» [2].

АТ КБ «ПриватБанк» провадить свою діяльність з березня 1992 р. станом на 31 грудня 2022 р. у банку є 8 філій і 1200 функціонуючих відділень в Україні, а також філія на Кіпрі. Для порівняння, на кінець 2021 р. банк мав 20 філій і 1475 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі.

АТ КБ «ПриватБанк» є універсальним банком орієнтованим на роздрібний сегмент, що активно просуває послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працює в корпоративному секторі.

Розглянемо структуру зобов'язань банку за період 2019-2022 років (табл.1)

Таблиця 1

Структура зобов'язань банку за 2019-2022 рр., у млн.грн.

	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	31 грудня 2021 р.	31 грудня 2022 р.
Заборгованість перед НБУ	7 721	-	-	-
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	201	2	3	-
Кошти клієнтів	240 621	312 708	325 303	471 970
Зобов'язання орендаря з лізингу	1 748	1 855	-	-
Інші залучені кошти	-	-	-	128
Інші фінансові зобов'язання	1 522	2 907	3 770	2 634
Всього фінансових зобов'язань	251 813	317 472	329 076	474 732

Джерело: Складено за даними [2]

На основі таблиці 1 розрахуємо структуру зобов'язань банку у відсотках (табл. 2).

Таблиця 2

Структура зобов'язань банку за 2019-2022 рр., у %

	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	31 грудня 2021 р.	31 грудня 2022 р.
Заборгованість перед НБУ	3,07	-	-	-
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	0,08	0,0006	0,0009	-
Кошти клієнтів	95,56	98,50	98,85	99,42
Зобов'язання орендаря з лізингу	0,69	0,58	-	-
Інші залучені кошти	-	-	-	0,03
Інші фінансові зобов'язання	0,60	0,92	1,15	0,55
Всього фінансових зобов'язань	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: Побудовано за даними [2]

Згідно з даними, стаття «Кошти клієнтів» за період, що аналізується, становить понад 95 %, а у 2022 р. досягла позначки 99,42 % у загальній структурі зобов'язань.

Також можна відмітити, що статті, які входять у зобов'язання банку змінювались. Єдиними статтями, які залишались в кожному році були саме «Кошти клієнтів» та «Інші фінансові зобов'язання».

Розглянемо детальніше структуру коштів клієнтів банку (табл. 3).

Можемо зробити висновки, що найменшу частку серед коштів клієнтів займають кошти державних організацій, а найбільшу – фізичні особи.

Для кращої наочності, обрахуємо структуру коштів клієнтів у відсотках (табл. 4).

Таблиця 3

Структура коштів клієнтів банку за 2019-2022 рр., млн.грн.

	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	31 грудня 2021 р.	31 грудня 2022 р.
Фізичні особи				
Строкові депозити	99 168	102 374	88 128	88 584
Поточні рахунки/рахунки до запитання	90 827	125 330	141 222	251 748
Юридичні особи				
Строкові депозити	10 626	14 813	12 487	14 209
Поточні рахунки/рахунки до запитання	39 822	69 935	83 224	116 822
Державні організації				
Поточні/розрахункові рахунки	178	256	242	607
Всього коштів клієнтів	240 621	312 708	325 303	471 970

Джерело: Складено за даними [2]

Таблиця 4

Структура коштів клієнтів банку за 2019-2022 рр., %

	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	31 грудня 2021 р.	31 грудня 2022 р.
Фізичні особи				
Строкові депозити	41,21	32,74	27,09	18,77
Поточні рахунки/рахунки до запитання	37,75	40,08	43,41	53,34
Юридичні особи				
Строкові депозити	4,42	4,74	3,84	3,01
Поточні рахунки/рахунки до запитання	16,55	22,36	25,58	24,75
Державні організації				
Поточні/розрахункові рахунки	0,07	0,08	0,07	0,13
Всього коштів клієнтів	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: Складено за даними [2]

За даними таблиці 4 можемо побачити, що серед коштів фізичних осіб у 2019 році переважала стаття «Строкові депозити» – 41,21 %, а вже станом на кінець 2022 року стаття «Поточні рахунки/рахунки до запитання» становила понад 50 % загальних коштів клієнтів банку.

Для порівняння, такої зміни не відбулось серед коштів юридичних осіб, адже перевага поточних рахунків над депозитами спостерігалась за весь період, що аналізується.

Також можна відмітити, що частка рахунків державних організацій в загальній структурі коштів клієнтів зросла майже вдвічі у 2022 р в порівнянні з попередніми роками.

Таким чином, кошти клієнтів складають вагому частину серед загальних зобов'язань банку. На прикладі АТ КБ «Приватбанк» ми розглянули їх структуру

та проаналізували динаміку за останні роки, визначивши, що найбільшу вагу в структурі коштів клієнтів мають кошти фізичних осіб.

Література:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

2. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://privatbank.ua/>

УДК 336.717.1(477)

Богдан Жерновий – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Леся Бережна

Черкаський державний технологічний університет

ПЛАТІЖНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Платіжне шахрайство є нагальною проблемою в епоху високорозвинених технологій та безперервного зростання безготівкових транзакцій. Ця загроза стає особливо актуальною в умовах сучасного цифрового суспільства, де фінансова інформація користувачів знаходиться у відкритому доступі.

Підвищення рівня платіжної безпеки є важливим завданням для Національного банку України (НБУ), яке впроваджується у рамках просвітницької роботи з фінансової грамотності. Згідно з даними НБУ, проблема платіжного шахрайства залишається актуальною також і у період повномасштабної війни, спостерігається навіть збільшення кількості випадків та суми збитків у 2022 році [1].

За цей період за даними Національного банку України, збитки банків, торговців та клієнтів від незаконних дій з платіжними картками зросли на 46%, сягнувши 481 млн гривень [1]. Понад половина цих збитків (53%) була спричинена соціальною інженерією, де основна проблема – розголошення особистих даних, таких як номери карток та паролі для інтернет-банкінгу. Цих ситуацій можна було б уникнути, якби користувачі дотримувалися правил безпечного використання платіжних карток та інтернет-банкінгу.

Як відомо, основними схема платіжного шахрайства є:

–Фішингові атаки, які включають в себе використання підроблених веб-сайтів або електронних повідомлень для викрадення особистих фінансових даних. Шахраї часто підробляють вигляд банківських сайтів або електронних повідомлень для отримання доступу до облікових записів користувачів.

– Соціальна інженерія, яка передбачає використання психологічних методів для тиску на людей з метою розголошення ними своїх фінансових даних. Здебільшого, це стосується отримання доступу до інформації через телефонні розмови або електронні листи.

– Застосування шкідливих програм, які зловмисники використовують для отримання доступу до комп'ютерів та мобільних пристроїв користувачів з метою викрадення фінансової інформації.

Опитування, проведене Опендатабот у співпраці з Національним банком України [1], показало, що більшість користувачів Інтернету мають свідомість про проблему шахрайства та розуміють основні правила платіжної безпеки. Однак, 9,6% респондентів не вказали, яку інформацію можна безпечно повідомляти працівникам банку по телефону.

Крім того дослідження, яке включало різні аспекти платіжної безпеки, виявило, що серед основних проблем є незахищені фінансові номери телефонів (48,8% респондентів), а також нечітка усвідомленість щодо інформації, яку можна розголошувати по телефону (9,6% респондентів).

Додатково дані опитування вказують на те, що особливо уразливими перед телефонним шахрайством є люди віком 65+, в той час як молодь (18–24 років) демонструє більшу обізнаність у цих питаннях. Щодо випадків шахрайства, то основні області ризику включають покупки/продажі товарів в Інтернеті (52,7%), фішингові атаки (18,6%) та злам акаунтів у соцмережах (12%).

Необхідно відмітити, що це висновки опитування, яке проводилося Національним банком України в рамках Всеукраїнської інформаційної кампанії #ШахрайГудбай. З метою підвищення рівня обізнаності та нагадування про правила безпеки під час електронних розрахунків, НБУ та Кіберполіція проводять цю кампанію, сподіваючись поліпшити стан справ у галузі платіжної безпеки [2].

Серед основних методів протидії платіжному шахрайству, які наразі можна запропонувати споживачам фінансових послуг, є:

1. Багаторівневі методи аутентифікації. Впровадження систем аутентифікації з використанням багаторівневих механізмів, таких як двофакторна аутентифікація, може ефективно захистити користувачів від несанкціонованого доступу.

2. Освіта та навчання. Підвищення рівня фінансової грамотності серед користувачів є ключовим аспектом протидії соціальній інженерії. Освіта щодо розпізнавання шахрайських схем та правил безпечного використання фінансових інструментів може значно зменшити ризики.

3. Використання антивірусних програм. Регулярне використання антивірусних програм та оновлення їхніх баз даних може захистити комп'ютери та гаджети користувачів від шкідливих програм, які використовуються шахраями.

Висновки. Платіжне шахрайство залишається важливою загрозою для фінансової безпеки в інтернет-середовищі. Рівень знань з платіжної безпеки

серед українців є важливим аспектом роботи Національного банку України в напрямку фінансової грамотності. Розуміння основних схем шахрайства та ефективних методів їх протидії є вирішальним для захисту фінансових інтересів користувачів. Системи аутентифікації, освіта та технологічні рішення взаємодіють у сукупності, надаючи високий рівень захисту в умовах постійного розвитку цифрового світу. Кампанії, спрямовані на поліпшення фінансової грамотності та свідомості щодо платіжної безпеки, мають ключове значення в протидії шахраїв. Спільні зусилля банків, держави, правоохоронних органів, технічних експертів та користувачів можуть знищити екосистему платіжного шахрайства та забезпечити стійку безпеку у фінансовій сфері.

Література:

1. Машлаковська Т. Опитування з платіжної безпеки серед користувачів інтернету про шахрайство у воєнний час та рівень знань з платіжної безпеки власників платіжних карток [електронний ресурс]. URL: <https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/opituvannia-z-platizhnoyi-bezpeki-zhovten-2023.pdf>
2. Сайт #ШахрайГудбай [електронний ресурс]. URL: <https://promo.bank.gov.ua/stopfraud/>

УДК 336.71

Юлія Кравченко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Наталія Пайтра

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАБІЛІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ НБУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Національний банк відіграє важливу роль у нагляді та регулюванні банків з метою забезпечення безпеки та фінансової стабільності банківської системи України. Цей нагляд надає клієнтам, вкладникам, кредиторам і позичальникам впевненість у тому, що банки працюють стабільно і вчасно виконують свої зобов'язання.

Особливо актуальною в умовах економічної кризи є проблема фінансової стабільності. В Україні роботу над її забезпеченням несе не лише Національний банк, але й інші ключові учасники, такі як Міністерство фінансів, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, а також Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Однак на фінансову стабільність має вплив і робота державних органів, зокрема Верховної Ради України та Кабінету Міністрів.

Для забезпечення стійкості фінансової системи вживається цілий комплекс заходів. Зокрема, запроваджується макропруденційна політика, спрямована на усунення або обмеження системних ризиків з метою попередження фінансових криз та мінімізації збитків від них. Національний банк виступає як кредитор останньої інстанції, надаючи підтримку банкам у критичних ситуаціях.

Особлива увага приділяється забезпеченню фінансової стійкості системно важливих банків. Проводиться систематичний нагляд (оверсайт) за діяльністю банків, платіжних систем та систем розрахунків. Банківська система і найбільші позичальники піддаються стрес-тестуванню для оцінки їхньої стійкості. Застосування цього комплексу заходів є ключовим інструментом для подолання кризових ситуацій в економіці країни.

Однак вторгнення росії все ж привело економіку України до глибокої та затяжної кризи. Головним ризиком та проблемою для України залишається російська агресія. Неможливо передбачити її тривалість та інтенсивність. Наразі вона вже негативно вплинула на всі основні ланки економіки країни. Держава продовжує працювати в екстремальних умовах [3].

Наступна проблема – стрімке скорочення ВВП України. Збільшення виробництва стикається зі скороченням експорту та логістичними труднощами. Однак основною загрозою є тривалість війни, оскільки відновлення економіки можливе лише після деокупації та відновлення інфраструктури. Масштабні людські втрати, зумовлені міграцією та загибеллю громадян, та руйнування об'єктів інфраструктури ускладнюють ситуацію.

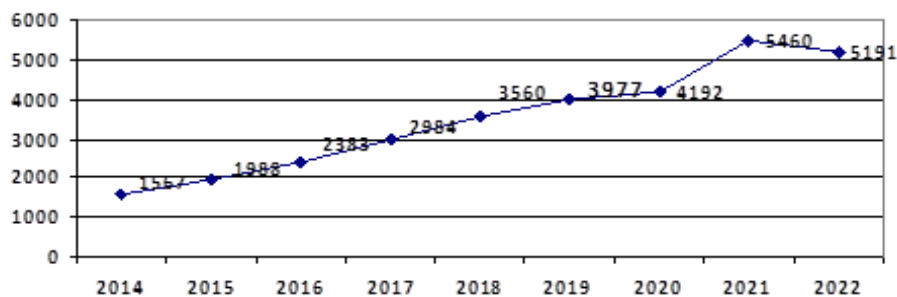

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт (Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя) (у фактичних цінах), млрд.грн.) [4]

Фінансова нестабільність змушує Національний банк обмежувати транскордонні операції, щоб запобігти відпливу капіталу. Надходження кредитів від міжнародних фінансових установ допомагають зберегти міжнародні резерви. НБУ також активно контролює курс гривні до долара, щоб уникнути паніки на ринку валют та неконтрольованої девальвації.

У перші дні воєнних подій Національний банк України зберігав стабільність, не змінюючи облікову ставку. Головною стратегією для збереження фінансової стабільності було утримання обмінного курсу, що частково знижувало інфляційний тиск. Проте, на початку червня 2022 року, НБУ вирішив

підвищити облікову ставку на 15 відсоткових пунктів, піднявши її до 25% річних. Цей крок мав на меті послабити тиск на валютному ринку та стабілізувати інфляційні очікування. З 27 жовтня 2023 року встановлено облікову ставку на рівні 16%.

Національний банк вживав низку заходів, спираючись на свій попередній досвід під час коронакризи. Серед ключових рішень були:

- Фіксація обмінного курсу та обмеження транскордонного руху капіталу. Офіційний курс гривні до долара залишався незмінним, але установлення курсу на готівковому ринку було тимчасово зупинено. Транскордонні платежі та купівлю валюти дозволяли здійснювати лише у невідкладних випадках.

- Розширення доступу до рефінансування. З 24 лютого, банки мали можливість отримати бланкове рефінансування на 1 рік у розмірі до 30% коштів населення.

НБУ утримувався від застосування заходів впливу за порушення банками пруденційних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції та строків подання статистичної звітності, якщо вони виникли внаслідок агресії росії. Банки отримали заборону розподіляти капітал, зокрема виплачувати дивіденди.

- Тимчасове введення повного гарантування вкладів фізичних осіб.

- Відтермінування впровадження або призупинення низки регуляторних вимог.

- Введення «кредитних канікул» для позичальників, що передбачало заборону нарахування неустойки, пені чи підвищення ставок за позиками під час воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування.

- Спрощення вимог до операційної діяльності, включаючи використання хмарних закордонних сервісів та підвищення ліміту за спрощеними процедурами віддаленої верифікації з 40 тис. грн на місяць до 400 тис. грн. Також було призупинено виїзні перевірки з фінмоніторингу на період дії воєнного стану. Ці рішення сприяли стабільності економіки України у перші дні війни та запобігли паніці серед населення.

Крім того, українські банки стояли перед ризиком ліквідності, оскільки ще з початку року, коли поширилася інформація про початок війни в Україні, спостерігався активний відтік гривневих депозитів. У зв'язку з цим, було прийнято низку заходів [5, с. 18]:

1. Встановлено м'які ліміти на зняття гривневих коштів населення – 100 тис. грн на день в Україні, а ліміти на зняття готівки за кордоном поступово зменшувались до 50 тис. грн на місяць. Спочатку було заборонено знімати валютні вклади, а потім поетапно збільшено ліміт до еквіваленту 100 тис. грн на день.

2. Введено бланкове рефінансування для забезпечення можливих відтоків коштів населення, з лімітом рефінансування в розмірі 30% від попереднього обсягу вкладів домогосподарств.

Ці заходи дозволили банкам зберегти довіру клієнтів і уникнути значних втрат. Замість цього, вони зазнали припливу гривневих коштів на рахунки

населення, оскільки роботодавці виплатили зарплати передчасно, а також держава надала соціальні виплати та пенсії. За перші 10 днів війни обсяг гривневих коштів на банківських рахунках збільшився майже на 20%. Однак банки передбачали, що подальша динаміка може бути менш позитивною через зниження доходів населення, і депозитні ставки будуть продовжувати зростати через інфляцію.

Попередні кроки з пом'якшення процентної політики привели до очікуваного зниження ставок за гривневими інструментами. Водночас поточні ставки за ОВДП і депозитами в національній валюті забезпечують достатній захист від інфляційного знецінення. З іншого боку, потенціал пом'якшення процентної політики є наразі обмеженим.

Найближчим часом акцент буде зроблено на впровадженні оновленої структури регулятивного капіталу, нових методів для визначення ваги ризиків різних активів, коефіцієнта левериджу, обмежень на великі експозиції та стандартів щодо розкриття інформації.

Під час воєнного стану в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання ключових аспектів суспільних відносин та забезпечення стабільності, необхідної для належного функціонування банківської системи в умовах підвищеної складності. Так, на виконання Постанови № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» (із 18 змінами, внесеними в період з 24 лютого по 10 травня 2022 року), Національний банк України прийняв низку важливих заходів для забезпечення надійності та стабільності банківської системи. Ці заходи включають: забезпечення безперервного функціонування банківських відділень у випадках, коли відсутні загрози для життя та здоров'я населення; забезпечення незмінного доступу до сейфових скриньок; проведення без обмежень безготівкових розрахунків; постачання банкоматів готівкою без обмежень; зупинення обслуговування видаткових операцій за рахунками резидентів країни, що здійснила збройну агресію проти України; призупинення банками-емітентами випуску електронних грошей, поповнення та розповсюдження електронних грошей.

Зараз Національний банк переглядає свої нормативні документи, щоб гармонізувати їх з директивами Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Своєю активною діяльністю на початку повномасштабної війни, Національний банк України виявився важливим стовпом підтримки економіки. Вжиті рішучі заходи банківського контролю успішно зменшили паніку серед населення, дозволивши зафіксувати офіційний курс долара та зберегти довіру до банків. Однак варто пам'ятати, що масштабні втрати і збитки надалі залишаються проблемою, з низьким ВВП та швидким зростанням інфляції. Національний банк регулярно приймає нові заходи для підтримки фінансового сектору, безперечно, що ситуація залишається нестабільною і непередбачуваною через військові події та міжнародний вплив. У такий непевний час спільна робота

всіх учасників фінансового ринку, включаючи банки, небанківські фінансові установи, регуляторів та державні органи, є критично важливою для стабілізації ситуації. Плани поетапного відродження банківського сектору мають важливе значення, але необхідно пам'ятати, що війна ще триває, і подолання її наслідків буде тривалим процесом.

Література:

1. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22/conv#n2>.
3. Біленко М.С. Новели законодавства в банківській сфері в умовах військового стану. Нове українське право. 2022. Вип. 2. С. 9-14.
4. Стратегія макропруденційної політики Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/files/zgNZIvZgKdapdeO>.
5. Склярова З. Проблемні аспекти контролю під час воєнного банківського стану. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2022. Вип. 11(5). С 55-61.

УДК 336:94(477)

Максим Плющак – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Наукові керівники – д.е.н. проф. Олексій Мінь, к.філол.н. доц. Оксана Щенка

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ДЕРЖАВНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК І ПЕРСПЕКТИВИ

Державне кредитування в Україні є досить актуальною темою наукових досліджень, особливо в контексті економічного вектору розвитку країни. Питанням державного кредитування присвячені роботи таких вітчизняних науковців, як Н. Чиж, О. Урбан, М. Дзямулич, Н. Дехтяр, С. Мезинко, та інші. Науковці розглядають питання кредитування, функціонування банківської системи в передвоєнний і воєнний періоди, а також торкаються перспектив післявоєнного розвитку державних кредитів.

Державне фінансування вважають основним методом стимулювання малого та середнього бізнесу, а отже і самої економіки. Розвиток економіки та підтримка громадян є важливим аспектом державної політики. У світлі цієї важливої проблеми постають питання про ефективність державного фінансування в

Україні, його розвиток та перспективи. Необхідність вивчення питань розвитку й перспектив державного кредитування в Україні й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета ж нашої роботи – проаналізувати стан державної кредитної системи, виокремивши основні проблемні питання.

Державне кредитування – це надання державою фінансової підтримки різним секторам економіки або окремим громадянам. Воно включає в себе видачу кредитів під низький відсоток, гарантування кредитів приватним компаніям або навіть пряме фінансування проектів. Україна ще в перше десятиліття своєї незалежності сформувала цей інститут через Міністерство фінансів України та Національний банк України. Проте ефективність державного фінансування в Україні викликає сумніви. Найчастіше кредитні ресурси використовуються неефективно або навіть на користь приватних осіб, коли малий і середній бізнес страждає від закредитованості або зовсім користується послугами приватних банків. Це, звичайно, підриває довіру до системи державного фінансування і має неприємні наслідки для економіки та суспільства загалом. Тому державне фінансування в Україні потребує подальшої модернізації та вдосконалення. Важливо наростити фінансування цієї галузі. Також важливо розвивати систему прозорості та відкритості процесу фінансування для забезпечення рівного доступу всіх зацікавлених сторін.

Соціальну сторону державного фінансування і його вплив на бюджет України в цілому у своїй праці описує Ю. Ватаманюк-Зелінська. Науковиця зазначає, що державне кредитування - один із важливіших методів впливу на бюджет, воно здатне забезпечити сталий розвиток економіки.

На сьогодні Україна вже зробила певні кроки в цьому напрямі, проте попереду ще багато нових завдань: подальший розвиток державних кредитних установ, підготовка фахівців, створення ефективної системи управління кредитами тощо.

Проте важливо розуміти, що державне фінансування в Україні є дієвим інструментом підтримки економічного розвитку та вирішення поточних проблем країни. Однак для того, щоб цей механізм був дійсно ефективним, необхідні суттєві зміни та вдосконалення в системі державного кредитування. Лише в цьому разі Україна зможе повністю реалізувати свій потенціал і забезпечити сталий економічний розвиток. Проблематику фінансової бази забезпечення населення соціальними послугами від державного банку потрібно вирішувати вже зараз. Вищезазначені пропозиції допоможуть якісно реформувати систему фінансування соціальних гарантій, що дасть змогу зменшити соціальну напруженість у суспільстві, покращить стан економіки та полегшить подальше відновлення країни після перемоги.

Література:

1. Ватаманюк-Зелінська У.З., Огірко О.Т. Роль державного кредиту в економічному розвитку України. Інноваційна економіка. 2021. № 1-2. С. 28–34.

SM.pdf

2. Чиж Н.М., Урбан О.А., Дзямулич М. І. (2021). Перспективи нарощення кредитування в Україні . Економічний форум, 1(3), С. 139-144. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-20>

3. Швець, Ю. О., & Горбачов, О. Є. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. Економіка і суспільство, 15, С. 793-798.

УДК 336.71“364”

Вікторія Сидор – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет ім. І. Франка

ПІДТРИМАННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Саме банківську систему називають кровоносною системою економіки, безпосередньо це пов'язано із тим, що банки здійснюють платежі між населенням та бізнесом, забезпечують їхній обіг. Окрім того, на банківських рахунках зберігаються вільні гроші як суб'єктів господарювання, так і значна частина заощаджень населення. Саме цей капітал банки використовують для кредитування.

На початку повномасштабної війни з окупантами українська фінансова система зазнала значного потрясіння, але водночас продовжувала функціонувати. Працевдатні підприємства продовжували сплачувати податки, держава намагається виконувати свої зобов'язання щодо виплати пенсій і зарплат працівникам бюджетної сфери та допомоги соціально незахищеним верствам населення. Безперебійне та надійне функціонування української банківської системи відіграє важливу роль у стабільності фінансової системи в умовах воєнного стану.

Велику роль банківські установи відіграють у здійсненні платежів та збирання коштів на своїх рахунках для фінансування потреб Збройних сил України та надання адресної допомоги окремим військовим підрозділам та благодійним фондам. Також окремі банки (за відбором Міністерства фінансів України) забезпечують продаж ОВДП. Це цільові державні цінні папери, випущені Міністерством фінансів України, які є інструментом фінансування потреб Збройних сил України та потреб країни в умовах війни. Банківські установи, що мають статус первинного дилера, розповсюджують такі облігації серед клієнтів [2].

Саме тому з початку збройної агресії росії Національний банк України створює умови для належної роботи банків у надскладних умовах. Антикризові рішення регулятора ґрунтуються на трьох ключових принципах. Першим з них є захист інтересів клієнтів банків, перш за все вкладників. Вони мають зберігати доступ до власних та кредитних коштів, платежів і переказів [1].

Наступний – підтримання діяльності банків та їх ліквідності. Негативний тимчасовий вплив бойових дій на показники діяльності банків не має призводити до визнання найбільш постраждалих з них неплатоспроможними. Такі фінансові установи за потреби матимуть час на відновлення фінансової стійкості після припинення воєнного стану [1].

І останній – чесне відображення реального фінансового стану банків. Якими б не були збитки за результатами війни, їх не можна приховувати шляхом "прикрашання" звітності. Дуже важливо бачити справжню картину. Без цього складно буде впровадити ефективний план оздоровлення банківської системи після завершення війни [1].

Базуючись на цих принципах, протягом дії воєнного стану Національний банк України продовжує реалізовувати заходи, спрямовані на підтримання фінансової стійкості держави та регулювання фінансового сектору [3].

Першим з заходів є відмова від практики фіксованого обмінного курсу гривні, що стало ключовою подією жовтня у сфері реалізації монетарної політики держави.

Основними передумовами відмови від фіксованого обмінного курсу стали, зокрема: стійкий прогрес у зниженні інфляції (з 26,6 % р/р у грудні 2022 р. до 8,6 % р/р у серпні та 7,1 % р/р у вересні 2023 р.); позитивні інфляційні та курсові очікування ринкових суб'єктів; додатні відносно рівня інфляції процентні ставки за строковими гривневими депозитами (близько 15 % річних); накопичення достатнього обсягу міжнародних резервів (майже 40 млрд дол. США станом на 01 жовтня 2023 р.); стабільний стан банківської системи [3].

Рівень інфляції в Україні знижується дев'ятий місяць поспіль. За даними Державної служби статистики України, у вересні 2023 р. споживча інфляція в річному вимірі (р/р) сповільнилася до 7,1 % з 8,6 % у серпні. Проте ціни у місячному вимірі після двох поспіль місяців дефляції зросли на 0,5 %. Індекс споживчих цін до відповідного місяця попереднього року (у %), зображено на рис. 1 [3].

Другим із заходів, які НБУ вживає для підтримання фінансової стабільності банківської системи є міжнародні валютні резерви.

За підсумками вересня міжнародні резерви України становили 39,7 млрд дол. США. Станом на 01 жовтня 2023 р., обсяг міжнародних резервів країни становив 39 708 млн дол. США (рис. 2). У вересні міжнародні резерви знизилися на 1,7 % унаслідок інтервенцій НБУ з продажу валюти для покриття різниці між попитом та пропозицією на валютному ринку, які значною мірою компенсувалися надходженнями від міжнародних партнерів [3].

Поточний обсяг міжнародних резервів забезпечує фінансування 5,3 місяця

XX міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених, аспірантів і студентів
«Актуальні проблеми фінансової системи України»

майбутнього імпорту, що суттєво перевищує загальносвітові стандарти (не менше 3 місяців).

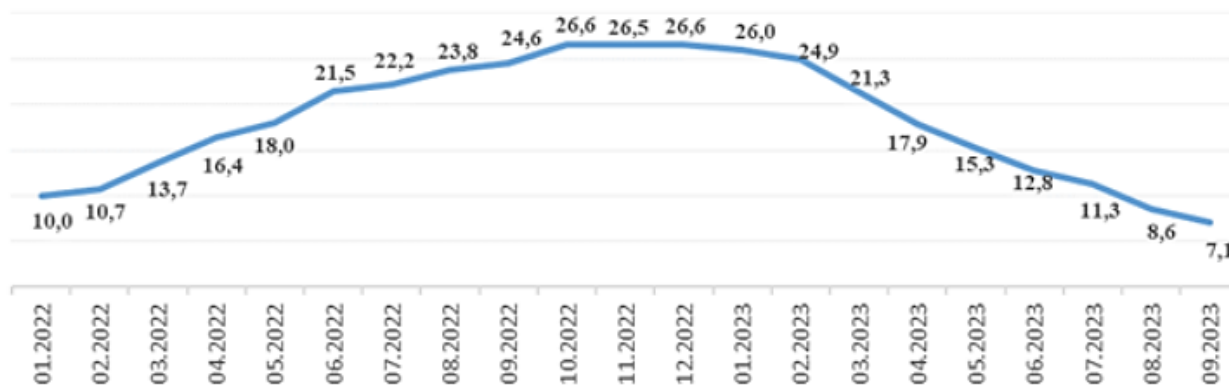

Рис. 1. Індекс споживчих цін до відповідного місяця попереднього року, %
Джерело: НБУ, Держстат України.

Третій спосіб підтримання фінансової стабільності банківської системи - пом'якшення обмежень на валютному ринку.

Починаючи з 16 вересня 2023 р., регулятор пом'якшив низку валютних обмежень з метою поліпшення роботи готівкового сегменту валютного ринку, збільшення можливостей отримувати сучасні види реабілітації за кордоном для воїнів, постраждалих від бойових дій, та інших категорій населення, а також створення умов для реструктуризації зовнішніх кредитів державними компаніями. Розглянемо докладніше пом'якшення обмежень на валютному ринку [3].

Рис. 2. Міжнародні резерви України, млрд дол. США
Джерело: НБУ.

Четвертий захід – продовжується поступове відновлення «довоєнних» пруденційних вимог щодо банків. З огляду на стале відновлення економіки та адаптацію банківської системи до роботи в умовах воєнного стану регулятор поступово повертає вимоги до банків, які були тимчасово послаблені на початку

повномасштабного вторгнення, зокрема щодо оцінки кредитного ризику. Розглянемо, які вимоги до банків відновлюються [3].

Зрештою, *п'ятий* – упроваджено онлайн-сервіс, який надаватиме інформацію з Кредитного реєстру НБУ для фізичних осіб – позичальників. Регулятор презентував онлайн-сервіс з метою надання відомостей із власного Кредитного реєстру.

Завдяки зазначеному онлайн-сервісу фізичні особи зможуть отримувати інформацію про власні кредити в банках у розмірі від 100 мінімальних заробітних плат (на сьогодні – 670 тис. грн), також зокрема й про суму заборгованості та стан виконання зобов'язань, назву банку-кредитора та коли надійшла від нього інформація до реєстру [3].

Відповідно до чинного законодавства України, зазначена послуга надається фізичним особам безкоштовно. Сервіс доступний у форматі 24/7 [3].

З викладеного вище матеріалу можна зробити висновки, що постійне функціонування банків для забезпечення стабільності фінансової системи загалом, та банківської системи зокрема, має особливе значення для економіки та національної безпеки під час та після війни.

Таким чином, незважаючи на всі проблеми, викликані війною, банківські установи все ще працюють, дозволяючи клієнтам отримати доступ до своїх грошей. У цей складний період вони продемонстрували здатність успішно відповідати на складні виклики, що виникли з перших днів повномасштабного вторгнення, і братимуть активну участь у розвитку економіки та фінансової системи відповідно до наміченої стратегії.

Література:

1. Економічна правда. Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/> (дата звернення: 17.11.2023).

2. Роль банківських установ у забезпеченні стабільності фінансової системи та економіки України під час воєнного стану. Конференції Державного університету «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/218.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).

3. Огляд інструментів фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (вересень – жовтень 2023 року). Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-stanu-v-0> (дата звернення: 17.11.2023).

УДК 336.71

Андрій Юсюк – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Людмила Рябушка

Сумський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ

У зоні наявного інтенсивного технологічного розвитку фінансова сфера перетворюється, а цифровий банкінг стає ключовим аспектом дослідження. Розгляд цього явища в українському контексті відкриває перспективи глибшого розуміння взаємодії електронних технологій із банківським сектором [1].

Актуальність теми цифрового банкінгу в Україні визначається стрімким розвитком технологій та зростаючою потребою українських громадян та підприємств у сучасних фінансових рішеннях. Мета даного дослідження – розглянути особливості розвитку цифрового банкінгу в контексті України, враховуючи юридичні, технологічні та економічні виклики, а також визначити його потенційний вплив на банківську систему та споживачів.

Цифровий банкінг – це інноваційна галузь фінансів, яка використовує сучасні технології для надання банківських послуг через електронні та мобільні канали. Основні риси включають безпеку, зручність та персоналізацію обслуговування, сприяючи швидкому та ефективному доступу клієнтів до фінансових ресурсів [2].

Маємо, також, що цифровий банкінг – це модель надання фінансових послуг, що ґрунтується на використанні передових технологій, зокрема електронних та мобільних платформ. Його основні характеристики включають безпеку та зручність, а також індивідуалізований підхід до клієнтів, сприяючи швидкому доступу та управлінню фінансами онлайн [5].

Розвиток цифрового банкінгу в Україні це, безперечно, поступовий перехід від традиційних банківських послуг до сучасних технологічних рішень. Запровадження інноваційних електронних та мобільних сервісів дозволяє банкам адаптуватися до змін споживацьких потреб, поліпшуючи доступність фінансових послуг для українських громадян.

Історія та сучасний стан цифрового банкінгу в Україні свідчать про етапні зрушення у фінансовому секторі. Починаючи з перших електронних сервісів, сучасні банки в Україні активно впроваджують цифрові технології, що призводить до росту доступності та ефективності фінансових послуг [4].

Впровадження цифрового банкінгу в Україні обумовлено не лише інтенсивним розвитком технологій, але й активними зусиллями банків у сфері цифрової трансформації. Це створює новий стандарт обслуговування клієнтів, а також ставить перед банками виклик у вирішенні юридичних та технічних

аспектів цифрової безпеки [3].

Правові аспекти та виклики впровадження цифрового банкінгу в Україні визначаються необхідністю адаптації законодавства до швидкозмінюваних технологічних реалій. Це створює важливий контекст для регулювання захисту даних, електронної ідентифікації та кібербезпеки, а також ставить виклики перед банками у забезпеченні необхідної відповідності стандартам безпеки та, безперечно, конфіденційності [4].

Вплив цифрового банкінгу на фінансовий ринок України проявляється у зміні підходів до обслуговування клієнтів та зростанні конкурентної боротьби між банками. Запровадження інноваційних технологій сприяє розвитку нових фінансових продуктів, покращує доступність послуг та формує новий ландшафт конкуренції у фінансовому секторі.

Зміни в обслуговуванні клієнтів та конкурентність на фінансовому ринку України внаслідок цифрового банкінгу виявляються у вдосконаленні сервісів, забезпеченні персоналізованого підходу та підвищенні конкурентоспроможності банків за допомогою інноваційних технологій.

Перспективи розвитку ж цифрового банкінгу в Україні визначаються технологічними тенденціями, сприяючи удосконаленню фінансових послуг, впровадженню нових інновацій та розширенню цифрового доступу до банківських сервісів для різних категорій населення [1].

Таблиця 1

Розвиток цифрового банкінгу в Україні з 2017 по 2022 роки

Рік	Стан цифрового банкінгу в Україні	Фактори Розвитку	Переваги	Недоліки
2017	Початковий етап впровадження мобільних додатків	Підвищений попит на онлайн-сервіси	Зручність доступу	Обмежений функціонал
2018	Зростання функціональних можливостей мобільних додатків	Зміцнення конкуренції	Оптимізація операцій	Проблеми з кібербезпекою
2019	Розширення онлайн-платформ та інтерфейсів	Збільшення інтернет-покриття	Зростання швидкості обслуговування	Обмежена персоналізація
2020	Підвищений попит через пандемію COVID-19	Збільшення безпеки та гнучкості	Збільшення обсягів онлайн-транзакцій	Зниження особистого обслуговування
2021	Інтеграція технологій: штучний інтелект, блокчейн	Поглиблення інновацій	Покращена персоналізація	Навчання користувачів
2022	Зростання кіберзахисту та розширення глобальних платформ	Узгодження стандартів безпеки	Зниження ризику кібератак	Потреба в додатковому навчанні

Технологічні та інноваційні тенденції у цифровому банкінгу в Україні орієнтовані на впровадження штучного інтелекту, блокчейн-технологій та

розширення мобільних можливостей, що створює нові перспективи для розвитку фінансового сектору та покращання клієнтського досвіду.

Загальний огляд розвитку цифрового банкінгу в Україні свідчить про те, що ця галузь визначає новий етап у взаємодії фінансових установ із сучасними технологіями. Інноваційні зміни в обслуговуванні клієнтів, впровадження новітніх технологій та реагування на виклики юридичного середовища формують нову реальність банківського сектору.

Перспективи розвитку базуються на динаміці технологічних та інноваційних зрушень, що визначають майбутнє цифрового банкінгу в контексті українського фінансового ринку.

Література:

1. Accenture. (2021). «Digital Banking: The Pulse of a New Era» Retrieved from: [<https://www.accenture.com/hk-en/insights/banking/>]
2. World Bank. (2013). «Finance for All? Policies and Pitfalls in Expanding Access» Retrieved from: [<https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-7291-3>]
3. European Central Bank. (2022). « The digital transformation of the European banking sector: the supervisor's perspective» Retrieved from: [<https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/speeches/date/2022/html/ssm.sp220113~8101be7500.en.html>]
4. O'Brien, L., & Marakas, G. M. (2017). «Introduction to Information Systems» McGraw-Hill Education.
5. Böhmer, M., Heitmann, M., & Krcmar, H. (2018). «Digitalization as a threat to banks: The digitalization-monetary technology trade-off» *Journal of Organizational Design*, 7(1), 9.

СЕКЦІЯ 9. Застосування економіко-математичного моделювання та сучасних інформаційних технологій для вирішення актуальних фінансових завдань

УДК 658.5

Тетяна Брагар – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н., доц. Олександр Свідер

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ

В умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну цифрові перетворення в нашій країні у вересні 2023 року скеровувалися на розширення цифрових можливостей для досягнення стійкості вітчизняної економіки. Зокрема, йдеться про інтеграцію України до Єдиного цифрового ринку ЄС, розбудову цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, формування реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України та інше. Серед цих процесів варто відзначити такі.

1. Україна взяла участь у Глобальному саміті «Партнерства відкритого уряду» (OGP Global Summit), який відбувся в Таллінні. Основна увага на саміті зосереджувалася на проблемах діяльності відкритого уряду в епоху цифрових технологій та моделюванні базової цифрової державної інфраструктури [1]. Цифрові інновації, прискорені новими технологіями та інноваційними моделями управління, здатні розблокувати інклюзивне економічне зростання та забезпечити стійкий розвиток суспільства. ІТ-індустрія України стрімко розвивається. З 2010 р. вона зросла в 18,2 раза і посідає друге місце серед інших експортоорієнтованих галузей [2].

2. Міністерство цифрової трансформації та європейська торговельна асоціація DIGITALEUROPE підписали меморандум щодо залучення інвестицій ЄС для розбудови цифрової інфраструктури України та розвитку українського малого й середнього бізнесу, зокрема у сфері штучного інтелекту [3]. З метою оперативного реагування на втрати, зумовлені війною РФ проти України, Міністерство цифрової трансформації України стало пілотним державним органом, на базі якого випробовується аналітична система «Government BI» (GBI) з використанням інструментів штучного інтелекту, що уможливить розбудову інститутів BigData [4] для національної системи електронної взаємодії між державними інформаційними ресурсами, електронними реєстрами, інформаційною системою «Трембіта».

3. Розпорядженням Кабінету Міністрів України Офіс з розвитку

підприємництва та експорту визначено національним контактним пунктом програми Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021–2027), діяльність якого спрямована на розбудову цифрової інфраструктури, розвиток передових цифрових навичок, упровадження цифрових технологій на підприємствах, а також просування цифрової політики ЄС [5]. Основним питанням формування цифрової інфраструктури України для розбудови вітчизняної цифрової бізнес-моделі в такому динамічному соціально-економічному та екологічному середовищі є досягнення стійкості збалансованим, інклюзивним і справедливим способом. Стійкість вітчизняних бізнес-моделей у розбудові цифрової інфраструктури є важливою для інтеграції вітчизняного цифрового ринку до ринку ЄС у рамках ратифікації Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021–2027) [8]. Така інтеграція, у свою чергу, дасть змогу майбутнім українським учасникам програми «Цифрова Європа» долучитися до міжнародних проєктів у сфері цифрових технологій, штучного інтелекту, суперкомп'ютерів, цифрових навичок.

З метою ефективного просування ІТ-індустрії України на міжнародному ринку Міністерство цифрової трансформації України та Асоціація «ІТ Ukraine» презентували каталог «Incredible Tech», до якого увійшло 96 перспективних продуктивних ІТ-компаній та 31 успішний український ІТ-продукт. Завдяки презентації каталогу потенційні інвестори і партнери отримали повну інформацію про можливості української tech-індустрії. Українська ІТ-індустрія налічує близько 2 300 компаній, де працює понад 330 000 ІТ-фахівців. 72 % українських ІТ-компаній виробляють продукти.

4. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, яка визначає механізм отримання іноземцями – фізичними особами – підприємцями статусу е-резидента. Завдяки постанові впроваджено зручний механізм сплати податків та звітування, що сприятиме надходженню додаткових зовнішніх інвестицій від іноземців, окрім громадян Росії, Білорусі та країн, котрі входять до «сірого» чи «чорного» списку FATF. Очікується, що у світі до 2025 р. інвестиції в цифрову трансформацію досягнуть 2,8 трильйона доларів США [6].

5. Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження, яке затверджує перелік показників Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI – англ. Digital Economy and Society Index) в Україні, а також порядок збирання та обміну інформації щодо показників на основі методології ЄС [7]. Включення України до *DESI* допоможе реалізувати державний потенціал цифрової конкурентоспроможності, а також сприятиме інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Щорічно Європейська Комісія публікує *DESI*, який вимірює прогрес держав – членів ЄС у досягненні цілей Програми цифрового десятиліття ЄС до 2030 р. Основними елементами *DESI* визначено: безпечна та стійка цифрова інфраструктура, цифрові навички, цифровізація бізнесу та публічних послуг.

Використовуючи інноваційні технології та хмарні рішення, уряд спрямовує зусилля на інтеграцію України до Єдиного цифрового ринку ЄС, розбудову

цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, формування реєстру збитків, завданих війною, надання громадянам критично важливих послуг і даних, забезпечуючи тим самим безперебійний зв'язок для безпеки громадян, що є запорукою цифрової стійкості економіки, особливо в умовах агресії.

Ми вважаємо, що цифрову економіку, зростаючу на основі інформаційної економіки, можна визначити як її продовження в новій якості після безпрецедентного та руйнівного технологічного прориву в результаті четвертої промислової революції, яка характеризується нелінійною (експоненціальною) швидкістю поширення інновацій, глибиною та масштабом проникнення цифрових технологій, силою впливу цифрових комплексів та систем. Їх використання багато чого змінює у способі мислення та мотивації рішень, тобто не тільки в продуктивності праці, але і в економічній поведінці, в принципах організації та діяльності компаній та всієї підприємницької активності.

Технологічні досягнення четвертої промислової революції мали значний вплив на ділове середовище та його учасників, які повністю перейшли на використання цифрових технологій, поєднуючи промислові технології з цифровими.

Перехід до цифрової економіки змінюється в умовах конкуренції. Наприклад, конкуренти можуть стати партнерами, з'єднавшись між собою за допомогою цифрових платформ та спільного використання. Водночас з'являється протилежне явище – порушення конкуренції. Це раптова поява конкурентної переваги у новачка, наприклад, через стартап або доступ до глобальних цифрових платформ для досліджень, розробок, маркетингу, швидких продажів та розподілу. Такі компанії випереджають авторитетних старожилів за швидкістю, вартістю та якістю доставки товарів або послуг.

Іншим джерелом порушення конкуренції з боку цифрових технологій є здатність перетинати галузеві межі. Це дозволяє використовувати бази клієнтів, інфраструктуру та технології на міжгалузевому рівні. Таким чином, можна собі уявити, як підвищується ефективність роботи компанії, як різко знижуються витрати. Прикладом є впровадження телекомунікаційних компаній в автомобільній галузі та галузі охорони здоров'я.

Література:

1. Мінцифри на OGP Global Summit: досвід української Дії та естонського mRiik. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-na-ogp-global-summit-dosvid-ukrai...> (дата зверн.: 20.11.2023).
2. INCREDIBLE TECH Investors guide to Ukrainian IT. URL: <https://itukraine.org.ua/files/ITIGUIT.pdf> (дата зверн.: 10.11.2023).
3. Підтримка українського бізнесу та залучення інвестицій ЄС: Мінцифри та DIGITALEUROPE підписали меморандум. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidtrymka-ukrainskoho-biznesu-ta-zaluchenni...>
4. Мінцифра разом з Держстатом створюють аналітичну платформу

Government VI. *Юридична Газета*. 2023. 17 квіт. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/mincifra-razom-z-derzhstatom-stvoryuyut-...> (дата зверн.: 12.11.2023).

5. В Україні визначили національний контактний пункт програми ЄС «Цифрова Європа». URL: <https://thedigital.gov.ua/news/v-ukraini-viznachili-natsionalniy-kontak-...> (дата зверн.: 20.11.2023).

6. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021–2027) : Закон України від 23.02.2023 № 2926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2926-20#Text> (дата зверн.: 10.11.2023).

7. Про затвердження переліку показників Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI): Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 № 774-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/774-2023-%D1%80#Text>

УДК 657:004

Гліб Бразілій – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.т.н., доц. Марина Чичужко

Черкаський державний технологічний університет

РОЛЬ АВТОМАТИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ

Актуальність теми дослідження ролі автоматизації систем обліку і звітності полягає в тому, що сучасний бізнес потребує ефективних інструментів для збору, обробки та аналізу фінансової інформації. Автоматизація систем обліку і звітності дозволяє підприємствам значно скоротити час на ведення обліку, підвищити точність інформації, зменшити ризики помилок та швидше реагувати на зміни в бізнес-середовищі.

Крім того, в умовах постійного розвитку технологій і цифрової трансформації бізнесу, автоматизація стає необхідною умовою для конкурентоспроможності підприємств. Вона дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, знижувати витрати та покращувати якість управління.

Таким чином, дослідження ролі автоматизації систем обліку і звітності є актуальним і важливим для розвитку сучасного бізнесу.

Дослідження в цій сфері може включати аналіз існуючих систем обліку і звітності, огляд сучасних технологій автоматизації, вивчення впливу автоматизації на ефективність бізнесу, а також оцінку переваг і недоліків впровадження автоматизованих систем. Також можна досліджувати вплив автоматизації на робочі процеси, якість фінансової звітності, зменшення витрат та покращення управлінських рішень.

Дослідження також може включати порівняльний аналіз різних програмних

продуктів для автоматизації обліку і звітності, вивчення досвіду впровадження таких систем на різних підприємствах, а також оцінку впливу законодавчих змін на вимоги до систем обліку і звітності.

Для проведення порівняльного аналізу програмних продуктів для автоматизації обліку і звітності, спочатку потрібно визначити критерії, за якими будуть оцінюватися програмні рішення. Деякі з можливих критеріїв включають:

- Функціональність: які конкретні функції пропонує програмне забезпечення для обліку і звітності, чи вони відповідають потребам підприємства.

- Легкість використання: наскільки інтуїтивно зрозумілим є інтерфейс програми, як швидко можуть працівники навчитися користуватися програмою.

- Ціна: як вартість програмного продукту відповідає його можливостям та як це впливає на бюджет підприємства.

- Підтримка та оновлення: як часто надаються оновлення програмного забезпечення, наскільки ефективна технічна підтримка.

Після визначення критеріїв можна провести дослідження ринку та зібрати інформацію про різні програмні продукти, які задовольняють ці критерії. Потім можна провести порівняльний аналіз їх переваг та недоліків, щоб визначити найбільш підходящий варіант для конкретного підприємства. Такий аналіз може допомогти знайти оптимальне рішення для автоматизації обліку і звітності, що враховуватиме потреби та можливості підприємства.

Таке дослідження може бути корисним для практикуючих бухгалтерів, фінансових аналітиків, керівників підприємств, а також для студентів і викладачів, які цікавляться питаннями оптимізації бухгалтерського обліку і звітності.

Технології автоматизації обліку і звітності можуть включати в себе різні програмні продукти, які допомагають у веденні обліку фінансової діяльності підприємства. Це можуть бути ERP-системи (системи управління підприємством), CRM-системи (системи управління взаємодією з клієнтами), системи управління проектами, системи управління запасами, системи управління виробництвом та інші.

Характеристики таких технологій можуть включати в себе можливості автоматизованого ведення обліку, звітності та аналізу фінансових даних, інтеграцію з іншими системами управління підприємством, можливості прогнозування та планування фінансових показників, а також можливості аналізу даних для прийняття управлінських рішень.

Технології автоматизації обліку і звітності також можуть мати різний рівень складності і функціональності, що дозволяє підприємствам вибрати той програмний продукт, який найкраще відповідає їх потребам. Також важливою характеристикою є можливість безпечного збереження та обробки фінансових даних з урахуванням вимог законодавства щодо конфіденційності та захисту інформації.

Переваги впровадження автоматизованих систем в обліку і звітності

включають підвищення ефективності роботи, зменшення помилок через автоматизовані процеси, прискорення обробки даних, покращення доступу до інформації, зменшення витрат на обслуговування та підтримку системи.

Однак, впровадження автоматизованих систем також може мати свої недоліки, такі як високі витрати на розробку та впровадження системи, потреба у навчанні персоналу для користування новою системою, можливість технічних проблем та збоїв, а також можливість втрати контролю над процесами через повне автоматизації. Також важливо враховувати, що не всі бізнес-процеси можуть бути повністю автоматизовані, і деякі процеси все одно потребуватимуть людського втручання.

Отже, при впровадженні автоматизованих систем в обліку і звітності необхідно ретельно вивчити всі переваги та недоліки, а також ретельно планувати та контролювати процес впровадження, щоб забезпечити оптимальний результат для підприємства.

Впровадження автоматизованих систем в обліку і звітності може суттєво позитивно вплинути на робочі процеси та якість ведення обліку. Зокрема, автоматизація може сприяти зменшенню часу, необхідного для виконання рутинних операцій, таких як введення даних, підготовка звітів та аналіз фінансової інформації. Це дозволяє працівникам зосередитися на більш складних завданнях, що вимагають аналізу та прийняття стратегічних рішень.

Крім того, автоматизовані системи можуть допомогти уникнути помилок, що можуть виникнути через людський фактор, так як вони працюють за певними програмованими алгоритмами. Це сприяє покращенню якості обліку та звітності, оскільки зменшує ймовірність виникнення неточностей та помилок.

Таким чином, впровадження автоматизованих систем може позитивно вплинути на робочі процеси та якість обліку і звітності, забезпечуючи ефективніший та надійніший контроль над фінансовою діяльністю підприємства.

Література:

1. С. В. Скрипник, І. Б. Франчук, І. В. Шепель, Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. Економіка та держава №10 2020. Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2020/9.pdf

2. Юлія Перетятко, Діана Черняк Автоматизація бухгалтерського обліку бюджетних установ. Науковий вісник Полісся №1(22), 2021. Режим доступу: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/253339/250496>

3. Дебет Плюс [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://debet.com.ua/uk/industries/budgetary>

4. BAS Бухгалтерія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bas-soft.eu/soft/bas-mass/bas-accounting/>

5. SAP Software Solutions [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.sap.com/ukraine/index.html>

6. Master Бухгалтерія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://masterbuh.com/product/buhgalteriya>

7. Accounting Software & Solutions | QuickBooks Global

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://quickbooks.intuit.com/global/accountants-software/>

8. Tillypad [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://erp.org.ua/tillypad/>

УДК 330.4:519.86

Ігор Слинко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.н.держ.упр., проф. Ірина Гончаренко

Черкаський державний технологічний університет

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному стані, коли аграрний сектор зіштовхується з непередбачуваними викликами, такими як війна в Україні та глобальна пандемія COVID-19, роль ринкових механізмів та розвиток комерційних зв'язків набуває нових вимірів. Такі умови вимагають не лише нових, але й більш гнучких та адаптивних методів управління аграрною економікою. Важливість якісного управління на кожному етапі циклу аграрного виробництва стає ще більш вирішальною, оскільки прогрес та напрямки розвитку цієї галузі тепер безпосередньо залежать від здатності швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі. Для глибокого аналізу та розробки управлінських систем в соціально-економічних, особливо в агропромислових системах, активно застосовуються різноманітні економіко-математичні методи та моделі [1]. Економіко-математичні моделі, інтегровані з сучасними комп'ютерними технологіями, забезпечують детальне вивчення та ефективне впровадження різних сценаріїв фінансового розвитку підприємства.

Виробниче планування на сільськогосподарських підприємствах вимагає точного прогнозування та стратегічного програмування процесу виробництва на різних етапах, а також повинно включати стратегії, спрямовані на ефективну відповідь на непередбачувані обставини, тим самим забезпечуючи необхідну гнучкість управління. Ключовим аспектом при розробці робочого плану для підприємства є досягнення оптимального балансу між усіма його елементами: дотримання порядку та послідовності виконання робіт; встановлюються терміни та відповідальні виконавці за всім спектром різноманітних операцій, які передбачені планом; визначаються джерела та розміри фінансування, а також ліміти витрат за кожним заходом, етапом та видом робіт [2].

Моделювання економічних процесів сільськогосподарського виробництва починається з розробки економіко-математичної моделі, яка відбувається в

певній послідовності:

- попередній економічний аналіз на предмет побудови економіко-математичні моделі;
- побудова абстрактної моделі, збір, нагромадження обробка інформації;
- побудова робочої моделі;
- випробування робочої моделі і її коректування;
- математичний розрахунок моделі;
- одержання параметрів і значень змінних;
- економічний аналіз отриманих результатів [2,3].

Головними факторами, які обмежують використання моделей, є:

- не співпадіння розроблених моделей з реальними процесами та обмежене використання методів для виправлення цієї неадекватності;
- відсутність цілісного аналізу оптимальних розрахунків і результатів їх застосування на практиці;
- недооцінка ролі моделювання у створенні короткострокових бізнес-планів, оскільки зазвичай моделюються довгострокові економічні процеси, і перевірка таких моделей на практиці в довгостроковій перспективі є складнішою;
- недостатньо ефективна координація наукових досліджень у сфері математичного забезпечення оптимізаційних моделей [3].

Постановка завдання оптимальної виробничої програми має враховувати не лише традиційні фактори ризику, такі як погодні умови, інфляція, та коливання цін реалізації, але й сучасні виклики, включно з військовими ризиками та впливом глобальних криз. Це передбачає розробку виробничої програми, яка максимізує прибуток підприємства, беручи до уваги ширший спектр змінних, які впливають на аграрний бізнес в динамічному та непередбачуваному середовищі.

Водночас модель має відповідати певним умовам:

- розміри сільськогосподарських угідь не мають перевищувати площ, які є в наявності;
- посів сільськогосподарських культур має проводитися на підставі розроблених сівозмін;
- кормова база має повністю задовольняти потреби тварин у кормах з урахуванням їх продуктивності;
- виробничі та матеріальні ресурси підприємства мають певний ліміт;
- техніко економічні показники повинні враховувати погодні, фінансово-економічні, виробничі ризики та військові ризики;
- прибуток, на який очікує підприємство, повинен бути максимальним [2].

З метою обґрунтування виробничої програми з урахуванням чинників ризику визначену задачу можна вирішити за деякими критеріями:

- мінімум матеріально-грошових витрат;
- максимуму прибутку від реалізованої продукції [2].

Розглянемо схематичну модель економічної системи сільськогосподарського підприємства (рис. 1) [4, с. 11].

Параметри $C_k (k = 1, 2, \dots, l)$ характеризують кількісні показники системи. Наприклад, у контексті економічної системи сільськогосподарського підприємства, значення C_k відображають такі аспекти, як наявність ресурсів (земля, робоча сила, агротехніка, тваринницькі та складські приміщення), продуктивність сільськогосподарських культур і тварин, норми використання ресурсів, ціни та собівартість продукції, податкові ставки, відсотки за кредити, вартість закупівельних ресурсів і інше.

Частина параметрів C_k у цій системі може бути сталою, тоді як інша частина буде залежати від певних умов (урожайність сільськогосподарських культур, собівартість продукції, ціни на продукцію рослинництва та тваринництва). Інші кількісні показники є змінними величинами та можуть бути незалежними або залежними, дискретними чи безперервними, детермінованими або стохастичними. [4, с. 11].

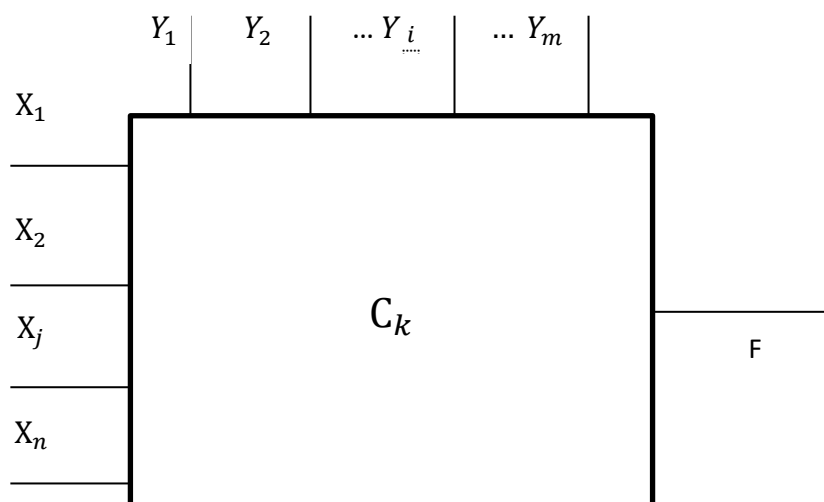

Рис. 1. Схема економічної системи сільськогосподарського підприємства

Незалежні змінні бувають двох видів: керовані $X_j (j = 1, 2, \dots, n)$, значення яких можна змінювати в деякому інтервалі; некеровані змінні $Y_i (i = 1, 2, \dots, m)$, значення яких не залежать від волі людей і визначаються зовнішнім середовищем (площі посіву зернових культур – керовані, а погодні умови чи військові дії – некеровані змінні) [4, с. 11].

Як говорилося вище, економічна система має мету (ціль) розвитку і функціонування (мінімум витрат або одержання максимального прибутку). Нехай F – обрана мета (ціль). За цих умов вдається, як правило, встановити залежність між величиною F , якою вимірюється рівень досягнення мети змінними і параметрами системи:

$$F = f(x_1, x_2, \dots, x_n; y_1, y_2, \dots, y_m; c_1, c_2, \dots, c_l;)$$

Функцію F називають цільовою функцією, або функцією мети. Для економічної системи це є функція ефективності її функціонування та розвитку,

оскільки значення F відображає рівень досягнення певної мети [4, с. 11].

Сумісне використання економіко-математичних моделей та сучасних комп'ютерних технологій відкриває нові можливості для оптимізації управління сільськогосподарськими підприємствами. Цей підхід не тільки підвищує ефективність розподілу ресурсів та мінімізації традиційних ризиків, але також надає стратегічну гнучкість для адаптації до швидко змінних ринкових умов, екологічних змін та військових конфліктів. Такий гнучкий та всеосяжний підхід є ключовим для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств та підтримки їх конкурентоспроможності у складному та непередбачуваному глобальному економічному ландшафті.

Література:

1. Лобода О.М. Впровадження методів економіко-математичного моделювання для оптимального управління аграрного підприємства [Стаття] / Лобода О.М., Кавун Г.М. – Херсон, - Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», №2, 2019р. – сс. 175-179.

2. Горобець Н. М. Економіко-математичні підходи до оптимізації виробничої програми аграрних підприємств [Стаття] / Горобець Н. М., Дьяченко Н. К. - Інвестиції: практика та досвід. № 13, 2019р. - сс. 30-34.

3. Щербініна С. А. Застосування економіко-математичного моделювання для аналізу діяльності промислового підприємства [Стаття] / Щербініна С. А., Климко О. Г., Марочко Т. Р. – Полтава, - Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». №6, 2019р.

4. Вітлінський В. В. Економіко-математичні методи та моделі: оптимізація [Навч. посіб.] / Вітлінський В. В., Терещенко Т. О., Савіна С. С. – К. : КНЕУ, 2016. – 303 с.

5. Олександр Лотоцький Застосування економіко-математичного моделювання в управлінні капіталом підприємства [Стаття] / Олександр Лотоцький, Ірина Ушкаленко. – Вінниця, - 2016р. - сс. 171-178

6. Бережна Л.В. Економіко-математичні методи і моделі в фінансах. : навчальний посібник / Л.В. Бережна, О.І. Снитюк – К.: Кондор, 2009. – 301 с.

УДК 330.4:[658:005.52]

Оксана Снитюк – к. е. н., доц., Леся Бережна – к.е.н., доц.

Черкаський державний технологічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ НЕЧІТКИХ МНОЖИН ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні вітчизняні підприємства функціонують в умовах високого рівня невизначеності, який зумовлений складністю ринкового середовища, його

динамічністю, новими викликами та загрозами (воєнний стан).

Діагностика стану підприємства повинна здійснюватися систематично на основі сформованого масиву вихідних даних. І тут міститься, на нашу думку, найбільша проблема, оскільки дані, зазвичай, неповні, різновимірні, часто суб'єктивні, оскільки базуються на експертних оцінках. Виникає необхідність вдосконалення традиційних інструментів діагностики і застосування сучасних інноваційних підходів до аналізу та оцінювання. На думку В.В. Вітлінського, це потребує залучення відповідного економіко-математичного інструментарію, зокрема теорії нечітких (розпливчастих) множин, а також відповідних інформаційних технологій, що дало б змогу здійснити опис як кількісно, так і якісно поданої інформації щодо об'єктів і процесів, урахувавши, нечіткість даних, вплив різних видів невизначеності та ризику на його інтегральну оцінку [1].

Сьогодні одним з найбільш перспективних напрямків наукових досліджень в галузі аналізу, оцінювання, прогнозування та моделювання економічних явищ є застосування методів та моделей нечіткої теорії (fuzzy sets theory) та нечіткої логіки (fuzzy logic) [2], які мають високу адаптаційну здатність до експертних даних, до якісного, вербального опису параметрів, що аналізуються, є достатньо гнучкими й адекватними вихідній інформації. Підхід на основі застосування нечітких описів дає змогу інтегрувати, звести воєдино всю наявну неоднорідну інформацію (детерміновану, статистичну, лінгвістичну й інтервальну) про підприємство та його діяльність.

Основні положення теорії нечіткої логіки, що базуються на математичній теорії нечітких множин, запропоновані американським математиком Лотфі Заде у 1965 р. Прикметник «fuzzy» (нечіткий, розмитий), введено в назву нової теорії з метою відокремлення від традиційної чіткої математики й аристотелевої логіки.

Підхід на основі теорії нечітких множин має три основні відмінні риси від детермінованих методів аналізу:

- 1) замість або як доповнення до числових змінних використовуються нечіткі величини («лінгвістичні» змінні);
- 2) прості відношення між змінними описуються за допомогою нечітких висловлювань;
- 3) складні відношення описуються нечіткими алгоритмами.

Лінгвістична змінна – це множина нечітких змінних, вона використовується для того, щоб дати словесний опис деякому нечіткому числу, отриманому в результаті деяких операцій. Терм-множина – це множина всіх можливих значень лінгвістичної змінної. Терм – будь-який елемент терм-множини. У теорії нечітких множин терм формалізується нечіткою множиною за допомогою функції приналежності.

Наприклад, змінна «стан підприємства» може набувати значень «кризовий», «вкрай незадовільний», «незадовільний», «задовільний», «середній» тощо. Перелік і число прикметників для оцінювання стану підприємства визначають експерти, оскільки «стан підприємства» є надзвичайно складним комплексним

поняттям, набагато ширшим ніж поняття «фінансовий стан підприємства» і чіткої градації не існує. У цьому випадку лінгвістичною змінною є «стан підприємства», термами – лінгвістичні оцінки «кризовий», «вкрай незадовільний», «незадовільний», «задовільний», «середній» тощо, які і складають терм-множину.

Із метою врахування неформалізованих, нечітких вихідних даних, думок і суджень експертів пропонується використовувати методичний підхід на основі теорії нечітких множин, який розширює можливості традиційного аналізу.

У табл. 1 для лінгвістичного оцінювання (наприклад, стану підприємства) наведено для прикладу семирівневу терм-множину $T = \{EL, VL, L, M, H, VH, EH\}$. Семантика термів може задаватися нечіткими триангулярними числами на інтервалі $[0; 6]$ з відповідними функціями належності (рис. 1) – EL: (0; 0; 1); VL: (0; 1; 2); L: (1; 2; 3); M: (2; 3; 4); H: (3; 4; 5); VH: (4; 5; 6); EH: (5; 6; 6).

Таблиця 1

Терм-множина оцінювання лінгвістичної змінної

Терми	Позначення	Нечітке трикутне число
Вкрай несуттєвий (Extremely Low)	EL	(0; 0; 1)
Дуже низький (Very Low)	VL	(0; 1; 2)
Низький (Low)	L	(1; 2; 3)
Середній (Medium)	M	(2; 3; 4)
Високий (High)	H	(3; 4; 5)
Дуже високий (Very High)	VH	(4; 5; 6)
Надзвичайно високий (Extremely High)	EH	(5; 6; 6)

Джерело: [3]

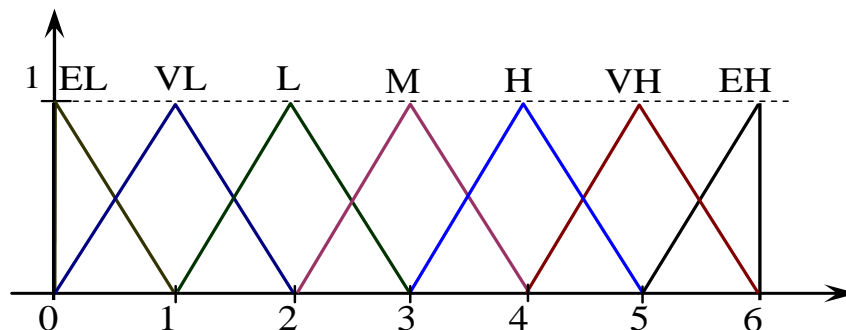

Рис.1. Функції належності термів оцінювання [3]

Теорія нечітких множин вже багато десятиліть використовується провідними фінансовими установами світу, що дозволяло їм значно підвищити точність експертних оцінок економічних явищ. У нашій державі така методика не є особливо популярною через складність алгоритму відповідних обчислень. Проте використання спеціалізованого програмного забезпечення практично усуває цю проблему.

Наведемо приклади застосування теорії нечітких множин для аналізу економічних процесів:

- оцінювання фінансових ризиків;

— моделювання страхових ситуацій;

- оцінювання маркетингових ризиків;
- підвищення точності методу дерева рішень у міжнародному бізнес-аналізі;
- вибір портфеля економічних стратегій підприємства;
- ідентифікація економічних об'єктів;
- оцінювання стратегічного потенціалу підприємства[3];
- діагностика стану підприємства тощо.

Важливе місце в системі аналітичного забезпечення ефективної діяльності будь-якого підприємства займає діагностика його стану, яка є процесом оцінювання різних напрямків функціонування та розвитку підприємства. Метою проведення діагностики є одержання інтегральної оцінки на основі локальних складових (рівень адаптації підприємства, фінансове становище, інноваційний підхід до управління, кадрове забезпечення, імідж підприємства, конкурентоспроможність продукції, ефективність маркетингової діяльності тощо), виявлення проблем, встановлення причин і вибір методів усунення або мінімізація факторів негативної впливу на результуючий показник.

Зазначимо, стан підприємства є комплексною багатовекторною характеристикою діяльності підприємства. Розрахунок інтегральної оцінки стану підприємства є складним багаторівневим процесом. Найбільшими проблемами при проведенні діагностики стану підприємства, результатом якої є одержання інтегральної оцінки, на нашу думку є:

- 1) визначення структурних (локальних) складових стану підприємства;
- 2) велика кількість показників, які аналітик використовує для оцінювання кожної локальної складової;
- 3) відсутній остаточний чітко сформований масив оціночних показників;
- 4) частина показників якісні, базуються на експертних оцінках;
- 5) для частини числових показників немає нормативних значень;
- 6) низький рівень кваліфікації експертів тощо.

Для вирішення завдань діагностики стану підприємства в умовах невизначеності, коли аналітику, що здійснює аналіз та оцінювання, доводиться оперувати неточною, неповною, часто не кількісною інформацією, доцільно використовувати методи теорії нечітких множин та нечіткої логіки.

Спрощений алгоритм діагностики стану підприємства засобами теорії нечітких множин містить наступні етапи:

Етап 1. Формування експертної групи для оцінювання стану підприємства.

Етап 2. Декомпозиція стану підприємства на локальні складові.

Етап 3. Декомпозиція кожної локальної складової стану підприємства на оціночні показники.

Етап 4. Нечітке оцінювання стану підприємства за локальними складовими за допомогою методу Fuzzy SAW.

Етап 5. Обчислення інтегральної оцінки стану підприємства за допомогою методу Fuzzy SAW.

Слід зазначити, що обчислення з використанням нечітких множин досить трудомісткий процес, але на сьогодні всі обчислення здійснюються засобами комп'ютерного програмного забезпечення. Так, існує низка програмних продуктів, які дозволяють працювати із нечіткими множинами і, при цьому, не потребують спеціальних знань математики. Наприклад, Fuzzy for Excel – розширює можливості звичайного Excel для обробки нечітких чисел. Аналітику потрібно лише розуміти фізичну природу невизначеності і вміти інтерпретувати нечіткі числа.

Отже, часто для аналізу та оцінювання стану підприємства використовують експертні методи. Основним недоліком експертного методу є фактор суб'єктивізму, а також неможливість чіткого опису певного явища однією цифрою. Для усунення цього недоліку доцільно використовувати методи нечіткої логіки. Нечітке оцінювання стану підприємства за локальними складовими та інтегральна оцінка за допомогою методу Fuzzy SAW, на нашу думку, підвищує ефективність процесів діагностики стану підприємства.

Література:

1. Вітлінський В.В. Актуальні питання розвитку теорії ризику. Моделювання та інформаційні системи в економіці. 2006. Вип. 74. С. 30–38.
2. Zadeh L.A. Fuzzy Sets as a Basis for a Theory of Possibility. Fuzzy Sets and Systems. 1978. Vol. 1. № 1. P. 89–100.
3. Balan V., Makarchenko V. Fuzzy approach to assessing the strategic potential of a dairy processing enterprise // International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences", 2023. №3. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-3-8684>

СЕКЦІЯ 10. Страхування в Україні: стан та тенденції розвитку

УДК 335.7:368.338.4

Тетяна Кондратова – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н. проф. Юрій Мінци

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ СВІДОМОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ

У сучасних умовах існування суспільство зазнає значних фінансових збитків від негативного техногенного впливу на стан навколишнього природного середовища. В Україні, наприклад, щорічні втрати від неефективного, нераціонального природокористування і забруднення навколишнього природного середовища, за оцінками фахівців, становлять 15-20 % її національного доходу. У більшості індустріально розвинутих країн, для порівняння, екологічна шкода від техногенної діяльності визначається на рівні 3-6 % при тому, що витрачається на природоохоронні цілі значно менше: наприклад, в Австрії – 1,32 % валового національного продукту, у Франції – 1,7 %, Швейцарії – 2 %. Така ситуація примушує країни світу посилювати еколого-правові вимоги до виробничої та іншої господарської діяльності, здійснювати економічне стимулювання природоохоронної діяльності, запроваджувати екологічне страхування.

Необхідність застосування й поширення екологічного страхування як інструменту для адаптації до змін клімату та забезпечення сталого розвитку в умовах екологічних викликів в Україні і зумовлює **актуальність нашого дослідження.**

Мета нашої роботи – вивчення й узагальнення досвіду становлення та розвитку екологічно страхування у сучасних умовах з проєкцією на протистояння ековикликам, що постали сьогодні перед Україною.

За загальним правилом, екологічному страхуванню підлягають ризики заподіяння шкоди. До них належать техногенні аварії (аварійні ситуації) та катастрофи. Об'єктом екологічного страхування є будь-який екологічний ризик забруднення навколишнього середовища та потенційного економічного збитку, спричиненого забрудненням виробничими, побутовими та іншими відходами, транспортними засобами, а також забрудненням при: розміщенні, проєктуванні, будівництві, реконструкції, введенні в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів; використанні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних хімічних речовин тощо; використанні та створенні нових біологічно активних речовин та засобів біотехнології; дії акустичних, електромагнітних,

іонізуючих та інших шкідливих фізичних факторів; транзитному транспортуванні та розміщенні на території України екологічно небезпечних матеріалів як вітчизняного, так й іноземного виробництва, проведенні фундаментальних та прикладних наукових розробок, у провадженні обладнання з підвищеною екологічною безпекою.

На часі прийняття і поетапна реалізація відповідної Концепції, передусім повинна включати:

- прийняття пакета законів України "Про обов'язкове екологічне страхування" (страхування відповідальності осіб - власників джерел підвищеної екологічної безпеки), "Про обов'язкове страхування від повеней" (майнове страхування), "Про обов'язкове страхування від метеорологічних небезпечних явищ" (майнове страхування) та ін.;

- створення пільгових умов для розвитку добровільного майнового страхування (майно усіх видів власності) і особистого страхування (страхування на випадок втрати працездатності, на випадок смерті, на дожиття до визначеної кількості років у зоні встановленого рівня забруднення та ін. Відповідно до чинного законодавства України підприємства, установи, організації зобов'язані відшкодувати збитки, заподіяні іншим підприємствам, організаціям, установам та громадянам, що передбачено в багатьох законах та інших підзаконних актах, починаючи з Конституції України. Проте на сьогодні підприємства не несуть такої відповідальності, обмежуючись сплатою штрафних санкцій за наднормативні викиди у навколишнє середовище.

Отже, дослідження та узагальнення досвіду становлення та розвитку екологічного страхування у сучасних умовах вказує на важливість цього виду страхування як ефективного інструменту для захисту навколишнього середовища та сприяння сталому розвитку країни. Наша аналітична робота досліджує історичний контекст, ефективні інструменти, вплив на господарство та соціальне благополуччя, а також найкращі практики в галузі екологічного страхування з урахуванням міжнародного та місцевого досвіду. Результати цього дослідження можуть служити основою для вдосконалення законодавства, розвитку нових страхових продуктів та сприяти сталому розвитку України.

Література:

1. Проценко, О. Л. Екологічне страхування: український аспект. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2014.2(13), 325–329. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i13.251672>.
2. Про екологічне страхування: проект Закону України від 09.09.2021 № 6018. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/П05924А>
3. Олещенко І. В. Проблеми правового регулювання екологічного страхування в Україні. Олещенко. Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2016/2. № 10. С. 83-86.
4. Сааджан І. А., Дейнеко А. М. Екологічна безпека та «зелена економіка» у регіональному вимірі . *Економічні інновації*. 2013. Вип. 53. С. 213-220.

СЕКЦІЯ 12. Механізми державного управління

УДК 316.42

**Олена Березіна – к.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Олександр Радченко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої
освіти**

Черкаський державний технологічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ НА ЗАСАДАХ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Сьогодні, коли війна триває вже майже два роки, на рівні уряду, регіональних та місцевих органів влади, громад йде визначення та обговорення питань, яким чином буде здійснено відновлення економіки України після війни, відновлення житлового фонду, транспортної інфраструктури, екології, соціальної сфери. Широкий спектр питань, які потрібно буде вирішити, відстань територій від районів бойових дій, ступінь втрат та нанесеної шкоди та інші фактори впливають на механізми та інструменти, які планується використовувати. Повоєнне відновлення без залучення в цей процес всіх зацікавлених осіб, без використання інструментів публічно-приватного партнерства, неможливе. Потрібно зазначити, що війна певною мірою змінила ставлення бізнесу, населення та органів влади до публічно-приватного партнерства і розуміння його важливості. Можемо констатувати прогрес у формуванні економічної культури об'єднання зусиль різних інституцій заради Перемоги. Застосування таких моделей поведінки після війни здатне надалі трансформувати норми і базові уявлення економічної культури бізнесу, населення та влади. Схематично основні інтереси зацікавлених сторін доречно представити наступним чином (рис. 1).

Слід зазначити, що в практиці господарювання країн ЄС співробітництво «центр-регіон» є одним з ключових елементів організації управління регіональним розвитком. Це співробітництво обумовлює відмінність регіональної політики і методів та інструментів управління, що застосовуються. Економічні відносини, які виникають між регіонами та центральною владою відображаються в державній регіональній економічній політиці, в організації бюджетної системи, а також у розподілі обов'язків в економічній сфері регіону між регіональною та місцевою владою [2]. В ЄС використовується система бюджетно-фінансового вирівнювання, при цьому посилюється стимулююча функція, яка сприяє розвитку економічного потенціалу регіону та економічних ініціатив. Однією з пріоритетних цілей економічної стратегії ЄС є заохочення інновацій, що в свою чергу є забезпеченням стійкого розвитку, підвищенням

конкурентоспроможності європейської економіки [1].

Водночас, для достатньо «молодої» економіки незалежної України дослідження зарубіжних вчених в управлінні сталим регіональним розвитком, а також практика розвинених країн ЄС, що в умовах ринку функціонують набагато довше, не завжди можуть бути актуальними та можливими для беззастережного впровадження. Успішний досвід має бути розглянутий з точки зору можливості його впровадження в післявоєнних умовах для відновлення економіки України та її регіонів. Україна, як одна із найбільших за територією країн Європи, ще до війни характеризувалася значним ступенем нерівномірності економічного розвитку регіонів. Війна лише посилила цю нерівномірність. Відповідно, існує значна необхідність як суттєвої трансформації теорій регіонального розвитку, так і пріоритетів нових умов господарювання.

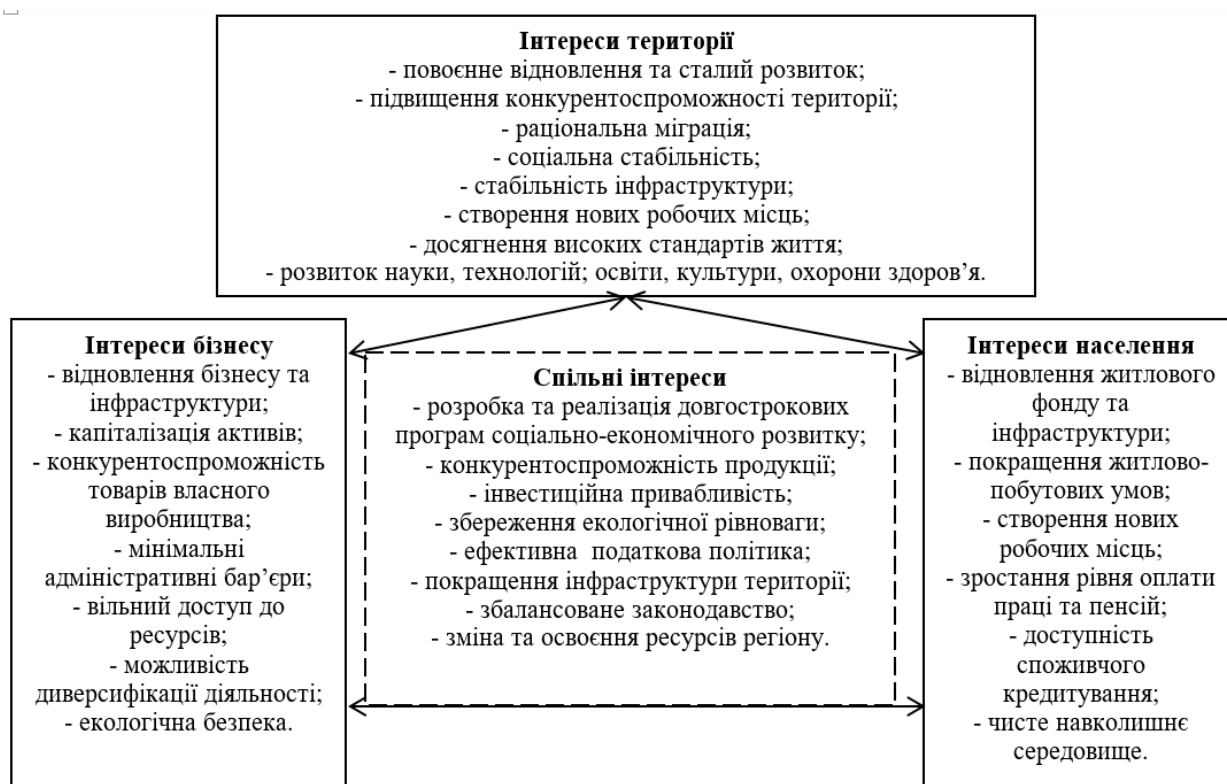

Рис. 1. Взаємодія інтересів зацікавлених сторін

Обов'язковими вимогами, які повинні бути реалізовані, є забезпечення умов для повернення ВПО та біженців, удосконалення системи місцевого самоуправління, забезпечення умов для відновлення бізнесу, зокрема малого та середнього.

Література:

1. Березіна О.Ю. Смарт-спеціалізація для покращення умов життя домогосподарств: європейський досвід. *Економіка і організація управління*. 2018. № №4(3). С. 22-23.

2. Global Partnership for Local Sustainable Development: Modern Trends and Best Practices: monograph. [ed. by L. O Petkova, O. Yu. Berezina, Andrzej Kryński] Czestochowa, "Educator" Wydawnictwo Akademii Polonijnej. 2018. 207 p.

УДК 005.8:316.3

Софія Капелюшок – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., проф. Павло Іжєвський

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ: СУТЬ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ

Управління проектами в сфері державного управління є важливою та актуальною темою, оскільки воно сприяє ефективній реалізації проектів, спрямованих на вирішення суспільних проблем.

Необхідність управління проектами в публічній сфері обумовлена кількома чинниками:

- Складність та масштабність проектів, що реалізуються органами влади. Ці проекти можуть охоплювати різні галузі, включаючи освіту, медицину, соціальне забезпечення та інфраструктуру, і часто вимагають комплексного управління.

- Необхідність оптимізації використання бюджетних коштів. З метою ефективного використання бюджетних коштів важливо впроваджувати управління проектами для контролю витрат і досягнення поставлених цілей.

- Потреба у підвищенні прозорості та підзвітності. Управління проектами сприяє підвищенню прозорості та підзвітності владних структур, що базується на відкритості інформації щодо проектів та їх результатів.

Ефективне управління проектами представляє собою ключовий інструмент в сучасному світі, що дає можливість планувати, керувати та контролювати реалізацію складних завдань із чітко визначеними цілями, термінами та бюджетом. Особливо важливим воно стає в публічній сфері, де уряди та інші державні установи неперервно реалізують різноманітні проекти з метою вирішення соціальних, економічних та інших проблем. Використання методології управління проектами в цих установах сприяє досягненню високої ефективності проектів і успішному виконанню їх завдань.

Проект у публічній сфері визначається як складний набір взаємопов'язаних, логічно-структурованих завдань та заходів, розподілених у часовому аспекті, які організовані з метою вирішення найважливіших проблем у розвитку країни,

окремих секторів економіки, адміністративно-територіальних одиниць або територіальних громад, а також для впорядкування робіт організацій та установ. Ці заходи реалізуються в обмежених фінансових та інших ресурсних рамках і мають конкретно визначений термін виконання. Проекти в сфері публічного управління відрізняються тим, що вони призначені для вирішення конкретних проблем, визначених як актуальні та формалізовані у відповідних урядових документах, таких як урядові програми, концепції або стратегії, які виражені у вигляді стратегічних пріоритетів чи завдань. Ефективне планування, організація завдань та елементів проектів, а також надання необхідних ресурсів та контроль за результативністю обраної стратегії є ключовими аспектами управління проектами з метою досягнення поставленої мети.[1]

Головним мотивом для розробки проекту є наявність проблеми, яку неможливо вирішити іншими засобами. Основою всіх публічних проблем є потреби зацікавлених сторін. Таким чином, робота над проектом повинна розпочинатися з ідентифікації ключових учасників та їхніх потреб/інтересів, а також з опису проблеми. Ці етапи проектного циклу зазвичай виконуються під час програмування. Аналіз учасників (зацікавлених осіб) тісно пов'язаний з аналізом проблеми. Зрозуміти природу проблеми можна лише, оцінюючи потреби кінцевих споживачів. Управління проектами в публічній сфері має ряд особливостей, які відрізняють його від управління проектами в приватному секторі. Ці особливості пов'язані з такими факторами, як:

1. Бюрократична природа державного управління. Державні структури і установи володіють складною організаційною структурою та регламентованими процедурами, що можуть ускладнити проведення управління проектами.

2. Політичні аспекти. Публічні проекти часто піддаються впливу політичних факторів, що може призвести до змін у їхніх цілях або термінах виконання.

3. Обмежені ресурси. Державні структури і установи нерідко мають обмежений доступ до ресурсів, що може ускладнити реалізацію проектів. [2]

Управління проектами в публічній сфері може здійснюватися за різними підходами. Одним із найбільш поширених підходів є «класичний підхід», який базується на таких принципах, як:

- Яскраво визначені цілі та завдання проекту.
- Точно визначені терміни та бюджет проекту.
- Використання стандартних методів і процедур управління проектами.

Класичний підхід успішно застосовується при виконанні невеликих і середніх проектів, у яких цілі та завдання чітко визначені. Однак у випадку реалізації складних та об'ємних проектів, що характеризуються нечіткістю цілей або змінністю умов, цей підхід може виявитися недостатньо ефективним.

Для реалізації складних і масштабних проектів в публічній сфері часто використовується «ситуаційний підхід», який передбачає адаптацію методів управління проектами до конкретних умов. Ситуаційний підхід базується на таких принципах, як:

■ Гнучкість і адаптивність.

- Урахування специфічних умов проекту.
- Інтеграція різних методів і підходів управління проектами.

Ситуаційний підхід дозволяє ефективніше реалізувати складні та масштабні проекти, які мають нечіткі цілі або динамічно змінні умови.

Приклади проектів у публічній сфері за 2021-2023 роки:

1. Великий проект - будівництво нового метрополітену в Києві.
2. Середні проекти - ремонт доріг у Києві, будівництво нових шкіл у Львові, впровадження інноваційних освітніх технологій у Вінниці.
3. Малі проекти - ремонт дитячих садків у Хмельницькому, благоустрій парків у Івано-Франківську, організація дозвілля для людей похилого віку у Тернополі.

Управління проектами виступає визначальним фактором для успішного керівництва та розвитку в публічній сфері. Його основне значення полягає в умінні ефективно вирішувати складні завдання, які постають перед державними органами та установами в умовах швидкозмінних соціальних та економічних вдосконалень. Управління проектами забезпечує системний підхід до реалізації завдань та програм, гарантуючи чітке планування, ефективну організацію та результативний контроль за виконанням. [3]

Однією з ключових переваг використання управлінських методик є їхня гнучкість та адаптивність до різноманітних сценаріїв та умов, що надзвичайно важливо в умовах постійних змін у соціальному та політичному середовищі. Бюрократична природа державного управління, політичні фактори та обмежений доступ до ресурсів, що є властивими публічному сектору, стають викликами, які можна успішно подолати завдяки впровадженню принципів управління проектами.

Покращення управління проектами в публічній сфері можна досягти шляхом впровадження наступних заходів:

1. Підвищення професійних навичок та компетенцій фахівців з управління проектами. Органи державної влади та місцевого самоврядування повинні забезпечити розвиток та навчання фахівців з управління проектами у публічній сфері для підвищення ефективності та зменшення ризиків неуспіху проектів.
2. Впровадження стандартів управління проектами.** Необхідно розробити та впровадити стандарти управління проектами, які відповідають міжнародним стандартам та кращим практикам. Це сприятиме уніфікованому підходу до управління проектами в публічній сфері.
3. Покращення взаємодії різних зацікавлених сторін.** Запровадження механізмів для покращення співпраці між різними сторонами, такими як замовники, виконавці, експерти та громадськість, допоможе забезпечити ефективну реалізацію проектів та зменшити ризики затримок чи відміни.
4. Впровадження інформаційно-аналітичних систем управління проектами.** Органи влади повинні використовувати інформаційно-аналітичні системи для моніторингу реалізації проектів, виявлення ризиків та прийняття

своєчасних рішень. Це допоможе підвищити ефективність управління проектами та зменшити ризики невдачі.

Слід зауважити, що управління проектами в публічній сфері передбачає не лише ефективне використання ресурсів та досягнення поставлених цілей, але й врахування інтересів громадян, які є кінцевими користувачами багатьох проектів. Прозорість, відкритість та залучення громадськості стають необхідною частиною успішної реалізації проектів у публічній сфері.

У підсумку, управління проектами виявляється невід'ємним інструментом для досягнення стратегічних цілей та розвитку суспільства, воно відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та успішності проектів, спрямованих на розв'язання суспільних проблем. Переваги включають ефективну реалізацію, оптимізацію використання коштів та підвищення прозорості владних ініціатив. Його комплексний підхід, спрямований на розв'язання проблем та завдань, визначає успішність впровадження різноманітних ініціатив та програм у сфері державного управління.

Література:

1. Що таке управління проектами: як здійснюється і що в себе включає?. *НОВИНИ - "АГРОКЕБЕТИ"*. URL: <https://blog.agrokebety.com/shcho-take-upravlinnya-proektamy> (дата звернення: 19.11.2023).
2. Микитюк П. П. Управління проектами: Навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. П. Микитюк – Тернопіль, 2014. – 270 с.
3. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник / [Чемерис А.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80 с.

УДК 004.056:[351.746:007]“364”

Галина Кузін – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – доц. Ольга Рудик

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ЦИФРОВИЙ КОНТРОЛЬ І ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В ПРОТИДІІ КІБЕРЗЛОЧИНАМ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

В наш час війна в інформаційному просторі може завдати не меншої шкоди, аніж війна на полі бою. Проникаючи в усі сфери діяльності країни, інформація здобуває конкретне політичне, матеріальне і вартісне вираження та стає потенційною зброєю та вигідною ціллю. Тож для усіх суб'єктів господарювання (держави, підприємств, населення) інформація та ефективне управління нею несе

велику цінність. Саме через інформаційне середовище найчастіше здійснюються загрози національній безпеці в різних сферах діяльності держави та суспільства. Проблема інформаційної безпеки набула особливої значущості в сучасних умовах широкого застосування автоматизованих інформаційних систем, заснованих на використанні комп'ютерних і телекомунікаційних засобах, що стають вразливим об'єктом в умовах ведення так званих гібридних війн, одним із проявів яких є інформаційні війни.

Інформаційна війна характеризується як форма протиборства між різними суб'єктами (державами, неурядовими, економічними або іншими структурами), яка передбачає проведення комплексу заходів із завдання шкоди інформаційній сфері протилежної сторони та захисту власної інформаційної безпеки [1].

Відтак, інформаційна безпека в умовах воєнного стану, безумовно, є основною складовою забезпечення стабільного функціонування національної економіки України. Необхідність формування інформаційної безпеки зумовлюється наявністю загроз та їх дестабілізуючими негативними наслідками. Таким чином, згідно зі Стратегією інформаційної безпеки можна виокремити глобальні та національні загрози інформаційній безпеці України, які впливають на інтереси особи, суспільства та держави.

Таблиця 1

Систематизація загроз інформаційній безпеці України*

Загрози інформаційній безпеці України	
Національні	Глобальні
Недостатність захищеності кібернетичних, телекомунікаційних та інших автоматизованих систем, що формують основу внутрішньодержавного інформаційного простору.	Збільшення інформаційного впливу іноземних політичних, економічних, військових та інформаційних структур, спрямованих проти інтересів України в інформаційній сфері.
Недосконалість регулювання відносин в сфері інформаційної діяльності, несформованість стратегії розвитку національної інформаційної інфраструктури та нормативно-правової бази.	Кіберзлочинність, що завдає шкоди інформаційним ресурсам, суспільним процесам, особисто громадянам, знижує довіру суспільства до інформаційних технологій.
Певна залежність від іноземних технологій може створювати вразливості в системах інформаційної безпеки України.	Спроби несанкціонованого доступу до інформації і впливу на інформаційні ресурси, інфраструктуру органів державної влади, що реалізують державну зовнішню політику.
Низький рівень інформаційної культури та медіаграмотності у суспільстві для протидії маніпулятивним та інформаційним впливам.	Стрімке зростання ролі інформаційних технологій в усіх сферах суспільного життя, що уможливорює поширення міжнародного тероризму та злочинності.

*Складено автором на основі [2, 3, с.52].

Відомими інструментами ведення інформаційних війн є, зокрема, такі:

- порушення безпеки інформаційно-технічної інфраструктури, зокрема шляхом кібератак на сервери державних інституцій та об'єкти фінансово-економічної інфраструктури;

- дезінформування населення, а також міжнародного товариства з метою зниження її авторитету, поширення фейкових новин, пропаганда;

- створення небезпеки і завдання суттєвої майнової шкоди державі та її громадянам внаслідок викрадення та маніпуляції персональними даними тощо;

- поширення неправдивих інформаційних ресурсів, медіа-маніпуляції.

На сьогодні загрози, пов'язані із хакерськими атаками та кіберзлочинами, відбуваються дедалі активніше порівняно із іншими методами порушення інформаційної безпеки та є більш небезпечними, адже зазіхають навіть на національну безпеку. Наслідки кіберзлочинності зачіпають інтереси не лише окремих жертв, але й компаній, організацій, урядів і суспільства в цілому. Кіберзлочинність часто компрометує життєво важливу інформацію та об'єкти критичної інфраструктури, які в багатьох країнах не контролюються державним сектором, і такі злочини можуть мати дестабілізуючий вплив на всі сектори суспільства. Тому слід стверджувати, що кіберзлочинність є загрозою національній безпеці в кіберпросторі.

Отож, 2022-й рік став часом випробувань для національної системи кібербезпеки України. Від початку війни стало відомо про велику кількість кібератак на Україну, в тому числі приватні компанії енергетики, фінансові установи, державні сайти. Тому показово, що у 2022 році Україна посіла друге місце у світі після США за кількістю кібератак на країну.

Отож, кіберзлочинність – це масштабне явище, тому для кожної країни, а особливо України, в умовах сьогоденної військової агресії з боку РФ, вкрай важливим є захист свого кіберпростору та інформпростору шляхом розробки відповідної та обґрунтованої державної політики.

Адекватна організація державної політики та належний нагляд за інформаційною безпекою сприятимуть мінімізації загроз, які висуває кіберпростір перед суспільством. Державна політика в сфері проти дії кіберзлочинності являє собою особливу сукупність заходів, спрямованих на боротьбу та попередження кібертероризму та кіберзлочинності, нейтралізацію реальних та потенційних кіберзагроз, організацією дієвого захисту інформаційного простору і вітчизняних інформаційних ресурсів. Державна політика у сфері інформаційної безпеки здійснюється з метою недопущення перешкоджання реалізації життєво важливих інтересів і потреб громадянина, суспільства і держави зовнішніми і внутрішніми загрозами національній безпеці в інформаційній сфері, що є запорукою сталого розвитку національного інформаційного простору.

У кожній інформаційній війні є суб'єкт, тобто той чи ті, хто управляють інформаційними потоками. Безпосередньо до суб'єктів діяльності в інформаційному просторі суспільства, що реалізує державну інформаційну політику, відносяться [4]:

1) органи державної влади та управління, які мають стабільні інтереси в інформаційному просторі; формують і контролюють національний інформаційний простір; створюють структурні підрозділи, у функції і завдання яких входить ведення інформаційної війни;

2) міжнародні організації, які мають стабільні інтереси в інформаційному просторі та беруть участь у формуванні інформаційного простору; використовують національні структури, інтегровані в міжнародні організації; створюють власний науково-технічний потенціал і використовують потенціал країн;

3) недержавні організації, які мають інтереси в інформаційному просторі; створюють власний сегмент інформаційного простору; створюють в рамках своїх структур підрозділи, у функції і завдання яких входить ведення інформаційного протиборства; створюють і використовують власний науково-технічний потенціал та використовують потенціал союзників, а також підтримуючих країни, які так чи інакше пов'язані з діяльністю цього суб'єкта; розробляють і закріплюють на рівні своєї офіційної ідеології певні цінності та ідеали

4) медіа-корпорації, основною функцією яких виступають поширення знань, ідей і цінностей, формування певних поглядів, уявлень і емоційних станів, людей і через них надання впливу на їх поведінку.

Уряд України своєю постановою ухвалив Положення про ситуаційний центр Кабінету Міністрів України з метою визначення потенційних або реальних загроз національній безпеці як у мирний час, так і в особливий період, зокрема в умовах воєнного чи надзвичайного стану та під час кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України.

З метою забезпечення кібербезпеки та готовності до відбиття відкритих атак у кіберпросторі Україна здійснює різноманітні заходи, спрямовані на реагування на стратегічні, юридичні, політичні, технічні та організаційні питання, пов'язаних із безпечним функціонуванням кіберпростору.

Для досягнення оптимального рівня захисту від кібер загроз важливо впроваджувати комплексний підхід, який охоплює державу, підприємства і громадян, і включає в себе різні заходи для забезпечення захисту від ризиків і наслідків кіберзагроз. Зокрема:

- динамічно відстежувати вразливості системи, окремих елементів та зв'язків між ними;

- прораховувати шляхи потенційної атаки на систему безпеки і пропонувати варіанти захисту і контрзаходів;

- налаштовувати оцінку захисту системи відповідно до вимог організації.

Отже, захист кіберпростору в умовах інформаційної війни є складним та багатограним завданням, яке вимагає комплексного підходу та постійного вдосконалення методів та технологій захисту.

Комплекс реалізованих заходів державою з безпечного функціонування кіберпростору станом на 2023 рік [5]

Заходи держави для забезпечення ефективного функціонування кіберпростору			
Політика кібербезпеки	Прийняття законодавства	Глобальне партнерство	Просвітницькі програми
-Національна стратегія кібербезпеки; -Плани щодо стратегії в кібернетичній безпеці на національному рівні; -Координація та контроль діяльності в кіберпросторі.	-Доктрина інформаційної безпеки; -Закони України; -Положення та підзаконні акти.	-Ратифікація Конвенції з кібербезпеки; -Участь у FIRST; -Участь у міжнародних навчаннях з кібербезпеки CWIX; -За підтримки НАТО створено ситуаційні центри при СБУ та ДССЗЗІ.	-CERT-UA надає технічну допомогу на своєму сайті; -ISACA відкрила свої відділення в Україні; -У ВНЗ є спеціальності з кібербезпеки.

Державна політика відіграє важливу роль у сфері протидії кіберзлочинності. На державному рівні значно легше реалізовувати в дію проекти задля забезпечення безпеки в кіберпросторі. Метою державної політики в сфері протидії кіберзлочинності є створення умов для реалізації заходів захисту кіберпростору.

Важливо забезпечити співпрацю між державними органами, приватним сектором та громадськістю, а також звернути увагу на міжнародний аспект захисту. Тільки в такий спосіб можна досягти максимального рівня захисту інформаційно-комунікаційних мереж та кіберпростору від можливих загроз в умовах інформаційної війни.

Література:

1. Інформаційна війна. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Інформаційна_війна
2. Концепція інформаційної безпеки України. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/175056.pdf>
3. Онищенко С.В., Білько С.С., Загрози інформаційній безпеці національної економіки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. № 11. 2022. с. 50-56.. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/300-301/pdf/50-56.pdf>
4. Пилипчук В., Дзьобань О., Глобальні виклики й загрози національній безпеці в інформаційній сфері. *Вісник Національної академії правових наук України* № 3. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-43-52.pdf

5. Лавник, А.М. Державна політика протидії кіберзлочинності в умовах інформаційної війни РВ проти України. 2023. URL: <https://dpspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/60360/1/Лавник%20диплом.pdf>

УДК 338.2

Наталія Пігуль – к. е. н., доцент
Євгеній Пігуль – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Сумський державний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В сучасних умовах економічна безпека є важливою складовою управління державою, спрямованого на формування стійкого та конкурентоспроможного економічного середовища. Економічна безпека держави - це стан сталого функціонування її економіки, що забезпечує високий рівень та якість життя громадян, а також стійкість перед як зовнішніми так і внутрішніми загрозами. Це передбачає захист від фінансових криз, проведення ефективного управління ресурсами, інноваційний розвиток і забезпечення соціальної справедливості.

На рівень економічної безпеки мають вплив зовнішні та внутрішні загрози, взаємодія яких створює комплексні виклики для безпеки держави. До основних зовнішніх загроз належать глобальні економічні кризи, торговельні війни, санкції, зміни світових ринкових умов, а внутрішні включають корупцію, політичну нестабільність, недосконалість інфраструктури та інші. Тому необхідно приділяти увагу побудові ефективної стратегії, яка має включати заходи для зниження вразливості до зовнішніх втручань і вирішення внутрішніх проблем з метою забезпечення сталого розвитку економіки.

При цьому, особливу увагу слід звернути на те, що окрім «застарілих» загроз фінансово-економічній безпеці України головною загрозою державі на сучасному етапі є російсько-українська війна. З огляду на це, завданням держави в контексті забезпечення необхідного рівня фінансової і економічної безпеки є моніторинг та виявлення загроз, вимірювання їхнього рівня, реалізація адекватних заходів щодо запобігання та усунення загроз і негативних наслідків їхнього впливу [3, с. 192].

Структура функціональних складових економічної безпеки держави може включати різноманітні аспекти, які орієнтовані на забезпечення стійкості та захисту економіки країни. До загальних функціональних складових, які можуть визначати економічну безпеку держави належать: фінансова безпека, енергетична безпека, інвестиційна безпека, інноваційна та технологічна стратегія, антикорупційна політика, зовнішньоекономічна стабільність і т.п. Дані функціональні складові взаємодіють, охоплюючи різні сфери економічної

діяльності, з метою створення комплексної системи економічної безпеки держави та забезпечення стабільності та стійкості економіки.

З метою прийняття державними органами обґрунтованих рішень щодо підвищення рівня економічної безпеки країни необхідно проводити моніторинг індикаторів економічної безпеки, метою якого є фактичне відстеження, аналіз і прогнозування важливих економічних показників. Особливу увагу слід зосередити на таких індикаторах економічної безпеки як: валовий внутрішній продукт (ВВП); темп інфляції; дефіцит бюджету; рівень безробіття; економічне зростання; рівень та якість життя; енергетична залежність; інтегрованість у світову економіку; сальдо експорту-імпорту; стан демографічних процесів; державний внутрішній і зовнішній борг; діяльність тіньової економіки. При цьому, важливим питанням є дотримання граничних значень індикаторів, вихід за межі яких призводить до руйнівних тенденцій у сфері економіки [2, с. 11].

На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах тривалої економічної кризи і значного спаду промислового виробництва в країні, вирішення проблем щодо забезпечення економічної безпеки держави є одними з найбільш пріоритетних завдань національної безпеки. Аналіз науково-концептуальних напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців дав змогу виявити найбільш дієві та ефективні групи методів, що націлені на забезпечення економічної безпеки держави, до яких можна віднести інституційні, організаційно-розпорядчі, адміністративні методи; економічні; нормативно-правові методи; маркетингові методи; соціально-психологічні, ідеологічні методи; методи управління розвитком [1, с. 31]. Всі вищенаведені методи мають власні характеристики і застосовуються в управлінській діяльності щодо забезпечення економічної безпеки держави. Ці методи повинні взаємодіяти та бути системно інтегрованими для ефективного вирішення економічних викликів та збереження стабільності економіки країни.

Отже, забезпечення економічної безпеки України є запорукою її незалежності, необхідною умовою сталого розвитку, а також передумова підвищення добробуту усіх верств суспільства.

Література:

1. Денисов О. Є. Методи забезпечення економічної безпеки галузей промисловості в системі економічної безпеки України. Держава та регіони. 2019 р. № 6 (111). С. 29-34.
2. Економічна безпека держави: навчально-методичний посібник / за ред. Живко З.Б. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
3. Піхоцький В. Ф., Піхоцька М. Р. Економічна безпека держави в сучасних умовах функціонування. Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2022. С. 192-193.

УДК32.146.2

Андрій Поліщук – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Науковий керівник – д.е.н., проф. Леся Петкова

Черкаський державний технологічний університет

МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПОВОЄННОЮ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Надзвичайно високими є втрати яких зазнала Україна в наслідок повномасштабного вторгнення росії. Станом на 16 липня 2023 року, за даними УВКПЛ ООН, було зафіксовано 25671 жертву серед цивільного населення, в тому числі 9287 загиблих і 16384 поранених. Більше 5,9 млн. біженців з України отримали тимчасовий прихисток в країнах ЄС. За даними українського уряду, 19553 дитини було вивезено до Росії, з них лише 385 повернулись до своїх родин станом на 26 липня 2023 року. З початку повномасштабного вторгнення 3536 навчальних закладів зазнали бомбардувань та обстрілів, 3199 з них були пошкоджені, а 337 – повністю зруйновані. За даними Міністерства культури та інформаційної політики, понад 664 об'єкти культурної спадщини було пошкоджені або зруйновані, 1582 об'єкти культурної інфраструктури зазнали пошкоджень, близько третини (585) були повністю зруйновані [1]. Станом на початок липня 2023 року сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України, перевищила \$150 млрд. Це ті збитки, які вдалось задокументувати. Згідно звіту Київської школи економіки, найсуттєвіших руйнувань і збитків зазнав житловий фонд (\$55,9 млрд), дорожня інфраструктура, авіаційна та портова галузі. Втрати бізнес-активів становлять близько \$11,4 млрд. США [2]. За результатами опитування бізнесу, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією, збитки від війни кожного п'ятого підприємця становлять понад \$100 тис. [3]. Обсяг руйнувань на деяких територіях важко оцінити, адже у регіонах України досі тривають інтенсивні обстріли та бої. Житлові будівлі, адміністративні споруди, промислові об'єкти, дороги, мости стали об'єктами нищівних атак, подекуди навіть цілі селища чи міста зруйновані майже вщент. Міжнародний досвід свідчить, що країни, які пережили масштабні руйнування, рідко спроможні точно оцінити, скільки ресурсів необхідно, аби відновити нормальне життя в державі. Згідно з даними Мінреінтеграції, станом на серпень 2023 року понад 2 тис. територіальних громад та населених пунктів зазнали активних бойових дій або окупації. Станом на березень 2023 року в Україні зруйновано або пошкоджено близько 1,3 млн домогосподарств [1].

Загальна сума інфраструктурної відбудови, визначена Світовим банком у

березні 2023 року, становить \$411 млрд [3]. Для кожного регіону надзвичайно важливим є розроблення поточних і довгострокових планів відновлення, напрацювання стратегічного бачення трансформації економічного простору з урахуванням потенціалу територій, масштабів руйнувань, а також інших соціально-економічних проблем, які мали місце до повномасштабного вторгнення та лише посилюються за час війни.

Пропонована концептуальна модель стратегічного управління повоєнною трансформацією економічного простору регіонів України базується на виборі і реалізації вектора спільного територіального розвитку, що забезпечує максимізацію соціально-економічних ефектів на основі узгодження інтересів і реалізації потенціалу територій в рамках міжтериторіальної взаємодії (рис.1). Стратегічне бачення, засноване на сукупному потенціалі, визначається комплексним узгодженням інтересів економічних агентів території шляхом реалізації наступних процедур:

- 1) інтеграція і синхронізація стратегічних документів органів влади, стратегій бізнесу, ініціатив населення;
- 2) узгодження інтересів сторін з метою вироблення загального вектору розвитку.

Реалізацію стратегічного бачення щодо трансформації економічного простору регіону забезпечують відповідні елементи управління: міжтериторіальна взаємодія, ресурси, базові інститути та інструменти, підтримка міжнародних партнерів.

Економічними агентами, носіями різномірних (часто повністю протилежних) інтересів і власниками певних ресурсів, є стейкхолдери території – юридичні та фізичні особи, державні органи управління та місцевого самоврядування, інтереси і ресурси яких можуть прямо або опосередковано впливати на трансформацію економічного простору та територіальний розвиток.

Комплексне узгодження стратегічних інтересів основних стейкхолдерів є необхідною умовою для забезпечення ефективності трансформації економічного простору. Таке узгодження передбачає: публічний характер обговорення шляхом залучення всіх зацікавлених сторін; максимально повне урахування інтересів усіх груп стейкхолдерів; наукову обґрунтованість, зокрема застосування методів: соціально-економічного прогнозування, програмно-цільового, системного аналізу і прийняття рішень.

Основними принципами комплексного узгодження інтересів шляхом синхронізації стратегічних управлінських рішень стейкхолдерів є:

- визначення довгострокових суспільно-значущих пріоритетів, що відповідають соціально-економічним цілям розвитку території, та утворюють основу для подальшого узгодження інтересів і визнання цих пріоритетів усіма регіональними суб'єктами;
- корпоративізму – задоволення інтересів стейкхолдерів через розвиток і широку участь саморегулювальних та громадських організацій;
- соціальної відповідальності влади, бізнесу, громади;

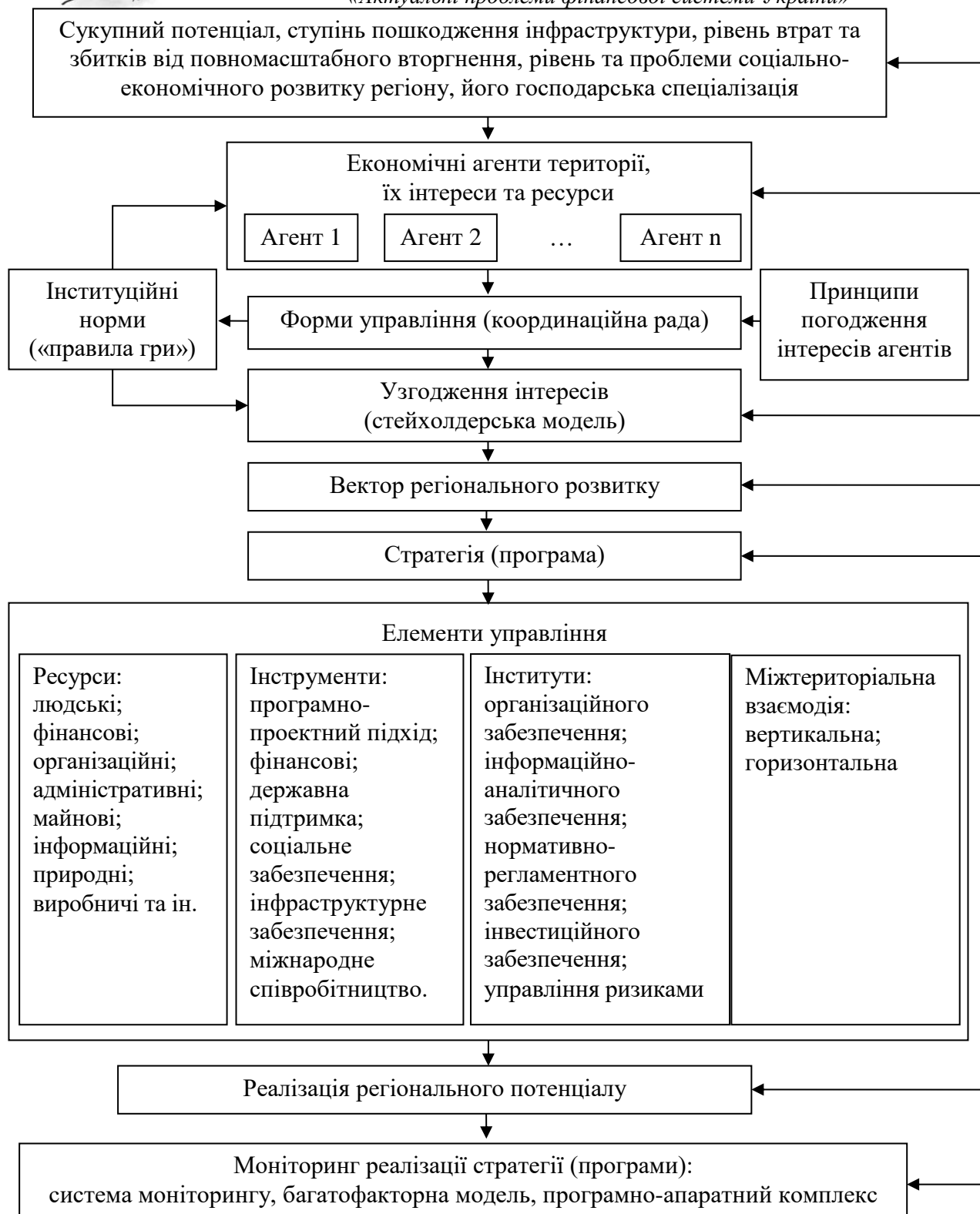

Рис. 1. Модель стратегічного управління повоєнною трансформацією економічного простору регіону

– інституційного обмеження – організація взаємодії і власне взаємодія стейкхолдерів здійснюється на основі чинних нормативно-правових актів (дотримання законності), державних стратегій розвитку (єдиний вектор розвитку національної та регіональної економіки), морально-етичних норм суспільства, екологічних обмежень тощо;

– пропорційності матеріальних і фінансових ресурсів стейкхолдерів прийнятим на себе зобов'язанням, тобто їх реальна здатність реалізувати стратегічні рішення, забезпечувати задоволення потреб.

Запропоновані принципи є основою для визначення економічними агентами «правил гри», що становлять зміст інститутів, які регулюють відносини з метою узгодження їх інтересів і вироблення загального вектору повоєнної трансформації економічного простору регіону.

Ключовими елементами запропонованої моделі є регіональний потенціал, стейкхолдери, вектор розвитку, елементи управління (інструменти, інститути, ресурси та між територіальна взаємодія), система моніторингу.

Література:

1. Сімнадцять місяців українського опору: російсько-українська війна в цифрах. <https://ua.boell.org/uk/2023/08/16/17-misyatsiv-ukrayinskoho-oporu-rosiysko-ukrayinska-viyna-u-tsyfrakh>

2. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, за підсумками червня 2023 року перевищила \$150 млрд. <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-za-pidsumkami-chervnya-2023-roku-perevishhila-150-mlrd/>.

Оцінка збитків від війни. <https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/valuation-practice/war-damage-assessment>

УДК 352:354]-043.5-044.337

Владислав Сумський – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник – к.е.н, Наталія Дудченко

Черкаський державний технологічний університет

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ

Особливо гостро під час війни постає проблема установалення плідної взаємодії між органами державного управління з керівниками територіальних громад. Насамперед цей конфлікт інтересів виникає у зв'язку зі спрощенням порядку ухвалення рішень державних органів влади стосовно громад. Така політика дозволяє швидко вжити необхідних заходів за короткий термін часу, проте у неї існує один великий недолік. Досить часто такі рішення ухвалюються без участі представників територіальних громад, що ставить під сумнів доцільність вжитих заходів. Один із найефективніших інструментів співставлення думок різних рівнів влади є взаємодія центральних органів із асоціаціями органів місцевого самоврядування. Основним нормативним документом, який регламентує порядок створення та ведення діяльності асоціацій є Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування». Відповідно до статті 4 цього документа: «Орган місцевого самоврядування може бути членом лише однієї всеукраїнської асоціації». Незрозуміле обмеження членства громади суперечить принципам свободи, і на практиці, більшість громад є членами хоча б двох всеукраїнської асоціації [1].

Більш серйозною є проблема, пов'язана із формалізацією взаємодії об'єднань територіальних громад з центральними органами. Відповідно до статті 17 вищезазначеного закону: «Основними формами взаємодії асоціацій з органами державної влади є участь у консультаціях та надання висновків асоціацій до проектів нормативно-правових актів з питань, що стосуються місцевого і регіонального розвитку». Однак результати консультацій оформляються протоколами, які можуть додаватися до законопроекту чи проекту іншого акта. Тобто протокол не є обов'язковим додатком законопроекту, а отже у разі його відсутності асоціацій не матимуть змогу документально зафіксувати свою позицію та відстоювати її. Стаття 19 містить положення, коли консультації є обов'язковою, проте цей перелік не є вичерпним, тому дуже часто центральна влада ухиляється від проведення консультацій. Тому доцільно доповнити цей список якомога більшою кількістю можливих випадків.

Ще одним нововведенням, яке б підвищило статус асоціацій в очах органів державної влади, є надання їм статусу юридичної особи публічного права. Всі

асоціацій наразі мають статус громадських організацій, тому хорошим рішенням є їх реєстрація у порядку наближеному до реєстрації органів центральної влади та місцевого самоврядування [2].

Важливим елементом системи взаємодії органів державної влади з місцевими від 25 лютого 2021 року є Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентіві України, на якому було досягнуто багато важливих рішень. Одним із ключових був Меморандум про непідвищення рівня тарифів у сферах централізованого постачання теплової енергії та гарячої води для населення в опалювальному сезоні 2021-2022 років. Однак згідно з аналізом, проведеним Коаліцією РПП, 89% складу президії Конгресу становлять представники центральної влади/парламенту, і лише 11% – представники ОМС. Така диспропорції у складі представництва сигналізує про різницю у рівності прав різних видів влади. Можливим шляхом вирішення проблеми є створення консультативного органу з однаковою часткою представників уряду та представників усіх асоціацій. Одночасно з цим необхідною є заборона представництва в асоціації учасників, які є посадовими особами органів виконавчої влади. Ця заборона дозволить уникнути просування положень, важливих для певної когорти людей, а натомість забезпечить чесне ухвалення рішень, необхідних громаді.

Остання в списку, проте не остання за значущістю, проблема пов'язана з нерегульованістю системи нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування на законодавчому рівні. В Україні до 2016 року роль «наглядача» за законністю рішень органів місцевого самоврядування виконувала прокуратура, потім її повноваження були значно звужені, що за думкою представників органів місцевого самоврядування та центральної влади є перевагою для децентралізації, оскільки прокуратура здійснювала несистемний і хаотичний нагляд. Однак зі звуженням повноважень прокуратури, збільшилась правова незабезпеченість у системі нагляду за законністю рішень. Негативні наслідки цієї проблеми відображаються у надмірному втручанні державної влади в роботу органів місцевого самоврядування, а також у збільшенні незаконних рішень, які приймаються на рівні органів місцевого самоврядування. Варто зазначити, що система нагляду визначає процедуру, за якою здійснюється моніторинг рішень органів місцевого самоврядування та реагування на ті рішення, які є незаконними та не відповідають Конституції України, тобто нагляд за законністю рішень не стосується контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та доцільністю прийнятих рішень. Безперечно, найефективнішим шляхом вирішення проблеми є прийняття законопроекту, який би врегулював питання нагляду за законністю рішень. У 2020 році був зареєстрований законопроект № 4298 «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні» У ньому міститься пропозиція щодо закріплення префектурних повноважень за місцевими державними адміністраціями (обласними та

районними), які є органами виконавчої влади на місцях. Інструментами забезпечення законності рішень повинні бути: вимога про усунення порушення законності й звернення до суду з позовом про визнання акту органу місцевого самоврядування незаконним. Відповідно до такої системи нагляду повноваження між її елементами розподіляються наступним чином: обласна державна адміністрація здійснює нагляд за законністю рішень районних рад, а районна державна адміністрація – рішень селищних, міських та сільських рад; органи місцевого самоврядування можуть отримувати консультації від місцевої державної адміністрації. Консультації у такому випадку покликані зменшити ризики прийняття незаконних рішень [3].

Отже, існує велика кількість невирішених проблем регулювання взаємовідносин органів державної влади з органами місцевого самоврядування, нагальна потреба розв'язання яких безупинно зростає в умовах воєнного часу. Більшість із них вирішується за допомогою внесення змін, доповнень у вже готові нормативні акти, деякі ж потребують створення нових законопроектів. Спільним є те, що для розв'язання питань взаємодії різних рівнів влади потрібне чітке розмежування пріоритетів їх вирішення, а також розуміння суспільної користі кожного окремого виконаного завдання та їхньої сукупності загалом.

Література:

1. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування». [електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text>.
2. Стаття «Привид монополії. Як змусити владу почути місцеве самоврядування під час війни» [електронний ресурс]. URL: <https://rpr.org.ua/news/pryvud-monopolii-yak-zmusyty-vladu-pochuty-mistseve-samovriaduvannia-pid-chas-viyny/>.
3. Стаття «Запровадження місцевих адміністрацій префектурного типу: що це і навіщо Україні?» [електронний ресурс]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16147>.

ЗМІСТ

Секція 1. Трансформація фінансового сектору внаслідок збройної агресії росії проти України та під впливом Світової пандемії covid-19

Акентьєв В. Відбудова України після війни: шляхи та перспективи	3
Березіна О., Солдатов В. Усебічна допомога ЄС Україні та виклики залучення інвестицій в умовах воєнних дій	5
Бірюкова Я. Відновлення і розвиток фінансового сектору України після війни	8
Бойко Н. Якість готельних послуг в Черкаській області під час війни	12
Бойко А. Зміни на валютному ринку України в умовах війни	14
Голота М. Вплив російсько-української війни на соціально-економічний розвиток України	17
Дудченко Н., Зінов'єв С. Розвиток надання кредитних послуг у воєнний період	20
Дудченко Н., Ковальов Є. Вплив воєнного стану на стійкість та стабільність фінансових посередників	21
Дудченко Н., Куц К. Фінансування та інституційне забезпечення соціальної сфери під час війни	24
Кришталь Т. До питання реформування фінансування закладів охорони здоров'я	26
Лега О., Яловега Г., Прийдак Т. Структура посівних площ фермерських господарств: зміна орієнтирів	29
Мошуренко Т. Забезпечення стійкості територіальних громад під час війни	34
Охріменко І. Роль міжнародної фінансової допомоги у післявоєнній відбудові: досвід Південної Кореї	36
Синенко В. Особливості функціонування валютного ринку України в умовах воєнного часу	39
Сіяговський Ю. Забезпечення стійкості банків України в умовах війни на основі трансформації їх бізнес-моделей	42

Секція 2. Питання розвитку фінансової науки

Беляєва Л. Оцінка благонадійності контрагентів підприємства, як метод підвищення фінансової безпеки	45
Захаркіна Л., Микитченко А. Роль фінансової прозорості у процесах інвестування: бібліометричний аналіз	46

<i>Nelson G.</i> The role of behavioral finance in investment decisions	49
<i>Яструбецька Л, Коник В, Гладій Х.</i> Шпигунство як інструмент гібридної агресії в підприємницькій діяльності	51

Секція 3. Проблеми податкової, інвестиційної, бюджетної політики в Україні та шляхи її вдосконалення

<i>Давидова Л.</i> Роль податкового контролю в податковому менеджменті України	55
<i>Ішлер Д.</i> Управління митною діяльністю в Україні: стан та перспективи розвитку	58
<i>Кібенко В.</i> Фіскальна ефективність місцевого оподаткування	61
<i>Кміть В.</i> Аналіз механізму сплати та фіскальної ефективності ПДВ в контексті його оптимізації	65
<i>Корінна Д.</i> Народжуваність в Україні: реалії та проблеми	69
<i>Мунтян Б.</i> Соціальні та фіскальні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб в Україні	72
<i>Petrushka O., Minotska I.</i> Prospects for improving local taxation in Ukraine	76
<i>Поліщук К.</i> Особливості податкового контролю за справами непрямих податків	78
<i>Чубань В.</i> Внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі»	81

Секція 4. Фінансова підтримка розвитку підприємницького сектору в Україні в реаліях сьогодення

<i>Єщенко М., Петленко Т.</i> Сучасний стан фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні	84
<i>Захаркін О., Бойко А.</i> Управління фінансовими ризиками бізнесу за допомогою цифрових технологій та інструментів	87
<i>Нестеренко В., Дрон Є.</i> Аналіз виробництва продукції соняшнику в Україні	89
<i>Плодистий О.</i> Лізингові відносини як інструмент інвестування підприємницьких проєктів в агропромисловому комплексі	92
<i>Сизьон І., Черевань О.</i> Аналіз динаміки та структури власного капіталу вітчизняних підприємств	94
<i>Снитюк О., Макаrenchенко А.</i> Формування фінансової стратегії щодо підсилення конкурентоспроможності підприємства	99
<i>Токовенко Б.</i> Фінансовий контролінг як інструмент управління фінансовою безпекою суб'єктів господарювання	103
<i>Цюпка А.</i> Проблеми фінансового забезпечення соціального	105

підприємництва та шляхи їхнього вирішення в умовах
повоєнного відновлення економіки України

Секція 5. Фінансові ринки, фінансові посередники

Буркало Ю. Чинники стабілізації грошового ринку в умовах воєнного стану	109
Голиш С. Сучасні тенденції функціонування фінансового ринку України	113
Гоменюк К. Вплив цифрової трансформації на фінансовий ринок України	118
Демид В. Безпека платіжних систем як ключовий чинник розвитку фінансової системи України	123
Кривейко М. Аналіз наявних теоретико-методичних підходів поняття «фінансового посередництва»	126
Миронова М. Кредитування в Україні під час воєнного стану	128
Піщук В. Електронні гроші: переваги і недоліки	131
Попович А. Діджиталізація на фінансовому ринку	134
Радик В. Роль страхових компаній у системі санкційного контролю	139

Секція 6. Інновації та сучасні фінансові технології

Baier M. Cryptocurrency and traditional banking integration	141
Бобир І. Проблематика залучення іноземних інвестицій в Україні	142
Захарко В. Шляхи використання технології блокчейн	145

Секція 7. Питання обліку, менеджменту і маркетингу у фінансовому секторі

Баглай В. Діджиталізація публічних закупівель на підприємстві: тенденції, цифровий облік, перспективи	148
Волошина А. Організація обліку, аналізу та контролю дебіторської заборгованості підприємства в умовах повоєнного відновлення економіки України	151
Глушко А. Дебіторська заборгованість: її сутність та вплив на фінансовий стан підприємства	154
Гриліцька А., Шпілька І. Відповідальність за неподання фінансової звітності підприємств	158
Гурська А. Заходи для залучення цільової аудиторії підприємства ПРАТ «Запорізький абразивний комбінат»	160

Єщенко М., Петленко Т. Креативні рішення проблем управління	162
Котухов Д. Цінова політика зарубіжних корпорацій: ідеї та можливості для українського бізнесу	165
Куц В. Сутність та принципи проведення операцій з імпорту	167
Міляєва Є. Аналіз підходів до управління фінансово-економічною безпекою бізнес-процесів газових компаній України	170
Suzdalieva O. Financial risk management during project implementation	171
Терьошина М., Проколій А. Формування доходів і витрат від реалізації	173
Ткаченко М. Класифікація капітальних інвестицій та методи їх оцінки	176
Тютюнник Ю., Тютюнник С. Методичні аспекти перевірки дотримання підприємством правила вертикальної структури капіталу	180
Яловега Л., Лега О., Прийдак Т. Касові розриви: управління дебіторською заборгованістю	182

Секція 8. Актуальні питання фінансової інклюзії, розвитку банківської системи та забезпечення її фінансової стабільності

Башинська А. Аналіз депозитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк»	185
Жерновий Б. Платіжна безпека в Україні: проблеми та шляхи її забезпечення	188
Кравченко Ю. Стабілізаційні механізми НБУ в умовах військової агресії	190
Плющаків М. Державне кредитування в Україні: розвиток і перспективи	194
Сидор В. Підтримання стабільності банківської системи під час війни	196
Юсюк А. Особливості розвитку цифрового банкінгу в Україні	200

Секція 9. Застосування економіко-математичного моделювання та сучасних інформаційних технологій для вирішення актуальних фінансових завдань

Брагар Т. Цифрова трансформація бізнесу в Україні: реалії та виклики	203
Бразілій Г. Роль автоматизації в системі обліку і звітності	206
Слинько І. Застосування економіко-математичного моделювання для оптимізації діяльності сільськогосподарського підприємства	209
Снитюк О., Бережна Л. Використання теорії нечітких множин для діагностики стану підприємства	212

Секція 10. Страхування в Україні: стан та тенденції розвитку

- Кондратова Т.** Екологічне страхування як чинник підвищення свідомості та відповідальності у сфері екології 217

Секція 12. Механізми державного управління

- Березіна О., Радченко О.** Забезпечення повоєнного відновлення та сталого розвитку територій на засадах публічно-приватного партнерства 219
- Капелюшок С.** Управління проектами в публічній сфері: суть та основні підходи 221
- Кузін Г.** Цифровий контроль і державна політика в протидії кіберзлочинам в умовах інформаційної війни 224
- Пігуль Н, Пігуль Є.** Забезпечення економічної безпеки держави 229
- Поліщук А.** Модель стратегічного управління повоєнною трансформацією економічного простору регіонів України 231
- Сумський В.** Шляхи удосконалення системи інституційної взаємодії органів місцевого самоврядування з центральними 235

*XX міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених, аспірантів і студентів
«Актуальні проблеми фінансової системи України»*

Наукове електронне видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**МАТЕРІАЛИ XX МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ, АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ**

23 листопада 2023 року

В авторській редакції

Гарн. Times New Roman. Обл.-вид. арк. 12,05.

Черкаський державний технологічний університет
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 896 від 16.04.2002 р.
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006.

Кафедра фінансів ЧДТУ finance@chdtu.edu.ua